

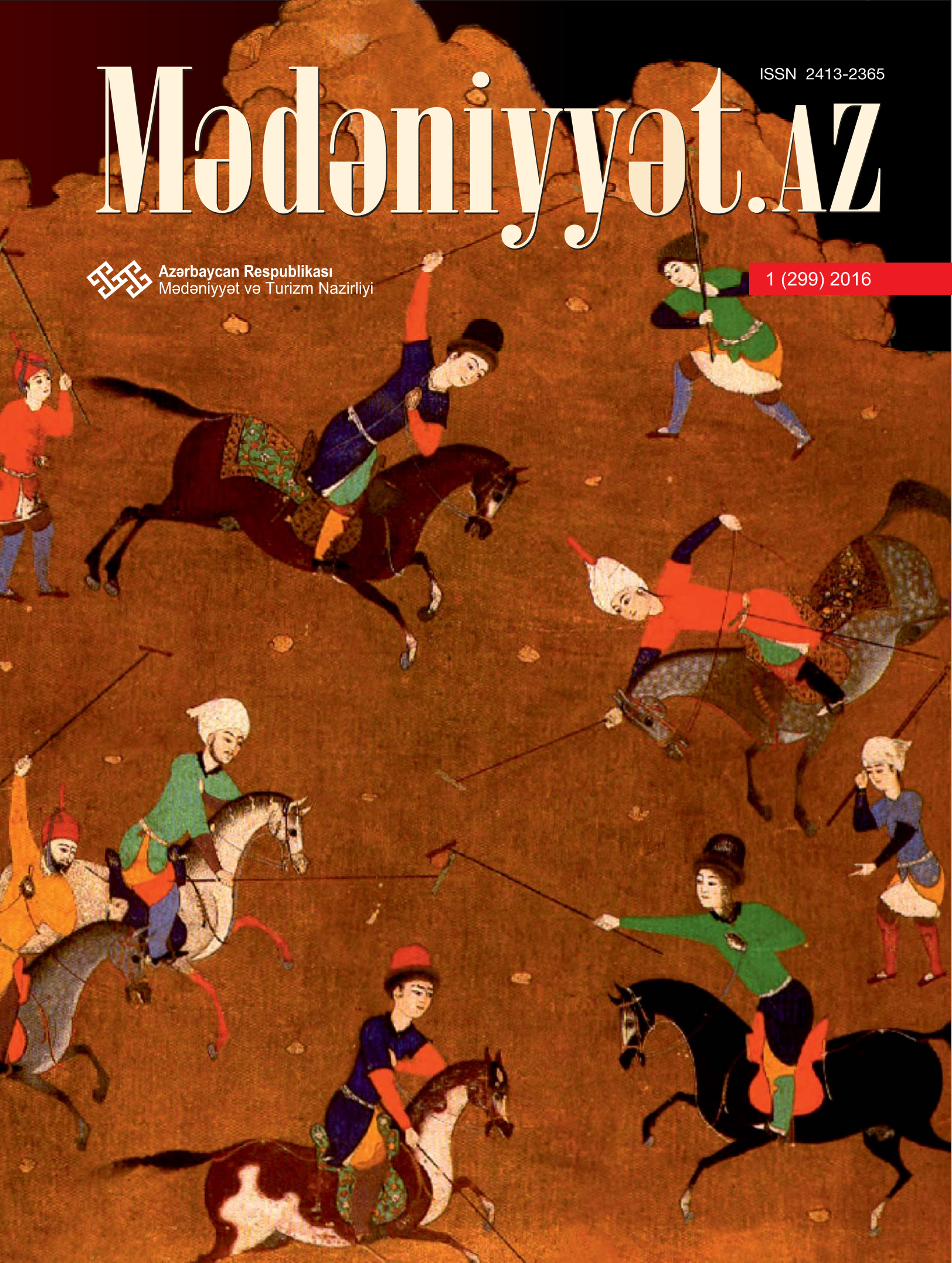
Mədəniyyət.AZ

ISSN 2413-2365

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

1 (299) 2016

Turana qılıncdan daha kəskin ulu qüvvət,
Yalnız mədəniyyət, mədəniyyət, mədəniyyət!

Hüseyn Cavid

Mədəniyyət.AZ

Culture.AZ/Культура.Аз

Təsisçi:
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

Baş redaktor:
Zöhrə Əliyeva

Redaksiya şurası:
Əbülfas Qarayev
Ərif Mehdiyev
Vaqif Əliyev
Sevda Məmmədəliyeva
Ədalət Vəliyev
Nazim Səmədov
Lala Kazımova
Rəfiq Bayramov
Vüqar Şixəmmədov
İlham Rəhimli
Ayaz Salayev

Redaksiya:
Qurban Məmmədov
Səminə Hidayətqızı
Yaşar Vəliyev
Gülşənə Mustafayeva
Pərvin İlqarova
Azər Əlihusaynov

Dizayn:
Mədəniyyət.AZ

Jurnal Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Ali Attestasiya Komissiyası Rəyasət Heyətinin
30 aprel 2010-cu il tarixli (protokol № 10-R) qərarı ilə
Sənətsünaslıq, Memarlıq, Kulturologiya və Pedagogika üzrə
"Azərbaycan Respublikasında dissertasiyaların
əsas nəticələrinin dərc olunması tövsiyə edilən
dövri elmi nəşrlərin siyahısı"na daxil edilmişdir.

Ünvan:
AZ 1073, Bakı şəhəri
Moskva prospekti 1,
Dövlət Film Fondu, 5-ci mərtəbə

Telefonlar:
(+99412) 431 49 25
(+99412) 431 49 54

Email: medeniyyetaz@box.az
facebook.com/medeniyyetinfo.az
Vebsayt: medeniyyetinfo.az

Jurnala təqdim olunan əlyazmalar geri qaytarılmır,
dərc olunan materiallar yalnız redaksiyanın
icazəsi ilə istifadə oluna bilər.
Jurnal CBS mətbəəsində nəşr olunur.
Sifariş №
Tiraj: 2000
1 (299) 2016

Elmi, metodiki, publisistik
"Mədəni-maarif işi" jurnalı 1967-ci ildən çıxır.
Şəhadətnamə № R-122
2012-ci ilin yanvarından "Mədəni həyat",
2015-ci ilin mart ayında
"Mədəniyyət.AZ" adı ilə nəşr olunur.

Founder:
Ministry of Culture and Tourism

Editor:
Zohra Aliyeva
Editorial board:
Abulfas Karayev
Arif Mehdiyev
Vagif Aliyev
Sevda Mammadalieva
Adalet Valiyev
Nazim Samadov
Lala Kazimova
Rafiq Bayramov
Vugar Shikhammedov
Ilham Rahimli
Ayaz Salayev

Editorial:
Gurban Mammadov
Samina Hidayatqizi
Yashar Valiyev
Gulshana Mustafayeva
Parvin Ilgaroglu
Azar Alihuseynov

Design:
Culture.AZ

The journal was included in the "Register of scientific publication recommended for publishing the main results of dissertation in the Republic of Azerbaijan" by the decision of Presidium of the Supreme Attestation Commission under the President of the Republic of Azerbaijan (decision dated April 30, 2010: protocol № 10): on the Study of Art, on the Study of Architecture, on the Study of Culture and on the Study of Pedagogy

Address:
AZ 1073, Baku.
Moscow Avenue, 1
State Film Fond, 5th floor

Telephones:
(+99412) 431 49 25
(+99412) 431 49 54

Email: medeniyyetaz@box.az
facebook.com/medeniyyetinfo.az
Website: medeniyyetinfo.az

Submitted manuscripts
are not returned back and publishing materials
can be used only by permission of editorial staff.
The journal is published in printing house CBS.
Order №
Circulation: 2000
1 (299) 2016

The journal "Cultural and educational" covering
scientific, methodical and publicistic areas have been
publishing since 1967.
Certificate No. R-122
In 2012, January journal was renamed "Cultural life",
but since 2015 March have been publishing
with the name of "Culture.AZ".

Учредитель:
Министерство Культуры и Туризма

Главный редактор:
Зохра Алиева
Редакционный совет:
Абульфас Караев
Ариф Мехтиев
Вагиф Алиев
Севда Мамедалиева
Адалат Велиев
Назим Самедов
Лала Казимова
Рафиг Байрамов
Вугар Шихаммедов
Ильхам Рагимли
Аяз Салаев

Редакция:
Гурбан Мамедов
Самина Идаяткызы
Яшар Велиев
Гюльшана Мустафаева
Парвин Ильгароглу
Азер Алигусейнов

Дизайн:
Культура.Аз

Журнал внесен в "Список научных периодических изданий, рекомендованных для публикации основных результатов диссертаций в Азербайджанской Республике", решением Президиума Высшей Аттестационной Комиссии при Президенте Азербайджанской Республики от 30 апреля 2010-го года (протокол №10-R).

Адрес:
AZ 1073, город Баку
Московский проспект 1,
Государственный Фильм Фонд, 5-й этаж

Телефоны:
(+99412) 431 49 25
(+99412) 431 49 54

Email: medeniyyetaz@box.az
facebook.com/medeniyyetinfo.az
Вебсайт: medeniyyetinfo.az

Рукописи, представленные в редакцию журнала,
не возвращаются.
Материалы, опубликованные в журнале, могут быть
использованы только с разрешения редакции.
Журнал печатается в издательстве CBS.
Заказ №
Тираж: 2000
1 (299) 2016

Научно-методический, публицистический журнал
"Культурно-просветительская работа"
издается с 1967-го года.
Свидетельство № R-122
С января 2012-го года издавался под названием
"Культурная жизнь", с марта 2015-го выходит под
названием "Культура.Аз".

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

 İsrin
10 *ili*

8

22

50 yaşlı kitabxana

26

Rəngarəng tabloda
fərqlilik notları

30

2406 üzvü olan
10 yaşlı ailə

37

Qarabağ atı ilə oynanan
çövkən oyunu

38

Lahıc -
Misgərlik sənətinin vətəni

40

Lavaş -
Türkün ortaq mirası

"KİTABİ-DƏDƏ QORQUD"UN ALMAN
DİLİNDƏ İLK TƏRCÜMƏSİ VƏ NƏŞRİNİN
200 illiyi

34

"Kitabi - Dədə Qorqud"
xalqları, mədəniyyətləri birləşdirir

Mündəricat

42 | Çövkən oyunu –
milli dəyərlərimizin gözəl nümunəsi

46 | Cavad xan –
xalq öz qəhrəman oğullarını unutmur

48 | İnsan ömrü bitir,
şair ömrü yox...

Большая гастроль
Министерство культуры Российской Федерации
Министерство культуры Азербайджана
Азербайджанский государственный
русский драматический театр им. С. Вургуня
2015

ГАСТРОЛИ ВЕДУЩИХ РОССИЙСКИХ ТЕАТРОВ В СТРАНАХ СНГ

БДТ
Ф. М. ДОСТОЕВСКИЙ
20, 21
ДЕКАБРЯ

ДЯДЮШКИН СОН

60 | "Dayının yuxusu"
Bakıda

62 | Romantizmdən doğulan
poetik kino

51 | İdeal oxucu

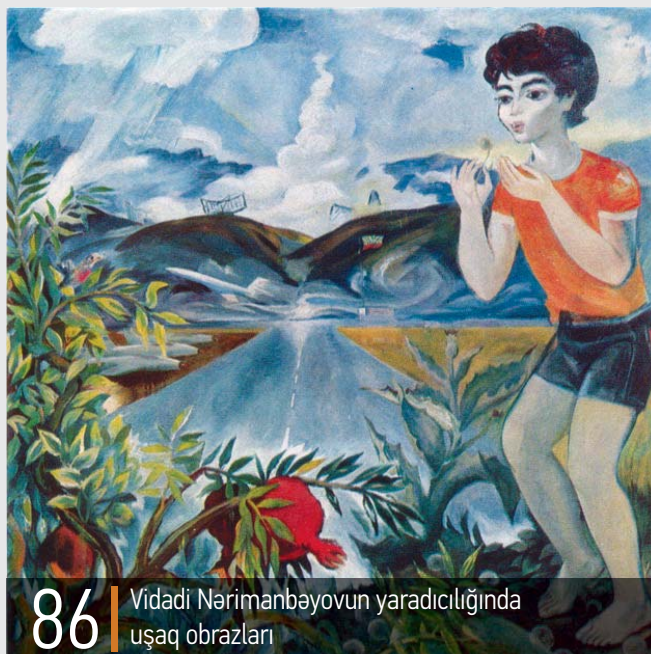
54 | Nakam aşıqlar
Gəncəbasarda uyuyur...

56 | Teatr həm göz,
həm də qulaq üçündür

66 | Rəssam dünyanı
rühi gözlə görür

70 | Taleyimizin və tariximizin imzası

86 | Vidadi Nərimanbəyovun yaradıcılığında uşaq obrazları

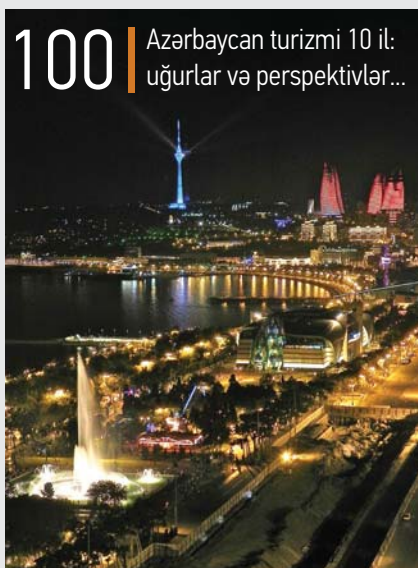
88 | Qarabağ – işğaldakı mədəni irsimiz

92 | Bizi qovuşmamış ayırdı ölüm

- 76 | Fədakar aydınlarımız millətin istiqlalı və istiqbalı yolunda
- 79 | Azərbaycan Milli Kitabxanasının beynəlxalq mədəni əlaqələri – 2015-ci il
- 83 | Mədəni davranış və adətlərin təkamülünün tarixi-psixoloji aspektləri
- 96 | Salatın – Azərbaycanın ilk şəhid qadın jurnalisti...
- 98 | Oğul, hey...

100 | Azərbaycan turizmi 10 il: uğurlar və perspektivlər...

104 | Günümüzün Yusiflə... Anna dastanı

Əziz oxucular!

Hər vaxtınız xeyir!

Niyə "hər vaxtınız" deyirəm? Çünki yeni təqvim ilinin hər gününün gözəl, mənalı, sağlam, səmərəli, faydalı yaşanması, xeyirlə, mərhəmətlə, ruzi-bərəkətlə dolu olmasını istəyirəm! Arzuya nə var ki?! Qanadlı quşdur, uçub-uçub ənginliklərə ucalacaq, sevdalanacaq, ruhumuzu təzələyəcək, ümidləndirəcək, gülümsədəcək, davam etməyə güc, nəfəs, təpər verəcək! Xəyal etmək – yaşamaqdır, öz arzularına həyat verməkdir, mənca...

Sən onu içində süslədikcə, ata-qana gətirdikcə, nəfəs, can verdikcə... bir də gördün çin oldu! Nədənsə mən buna inanmışam həmişə...

Bu yeni ildə realda xəyallarınızın əksini görməni, ürəyinizdəkilərin gerçəyə dönməsini arzulayırdım, sizin və özüm üçün istərdim ki, qəfildən qapımızı xoş xəbərlər döysün. Bilirəm, hamınız millətimizin ən saf, ən ədalətli, ən ülvə, ən ümdə məramının ardınca getməyə, birinizi məsud edə biləcək bəxşişi digərinizə ərməğan etməyə hazırsınız! Uca millətim, albəttə o gün də gələcək! Yoxsa, uğrunda qanlar töküüb şəhidlər verdiyimiz məşum illəri əbəsdə yəre yaşamış olarıq, cavan şəhid canlarımızın ruhu sarsılar, onlar gözləyir axı! Amma qələbəyə çatmaq üçün görünür hələ zamana ehtiyac var!

Əzəldən belədir, xeyirlə şərq qardaşdır, deyirlər. Həyat davam edir, işlər gözləmir, hər günün öz hökmü, öz tarixi var. Və biz hər günün tarixini xatırladıqca, həm də sabahımızın salnaməsini yazırıq. Yanvar da belə təzadlı aydır. Gah bizi yeni təqvimə qovuşdurmaqla qəlbimizi isidir, gah milli faciələrimizi xatırladıb üşəndirir, kiminin doğum, kiminin də xatirə günü qeyd olunur. Zətən ilboyu müstəqillik tariximizin ağırılı-acılı məqamlarının müşayiətində olsa da, yaşayıb-yaratmaq üçün özümüzə güc, iradə tapmaq müqəddəs vəzifəmizdir, nədən ki, bundan ötrü səbəblərimiz də çoxdur!

Bu ayın qeyd olunacaq önəmli məqamlarından biri Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin onillik yubileyidir. 10 il tarix üçün bir qətrədir, amma və lakin bu on il həm də yeni əsrin bütöv bir dekadası, böyük və önəmli bir dövlət qurumunun yeni həyat və fəaliyyəti deməkdir. Təbii ki, ömrünü bu sahəyə həsr edən İNSANLAR deməkdir bu 10 il! Odur ki, bu sayımızın sırada olan yazıları içərisində həmin dövr ərzində bizimlə qoşa addımlayan qurum rəhbərlərinin, sənət adamlarının təbrikləri də var!

Son on ildə nazirliyin işgüzar kollektivinin üzvü kimi biz də ömrümüzü milli mədəniyyət və turizmin təbliğinə həsr etdik. Hər gün bir yeni dünya, hər gün bir yeni yaşantı, təəssürat demək idi...Və nə mutlu bizə ki, bu günə qədər də öz işimizi görməkdən zövq almaqdayıq.

Tanrı ucalardan uca şəhidlərimizin ruhunu şad etsin, həyatını, taleyini bu millətin yaşaması, var olması, ölkəmizin, mədəniyyətimizin çiçəklənməsinə həsr edənlərin ürəyinə təpər, güc-qüvvət versin!

Sevgilərlə,

Zöhrə Əliyeva,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
Əməkdar mədəniyyət işçisi

ƏSRİN ON İLİ

...Mənalı, səmərəli, zəhmətli və yaradıcı...

...Bəzi nazirliklərin yenidən təşkil edilməsi haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin 30 yanvar 2006-cı il tarixli fərmanından:

Azərbaycan Respublikasının dövlət idarəetmə sistemində aparılan islahatların davamı olaraq mədəniyyət, gənclərlə iş, idman və turizm sahələrinin idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsinin və onun müasir tələblərə uyğun qurulmasının, bu sahələrdə idarəetmənin səmərəliliyinin daha da artırılmasının zəruriliyini nəzərə alaraq və onların struktur optimallığını təmin etmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 7-ci bəndini rəhbər tutaraq qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi ləğv edilsin.
2. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyinin əsasında Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi yaradılsın...

Bu fərmanın imzalanmasından artıq 10 il keçir. Başar tarixi kontekstində həmin zaman kəsiyi dərində bir qətrəyə bənzəyir. Amma bu gün müstəqilliyinin 25 illiyini qeyd edib adını dünyaya tanıdan bir ölkə üçün və, nəhayət, bir insan ömründən ötrü 10 il kifayət qədər ciddi zamandır!

Dövlət başçısının verdiyi bütün qərarlar kimi, bu fərmanın da Azərbaycan cəmiyyətinin, millətimizin, xalqımızın iqtisadi və mədəni inkişafında müstəsna əhəmiyyəti oldu!

...Mədəniyyət Nazirliyi bu sahəyə rəhbərlik funksiyasını 1953-2005-ci illərdən həyata keçirsə də, artıq zaman ciddi islahatlar zərurətini diqtə edirdi. Bu baxımdan, yeni nazirliyin yaradılması haqqında məlum fərman tam zamanında verilmiş qərar oldu. Ötən dövr isə ölkə rəhbərinin qərarının nə qədər müdrik olduğunu bir daha sübuta yetirdi.

Bununla yanaşı, biz Azərbaycanın birinci xanımı, YUNESKO və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın çoxşaxəli fəaliyyəti, onun mədəniyyətimizin dünyada tanınması və təbliğinə istiqamətlənən dəstəyini minnətdarlıqla qeyd edirik. Məhz Mehriban xanımın xüsusi təşəbbüs və dəstəyi, dövlətimizin nüfuzlu beynəlxalq qurumlarla, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı, YUNESKO, BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı, Dünya Turizm Təşkilatı, Avropa Şurası, Avropa İttifaqı, İSESKO, MDB, TÜRKSOY, GUAM, Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı ilə, həmçinin Avropa, Asiya, Amerika və Afrika qitələrinin 70-dən artıq ölkəsi, xüsusilə də Fransa, Almaniya, Türkiyə, ABŞ, Rusiya, İtaliya, Avstriya, İsveçrə, Çin, Səudiyyə Ərəbistanı, Misir, Koreya və digər

ölkələrlə qurulan mədəni əlaqələr, birgə keçirilən tədbirlər sayəsində mədəniyyətimizin dünyada tanınması sahəsində yeni imkanlar açıldı. Azərbaycanın neçə-neçə elm və mədəniyyət xadimlərinin yubileyləri YUNESKO tərəfindən qeyd edildi. İçərişəhər, Qobustan, xalçaçılıq, aşiq-ozan, tar ifaçılığı və Lahic mis-kəlik sənətləri, Novruz bayramı ölkəmizin maddi və qeyri-maddi sərvətləri olaraq, mötəbər qurumun siyahısına salındı.

Bu illər ərzində respublikada fəaliyyət göstərən teatrlar 28 ölkədə – ABŞ, Hindistan, Gürcüstan, Ukrayna, Belarus, Serbiya, İsveç, Moldova, Türkiyə, Rusiya, Özbəkistan, İran, Finlandiya, İsveçrə, Estoniya, Misir, Şri-Lanka, Bolqarıstan, Mərakeş, Polşa, Almaniya, Fransa, İtaliya, Avstriya, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, Tacikistan, Makedoniyada qastrol səfərlərində oldu. 2010, 2012 və 2014-cü illərin noyabr ayında Bakıda Beynəlxalq Teatr Konfransı keçirildi. MDB, Avropa, Afrika, Avstraliya və Amerikadan tanınmış teatr mütəxəssisləri, rejissor və dramaturqlar, kulturoloqlar bu konfransların iştirakçısı oldu.

Oxşar nailiyyətlərə kino sahəsində də imza atıldı. Bu dövr ərzində 39 tammətrajlı, 48

qısametrajlı bədii film çəkildi. Hesabat dövrü ərzində filmlərimiz beş qitəni əhatə edən 40-dan artıq ölkədə 100-dən çox festivalda iştirak etdi.

Londonda Azərbaycan Kinosu Günləri, 21-ci "Kinoşok" Kinofestivalı çərçivəsində

filmlərimizdən ibarət "Fokus - Azərbaycan", Braziliya və Koreyada Azərbaycan Kino Həftəsi reallaşdırıldı, Avstriyada "Let's Cee" Kinofestivalında və Almaniya "Qotbus Festivalı"nda filmlərimizdən ibarət xüsusi proqramlar nümayiş etdirildi, Dünyanın Kino

Məkkəsi sayılan Kann Festivalında ayrıca pavilyon quruldu.

Bakıda Avropa Kinosu Həftəsi, Rusiya Kinosu festivalları və həftələri, Türkiyə, Özbəkistan, Tacikistan, Qazaxıstan, İran, Mərakeş, Koreya, Misir, İordaniya, Belarus və b. ölkələrin

kino günlərinin keçirilməsi artıq ənənəyə çevrilib.

Paytaxtımız Ümumdünya Mədəniyyətlərə-rası Dialoq Forumunun presedentsiz məkanıdır. Dünya ölkəmizi "Bakı prosesi" kimi global bir mədəni-siyasi hərəkətin təşəbbüskarı, bəşəriyyətin təhlükəsiz gələcəyi və birgə yaşamaq ənənələrinin, dialoq və çeşidliliyə dəstəyin bariz nümunəsi kimi tanıyır.

Beynəlxalq Muğam Festivalının, Bakı Kitab Sərgi Yarmarkası və AİTF turizm sərgilərinin Azərbaycan həqiqətlərinin təşviq və təbliğində müstəsna əhəmiyyəti olmuşdur. Bu dövr ərzində həmçinin Heydər Əliyev Mərkəzi, Muğam Mərkəzi, "Yanar Dağ" dövlət tarix-mədəniyyət və təbiət, "Xınlıq" dövlət tarix-memarlıq və etnoqrafiya, "Keşikçidağ" dövlət tarix-mədəniyyət, "Atəşgah Məbədi" dövlət tarixi memarlıq qoruqları, "Şahdağ" və "Göygöl" Milli Parkları, Müasir İncəsənət Muzeyi yaradılmış, Dövlət Film Fondu və Xalça Muzeyi tikilmiş, Heydər Əliyev Sarayı, Milli Dram, Rus Dram, Gənc Tamaşaçılar, Musiqili və Kukla teatrları, Nizami Kino Mərkəzi, Üzeyir Hacıbəylinin ev-muzeyi və s. mədəniyyət ocaqları yenidən qurulmuş, ən müasir avadanlıqlarla təchiz edilmişdir.

Quruculuq işləri aparılarkən, əlbəttə, təkcə paytaxtda deyil, bölgələrimizdə də mühüm

tədbirlər görülmüş, maraqlı layihələr reallaşdırılmışdır. Qusar rayonunda qış və yay dağ idman turist kompleksinin, Bərdə, Yevlax, Beyləqan, Yardımlı, Xızı, Saatlı, Xaçmaz, Cəlilabad və İsmayılıda tarix-diyarşünaslıq muzeylərinin inşası, Hacıqabulda "Pir Hüseyn" xanəqahı, Qəbələdə mədəniyyət sarayı, Bakı kəndə minarəli məscid, Qaxda "Sumuq qala" abidəsi, Şamaxıda mədəniyyət evi və digər rayonların mədəni-maarif müəssisələrində əsaslı bərpa işlərinin yüksək səviyyədə icrası bu qəbildəndir. Həmin layihələrin əksəriyyəti Dövlət Proqramlarına uyğun olaraq gerçəkləşdirilmişdir.

"Xalq yaradıcılığı paytaxtları" proqramına əsasən, ilin Əfsanələr, Folklor, Sənətkarlıq, Ədəbiyyat və Mətbəx paytaxtlarının müəyyənləşdirilməsi, "Bölgələrdən paytaxta" layihələri çərçivəsində maraqlı təqdimatların reallaşdırılması, "Baku Expo" sərgi kompleksində Azərbaycan Beynəlxalq Turizm və Səyahətlər Sərgilərinin (AİTF) təşkili, Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğunun "Avropada ilin muzeyi" müsabiqəsində xüsusi mükafata layiq görülməsi, Beynəlxalq Folklor və "İpək yolu" Musiqi festivallarının geniş əks-səda doğurması, "Qızıl kəlmə" və "Zirvə" mükafatlarının təsis edilməsi, "Əsrlər-nəsillər" respublika rəsm və uşaq xor kollektivlərinin müsabiqə-

ləri, Birləşmiş Millətlər Dünya Turizm Təşkilatının (UNWTO) Baş Assambleyasının 20-ci sessiyasında Azərbaycanın qurumun İcraiyyə Şurasına üzv seçilməsi, ənənəvi Qarabağ atüstü oyununun YUNESKO-nun "Təcili qorunmağa ehtiyacı olan qeyri-maddi mədəni irs siyahısı"na daxil edilməsi, Beynəlxalq Kukla Teatrları Assosiasiyasının (UNIMA) birgə təşkilatçılığı ilə Bakıda Beynəlxalq Kukla Teatrları Festivalının keçirilməsi artıq ötən dövrün möhtəşəm uğurudur.

Teatr, musiqi, mədəniyyətimizin və incəsənətimizin təbliği, təsviri və dekorativ sənət, muzey işi, qeyri-maddi mədəni irs, milli atüstü oyunlar, mədəni irs, kinematografiya, nəşriyyat işi, kitabxana-informasiya sahəsi, elm, təhsil və gənclərlə iş, beynəlxalq əməkdaşlıq, Bakı Prosesi, turizm, mədəniyyət və turizm obyektlərinin, inşasına və bərpasına ayrılan maliyyə vəsaitləri, təbliğat, elektron xidmətlər, insan resursları – mədəniyyət və turizm sahəsində yüzlarla insanın işlə təmin olunması nazirliyin əsas fəaliyyət istiqamətləri olsa da, yalnız müəyyən bir qismidir.

Bunlar Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin prioritet saydığı, hərtərəfli diqqət və qayğı ilə əhatə etdiyi sahələrdir. Dünən də belə idi, bu gün də belədir, sabah da belə olacaq. Respublika rəhbərliyi, adıçəkilən sahəyə məsul

şəxslər bir xalqın özünü təsdiqinin onun tarixindən və mədəniyyətindən qaynaqlandığını, bir ölkənin mütərəqqi proseslərə inteqrasiyasının, dünyada tanınmasının ilk növbədə mədəni dəyərlərin, təbiətin qorunması, turizmin inkişafında görür. Dövlət başçısının neft kapitalını insan kapitalına çevirmək kimi müdrik tövsiyələri də qeyd edilən istiqamətlərin inkişafından keçir. "Mədəniyyət.AZ" jurnalı olaraq epiqraf seçdiyimiz dahi mütəffəkir Hüseyn Cavidin bizim üçün proqram kimi səslənən beytində deyildiyi kimi:

*Turana qılncdan daha kəskin ulu qüvvət,
Yalnız mədəniyyət, mədəniyyət,
mədəniyyət!*

* * *

Yola saldıığımız 2015-ci il də həyatımızda, ictimai-siyasi və mədəni fəaliyyətimizdə özünəməxsus nailiyyətləri ilə yadda qaldı.

Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev tərəfindən bu il mədəniyyət və turizm sahələri ilə bağlı 78 mühüm sənədin imzalanması ölkəmizdə mədəniyyət və incəsənət, eləcə də turizm sahəsinə ölkə rəhbərliyinin diqqətinin bariz təzahürüdür.

Mədəniyyətimizin inkişafı, milli-mədəni dəyərlərimizin qorunması və təbliği istiqamətində gerçəkləşdirilən çoxsaylı layihələr, tədbirlər arasında iki toplantı - Bakıda reallaşan, mədəniyyətlərarası dialoqa, inteqrasiya və mədəni müxtəlifliyin qorunmasına xidmət edən III Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu, İSESKO Baş Konfransının 12-ci

sessiyası və İcraiyyə Şurasının 35-ci iclası öz möhtəşəmliyi, müzakirəyə çıxarılan məsələlərin aktuallığı ilə xüsusilə seçildi.

2015-ci ildə Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü və təşkilatçılığı, nazirliyin icrası ilə Azərbaycan mədəniyyətinin təbliğinə həsr olunmuş layihələri, tədbir və mərasimləri - "Muğam aləmi" IV Beynəlxalq Muğam Festivalı, Üzeyir Hacıbəyli adına VII Beynəlxalq Musiqi Festivalı, Qara Qarayev adına VI Müasir Musiqi Festivalı, VII Qəbələ Musiqi Festivalı və Bakı Caz Festivalını xüsusi qeyd etmək lazımdır.

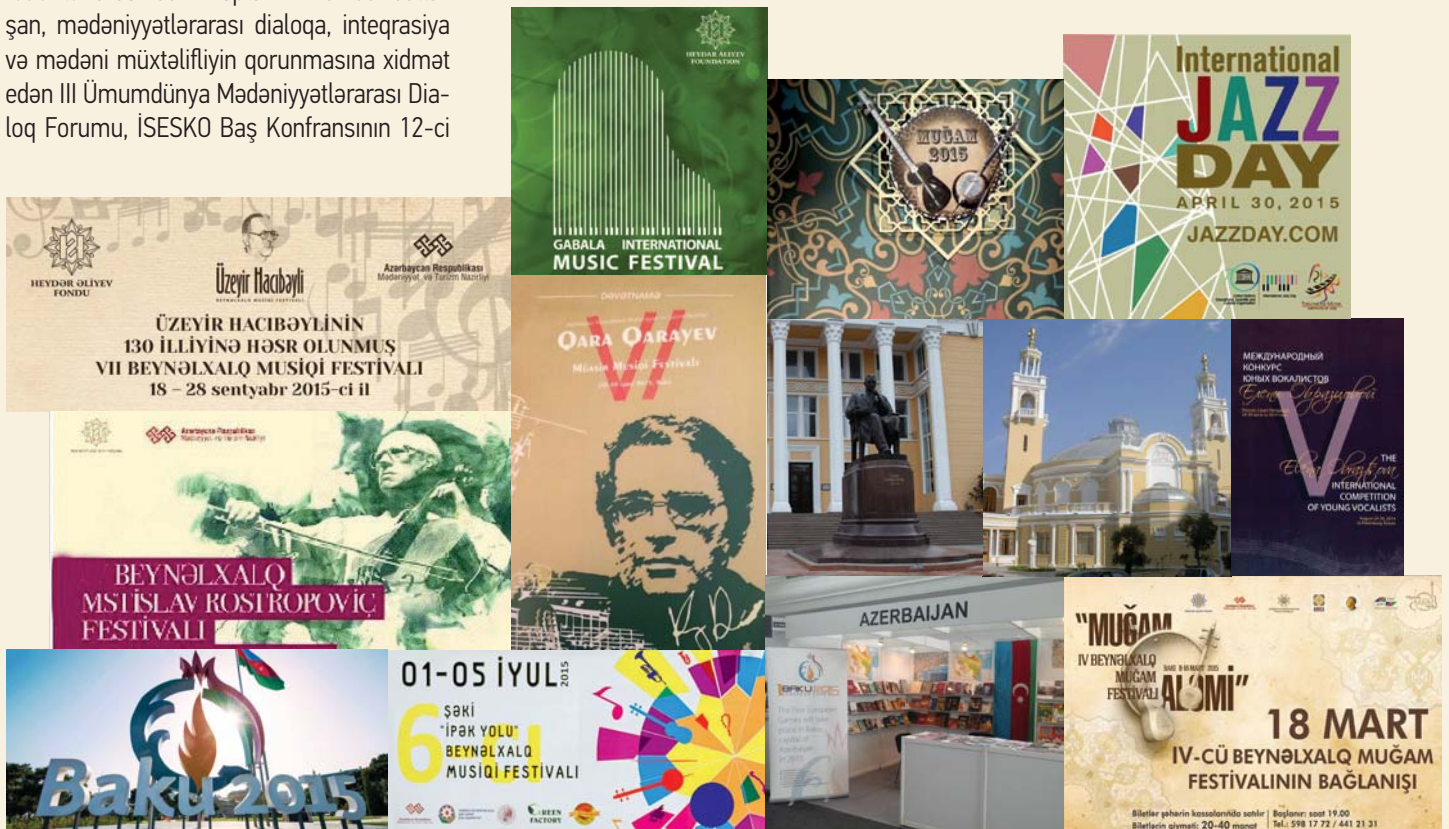
Hesabat ilində həyata keçirilən maraqlı layihələrdən biri də IV Bakı Beynəlxalq Kitab Sərgi-Yarmarkasının təşkil edilməsi, ölkəmizin müxtəlif kitab sərgilərində uğurla təmsil olunması ilə bağlıdır.

Bütün bunlar məzmunlu 10 illik zaman kəsiyinin son bir ilində respublikamızda baş verən hadisələrin, həyata keçirilən mədəni tədbirlərin qısa icmalidir. Hesabat dövrü ərzində nəzərdə tutulan layihələrin əksəriyyəti yerinə yetirilib, mədəniyyətimizin inkişafı, milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunması və təbliği sahəsində çoxsaylı uğurlara imza atılıb. Təbii ki, bu da 2016-cı ilə nikbinliklə qarşılamağa əsas verir...

2016-cı ilə də böyük arzu və ümidlə başlamışıq. Görüləcək işlərin təhlilini aparır, qarşıda duran vəzifələrin planlarını qururuq. Gerçəkləşdiriləsi nə qədər layihələr var! Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin ölkəmizin tolerantlıq ənənələrinə, mədəniyyətlər və sivilizasiyalararası dəyərlərə mühüm töhfələr verəcəyini nəzərə alaraq 2016-cı il "Multikulturalizm ili" elan etməsi qarşıda duran vəzifələrin əhəmiyyətini daha da artırır...

Xarici ölkələrlə əlaqələrin genişləndirilməsi, respublikamızda və onun hüdudlarından kənarda mədəniyyətimizin təbliğinə ciddi fikir verilməsi, paytaxtımızın və bir sıra bölgələrimizin beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlərə ev sahibliyi etməsi və s. bu istiqamətdə görüləcək işlərin yalnız müəyyən qismidir. Bu sırada, təbii ki, aprel ayında reallaşdırılacaq möhtəşəm layihə – BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının VII Qlobal Forumu xüsusi qeyd edilməlidir.

"Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illər üzrə inkişafına dair", "Azərbaycan teatrı 2009-2019-cu illərdə" və "Daşınmaz tarix və mədəniyyət abidələrinin bərpası, qorunması, tarix və mədəniyyət qoruqlarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi və 2014-2020-ci

illər üzrə inkişafına dair" Dövlət Proqramlarının icrası istiqamətində mühüm tədbirlərin həyata keçiriləcəyi gözlənilir.

Cari ildə nazirliyimiz üçün əsas prioritet məsələ regionlarla işdir. Hədəflərimiz bölgələrimizdə mədəni irsimizin təbliği və onun inkişafına yönəldilir.

2016-cı il həm də dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin anadan olmasının 875-ci ildönümü ilə diqqət çəkir. Qarşıdakı aylarda bizi eləcə də görkəmli elm, ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinin – Soltanməcid Qənizadənin 150, Ceyhun Hacıbəylinin 125, Kazım Ziyanın 120, Maral Rənmanzadə, Zakir Bağırov, Ənvər Əlibəyli, Qənbər Hüseynli, Nəsimə Zeynalova, Süleyman Vəliyev və Böyükəfə Qasımovun 100, Mədinə Gülgün, Hökumə Bülluri, Elbəy Rzaquliyev, Fatma Mehraliyeva, Həbib Bayramov,

Vidadi Nərimanbəyov, Sədayə Mustafayeva, Qabil İmamverdiyev, Ramiz Mustafayev, Davud Kazımov, Söhrab Tahir və Əbülfət Əliyevin 90, Zeynəb Xanlarova, Rafiq Babayev, Nəriman Əzimov və Əminə Yusifqızının 80, Aftandil İsmayılov, Eldar Quliyev, İsa İsmayılov, Oqtay Rəcəbov, Mayis Ağabəyov, Ofeliya Sənani, Hamlet Xanızadə, Elmira Rəhimova, Ağaxan Salmanlı, Tofiq Axundov, Şahmar Əkbərzadənin 75, Əliabbas Qədirov, Rəfael Dadaşov, Ramiz Həsənoğlu, Ceyhun Mirzəyev, Sabir Rüstəmxanlı, Fər-

had Xəlilov, Nüsrət Kəsəmənli, Tamilla Şirəliyeva və Çimnaz Babayevanın 70 illik yubiley mərasimləri gözləyir. Əlamətdar hadisələr sırasında həmçinin dövlət müstəqilliyimizin bərpasının 25, Müslüm Maqomayev adına Dövlət Filarmoniyasının yaradılmasının 80, Azərbaycan Televiziyasının fəaliyyətə başlamasının 60 illiyinin də təntənə ilə qeyd olunması nəzərdə tutulur...

Azərbaycanın mədəni həyatının işıqlandırılması, müstəqil dövlətimizin mədəniyyət üzrə siyasətinin təbliği, xalqımızın mədəni-kütləvi tədbirlər və bu sahədə baş verən yeniliklərlə yaxından tanışlığı üçün "Mədəniyyət.AZ" jurnalı, "Mədəniyyət" qəzeti və bir neçə sayt fəaliyyət göstərir. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin 1967-ci ildən işiq üzə görən mətbu orqanının tamamilən yenilənməsi oldu. Jurnal indiyədək "Mədəni maarif" və "Mədəni həyat" adları, 2015-ci ilin mart sayından

etibarən "Mədəniyyət.AZ" adı ilə nəşr olunmağa başlayıb. Jurnalın maddi-texniki bazası möhkəmləndirilib, mədəniyyət və turizm sahəsində görülən konstruktiv dəyişikliklər, aparılan işlətlər yeni formatda öz əksini tapıb, müasir oxucu üçün istənilən informasiyanın rəngarəngliyi nəzərə alınaraq zövqlü dizaynı və məzmunu ilə seçilən nəşr ərsəyə gətirilib. "Mədəniyyət.AZ" jurnalında mədəniyyət

və turizm sahəsində ölkə rəhbərliyinin dövlət siyasətinə uyğun olaraq gerçəkləşən mühüm

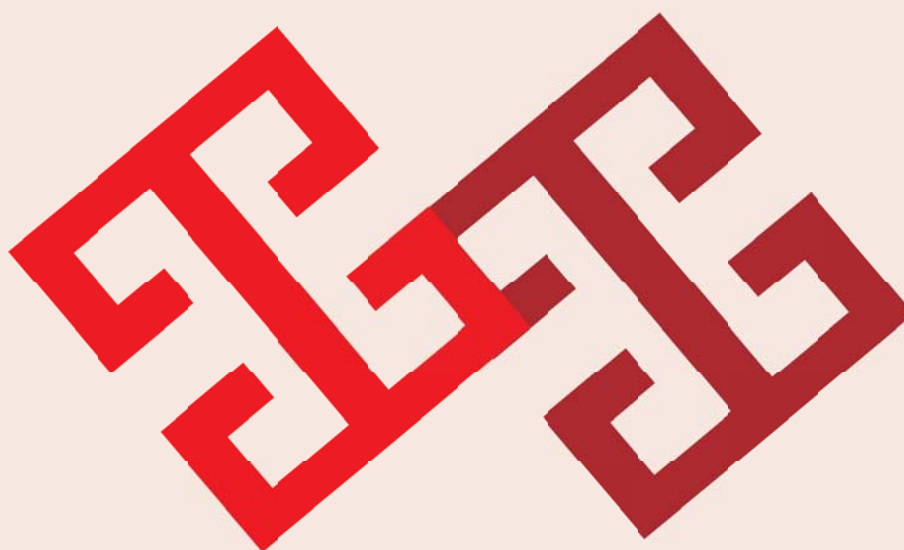
layihələr, tanınmış şəxsiyyətlər, sənət adamlarının xarici ölkələrdəki uğurları, təsviri sənətin və musiqimizin müasir təmayülləri, səhnə premyeraları, abidələrimiz, mədəni turizm barədə yazılar, elmi məqalələr və resenziyalar dərc edilir.

Jurnal Azərbaycan Respublikasının Prezi-

denti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Sənətsünaslıq, Memarlıq, Kulturologiya və Pedoqogika üzrə "Azərbaycan Respublikasında dissertasiyaların əsas nəticələrinin dərci tövsiyə edilən dövr elmi nəşrlərin siyahısı"na daxil olunub.

Bir sözlə, mədəniyyətimizin inkişafı və təbliği sahəsində gerçəkləşdiriləcək layihələr, həyata keçiriləcək tədbirlər çoxdur. Fəallıq göstərməli, gücümüə arxalanmalı, bütün imkan və bacarığımızdan maksimum dərəcədə yararlanmalıyıq ki, bu tərəqqidə bizim də payımız olsun!

Azərbaycan Mədəniyyət və

10 il

Respublikası Turizm Nazirliyi

Akif Əlizadə,
AMEA-nın prezidenti, akademik

Ötən on il ərzində Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ölkəmizdə maddi və qeyri-maddi mədəni irsin qorunması, bərpası və təbliği, yüksək bədii dəyərli əsərlərin yaradılması, eləcə də beynəlxalq və daxili turizmin inkişafında böyük işlər görüb. Nazirlik Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ilə dünyanın

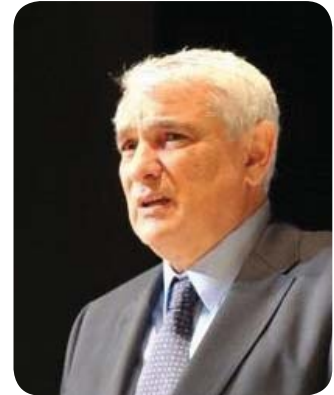
qabaqcıl ölkələrinin mədəniyyət siyasəti sahəsindəki təcrübələri nəzərə alınmaqla mədəni irs nümunələrinin qorunması, bərpası və istifadəsi istiqamətində əməkdaşlıq edir, prioritet elmi və mədəni sahələr üzrə tədbirlər keçirir. İnanıram ki, gələcəkdə də respublikamızın uğurlu mədəni inkişafı məqsədi ilə aparılan davamlı dövlət

siyasətinə hər iki qurum birgə təşəbbüslərlə dəstək olacaq, "Mədəniyyət.AZ" jurnalının kollektivi isə bütün bu mühüm işlərin geniş oxucu kütləsinə çatdırılmasında öz töhfəsini verəcəkdir. Nazirliyin kollektivini yubiley münasibəti ilə ürəkdən təbrik edir, hər birinizə ən xoş arzularımı çatdırıram".

Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi geridə qoyduğu 10 il müddətində xalqımızın yaratmış olduğu böyük mədəniyyət abidələrinin, xalq sənəti nümunələrinin, incəsənətinin qorunub saxlanması, tanınması və dünyanın qorunan irs siyahısına daxil

edilməsi, ölkəmizin turizm imkanlarının genişləndirilməsi və inkişafında çox böyük işlər görüb. Bu gün dünya dövlətləri arasında çoxmədəniyyətli və zəngin tolerantlıq ənənələri ilə tanınan ölkəmizin multikultural gerçəkliyinin təbliği işində də əzmkar fəaliyyəti yüksək diqqət və hörmətə layiqdir.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin bütün kollektivini başda hörmətli nazir Əbülfəs Qarayev olmaqla 10 illik yubiley münasibəti ilə səmimiyyətlə təbrik edir, ölkə Prezidenti İlham Əliyevin böyük uzaqgörənliklə müəyyənləşdirdiyi hədəflərə çatmaq yolunda uğurlar diləyirəm".

Kamal Abdullayev,
Azərbaycan Respublikası millətlərarası,
multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət
müşaviri, akademik, Əməkdar elm xadimi

Fərhad Bədəlbəyli,
Ü.Hacıbəyli adına Bakı Musiqi
Akademiyaşının rektoru, professor,
Xalq artisti

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi milli mədəniyyətimiz sahəsində uzunmüddətli, səmərəli fəaliyyətdədir. Ölkəmizin yüksək inkişaf yolunda olması və müasir dünyaya inteqrasiya etməsində mədəniyyət və turizm sahələrinin böyük rolu vardır. Azərbaycan Respublikasının

Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə respublikamızın sosial-mədəni siması son onillik ərzində müqayisəolunmaz dərəcədə yeniləşib, ölkənin zəngin tarixi-mədəni irsinin dünyada təbliği üçün böyük imkanlar açılib. Sevinirəm ki, bu uğurlara mədəniyyət

və turizm sahəsində çalışan cəfəkeş işçilər öz töhfəsini verməkdədirlər. Mədəniyyət və turizm sahəsində çalışan bütün əməkdaşları təbrik edir, Sizlərə möhkəm can sağlığı, dövlətimizin və xalqımızın firavan sabahları naminə məsul işinizdə yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Hicran Hüseynova,
Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə
Dövlət Komitəsinin sədri

Tərəqqinin sürətlə baş verməsi, əldə edilən nailiyyətlərin daha da artması dövlətin daimi diqqətinin və qayğısının nəticəsidir. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi yaradıldığı vaxtdan etibarən keçən 10 il ərzində respublikada mədəniyyətin və turizmin inkişafı istiqamətində

əhəmiyyətli tədbirlər həyata keçirməkdədir. Görülmüş genişmiqyaslı işlərin nəticəsi olaraq, bu gün respublikaya olan maraq daha da artır və müsbət beynəlxalq imic formalaşır. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin yaradılmasının 10 illik yubileyi münasibəti ilə nazirliyin rəhbərliyini və bütün əməkdaşlarını təbrik edir, onlara, eləcə də "Mədəniyyət.AZ" jurnalının kollektivinə gələcək fəaliyyətlərində müvəffəqiyyətlər arzulayıram.

Azər Paşa Nəmət,
Azərbaycan Dövlət Akademik
Milli Dram Teatrının direktoru,
Xalq artisti

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin yaradılmasının özü çox düzgün addım idi. Təkcə Mədəniyyət Nazirliyi olanda onun funksiyası tamam başqa idi. Amma turizm kimi böyük bir sahə mədəniyyətin bir qolu kimi qiymətləndirilir. Ona görə də yeni nazirliyin yaranması çox yaxşı, önəmli bir addım oldu. Nazirliyin imkanları

və fəaliyyət sahəsi xeyli genişləndi. Teatr sahəsinə ayrılan diqqəti xüsusilə qeyd etmək istəyirəm. Prezident İlham Əliyevin müvafiq sərəncamlarının əyani təzahürü olan bu diqqət həm texniki təchizat baxımından, həm də yaradıcılıq meydanının münbitləşməsi cəhətdən ən yüksək səviyyəyə gəlib-çatıb. Həm də bu səviyyə təkcə Bakı teatrlarına yox, bölgə teatrlarına da aiddir. Arzu edirəm ki, üzümüzə gələn onillikdə də Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi inkişaf etsin, daha maraqlı işlər görsün, yaradıcı adamlara daha geniş imkanlar yaratsın. Nazirliyin, onun mətbu orqanlarından olan "Mədəniyyət.AZ" jurnalının kollektivinə, bütün xalqımıza firavan həyat arzulayıram!

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin 10 yaşı tamam olur. Bu, yalnız nazirliyin əməkdaşları üçün yox, bütün ölkə ictimaiyyəti üçün əlamətdar hadisədir. Ona görə ki, dövlət qurumunun reallaşdırdığı missiya hamımızı düşündürən, mənəvi dünyamıza hakim kəsilən dəyərlərlə bağlıdır. Yəni mədəniyyət və turizm son dərəcə geniş anamlar olmaqla yanaşı xalqın özünü tanıması, mədəni dəyərlərinin ölkənin sərhədlərindən kənarda tanınması baxımından yüksək əhəmiyyət kəsb edən sahələrdir. Fərəhli haldır ki, bu sahədə daim uğurlara imza atan nazirliklə Mətbuat Şurası arasında sıx əməkdaşlıq mövcuddur. 13 il əvvəl yaradılan Mətbuat Şurasının təsisçiləri sırasında Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin mətbu orqanlarının, o cümlədən "Mədəniyyət.AZ" jurnalının da olması bu əməkdaşlığın möhkəm təməlindən xəbər verir. Və sevindirici haldır ki, bu təməl ildən-ilə daha da möhkəmlənməkdə və təkmilləşməkdədir. İctimai-mədəni həyatımızda öz yeri və önəmi olan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin 10 yaşını təbrik edir, yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

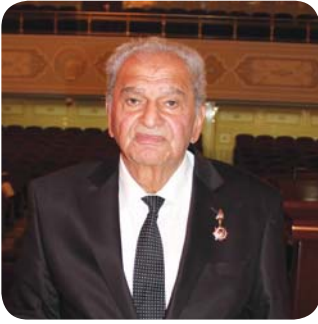

Əflatun Amaşov,
millət vəkili,
Mətbuat Şurasının sədri

Onillik yubiley, yeni nazirliyin mövcudluğunun on ili - bu çoxdur, yoxsa azdır? Yaş etibarilə, əlbəttə, çox azdır, lakin bu illər ərzində görülmə işləri nəzərə alsaq - fəvqaladə dərəcədə çoxdur. Mənim üçün akademik musiqidən bəhs etmək daha asan olduğuna görə bu məqamın üzərində dayanmaq istərdim. 2011-ci ildə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin təşəbbüsü ilə Qara Qarayev adına Müasir Beynəlxalq Musiqi Festivalı bərpa olundu və 2013, 2015-ci illərdə böyük uğurla keçirildi, dünya miqyasında nüfuz qazandı. 1982-ci ildə Ustadın vəfatından sonra bəstələnmiş əsərlərin ifa olunduğu "Qara Qarayevsiz 25 il" adlı Azərbaycan musiqisi festivalını da xatırlamamaq mümkün deyil. Nazirlik daha bir beynəlxalq musiqi layihəsi olan "Zamanla üz-üzə" festivalına da şərait yaratdı və layihə artıq dördüncü dəfə baş tutdu. M.Rostropoviç adına Festival, Qəbələ muğam və caz festivalları, Vokalçıların Bülbülü adına Beynəlxalq müsabiqəsi də mütləq keçirilir. Fikrimcə, bu miqyasda tədbirlərin gerçəkləşdirilməsi ölkənin mədəni həyatına cavabdeh olan, təşəbbüskar və təşkilatçı missiyasının öhdəsindən layiqincə gələn quruma - Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinə yalnız qürur gətirə bilər. Və bu gün yubiley təbriklərinə qoşularaq, nazirliyin bütün əməkdaşlarına möhkəm cansağlığı, Azərbaycan mədəniyyətinin dünya miqyasında təbliği işində daha böyük uğurlar və əlbəttə ki, əldə edilmiş nailiyyətlərin səviyyəsini qoruyub-saxlamağı arzulayıram!"

Fərəc Qarayev,
bəstəkar,
Əməkdar incəsənət xadimi

Vasim Məmmədaliyev,
akademik, BDU-nun ilahiyyat
fakültəsinin dekani

On il bundan əvvəl təsis edilmiş Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi bu müddət ərzində yarım əsrlik inkişaf yolu keçib, yaradıldığı gündən bəri adındakı mühüm sahələrin hər ikisinin ən yüksək səviyyədə inkişafına nail olub. Bu isə

o deməkdir ki, xalqımızın mənəvi dəyərlərinin qorunmaqla yanaşı, müasir həyata inteqrasiyası da ən məqsədyönlü şəkildə gerçəkləşməkdədir. Nazirliyin mətbu orqanlarından biri olan "Mədəniyyət.AZ" jurnalı

isə mədəniyyət və turizm sahələri ilə əlaqədar hadisələri dolğun şəkildə işıqlandırır. Mən nazirliyin bütün kollektivini yubiley münasibəti ilə təbrik edir, onlara və jurnalın heyətinə cəsağlığı, yeni-yeni uğurlar diləyirəm!

Səyavuş Kərimi,
Azərbaycan Milli
Konservatoriyasının rektoru,
professor, Xalq artisti

Təbrik edirəm! Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi bu 10 il müddətində mədəniyyətin təbliği, turizmin inkişafı sahəsində çox önəmli işlər görüb. İnanıram və arzu edirəm ki, nazirlik bundan

sonra da ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin müvafiq sərəncam və qərarlarını ən yüksək, layiqli səviyyədə gerçəkləşdirəcək. Bu şərəfli, məsuliyyətli, maraqlı işdə qurumun kollektivinə can sağlığı, uğurlar arzulayıram!

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi bu il 10 yaşını qeyd edir. 10 il, bəlkə də ilk baxışdan gənclik yaşlarını xatırladır və böyük görünməyə bilər. Amma bu müddət ərzində dünyanın neçə-neçə konsert salonlarında Azərbaycan musiqisi səsləndisə, teatr səhnələrində görkəmli yazıçılarımızın əsərləri tamaşaya qoyuldu, neçə-neçə ölkələrdə incəsənət xadimlərimizin əsərlərindən ibarət sərgilər keçirildisə, mədəniyyət incilərimiz YUNESKO siyahılarına təqdim olundusa və ümumiyyətlə, Azərbaycan mədəniyyəti və turizminin inkişafı istiqamətində bir çox nailiyyətlər əldə edildisə, deməli, Azərbaycanın mənəvi xəzinəsi dünyada təbliğ olundu, tanındı və yaşadı. Bu uğurların hər biri tariximizin bir parçası, milli yaddaşımızdır. Mən arzu edirəm ki, bu mədəniyyət, ənənə işğala məruz qalmış Dağlıq Qarabağ və onun ətrafındakı rayonlarımızda da tezliklə bərpa olunsun, yaşadılsın və biz həmin torpaqlarda da mədəniyyət bayramını qeyd edək. Bütün dünya isə bu sevinci "Mədəniyyət.AZ" jurnalının səhifələrindən oxuyaraq yaşasın!

Günay Əfəndiyeva,
Türk Mədəniyyəti və İrsi
Fondunun prezidenti

Rəşad Məcid, AYB-nin
katibi, "525-ci qəzet"nin
baş redaktoru

Bu 10 il ərzində Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi mədəniyyətimizin təbliği sahəsində xeyli işlər görüb. Mən ədəbiyyat adamlarına göstərilən diqqəti, "Qızıl kəlmə" mükafatının təsis olunması ilə yazıçı əməyinə verilən qiymətin artırılmasını, ədəbiyyatımızın təbliği istiqamətində görülən işləri xüsusi qeyd etməliyəm.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi yaradıldığı gündən bəri gərgin, məhsuldar, uğurlu fəaliyyəti ilə ictimai fikirdə müsbət imic qazanmış dövlət qurumlarından. Təbrik edir və uğurların davamlı olmasını arzulayıram!

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi fəaliyyətdə olduğu 10 il ərzində xalqımıza məxsus mədəni dəyərlərin qorunması, təbliği və inkişafı sahəsində Azərbaycanın fəal turizm diyarına çevrilməsi istiqamətində olduqca mühüm və faydalı işlər görüldü. Bu uğurlar münasibətilə başda cənab nazir Əbülfəz Qarayev olmaqla, nazirliyin kollektivini səmimi qəlbdən təbrik edir və gələcək fəaliyyətlərində onlara daha böyük uğurlar arzulayıram!

Nüşirəvan Məhərrəmlı,
Azərbaycan Respublikası
Dövlət Teleradio Şurasının sədri

Xəyyam Mirzəzadə,
bəstəkar, Xalq artisti

On il bundan əvvəl Mədəniyyət Nazirliyi yeni formatda fəaliyyətə başlaması ilə, Azərbaycan mədəniyyəti çox uğurlu şəkildə dünya mədəniyyətinə integrasiya yolunu tutdu. Mədəniyyət sahəsi ilə turizmin bir nazirlikdə birləşməsi çox məqsəduyğun qərar idi, çünki bu iki sahəni bir-birindən ayrı təsəvvür etmək mümkün deyil – hər bir turist gəzməyə getdiyi ölkənin mədəniyyət ocaqları ilə mütləq maraqlanır. Bu mənada nazirliyin onillik fəaliyyəti son dərəcə təqdirəlayiqdir. Keçirilən

müxtəlif mədəniyyət tədbirlərinə insanların marağı, Azərbaycana gələn qonaqların mədəniyyətimizlə tanışlığının hərtərəfli xarakter qazanması bunun ən yaxşı sübutudur.

Konsertlərə, tamaşalara, filmlərə, müsabiqə və festivallara marağın güclənməsi isə mədəniyyətin artması deməkdir, mədəniyyətin artması güzəranın yüksəlməsi deməkdir, güzəranın yüksəlişi isə insanların dünya mədəniyyətində baş verən yeniliklərdən xəbərdar olmasıdır.

Bütün gözəl təzahürlər kimi bu on il də sanki bir göz qırpımında keçdi. Ona görə mən istərdim ki, ötən on ilin təkrarları, daha böyük inkişaf mərhələləri baş versin, xalqımızın mədəniyyət və turizm sahəsi həmişə hər kəsin heyranlıq ünvanı olsun. Nazirliyin və onun mətbu orqanı olan “Mədəniyyət.AZ” jurnalının kollektivinə can sağlığı, çoxlu uğurlu illər arzulayıram!

Nizami Cəfərov,
millət vəkili,
Azərbaycan Atatürk Mərkəzinin müdiri

“Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi bu müddət ərzində Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafında tarixi xidmətlər göstərmiş. Bu xidmətlərin nə qədər böyük miqyasda olduğunu yalnız bir faktla qeyd etmək olar. Bu fakt ondan ibarətdir ki, 10 il ərzində mədəniyyət sahəsində qəbul edilmiş qanunlarda nəzərdə tutululardan çox iş görülmüş – Azərbaycan dövlətinin mədəniyyət və turizm sahəsindəki siyasəti uğurla həyata keçirilib, eyni zamanda gələcək üçün böyük perspektivlər müəyyən edilib. O perspektivlərə çatmaq yolunda nazirliyin kollektivinə can sağlığı, uğurlar arzulayıram. 10 yaşıңыз mübarək!”

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi 1920-ci ildən Azərbaycan Respublikası Xalq Komissarları Soveti Maarif Komissarlığının nəzdində incəsənət işçiləri şöbəsi, sonralar idarəsi kimi fəaliyyət göstərmiş. 1953-cü ilin aprel ayından Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi və 1991-ci ilin noyabr ayından Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi adlanıb. 30 yanvar 2006-cı ildən Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi adı ilə

fəaliyyətdədir. Bu qurumun təxminən 96 illik fəaliyyətinə dərin bələdəm – bütün araşdırmalarım və elmi-tədqiqat işlərimdə mütləq tarixin bu qurumla bağlı səhifələrini dönmə-dönmə vərəqləmişəm. Ona görə də cəsarətlə və qətiyyətlə deyirəm ki, nazirliyin milli mədəniyyətimizin, incəsənətimizin inkişafında, tərəqqisində, 5 qitədə yaşayan yüzdən çox xalqın maraq dairəsinə daxil olmasında Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin

İlham Rəhimli,
Əməkdar incəsənət xadimi,
professor

son on ildə gördüyü işlər 86 ildə baş verənlərin hamısından bir yerdə daha möhtəşəm, daha

əzəmətli, daha dəyərlidir. Azərbaycan Respublikasının dünya turizm xəritəsinə daxil olmasında nazirlik fəvqəladə işlər görüb. Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin bütün kollektivini 10 illik yubiley münasibətilə təbrik edirəm! Bayrağımız həmişə ucalarda dalğalansın! Nailiyyətlərimiz bol-bol olsun! Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi daim xalqımızın qürur, vüqar, sevgi, rəğbət ünvanı olsun!

Düsen Kaseinov,
Beynəlxalq Türk Mədəniyyət
Təşkilatı TÜRKSÖY-un Baş katibi

*Azərbaycan Respublikasının
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi
üzv ölkələrimiz arasında
ən şanslı nazirliklərdən
biri olaraq öz vəzifələrinin
öhdəsindən layiqincə gəlir.
Son on ilin xronikasına
baxsaq, Mədəniyyət və
Turizm Nazirliyinin bilavasitə
iştirakı və ya təşkilatçılığı ilə
Azərbaycanın bir çox mötəbər
tədbirlərə ev sahibliyi etdiyini
görürük. Üzeyir Hacıbəylinin
“Arşın mal alan” operettasının
100 illiyi münasibətilə
TÜRKSÖY və Azərbaycan*

*Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin Azərbaycan,
Qazaxıstan, Qırğızıstan və Türkiyə sənətçilərinin iştirakı ilə
YUNESKO-da və Avropa Şurasında birgə tədbir, TÜRKSÖY-da
nazirliyin dəstəyi ilə M.F.Axundzadənin, Rəsul Rzanın, İlyas
Əfəndiyevin, Əhməd Cavadın, Hüseyn Cavidin, F.Köçərlinin,
Əli Bəy Hüseynzadənin, Niyazinin, Bəxtiyar Vahabzadənin və
digər ümumtürk mədəniyyətinə töhfələr vermiş Azərbaycan
ziyalılarının anım toplantıları, əsərlərinin təbliğatı kimi önəmli
işlər buna parlaq sübutdur.*

*Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ilə birlikdə həyata keçirdiyimiz
bütün tədbirləri indi sadalamağa vaxt çatmaz.*

*10 illik yubiley münasibətilə Azərbaycan Respublikasının
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin bütün əməkdaşlarını, qardaş
Azərbaycanın incəsənət və turizm ictimaiyyətini TÜRKSÖY
Baş Katibliyi, Türkdilli ölkələrin mədəniyyət nazirlərinin Daimi
Şurası adından və şəxsən öz adımdan təbrik edir, Azərbaycan
mədəniyyətinin çiçəklənməsi istiqamətində yeni nailiyyətlər
diləyir və neçə belə onilliklər qeyd etməsini arzulayıram.*

*Azərbaycan Respublikasının
Mədəniyyət və Turizm
Nazirliyinin yaranmasından
ötən 10 il ərzində rəhbərliyin
və kollektivin peşəkarlığı,
qətiyyəti, zəhmətseverliyi
sayəsində mədəniyyət və
incəsənətdə, turizmdə bir çox
nailiyyətlərə “imza atılıb”.
Böyük məmnuniyyət hissi
ilə qeyd etmək istəyirəm
ki, Mədəniyyət və Turizm
Nazirliyi ilə Mədəniyyət*

*İşçiləri Həmkarlar İttifaqı
Respublika Komitəsi arasında
işgüzar münasibətlər,
konstruktiv əməkdaşlıq
mühiti yaranıb.
Ümidvaram ki, əlaqələrimiz
bundan sonra daha da
güclənəcək, qədim və müasir
sivilizasiyaların qovuşduğu
Vətənimizin dünyaya
tanındılması, xalqımızın
çoxəsrlik ənənələrinin
təbliği, mədəniyyətimizin*

*Cani-qəlbədən sevdiiym, öz ölkəm deyə
dəyərləndirdiyim Azərbaycanda mədəniyyət və
tanıtım müşaviri kimi diplomatik vəzifədə çalışdığımı
xatırlayanda duyduğum həyəcanı ifadə etməyə söz
tapmıram. Bu müddətdə üzüldüyüm, incidiyim anım
olmadı. Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi isə
məna arxa, dayaq oldu. 2012-ci ilin yanvar ayından
2015-ci ilin iyul ayına
qədər çalışdığım
Azərbaycanda
həyatımın ən xoşbəxt
günlərini yaşadım. Bu
həm də, Türkiyə ilə
Azərbaycan arasında
mədəni fəaliyyətlərin,
tədbirlərin ən sıx
olduğu dövr idi.*

*Bu dövr iki ölkənin
mədəniyyət və turizm
nazirlikləri arasında
səmimi işbirliyinin
ən yüksək olduğu
dönəmdir.*

*Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin
geridə qoyduğu müvəffəqiyyətlə dolu 10 il dünya
mədəniyyət diplomatiyasına yaxşı bir nümunə olacaq.
Nazirlik bu 10 ildə qazanılan uğurlu təcrübələri
ilə ölkəni mədəniyyət zəminində daha da irəliyə
aparacaq. İnanıram ki, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi
Azərbaycanın zəngin mədəni dəyərlərinin dünya
mədəniyyətləri arasında mötəbər yer almasında çox
önəmli bir məqama sahiblənəcək. Nazirlikdə çalışan
bütün əməkdaşları təbrik edir, uğurlar diləyirəm!*

Seyit Ahmet Arslan,
Türkiyə Çümhurriyyətinin
Azərbaycandakı səfirliyinin
keçmiş mədəniyyət və
tanıtım müşaviri

Cəmilə Səttarova,
Mədəniyyət İşçiləri Həmkarlar
İttifaqı Respublika
Komitəsinin sədri

*inkişafı yolunda öz töhfəsini
verəcəkdir.*

*Azərbaycan Mədəniyyət
İşçiləri Həmkarlar İttifaqı
Respublika Komitəsinin
çoxsaylı üzvləri və şəxsən
öz adımdan Mədəniyyət və
Turizm Nazirliyinin bütün
əməkdaşlarını yubiley
münasibətilə təbrik edir,
gələcək fəaliyyətlərində
uğurlar arzulayıram!
10 yaşıңыз mübarək!*

Darhan Kızıralı,
Beynəlxalq Türk Akademiyasının
Prezidenti

Türk mədəniyyətinin ən güclü "qollarından" biri olan Azərbaycan mədəniyyətinin Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən dünyada təqdirəlayiq şəkildə təqdimatı göz önündədir. Azərbaycan mədəniyyəti artıq dünya miqyasında, dünya mədəniyyətləri sırasında öncül yerlərdən birini tutmağa başlayıb. İndi dünyanın bir çox

ölkələrində Azərbaycan mədəniyyətini görməyə, onu eşitməyə, onunla tanış olmağa böyük ehtiyac yaranıb. Bu, dövlət siyasətini uğurla həyata keçirən Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin ümumi fəaliyyətinin sevindirici nəticəsidir.

Beynəlxalq Türk Akademiyası olaraq Azərbaycana tez-tez səfərlər edir, ortaq layihələr gerçəkləşdirir. Türk mirasının, mədəniyyətinin Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən dünyada təqdirəlayiq şəkildə təqdim olunduğunun şahidi oluruq.

Geridə qoyduğumuz 10 il içərisində həm Türk dünyasında, həm də Şərq ilə Qərb arasında önəmli mədəniyyət körpüsü olan Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin başda nazir Əbülfəs Qarayev olmaqla, bütün kollektivini yubiley münasibətilə təbrik edir və hələ neçə onillikləri qeyd etməsini arzulayıram!

Geridə qoyduğumuz son 10 ildə Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi çox böyük və dəyərli işlərə "imza atıb". Bunların arasında ən önəmlisi Azərbaycan ədəbiyyatının klassiklərinin və vaxtilə Azərbaycan dilinə çevrilib kiril əlifbası ilə çap edilən dünya ədəbiyyatı nümunələrinin də yenidən latın əlifbası ilə nəşr edilməsidir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı ilə gerçəkləşən bu layihə Azərbaycanda

Yaşar Öməröğlu,
Avrasiya Yazarlar Birliyinin baş
direktoru

"Biz Bəstəkarlar İttifaqı olaraq Mədəniyyət və Turizm Nazirliyini təbrik edirik. Və yeni ildə, yeni onillikdə yeni uğurlar arzulayırıq. Təbii ki, ittifaqımızın nazirliklə işbirliyi çox möhkəmdir. Bu on il ərzində çox işlər görmüşük, festivalların və digər musiqi tədbirlərinin təşkilində həmişə əl-ələ verib çalışmışıq. Ümid edirik ki, gələcəkdə də belə olacaq, ümumi layihələrimizin sayı çoxalacaq və onları uğurla həyata keçirəcəyik. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin bütün əməkdaşlarına can sağlığı, uğurlar arzu edirəm".

Firəngiz Əlizadə,
Azərbaycan Bəstəkarlar
İttifaqının sədri, Xalq artisti

Alim Qasımov,
Xalq artisti

Arzum budur ki, nazirliyin növbəti onilliklərində dünyada əmin-amanlıq daha da möhkəmlənsin ki, yurdumuz turizm diyarı kimi tanınsın. Çünki ölkəmizə nə qədər çox turist gəlsə, musiqimizi dinləyənlərin sayı da bir o qədər çox olar. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin 10 yaşını təbrik edirəm, arzum budur ki, 10 illik yubiley 50, 100 illik yubileylərə çatsın. Və bütün yubiley illərində təbriklərimizi "Mədəniyyət.AZ" jurnalı vasitəsilə çatdıraraq.

meydana gələn böyük ədəbiyyatın yeni əlifba ilə gənc nəsillərə ötürülməsi və mədəni qopmalara meydan verməmək baxımdan çox önəmli idi. Dünya tarixində bir çox xalqlar müxtəlif dövrlərdə əlifba dəyişdirib. Ancaq Azərbaycandan başqa heç bir dövlət belə bir layihəni həyata keçirməyib. Dünya tarixində bənzəri olmayan bu böyük iş Azərbaycanda nəşriyyat sektorunu da gücləndirib. Azərbaycan

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin təşkil etdiyi Bakı Beynəlxalq Kitab Sərgisi də beynəlxalq standartlara uyğun səviyyədə keçirilib. Xüsusilə qeyd etmək istəyirəm ki, bu illər ərzində nazirliklə Avrasiya Yazarlar Birliyi arasında ən yüksək səviyyədə əməkdaşlıq əlaqələri formalaşıb. Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin 10 yaşını təbrik edir, yeni-yeni uğurlu illər diləyirəm!..

50 yaşlı kitabxana

“Bu gün 50 illik yubileyini qeyd etdiyimiz mədəniyyət müəssisəsi öz işini günün müasir tələbləri səviyyəsində qurmağa nail olub. Biz uşaqlarımızın gələcəyini təmin etmək üçün onlarda kiçik yaşlarından kitaba maraq oyatmalıyıq. Ölkəmizdə bu vacib işi həyata keçirən mədəniyyət müəssisələrindən biri də Respublika Uşaq Kitabxanasıdır”.

Bu fikirlər Beynəlxalq Muğam Mərkəzində Firidun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının 50 illik yubileyinə həsr olunmuş təntənəli mərasimdə mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayevin dilindən səsləndi. Tədbirdə respublikanın mədəniyyət və ictimaiyyət nümayəndələri ilə bərabər, TÜRKSOY-un baş katibi Düsen Kaseinov da iştirak edirdi.

Foyədə nümayiş olunan sərgi, daha sonra isə salonda göstərilən videoçarx kitabxananın dünənini və bu gününü əks etdirirdi.

Hörmətli nazir çıxışında mədəniyyət sahəsinin inkişafında cənab prezident tərəfindən imzalanan dövlət proqramları, kitabxana sistemindəki yeniliklər haqqında söz açdı. Bu istiqamətdə həyata keçirilən layihələrdən, daha müxtəlif tendensiyalardan danışdı. Son zamanlar baş verən texnoloji proseslərə baxmayaraq, ölkəmizdə kitabxanalara münasibətin dəyişmədiyini, əksinə, bu sahəyə diqqətin daha da artdığını, uşaq kitablarının nəşri ilə bağlı çoxsaylı müraciətlərin nəzərə alınacağını, yeni kitabların işıq üzü görəceyini söylədi. Cənab nazir və qonaqlar səmimi təbriklərlə kitabxana işçilərini, ömrünü kitaba həsr edən kitabxanaçıları və kitab məbədinin daimi istifadəçiləri olan uşaqları təbrik etdilər. Sonra həm uşaqların, həm də böyükklərin iştirakı ilə gözəl bir konsert proqramını izlədilər. Uşaqlar doğrudan da əsl istedad və bacarıqlarını göstərərək, dünya xalqlarının rəqsləri, böyük ədiblərimizin əsərlərindən ibarət səhnəciklərlə zəngin bədii təqdimatla çıxış etdilər. Tədbirin ən maraqlı məqamı isə Firidun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının 50 illik yubileyi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamının nazir Əbülfəs Qarayev tərəfindən elan edilməsi oldu. Müvafiq sərəncama əsasən, 50 yaşlı kitabxana kollektivinin dörd təcrübəli üzvü - direktor Şəhla Qəmbərova, əməkdaşlardan Zahirə Dadaşova, Rəfiqə Musazadə və Nazilə Tahirova “Əməkdar mədəniyyət işçisi” fəxri adına layiq görüldülər. Vəfa Ağamirzəyeva, Sevil Əhmədova, Leyla Qafarova və Ruhiyyə Məmmədli “Tərəqqi” medalı ilə təltif edildilər.

“Mədəniyyət.AZ” jurnalı olaraq biz də Respublika Uşaq Kitabxanasının 50 illik yubileyi münasibəti ilə onları təbrik edir, bu müqəddəs ziya ocağı haqqında yazını oxuculara təqdim edirik.

12 sentyabr 1967-ci ildən Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Komitəsinin 25 sayılı (S22) sərəncamına əsasən, uşaq folklor antologiyasının banisi Firdun bəy Köçərli 1965-ci il yanvarın 1-də Mədəniyyət Nazirliyinin qərarı ilə M.Qorki adına kitabxananın fondu əsasında yaradılıb. Kitabxananın fondunda 270 mindən çox kitab var. Hazırda kitabxanada 9 şöbə, 5 bölmə, 3 filial fəaliyyət göstərir.

Respublika Uşaq Kitabxanasının yaradılması nəticəsində kitabxana xidmətinin ümumrespublika metodik mərkəzi meydana gəldi, uşaqlara xidmət göstərən digər kitabxanalara, o cümlədən, 3 mindən çox məktəb kitabxanasına metodik rəhbərlik təmin edildi. Ölkədə uşaqlara kitabxana xidmətinin inkişaf perspektivlərinin elmi konsepsiyasının yaradılmasına, bu istiqamətdə bütün kitabxanaların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsinə və tam bir sistem kimi fəaliyyət göstərməsinə hüquqi, nəzəri, metodik və təşkilati zəmin yaratdı. Respublika Uşaq Kitabxanasının elmi-metodik fəaliyyətini kitabxanaşünaslıq fikrinin son nailiyyətləri zəminində təşkil etmək məqsədilə 70-ci illərdə zəngin metodik nəşrlər fondu hazırlandı. Həmin fondada uşaqlara kitabxana xidmətinin bütün nəzəri, metodik və təcrübi nailiyyətlərini və qabaqcıl təcrübəni əks etdirən ədəbiyyat toplandı. Fondan yalnız kitabxananın öz işçiləri deyil, həmçinin respublikada fəaliyyət göstərən bütün uşaq kitabxanaları fəal şəkildə istifadə edirlər. Onun əsasında rayon uşaq kitabxanalarına hər il orta

hesabla 140-150 yazılı arayış göndərilir.

Firdun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının təsis etdiyi "Göy qurşağı" Uşaq Jurnalı məktəblilərin dünyagörüşünün inkişafında, onlarda vətənpərvərlik hisslərinin daha da güclənməsində, təhsilə marağın artmasında böyük rol oynamaqla daim diqqət mərkəzindədir. 32 səhifədən ibarət rəngli şəkillərlə nəfis tərtib olunan bu dərginin hər

sayı uşaqlar tərəfindən böyük maraqla qarşılanır və mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin göstərişi ilə Azərbaycanın bütün rayonlarının Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi vasitəsilə ən ucqar dağ kəndlərinə belə yayılır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin imzaladığı 6 oktyabr 2008-ci il tarixli "Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi barədə sərəncamı kitabxana işinin təkmilləşdirilməsində yeni mərhələnin əsasını qoydu. Dövlət Proqramında nəzərdə tutulmuş oxucuların informasiya tələbatının ödənilməsi ilə bağlı Firdun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası artıq neçə illərdir ki, uşaq və yeniyetmələr üçün səyyar kitab sərgisini - "Uşaq Kitab Karvanı" layihəsini uğurla həyata keçirir. 3 il ərzində (2011-2013) keçirilən layihə üzrə 16 rayona Kitab Karvanı yola düşmüş, 14270 nüsxə uşaq kitabları hədiyyə edilmişdir. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası 2012-ci ildən mötəbər

bir təşkilatın – Beynəlxalq Uşaq Kitabı Şurasının (IBBY) üzvüdür. Artıq üç ildir ki, həmin təşkilatla sıx əlaqə saxlayır, keçirilən sərgilərdə, konqreslərdə iştirak edirik. Təşkilata üzv olmaqda əsas məqsəd Azərbaycanda uşaq yazıçıları, rəssam və tərcüməçilərini müasir uşaq ədəbiyyatımızdakı problemlərin həllinə yönəltmək, Beynəlxalq Uşaq Ədəbiyyatı Şurası vasitəsilə ölkəmizi tanıtmək və uşaq ədəbiyyatı sahəsində olan yeniliklərin tətbiqiylə azyaşlıların mütaliyə həvəslərini artırmaq, onları dünya uşaq ədəbiyyatı nümunələri ilə tanış etməkdir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası informasiya təminatının artırılması, inkişafı və təkmilləşdirilməsi məqsədilə günün tələbləri səviyyəsində mütərəqqi iş üsullarından bəhrələnməkdədir. Yəni kompüter imkanlarından istifadə, ənənəvi informasiya mənbələrinin elektron daşıyıcılara köçürülməsi, CD-ROM texnologiyalarının tətbiqi, informasiyanın təqdim etmək imkanları və bir sıra başqa işlərin həyata keçirilməsi üçün say göstərilərək uğurlar əldə edilir. Mədəniyyət müəssisəsi öz işini dünya kitabxanaları səviyyəsinə çatdırmağa say göstərir. F.Köçərli adına RUK-sı respublika uşaq kitabxanalarının işini toplayıb analiz və sintez edir, onların hesabatını hazırlayıb rəhbər orqanlara çatdırır, elmi-tədqiqat işləri aparır, qabaqcıl təcrübəni bütün ölkəyə yayır, rayonlarda ezamiyyələrdə olur, yeni layihələrin işlənməsində və kitabxananın tədbirlərində yaxından iştirak edir. Elmi metodika şöbəsində ixtisasa aid elmi-kütləvi, elmi-metodiki yazılar, əlamətdar və tarixi günlərlə bağlı təqvimlər çap olunur və həmin vəsaitlər uşaq kitabxanalarına göndərilir. Yubiley günləri ilə bağlı yazılarda görkəmli şəxsiyyətlərin, yazıçı və şairlərin kitabxana-bibliografiya qaydası ilə təbliğ olunmasının metodikası verilir. Bu məqsədlə saytımızda (www.clb.az) kitab adidləri rubrikası açılıb və orada qızıl fondan bəzi kitabların təqdimatı hazırlanaraq, oxucuların diqqətinə çatdırılır. Milli dəyərlərimizin qorunması və təbliği işində kitabxana bir sıra tədbirlər həyata keçirir. Mütəxəssislərimiz elektron kataloqun formalaşdırılmasında dünya kitabxanalarının

təcrübəsini öyrənir. Və artıq ona əsaslanaraq, elektron kataloqun mövcud olan müxtəlif yollarından ən optimal və əlverişlisini seçib, sənədlərin daxil edilməsi qaydalarını müəyyənləşdirərək, ümumi metodikasını işləyib hazırlamağa başlamışdır. Elektron kataloqun yaradılması üçün qəbul edilmiş standartlara uyğun olaraq cari ədəbiyyatın bibliografik təsviri, elektron kataloqun redaktəsi aparılır.

Bütün bunlarla yanaşı F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının qarşısında duran mühüm vəzifələrdən biri metodika, bibliografiya və elmi informasiya xidmətinə dünya kitabxanaları səviyyəsinə qaldırmaq, oxucuların tələbatını ödəmək üçün yeni informasiya texnologiyalarının tətbiqi, internet şəbəkəsinin elektron ehtiyatlarından istifadə etməkdir. 2014-cü ildə kitabxanaya alınan kitab, kitabça və dövrü mətbuat nəşrləri işlənərək, İRBİS-64 proqramının "Komplektator"(CMPL) moduluna daxil edilib, "Kataloqçu" modulunda müvafiq bazalara ötürülüb, daha sonra bibliografik təsvirlər tamamlanıb. Bu günə qədər ümumilikdə "Kitab" bazasında 13788 adda (119932 nüsxə) kitab və kitabçalar əks olunub. "Qızıl fond" bazasına 386 kitab daxil edilib. "Elektron kartoteka-2014" bazasında kitabxanaya alınan qəzet və jurnalların ayrı-ayrı sayları qeydiyyatla salınaraq, dövrü mətbuatda dərc olunmuş məqalələrin (7638 sayda) bibliografik təsvirləri verilib. "Oxucu" bazasında kitabxanaya üzv olmuş oxucuların məlumatları daxil edilib. "Kitab verilişi" modulu ilə oxuculara göstərilən xidmət qeydə alınıb. 2014-cü hesabat ili ərzində "Komplektator"(CMPL) moduluna daxil edilən kitablar 1153 adda (10359 nüsxə) "Kataloqçu" modulunda müvafiq bazalara ötürülüb, daha sonra bibliografik təsvirlər tamamlanıb. İRBİS-64 proqramının daxilində 16 mövzu bazası vardır və il ərzində bütün bazalar yenilənib. "Kitabxana 50" adlı bazaya F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının fəaliyyətini əks etdirən materialların (148 sayda) bibliografik təsvirləri toplanıb. "Elektron resurslar" bazasında kitabxana fonduna daxil olmuş resurslar əlavə edilib və mütəmadi təzələnilir. "Uşaq ədəbiyyatı" və "Görkəmli adamlar", "Ekologiya" bazaları

yenidən yüklənib, yenilənib. “Ölkəşünaslıq və milli ədəbiyyat” bazası yenilənərək 4253 adda kitab təşkil edib. “Heydər Əliyev ” adlı bazada 353 adda material toplanıb. Mövcud olan “Kitabiçi”, “Bakı”, “İdman ili”, “Turizm”, “İnformasiya ili”, “Müstəqillik” bazaları hər il yenilənir, materiallar redaktə edilir və yenidən yüklənir. Elektron kataloqda “Sənaye ili” adlı baza yaradılıb, orada 66 material əksi-ni tapır. Elektron kataloqda “Naxçıvan Muxtar Respublikası-90” adlı yeni baza yaradılıb ki, 277 material əks olunur. Bütün bazalardakı məlumatlar mütəmadi olaraq əlavələrlə yenilənib. “Təmmətnli kitablar” modulu quraşdırılıb. Oxucu sorğusuna əsasən tələb olunan kitablar seçilib. Bu kitabların bir hissəsi latın əlifbası ilə işlənilib və təmmətnli bazaya daxil edilib. Ümumilikdə 210 kitab həmin bazada əks etdirilib. Təmmətnli bazanın genişləndirilməsi işi davam edir. Kitabxananın www.clb.az rəsmi saytında məlumatlar daimi olaraq yenilənir. Saytın “Elektron kitabxana” rubrikasında təmmətnli kitablar axtarışın nəticəsinə görə əks olunur. “Göy qurşağı” jurnalının çap olunmuş nüsxələrinin elektron variantı kitabxananın saytında yerləşdirilir. Saytın “Səsli nağıllar” rubrikasına audio formatında 51 nağıl daxil edilib. Kitabxananın fondu dövlət kitabxana fondunun tərkib hissəsi kimi dövlət mülkiyyətindədir, mühafizə olunur.

* * *

Kitabxanada sistemli mütaliyəyə maksimum oxucu cəlb olunmasını təşkil edir. Yaş tərkibini və maraq dairəsini nəzərə alaraq uşaqlara, yeniyetmələrə və mütaliyəyə rəhbərlik edənlərə fərqli xidmət həyata keçirir. Kitabxana abonement, oxu zalı, digər struktur yarımöbölmləri, həmçinin KAA yolu ilə fondan oxucuların istifadəsini təmin edir. Kitabxanamız respublikanın vahid mübadilə fondunun yaradılmasında, uşaq ədəbiyyatının yenidən bölüşdürülməsinin

təşkilində iştirak edir. Tabeliyindən asılı olmayaraq uşaq və yeniyetmələrə xidmət edən kitabxanalardan lazımi məlumatları qəbul olunmuş qayda üzrə alır. F.Köçərli adına RUK-da elmi-təcrübi konfranslar, müşavirələr, seminarlar, ixtisasartırma kurslarında dərslər keçirilir. Kitabxana direktorunun rəhbərliyi altında məsləhətçi təşkilat kimi elmi-metodik şura fəaliyyət göstərir. Respublika Uşaq Kitabxanası onun fəaliyyətinin məqsədlərinə müvafiq şəkildə fondunda olan Azərbaycan və dünya uşaq ədəbiyyatı nümunələrinin, bütün kitab sərvətlərinin, digər informasiya daşıyıcılarının etibarlı şəkildə toplanması, qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılmasını, onların geniş təbliğini təmin edir, fondlarını gələcək nəsillər üçün qoruyub saxlamaqla bəşəriyyətin məcmu mədəniyyətinə töhfə verir, fəaliyyətində partiyalara, ictimai hərəkatlara və dini konfessiyalara münasibətdə neytrallığı gözləyir, zəruri resurslardan, materiallardan və informasiyadan bərabər hüquqlu istifadə prinsiplərinə riayətlə bütün istifadəçilərə yüksək keyfiyyətli xidmətlər təqdim edir.

“ Respublika Uşaq Kitabxanası filiallarının fondlarını komplektləşdirir, istifadəyə yararsız kitabları müəyyən olunmuş qaydada fondan çıxarır, fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən kitabxanaya dəymiş ziyanın ödənilməsini qanun çərçivəsində tələb edir, qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada nazirlik və dövlət statistika orqanları qarşısında hesabat verir, internet sistemi vasitəsilə respublika və xarici ölkələrin kitabxanaları ilə işini əlaqələndirir, fondun qiymətli nəşrlərinin üzə çıxarılması, uçotu və mühafizəsi ilə məşğul olur, kitabxananın fəaliyyəti ilə bağlı ərizə və müraciətlərə baxılmasını təmin edir, kitabxana-informasiya sahəsində kadr siyasətini həyata keçirir.

Ruhiyyə Məmmədli,
F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının
elmi-metodika şöbəsinin müdiri

Rəngarəng tabloda fərqlilik notları...

“ Onlar üçün bu dünya rənglər, musiqilər, nağıllar fonunda bir sirr, sehr, çəhrayı xəyallarla dolu aləmdir. Onlar üçün biz böyüklərə görə ala-boz qayğılar yığını olan gündəlik həyat qaygılarımız bir musiqinin qanadlarında, bir rəqsin ritmlərində, yaxud da bir rəngarəng tablonun ağuşunda bənzərsizlik, gözəllik, fərqlilikdir. Bu duyğunu formalaşdıran, daha doğrusu, onu küll halında aşıl原因an isə sənətə, yaradıcılığa, daxili dünyanın zənginliyinin müxtəlif əsərlərdə təzahürünə səsləyən sənət təhsili ocaqlarıdır...

Ümumiyyətlə, uşaqların mənəvi-estetik tərbiyəsi, sənətə, yaradıcılığa sevgi ruhunda formalaşması üçün onlara aid yaradıcı təşkilatların, sənət təhsili ocaqlarının yeri və rolu danılmazdır. Bu mənada ölkəmizdə daim istedadlı uşaqların seçilməsi və müxtəlif yaradıcı sahələr üzrə təhsil mühitinin formalaşması xüsusi diqqət mərkəzindədir. Belə təhsil, sənət ocaqlarından biri də **Azərbaycan Dövlət Uşaq Filarmoniyasıdır**.

Bu il özünün 25 illik yubileyinə hazırlaşan sənət ocağı, yerli mədəniyyət orqanları, musiqi məktəbləri, yaradıcılıq ittifaqları və başqa ictimai təşkilatlarla sıx əlaqədə fəaliyyət göstərərək, istedadlı uşaqların üzə çıxarılmasında özünün əvəzsiz töhfələrini verməkdədir. Təsədüfi deyil ki, üzvlərinin xoş sorağı, yetirmələrinin yaradıcılıq qələbələrinin sədası müxtəlif beynəlxalq müsabiqələrdən, dünyanın məşhur səhnələrindən gəlir.

Son vaxtlar təşkil etdikləri tədbir və konsert proqramlarının da say sırasını genişləndirən, mütəmadi olaraq tamaşaçılarını öz ətrafına toplayan filarmoniyanın direktoru, Əməkdar incəsənət xadimi Dilarə Əliyeva ilə söhbətimizdə də bu məqamlara toxunduq.

Uşaqların bədii-estetik inkişafı, istedadlarının üzə çıxarılması ilə əlaqədar daim sistemli iş apardıklarını deyən Dilarə xanım Azərbaycanın mədəniyyətini, xalq rəqslərini, mahnılarını, muğamın inceliklərini itirməmək və bəstəkarlarımızın, şairlərimizin əsərlərinin gənc nəsillər tərəfindən qorunub saxlanmasını, yaşadılmasını əsas

Dilarə Əliyeva

məqsəd hesab etdiklərini deyir: "Müəssisəmizdə uşaq konsert təşkilatı olaraq, geniş mədəniyyət və maarifçilik fəaliyyəti aparılır, uşaq yaradıcılığını milli-mənəvi sərvətə çevirmək üçün onların arasından istedadlar aşkarlanır. İl ərzində Uşaq Filarmoniyasında 4 yaşından 18 yaşınadək 500-dən artıq uşaq məşğul olur.

Bu uşaqlar filarmoniyada fəaliyyət göstərən folklor, mahnı və rəqs, xalq çalğı alətləri, kamera, nəfəsli alətlər ansambları, eləcə də xor və teatr kollektivlərində, "Bacarıqlı əllər" rəsm dərnəyi, Uşaq- Gənclər Simfonik və Xalq Çalğı Alətləri orkestrləri kimi kollektivlərin tərkiblərində öz sənət bilgilərini genişləndirirlər. Respublikanın onlarla tanınmış sənətkarı, Xalq artistləri, incəsənət xadimləri tədris aparırlar. İstedadlı uşaqlarımız beynəlxalq, respublika festival və müsabiqələrində iştirak edib, laureat adlarını qazanıblar".

Uşaqlarla işləməyin mürəkkəbliyini vurğulayan Dilarə xanım bunun həm də çox şərəfli iş olduğunu düşünür: "Çünki sən öz biliyini, sevgini, xoş münasibətini tədris etdiyin sənət növü ilə uşağa ötürürsən. Ümumən pis uşaq yoxdur, pis müəllim var. Sənətini sevməyən, ona biganə yanaşanlar isə kifayət qədərdir. Hər bir müəllim anlamalıdır ki, qarşısındakı uşaq böyük anlamda zəngin mədəniyyətimizin

gələcək təmsilçisi və təbliğatçısıdır. Bax bu mənada, uşaqlarla işləmək çətin və bir o qədər də məsuliyyətlidir".

“Dünyanın müxtəlif ölkələrinin, habelə, Fransa, Şotlandiya, İngiltərə, Avstriya, Türkiyə, Rusiya, Latviya, Moldova, Qırğızıstan, Qazaxıstan, Gürcüstan kimi dövlətlərin möhtəşəm konsert salonlarında öz məharətlərini yüksək səviyyədə göstərən filarmoniyanın fəalları eyni zamanda dövlət tədbirlərinin daimi iştirakçılarıdır.

Buradakı kollektiv və dərnəklərin fəaliyyəti ilə xüsusi maraqlandıq. Belə kollektivlərdən biri də filarmoniyanın nəzdində 2013-cü ildən bəri fəaliyyət göstərən uşaq teatr studiyasıdır. Bu illər ərzində "Cırtanın nağılı", "Bremen musiqiçiləri", "Yeni il səyahəti", "Nağıllar aləmində" tamaşalarını hazırlayan teatr studiyası uşaqların dünyagörüşünün inkişafına, teatr estetikasının dərk edilməsinə, teatra sevginin aşılmasına dəstək verir. "Ümidvarıq ki, studiyada məşğul olan uşaqlar gələcəkdə qəlblərində teatr sevgisi daşımaqla kamil bir vətəndaş, yüksək estetik zövqə malik insan kimi yetişəcəklər", deyən müsahibim ən azı onların teatra sevgi ruhunda formalaşmasından məmnundur.

1991-ci ildə Dövlət Uşaq Filarmoniyasında təşkil edilən rəqs kollektivindən də söz açan filarmoniya rəhbəri, hazırda kollektivdə 4 yaşından 16 yaşınadək 250-dən çox uşağın məşğul olduğunu dedi. Burada xoreoqrafik rəqslərin müxtəlifliyi ilə bir-birindən fərqləndiyini söyləyən müsahibim milli rəqslər, həmçinin dünya xalqlarının rəqsləri qrupunda professional müəllimlər komandası

nin fəaliyyət göstərdiyini də əlavə etdi. Rəqs ansamblının mövcud olduğu illər ərzində bir çox müsabiqələrdə iştirak etdiyini və dəfələrlə müxtəlif mükafatlarla təltifləndiyini yada salan Dilarə xanım, o cümlədən festivalların laureatı kimi fəxri adlara layiq görüldüklərini xatırladı. Kollektivdəki uşaqların bir çoxu bu gün professional rəqs qruplarında çalışırlar.

Azərbaycan Dövlət Uşaq Filarmoniyasının nəzdində "Bacarıqlı əllər" adlı rəsm dərnəyi də fəaliyyət göstərir. Gənc rəssamlar burada sənətin incelikləri ilə tanış olurlar. Uşaqlar artıq dünyanı rəngli görürlər. Daim gözəllik axtarışına çıxır, erkən yaşlarından rənglərin təbiətini öyrənirlər. Qrupda rəngkarlığın müxtəlif istiqamətləri: qrafika, rəngli boya, sulu boya, yağlı boya, rəngli qələm, qarışıq texnika, vitraj və s. öyrənilir, bədii tərtibat işində, düymələrdən tutmuş müxtəlif plastik əşyalara qədər istifadə edilir.

Nəfəsli Alətlər Ansamblına gəlincə, direktor bu qrupun artıq iki ilə yaxın fəaliyyət göstərdiyini bildirdi: "Ansambl, filarmoniyanın nəzdində kamera ansamblı ilə birlikdə musiqilər hazırlayıb, konsertlərdə çıxış edir. Ansamblıda fleyta, qoboy, klarnet, faqot, truba və trombon kimi alətlər məşğuldur. Uşaqların böyük həvəslə çalışması konsertlərimizin də yüksək səviyyədə keçməsilə nəticələnir. Beləcə uşaqlarda böyük məsuliyyət və yaradıcılıq həvəsi artır. Ansambl 8 yaşından 18 yaşadək olan uşaqlardan ibarətdir".

Dövlət Uşaq Filarmoniyasının uğurlu kollektivlərindən biri də "Şəms" uşaq xorudur. 2012-ci ildən bu müəssisədə kollektivə 4-10 yaş arası uşaqlar qəbul olunur. Dilarə xanım xorun repertuarında hazırda Azərbaycan, rus, alman və ingilis dillərində mahnılar daxil edildiyini və burada uşaqlara birgə oxu vərdişi ilə yanaşı səhnə mədəniyyəti qaydalarının öyrədildiyini, vokal imkanlarının genişləndirildiyini deyir: "Onu da qeyd edək ki, xorda ifa etmək onların davranışlarına da öz müsbət təsirini göstərir. Ümidvarıq ki, hər bir azərbaycanlı valideyn öz övladını sevvə-sevvə mədəniyyət sahələrinə yönəldəcək. Çünki o uşaqlar gələcəkdə başqa bir sənətin sahibi olsalar belə dünyagözləri ilə daim seçiləcəklər".

"Sədəf" xalq çalğı alətləri ansamblı da filarmoniyanın ilk kollektivlərindəndir. Ansamblıda xalq musiqisinə daha yaxından yiyələnmək

imkanı var. Belə ki, uşaqlar muğamın inceliklərini, xalq və bəstəkar mahnılarının ifası və müşayiətini öyrənirlər. Ansambl Bakının müxtəlif musiqi məktəblərindən şagirdlər maraqla göstərir və kollektivin fəaliyyətində yaxından iştirak edirlər. Solistlər dəfələrlə beynəlxalq müsabiqə və festivallarda uğurla Azərbaycan milli musiqisini təmsil ediblər. Repertuara muğam, təsnif və rənglər, zərb muğamlar, xalq mahnıları, bəstəkar mahnıları daxildir.

“Filarmoniya nəzdində nisbətən yeni – 2012-ci ildən fəaliyyət göstərən kamera ansamblı isə, adından da göründüyü kimi, klassik simli alətlərdən ibarətdir. Şəhərimizin ayrı-ayrı musiqi məktəblərinin şagirdləri burada böyük həvəslə məşğul olurlar. Ansambl il ərzində filarmoniyanın hesabat konsertlərində milli və dünya bəstəkarlarının əsərlərini müvəffəqiyyətlə ifa edir. Bütün bunları nəzərə alıb qəti demək olar ki, Azərbaycan Dövlət Uşaq Filarmoniyasında uşaqların aktiv fəaliyyəti gələcək nəsliimizin musiqi duyumunun, dünyagörüşünün inkişafına böyük təsir göstərir.

Çünki məşq otaqları, dərs zalları, dərnək kabinetləri dolu olan və hər birindən sənətə sevgi və bilik ehtiraslı gül balaların xoş təbəsümlü siması boylanan filarmoniyada bunun üçün bütün imkanlar var. Belə olduqda isə öyrənmək də, öyrətmək də bir ayrı zövqdür.

...Dəhlizi dolaşdıqca pedaqoqlarının zəhmətsevərliyindən, məsuliyyətindən, istedadlı uşaqların sayının günü-gündən artmasından məmnunluqla danışan Dilarə xanım, uğurlarının getdikcə çoxalacağına inandığını deyir.

Beləcə, dəhlizi rəsm qalereyasını, məşq otaqları musiqi zalını xatırladan və hər tərəfdən böyük sənət yağısı pöhrələnən filarmoniyanın munis binasını tərk etdikdən sonra da beynimə hakim kəsilən fikrə təslim oldum: nə yaxşı ki, uşaqlarımız bu dünyanı elə həm də rəngli nağıl, həzin musiqi kimi duyur, o ruhla böyüyürlər.

Həmidə Nizamiqızı

2406 ÜZVÜ OLAN 10 YAŞLI AİLƏ - AZƏRBAYCAN TURİZM VƏ MENECEMENT UNIVERSİTETİ...

***“ATMU gələcəkdə
Avropa və inkişaf etmiş dünya
ölkələrinin universitetləri
səviyyəsində olacaq” –
rektor buna inanır və əmin edir!***

*Azərbaycanda turizmin
inkişafında öz sözünü deyən,
bu sahəyə ən böyük töhfə
verən ali təhsil ocağının ad günü
bəhanəsilə tarix elmləri doktoru,
professor Cəfər Cəfərovu
sorğu-sualla tutduq...*

– Cəfər müəllim, 10 illik yubileyiniz münasibətilə “Mədəniyyət.AZ” jurnalının kollektivi adından sizi təbrik edirik. Bir ali təhsil müəssisəsi kimi bu müddətdə nə əldə etdiniz?

– Biz Azərbaycan Turizm İnstitutu olaraq işə başladığımız. Ən böyük uğurumuz 2014-cü ilin dekabrından ölkə prezidentinin sərəncamı ilə fəaliyyətimizi ATİ-nin bazasında Azərbaycan Turizm və Menecment Universiteti olaraq davam etdirməyimizdir. Bu bizə bir çox üstünlüklər verdi. Belə ki, universitet daha geniş profilli kadr hazırlayan ali

təhsil müəssisəsi tipidir. Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən bəri ölkədəki institut, universitet və yaxud akademiya eyni statusa malik ali təhsil ocaqlarıdır. Amma bəzən beynəlxalq səviyyədə Azərbaycan Turizm İnstitutu deyəndə tam anlaşılmırdı, çoxları bunu bir ixtisasartırma müəssisəsi və yaxud hansısa universitetin nəzdində bir institut kimi başa düşürdü. Turizm və Menecment Universiteti deyəndə isə artıq yalnız turizm yox, menecment sahəsində də geniş profilli kadr hazırlığı həyata keçirən ali məktəb göz önünə gəlir. Bu, özündə təkcə tədrisi, kadr hazırlığını yox, həm də ciddi, fundamental tətbiqi elmi tədqiqatları nəzərdə tutur.

10 il ərzində daha çox sayda və geniş profildə kadr hazırlığına nail olmuşuq. 2006-cı ildə 200 tələbə, 1 fakültə və 3 ixtisasla tədris fəaliyyətinə başlamışdıq. Hazırda universitetimizdə 3 fakültə, 10 kafedrada 11 ixtisas üzrə bakalavr səviyyəsində 1720 nəfər, magistraturada 25 istiqamət üzrə 113 nəfər, doktoranturada 15 istiqamət üzrə 72 nəfər, ikinci ali təhsildə 41 nəfər və ilk peşə-ixtisas təhsili üzrə Bakı Turizm Peşə Məktəbində (BTPM) 12 ixtisas üzrə 460 şagird təhsil alır. Beləliklə, bu gün ATMU ailəsində bütövlükdə 2406 gənc ölkəmiz üçün müxtəlif səviyyəli mütəxəssis kimi hazırlanır.

- Bu, ölkə turizmində mövcud olan kadr çatışmazlığını həll etməyə imkan verirmi?

- Təbii ki, yox. Çünki hazırda Azərbaycanda turizm sektorunda rəsmi olaraq işləyənlərin sayı 10 min nəfərdən çoxdur. Bu gün respublikada 50-dək yeni mehmanxananın və irihəcmli mehmanxana komplekslərinin inşası davam etdirilir. Ölkədə mövcud olan 530 hotelin peşəkar turizm kadrlarına böyük ehtiyacı var. Təkcə Şahdağ Turizm Mərkəzi tam işə düşən zaman 5000-dən çox işçiyə ehtiyac yaranacaq. Eyni zamanda Qəbələ rayonunda artıq qismən istifadəyə verilmiş "Tufan" Dağ-Xizək Turizm Kompleksində də minlərlə yeni iş yerinin yaradılması nəzərdə tutulur.

“ Turizmin inkişafı üçün mövcud olan dəyərləri qorumaq, regionlarda turizmin balanslaşdırılmış səviyyədə inkişafını təmin etmək, düzgün idarəetmə və turizm ehtiyatlarından səmərəli istifadə mexanizmlərini qurmaq üçün respublikanın bütün bölgələrində müasir tələblərə cavab verən, rəqabətə davamlı turizm xidməti sahələrinin yaradılması zərurəti nəzərə alınaraq, yaxın 10 ildə ölkədə yerləşdirmə yerlərinin sayının ciddi şəkildə artırılması nəzərdə tutulur. Turizm sənayesinin inkişafı ilə bağlı aparılmış tədqiqatların nəticələrinə görə, 2020-ci illərdə turizm təhsilinin müxtəlif səviyyələri üzrə təxminən ixtisaslaşmış 70-75 min nəfərə ehtiyac olacaq.

Təbii ki, bütün bu ehtiyacları qarşılamaq üçün kompleks tədbirlərin görülməsi vacibdir. Bu baxımdan ATMU-nun qarşısında da böyük vəzifələr durur.

- Yaxın gələcəkdə dediyiniz ehtiyacları ödəmək üçün hansı addımları atmaq niyyətindəsiniz?

- Biz indi də bu istiqamətdə fəaliyyətimizi davam etdiririk. Belə ki, turizmde işləyənlərin əlavə təhsil proqramı və qısamüddətli kurslar vəsitəsilə ixtisasartırmasına, ixtisas dəyişməsinə nail olmaq üçün layihələr həyata keçiririk. Artıq 30-dan çox sənaye nümayəndəsi ATMU-da əlavə təhsil proqramı üzrə təhsil alır. Bununla bərabər, bacarıqlı xidmət personalının hazırlanması üçün 2008-ci ildə Təlim Mərkəzi yaradılıb. Bakı ilə yanaşı, turizm potensialının yüksək olduğu bölgələrdə də "Bələdçi", "Turoperator və turagent" və "Qeydiyyat/Ön büro" peşə istiqamətləri üzrə kurslar təşkil olunub. Bələdçi kurslarını bitirmiş şəxslər üçün Beynəlxalq Turizm Bələdçiləri Federasiyası ilə birlikdə HOT 1 təlimi təşkil edilib və beynəlxalq sertifikatlar alınıb.

Tələbələrimizin əldə etdikləri nəzəri biliklərin təcrübə ilə əlaqələndirilməsi və onların əlavə gəlirlərinin artırılması baxımından regional peşə məktəblərinin açılması gündəmdədir. Hesab edirik ki, keyfiyyəti əsas götürmək şərtilə, tezliklə kütləvi kadr hazırlığı prosesinə başlanmalı, yaxın on il ərzində ən azı 5 rayonda (Xaçmaz, Zaqatala, Göygöl, Şəmkir və Masallıda) regional turizm peşə məktəbləri, həmçinin 3 şəhərdə (Masallı, Xaçmaz və Naxçıvan) filiallar yaradılmalıdır. Bu filiallar və peşə məktəbləri tədricən işə başlamalı, regionun aqrar sənaye imkanlarını, qonaqpərvərlik və mətbəx mədəniyyətini,

regionun aparıcı turizm növünü özündə ehtiva etməlidir. Ən vacib məqamlardan biri isə bu məktəblərin təcrübə bazasının, aqroturizm sənaye parkının yaradılmasına nail olmaqdır.

- Artıq 1 ildir universitet kimi fəaliyyət göstərirsiniz. Bu sizə bir ali təhsil ocağı olaraq əlavə hansı imkanları verdi?

- ATMU-nun elmi şurasının ilk iclasında biz universitetin hədəflərini müəyyənləşdirdik. Əsas hədəflərimizdən biri olaraq ayrı-ayrı sahələr üzrə menecer kadrların hazırlanması bizim qarşımıza vəzifə kimi qoyulub. Bura ilk növbədə mədəniyyət, təhsil, səhiyyə, idman, tədbirlər sahəsində menecerlərin hazırlanması daxildir. Amma gələcəkdə mühəndislik, dizayn, reklam, standartlaşdırma, qida və nəqliyyatın ayrı-ayrı sahələri kimi daha geniş profilə çıxmağı planlaşdırırıq. Ümumiyyətlə, ATMU-nun xidmət sektoruna kadr hazırlayan bir ali məktəb kimi şaxələnməsi nəzərdə tutulur. Bu da təbii ki, bizim maddi-texniki bazamızdan çox asılı olacaq.

Üzərimizə düşən ikinci böyük vəzifə universitet olduğumuz görə burada bir elmi məktəbin formalaşdırılması, fundamental tətbiqi tədqiqatların, sənayenin, özəl sektorun idarəçiliyi, həm də turizm sektorunun gələcəyi, inkişaf istiqamətləri ilə bağlı elmi araşdırmaların aparılmasıdır. Bu istiqamətdə işlərimiz hazırda da davam edir. Amma bundan sonra biz daha mühüm nəticələr əldə etmək üçün bu məsələni ciddi nəzarətdə saxlayacağıq.

- Azərbaycan turizmində başlıca problemlərdən biri də idarəçiliklə bağlıdır. Bu sahədə kadr hazırlığı ilə məşğul olan ali məktəb kimi problemin həllinə hansı töhfəni verirsiniz?

- Şübhəsiz ki, bu problem də öz həllini tapacaq. Hazırda ATMU-nun 1296 məzunu sənayedə çalışır. Onların bir çoxu tu-

rizm müəssisələrində aparıcı mövqə tutublar. Amma yenə də kifayət deyil. Bu yaxınlarda Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Azərbaycan Turizm Universitetinin birgə apardığı araşdırmalar da onu göstərir ki, 2023-cü ilədək ölkəmizin turizm sahəsində kadrlara olan tələbatı tam ödənilməyəcək. Həmin müddətə kimi turizmin ayrı-ayrı sahələri üzrə kadr tələbatının (sahələr-dən asılı olaraq) beşdəbirinin ödəniləcəyi gözlənilir. Kadrlara olan ehtiyac müəyyənləşdirilərkən həm ATMU-da, həm də ölkənin bir sıra ali təhsil müəssisələrində, o cümlədən kolleclərdə turizm sahəsi üzrə hazırlanan kadrlar nəzərə alınır.

Hotellərdə, iaşə müəssisələrində insanlar xidmət keyfiyyəti ilə bağlı problemlərlə üzləşirlər. Şübhəsiz ki, bu da ümumi idarəçilik, menecmentlə bağlıdır. Xidmət personalının hazırlığı da ayrıca problemdir. Bu xüsusda ATMU-nun nəzdində fəaliyyət göstərən Bakı Turizm Peşə Məktəbinin işinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı addımlar atmağı düşünürük. Yaxın gələcəkdə peşə məktəbinin 5 regional filialının yaradılması nəzərdə tutulur. Azərbaycan Turizm və Menecment Universitetinin fəaliyyəti yekunda turizm əmək bazarında yeni keyfiyyətli kadrların ortaya çıxmasına imkan verəcək. Bu isə öz növbəsində rəqabət mühiti, o da daha keyfiyyətli xidmətin təqdim olunması üçün şərait yaradacaq. Əmək bazarında bolluq turizmin ümumi inkişafına müsbət təsir göstərəcək. Bu, uzunmüddətli bir prosesdir, nəticələrin də ölkəmizin gələcəyi üçün faydalı olacağına inanıram.

- İlk dövrdə 2006-2016-cı illəri əhatə edən 10 illik inkişaf strategiyası qəbul edilmişdi. Bu il həmin müddət sona çatır. Sənəddə nəzərdə tutulanları həyata keçirə bildinizmi?

- Turizm İnstitutu olaraq Azərbaycanda bir çox ilklərə imza atmışdıq. Bunlardan biri də ölkədə özünün strateji planını hazırlayan ilk ali məktəb olmağımızdır. Strategiya hazırlananda bizdə cəmi 5 bakalavr ixtisası, bir fakültə, təxminən 4-5 kafedra var idi. Sənəddə qeyd olunan məsələlərin böyük əksəriyyətinə nail olmuşuq. Burada inkişafı ilə bağlı nəzərdə tutulan bəndlərdən biri də Turizm İnstitutunun inkişaf edərək, xidmət sahəsində aparıcı bir universitetə çevrilməsi idi. Həmin bənd də ötən ilin dekabrında ölkə Prezidentinin təşəbbüsü sayəsində, ATMU-nun yaranması ilə reallaşdı.

“Strategiyada nəzərdə tutulan məsələlərdən təhsilin bütün pillələrinin əhatə olunması, təlimlər, tədqiqatlar, beynəlxalq əlaqələrin genişləndirilməsi, Ümumdünya Turizm Təşkilatı ilə əməkdaşlıq, ikili diplom, istehsalat təcrübəsinin sənaye ilə birlikdə tətbiqi, karyera mərkəzinin qurulması, elmi-tədqiqat jurnalının nəşri və s. artıq həyata keçib. Bizim orada qeyd etdiyimiz və indiyə qədər reallaşdırmadığımız bir məsələ qalıb ki, bu da Turizm və Menecment Universitetinin akademik şəhərciyinin

yaradılmasıdır. Həmin məsələ də ölkə başçısının ATMU-nun yaradılması barədə sərəncamında öz əksini tapıb. Etiraf edirəm ki, bu bizim ən böyük arzumuzdur.

Çünki dünyada tanınmaq istəyən ali məktəb öz tədris-istehsalat sahəsi kimi şəhərciyə malik bir müəssisə olmalıdır. Ali məktəb tələbə kampusu, laboratoriyaları, təlim bazasının yoxluğu şəraitində müasir dövrün beynəlxalq standartlarına uyğun iş aparması çox çətinidir. Əminliklə demək istəyirəm ki, 2016-cı ildə bizim strategiyanın vaxtı bitəndə akademik şəhərciklə bağlı bir qərar da ortada olacaq.

- Cəmiyyətin və dövlətin sizdən gözləntiləri çoxdur. Bu baxımdan ATMU-nun gələcəyini necə görürsünüz?

- Universitetimizin ilk elmi şurasının qərarlarından biri ali təhsil ocağının “Azərbaycan 2020” inkişaf konsepsiyasını hazırlamaqdır. Biz mövcud sənədin əsasında yeni sənədi hazırlayırıq.

Bu sənədə əsasən, gələcəkdə ATMU Azərbaycan təhsil məkanında elə bir universitet olacaq ki, o, Avropa və inkişaf etmiş dünya ölkələrinin universitetləri kimi, həm maddi-texniki baza, həm akademik şəhərcik, həm də işin təşkili baxımından bütün tələblərə cavab verəcək. O zaman universitetimiz nəinki Azərbaycanın kadr ehtiyaclarını ödəyəcək, regionun, Mərkəzi Asianın, Orta Şərqi ayrı-ayrı ölkələrindən tələbələrini gəlib oxuya biləcəyi bir ali məktəbə çevriləcək.

- 10 yaş həm də yubiley yaşıdır. Bununla bağlı hansı tədbirlərin keçirilməsini nəzərdə tutursunuz?

- ATMU-nun 10 illik yubileyinin tədbirlər planına müvafiq olaraq 2015-ci il oktyabrın 25-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası ilə birlikdə “Müasir dövrdə effektiv idarəetmənin problemləri” mövzusunda respublika konfransı, dekabrın 19-da isə “Turizm və rekreasiya XXI əsrdə: problemlər, perspektivlər” mövzusunda beynəlxalq elmi praktik konfrans keçirilib. ATMU-nun 10 illiyi münasibətilə - Turizm və Menecment Universitetinin kataloqu, “ATMU 10” və “ATMU KİV”-də adlı xüsusi yubiley nəşrlərinin və filmin hazırlanması prosesi isə başa çatmaq üzrədir.

Fəxryyə Abdullayeva

“Kitabi-Dədə Qorqud”

xalqları, mədəniyyətləri birləşdirir

2015-ci ildə Azərbaycan xalqının mədəni sərvətlər xəzinəsində müstəsna yer tutan və əsrlərdən bəri milli-mənəvi varlığımızın ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilən “Kitabi-Dədə Qorqud” abidəsinin alman şərqşünası Fridrix fon Dits tərəfindən üzə çıxarılması, nəşr edilməsi və dünya elm aləminə tanidilməsinin 200 illiyi tamam oldu

“Kitabi-Dədə Qorqud” dastanlarını 1815-ci ildə ilk dəfə dünyaya bəlli edən alman şərqşünası bu möhtəşəm abidənin ilk bələdçisidir. Alimin Almaniyanın Drezden kitabxanasında saxlanılan “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanlarını elm aləminə bəyan etməsi ümumən şərqşünaslıq elminə və folklorşünaslığa əvəzsiz xidmətidir. Onun “Basatın Təpəgözü öldürdüyü boy”unu ana dilinə tərcümə edərək yayması, dastana dair məqaləsi qorqudşünaslığın təməlini qoyan mühüm elmi hadisədir. Bu mənada, Dits “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanlarının ilk tədqiqatçısı olmaqla bərabər, dünya qorqudşünaslıq elminin də yaradıcısıdır. Bu böyük xidməti ilə alim eyni zamanda öz adını da əbədi olaraq tarixə yazdı. Məlumdur ki, Fridrix Fon Dits (1751-1817) Almaniyanın Konstantinopolda səfiri olmuş, Şərq elminə, ədəbiyyatına ciddi maraq göstərmişdir. O, çoxlu sayda türk atalar sözü və məsəlləri

toplamış, bunlardan 400-ə qədərini kitab halında çap etdirmişdir.

Ötən müddət ərzində “Dədə Qorqud” dastanları ilə bağlı çoxsaylı araşdırmalar aparılıb və qorqudşünaslığın ayrıca sahə kimi formalaşdırılması istiqamətində mühüm addımlar atılıb. 2000-ci ildə “Kitabi-Dədə Qorqud”un 1300 illik yubileyinin YUNESKO xətti ilə beynəlxalq səviyyədə təntənəli qeyd edilməsi abidənin tədqiqi tarixində yeni mərhələnin başlanğıcı oldu.

Milli-mədəni irsin qorunub yaşadılması və yeni nəsillərin azərbaycançılıq ruhunda tərbiyə olunmasında “Dədə Qorqud” dastanlarının böyük əhəmiyyətini nəzərə alaraq, qorqudşünaslığın sistemli fəaliyyətinin təmin edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin “Kitabi-Dədə Qorqud”un alman dilində ilk tərcüməsi və nəşrinin 200 illiyinin qeyd edilməsi haqqında”kı sərəncamı bütün bunlar üçün münasib imkanlar açır.

Kamal Abdullayev

videofraqmentlə başlayan mərasimdə Azərbaycan Respublikasının Millətlərəarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin (BBMM) Himayəçilik Şurasının sədri, akademik Kamal Abdulla çıxış edərək, prezident İlham Əliyevin sərəncamının qorqudşünaslığa yeni bir nəfəs verdiyini bildirdi: "Bu sərəncam eyni zamanda Azərbaycanın Fridrix fon Ditsə siyasi minnətdarlıq hissini ifadəsidir. Ümid edirəm ki, qorqudşünaslar bu istiqaməti bir az da dəqiqləşdirib perspektivlərini müəyyənləşdirəcəklər. Təkcə Azərbaycanda de-

etdirib. Bu boy ona qədim yunan dastanları ilə müqayisələr aparmaq üçün geniş imkanlar verib. Dastan bu günə kimi yüzlərlə dilə tərcümə olunub. 200 illik yubileyə əlaqədar dövlət təşkilatları tərəfindən bir sıra tədbirlər keçirilib".

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri, Xalq yazıçısı Anar, AMEA-nın vitse-prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli, Türk Dil Qurumunun rəhbəri Mustafa Kaçalın, "Dədə Qorqud" dastanını alman və holland dillərinə tərcümə edən Almaniyalı Mayns Universitetinin professoru Hendrik Buşoten və digər qonaqlar çıxış edərək, eposun

Sən böyüksən, güdrətlisən... Dədə sirr sahibisən!..

Eposun xarici dilə ilk tərcüməsi və nəşrinin 200 illiyinə

Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrında "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının alman dilinə ilk tərcüməsi və nəşrinin 200 illiyinə həsr olunmuş yubiley tədbiri yaddaqalan məqamlarla tarixə yazıldı. Tədbir əlamətdar yubileyə bağlı ölkə Prezidentinin müvafiq sərəncamına uyğun olaraq Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi və Prezident yanında Bilik Fondu tərəfindən təşkil edilmişdi. Yubiley tədbirində Türkiyə, Almaniya, Rusiya, İran, Gürcüstan, İtaliya və digər ölkələrdən alimlər iştirak edirdi...

Teatrın foyesində Milli Kitabxana tərəfindən hazırlanmış sərgidə "Kitabi-Dədə Qorqud"un tədqiqinə aid nəşrlərlə yanaşı, eposla bağlı uşaqların çəkdiyi rəsmlər, eləcə də Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi tərəfindən görkəmli alman şərqşünası və diplomatı Henrix Fridrix fon Ditsin 1815-ci ildə alman dilinə çevirərək çap etdirdiyi "Basatın Təpəgözü öldürməsi" boyunun 25 dildə işıq üzü görən nəşri də nümayiş olunurdu.

Ulu öndər Heydər Əliyevin "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının 1300 illiyinə həsr edilmiş təntənəli mərasimdəki çıxışından

yıl, türk dünyasında da tədqiqatçıların əksəriyyəti tarixin dərin qatlarından soray verən belə dəyərli dastanların dünya mədəniyyət xəzinəsinə daha nələr bəxş edə biləcəyini maraqla və faydalı şəkildə araşdıracaqlar". Türkiyə, Almaniya, Rusiya, İran, Gürcüstan, İtaliya və digər ölkədən olan qonaqların çıxışları zamanı Fridrix fon Ditsin "Kitabi Dədə Qorqud" dastanı ilə Drezden kitabxanasının əlyazmalar fondunda tanış olduğu söylədi: "O, yazdığı ön sözlə 1815-ci ildə "Basatın Təpəgözü öldürməsi" boyunu çap

xalqları və mədəniyyətləri birləşdirdiyini vurğuladılar.

2000-ci ildə "Kitabi-Dədə Qorqud"un 1300 illik yubileyinin YUNESKO səviyyəsində qeyd edilməsi abidənin tədqiqi tarixində yeni mərhələnin başlanğıcı oldu. Bu dastan hər zaman bəşəriyyət üçün əhəmiyyətli mədəniyyət hadisəsi kimi dəyərləndiriləcək. Çünki belə didaktik məzmunlu dastanlar xalqlara dostluğu öyrədir, mədəniyyət təbliğati missiyaları ilə millətləri insanlıq işığı ətrafında birləşdirir.

Dədə-Qorqudu dünyaya tanıdan alimlər eposun 200 illiyinə həsr olunmuş tədbirlərdə dəyərli fikirlər söylədilər...

Fikrət Türkmen (Türkiyə): *“Dədə Qorqudun hər yeni kəşfi insana möcüzə təsiri bağışlayır. Belə tarixi zəngin mədəniyyəti olan toplum necə də möhtəşəmdir”.*

Mustafa Kaçalin (Marmara Universiteti): *“Bir toplumu dünyada ayaqda saxlayan əsas dayaq onun mədəniyyətidir. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanını oxuyanlar türk toplumunun böyük mədəniyyətə malik olduğunu aşkarca görürlər. Ona görə də dastanla bağlı layihələr davam etdirilməlidir. Türk xalqları üçün hər il “Dədə Qorqud ili” olmalıdır”.*

David Qotsinidze (TDU): *“Bu dastanda əxlaq, milli məənəviyyətə təykanən həyat tərzini türklərin həyat tərzinə əks olunur. Dastan təkcə türklər tərəfindən deyil, digər xalqlar tərəfindən də öyrənilməlidir”.*

Fabio Salomon (İtaliya alimi): *““Kitabi Dədə Qorqud”u oxuyanda Şərqi görürsən. Homeri oxuyanda necə Qərb ənənələrini görürüksə, eləcə də bu dastan Şərqi tanımaq üçün gözəl nümunədir”.*

Qorqudşünasların qeyd etdiyinə görə, elmə XIX əsrdən məlum olan eposun hələlik iki əlyazma nüsxəsi məlumdur. F.Fon Dits tərəfindən İstanbuldan Almaniyaya aparılmış və Drezden şəhərinin kitabxanasına bağışlanmış bir müqəddimə və on iki boydan ibarət Drezden nüsxəsi, o biri isə XX əsrin 50-ci illərində Vatikanda tapılmış bir müqəddimə və altı boydan ibarət nüsxədir. Drezden nüsxəsi üzərində sonradan “Kitabi-Dədə Qorqud əla lisanı taifeyi-oğuzan” (“Oğuz tayfaları dilində Dədəm Qorqud kitabı”) yazılıb. Yeni bir nüsxəsi (surəti) əsası 1556-cı ildə qoyulmuş Drezdendeki Karl Kitabxanasından alınaraq 1972-ci ilin avqustunda Bakıya gətirilib və Azərbaycan Elmlər Akademiyasına verilib, Əlyazmalar İnstitutunda daha təfəssil tədqiq olunub. Bu nüsxə müqəddimə və 12 boydan, Vatikan nüsxəsi isə eyni müqəddimə və 6 boydan ibarətdir. Görünür, hər iki nüsxə daha qədim naməlum bir nüsxədən köçürülüb. Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Əlyazmalar İnstitutunda “Dədə Qorqud”un dünyada üçüncü əlyazma nüsxəsi hazırlanıb. Alimlər qeyd edir ki, keçən yüzilliyin 50-ci illərində sovet totalitar rejiminin ideoloji basqısı altında “Dədə Qorqud” eposu milli ədəvəti qızışdıran bir ədəbi abidə kimi qadağan edilib, yalnız 60-cı illərin əvvəllərində “bəraət” ala bilib.

“Kitabi-Dədə Qorqud” eposunun bizə gəlib çatmış əlyazma nüsxələrinin köçürülmə tarixi XVI əsrə aid olunur. Boylarda orta əsrlər dastanlarımız kimi, nəsr və şeir parçaları növbələşsə də, həmin mənzumələr orta əsrlərin poetika qanunlarına az uyğun gəlir. Bəzi tədqiqatçıların fikrincə, “Kitabi-Dədə Qorqud” da, vaxtilə bəzi digər qədim türk dastanları kimi, başdan-başa şeirlə yaradılıb, sonra isə yaddaşlarda yalnız əsas motivləri qaldığından, yazıya köçürülərkən nəslə bərpa edilib.

Dastan dünya ədəbiyyatında ideya-mövzu cəhətdən və bədii sənətkarlıq baxımından çox mükəmməl bir sənət nümunəsidir. O, türk oğuznamələrinin şahıdır. Bəşəri ideyalarına görə “Dədə Qorqud” şifahi xalq mədəniyyəti və ədəbiyyatının möhtəşəm nümunəsidir.

Lalə Azəri

“Tədbir boyunca təqdim edilən musiqi nömrələrində də “Dədə Qorqud” ruhu hiss olunurdu. Minilliklərin o tayından boylan klassik şeir nümunələri müasir günümüzə aktual səslənir, sanki tamaşaçını virtual səyahətə dəvət edirdi....

Qarabağ atı ilə oynanan çövkən oyunu

At muraddır! Bu zərb-məsəl xalqımızın minlərlə, milyonlarla gözəl, sərrast deyimlərindən biridir. Bir neçə minillik yaşı olan atçılıq, mədəniyyətimizin və tariximizin bir hissəsidir. Hələ qədim dövrlərdən başlayaraq, Azərbaycan bu gün dünyada populyarlıq qazanmış müxtəlif idman növlərinin meydana gəldiyi məkan olub.

Güləş, qılıncoynatma, oxatma, at yarışları kimi cəsarət, igidlik tələb edən oyunlar çox böyük əhəmiyyət kəsb edib. Oğuz türklərindən bəhs edən “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanına görə, məmləkətdə igidlik göstərməyən, üz-üzə döyüşdə iştirak etməyən, öz cəsurluğunu nümayiş etdirməyən oğlanlara ad verilmirdi. Maraqlıdır ki, dastanda bu gün ölkəmizdə artıq bərpa edilmiş qədim tarixə malik atüstü milli oyunumuz – çövkənin də adı çəkilir....

Çövkənin qədim Azərbaycan oyunu olmasını sübut edən faktlardan biri də milli miniatürlərdə bu oyunun detallı təsviri, yazılı mənbələrdə onun keçirilmə qaydaları haqqında məlumat verilməsidir. Qarabağ atı ilə oynanılan çövkən oyunu milli Azərbaycan oyunu kimi 2013-cü ildə YUNESKO-nun qeyri-maddi mədəni irs siyahısına daxil edilib.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin təşkilatçılığı, Şəki Şəhər İcra Hakimiyyətinin dəstəyi ilə çövkən üzrə Prezident Kuboku uğrunda yarışların keçirilməsi artıq ənənəvi hal alıb. Artıq 10-cu dəfə baş tutan turnir dekabrın 16-da Şəkinin Daşüz kəndində yerləşən Respublika Atçılıq Turizm Mərkəzində reallaşdı. Budəfəki yarışlara 22 şəhər və rayonunun 24 koman-

dası qatılmışdı. Komandalar 6 oyun növü üzrə – çövkən, sürpapaq, papaq, baharbənd, yaylıq və güc sınağı yarışlarında mübarizə apardılar. Qeyd etmək yerinə düşər ki, baharbənd və güc sınağı yarışları oyunların proqramına ilk dəfə idi ki, daxil edilmişdi.

“ X çövkən milli oyunu üzrə yarışlar çərçivəsində sürpapaq oyununun final mərhələsi dekabrın 21-də keçirildi. Oyunu izləyənlər arasında TÜRKSÖY-un baş katibi Düsen Kaseinov və digər qonaqlar da vardı. Oyunlardan əvvəl isə diqqəti çəkən daha bir məqam, Atçılıq Mərkəzində çövkən oyunlarının tarixindən bəhs edən fotosərgi oldu. Balakən və Laçın komandaları arasında final oyunu əsl yarış həyəcanı yarada bildi. Balakən komandası, sürpapaq milli oyunu üzrə qalib adını qazandı. Üçüncü yer uğrunda Bakı (“Köhlən”) və Ağdam komandaları qarşılaşdılar. Ağdamlılar rəqiblərinə qalib gəldi.

Bir gün öncə keçirilən papaq oyunu üzrə yarışda Şəki komandası birinci yeri, Qazax komandası baharbənd, Xaçmaz komandası yaylıq, Zaqatala komandası isə güc sınağı yarışlarının qalibi adına sahibləndilər. Sürpapaq üzrə final görüşündən sonra beş oyun növündə komandaların mükafatlandırılması mərasimi keçirildi. Fərqlənən komandalara Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin diplom və pul mükafatları təqdim olundu.

Dekabrın 22-də keçirilən yarımfinaal görüşlərində “Ağstafa” və “Ağcabədi” komandaları yarışdı. Görüş Ağcabədi təmsilçisinin qələbəsi ilə başa çatdı.

“Sərhədçi” və “Polad” komandalarının görüşü isə “Sərhədçi”nin qələbəsi ilə bitdi.

Beləliklə, dekabrın 23-dəki final qarşılaşmasına “Ağcabədi” və “Sərhədçi” komandaları qaldı...

Çövkən üzrə yarımfinaal və final mərhələsi Bakıda Binə Atçılıq Mərkəzinin örtülü maneində davam etdirildi. Dekabrın 23-də final oyunu və 3-cü yer uğrunda yarış keçirildi. Başlanğıcda mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev və Azərbaycan Respublikası Atçılıq Federasiyasının prezidenti Elçin Quliyev iştirakçılara uğurlar arzuladılar. Nazir, Prezident Kuboku yarışlarının ənənəyə çevrildiyini, oyunların əsas məqsədinin isə Azərbaycan xalqının mədəni irsini qoruyub saxlamaq, milli çövkən oyununun inkişafını dəstəkləmək, ən güclü komandaları üzə çıxarmaq olduğunu söylədi. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin ölkəmizdə idmana daimi diqqət göstərdiyini deyən nazir vurğuladı ki, ölkəmiz təkcə

(ardı səh. 39-da)

Lahıc

Misgərlik Sənətinin Vətəni

Vidalaşdığımız 2015-ci ilin 1 dekabrı mədəniyyət təqvimimizdə növbəti uğur tarixçəsinə çevrildi. Azərbaycan xalqının daha bir mədəni irs nümunəsi – Lahıc misgərlik sənəti YUNESKO-nun Qeyri-maddi mədəni irs üzrə Reprezentativ siyahısına daxil edildi. Bu, xalqımızın qədim və zəngin mədəni dəyərlərinə verilən növbəti yüksək qiymət oldu. Yeni qərar misgərlik sənətinin qorunması, gələcək nəsillərə çatdırılması və tanınmasına da öz töhfəsini verəcək

“Lahıc Böyük Qafqaz sıra dağlarının cənub yama-cında, dəniz səviyyəsindən 1200 metr hündürlükdə yerləşən tarixi bir qəsəbədir. Əsrlərdir ki, ən yax-şı sənətkarlıq məkanı kimi şöhrət qazanıb. Bu ye-rin təbii-coğrafi mövqeyi çətin olduğu üçün insanlar onlara lazım olan bütün məhsulları tarix boyu özləri istehsal etmək məcburiyyətində qalıblar. Yüzlilliklər öncə qış fəslində ətraf ələmlə keçilməz bir dağ ciğiri ilə əlaqəsi olan Lahıcın öz yaşam tərzini formalaş-ıb. Zərif sənətkarlıq mallarının istehsalına şərait yara-nıb, bu isə ilin isti fəsilələrində gələn tacirlər tərəfin-dən böyük tələbatla qarşılanıb və yaxşı satılıb

Bu fikirlər dekabrın 23-də Beynəlxalq Muğam Mərkəzin-də Lahıc misgərlik sənətinin YUNESKO-nun qeyri-maddi mədəni irs siyahısına daxil edil-məsinə həsr olunmuş məra-simdə səsləndi.

Foyədə misgərlik sənəti nü-munələri nümayiş etdirildi. Mə-dəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev Azərbaycan xalqının qə-dim mədəni irsinin tanınması və təbliği istiqamətində görülən işlərdən danışarkən vurğuladı ki, prezident İlham Əliyev və Hey-dər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyeva tərəfin-dən bu sahəyə hər zaman xüsusi diqqət göstərilir. Lahıc misgərlik

sənətinin YUNESKO-nun qeyri-maddi mədəni irs üzrə reprezen-tativ siyahısına daxil edilməsi də dövlətimizin bu sahəyə diqqət və qayğısının, aparılan məqsədyön-lü işlərin nəticəsidir. Nazir əldə olunan bu tarixi nailiyyətə görə Azərbaycan xalqını təbrik etdi.

...Bu gün İsmayilli rayonunun mərkəzinə Lahıcla 19 kilometrlik rahat asfalt yol birləşdirir. Qə-dimdə isə insanlar dağlar arasın-da gizlənən bu yerlərə ancaq yay aylarında qalxa bilirdilər. Yerli əhali arasında sənətkarlıq ge-niş yayılıb. Sənətkarlıq sahələri içərisində isə ən geniş yayılanı misgərlik sənəti idi. Dabbağlıq, dəmirçilik, qalayçılıq, gön-də-

ri aşılama kimi sənət növləri bu gün də əhalinin əsas məşğuli-yət sahələrindən sayılır.

Misgərlik sənətinin öyrənil-məsi iki mərhələdən ibarətdir. El arasında bunu alt və üst mərhə-lə də adlandırırlar. Yaxşı sənət-kar kimi yetişmək istəyən hər bir şagird aşağı pillədən başla-malıdır. Alt səviyyədə misgərlər əsasən məişət əşyaları – qazan, güyüm, təst, aşı-süzən, tava ha-zırlayırlar. Daha sonra isə üst səviyyədə şagirdlər naxış vurma (nəqqəşliq), qalay vurma kimi misgərlik sənətinin dərin sirləri-nə yiyələnirlər. Bəzən alt pillədə çalışan misgərlər əşyanı düzəl-dir və ona parlaqlıq, bəzək və na-xış vurmaq üçün isə həmin qabı üst səviyyəli misgərə ötürürlər. Deyilənlərə görə bu sənətdə ən çətin və incə iş dəstəmaz almaq üçün nəzərdə tutulmuş aftafa və ləyən hazırlamaqdır. Kim ki əş-yaya həm özü forma verər, həm də naxış vurur, o ən yaxşı misgər sayılırdı. Lahıcdə belə misgər-lərin sayı indi də çoxdur. Adətə görə yaxşı misgər sayılan şəxs 20-25 il çalışmalıdır və ən azı 10 usta misgərdən dərs almalıdır.

Burada yaşayan sa-kinlər nəsildən-nəslə ötürməklə eyni sənət-lə əsrlərdir ki, məşğul olurlar. XIX əsrin 60-cı illərinə aid tarixi mən-bələrdən alınan məlu-matlara görə, o zaman-lar Lahıcdə 250-dən çox misgərlik emalatxana-sı mövcud olub. Lahıc XVIII-XIX əsrlərdə Azər-baycanın misgərlik və silah istehsalı mərkəz-lərindən birinə çevrilib. Əsrlər keçməsinə bax-mayaraq, müasir dövrdə də Lahıc misgərləri bu sənətlə məşğul olur və qədim tarixə malik sənəti qoruyurlar. On-lar misgərlik sənətinin yaşadılmasına ənənə-lərin davam etdirilməsi kimi baxaraq, misgərli-yi öz övladlarına böyük həvəslə öyrədirlər.

Misgərlər ,sənətə əsasən qazan, teşt, güyüm və digər məişət əşyalarını düzəltməklə başlayırlar.

Hazırda Lahıcda sənətkarlar

dən hazırlayıb mürəkkəb və incə naxışlarla bəzədikləri dolça, satıl, sərnice, məcməyi, sərpuc, güyüm, aşsüzən, kəfkir, kasa,

misin bədii işləməsi ilə məişətdə gündəlik istifadə edilən əşyalar yox, daha çox dekorativ sənət nümunələri hazırlayırlar. Bu sənətin yaşadılmasına isə turizmin bölgədə inkişafının təsiri də böyükdür. Lahıcın şəhər-qəsəbə strukturu və məşhur misgərlik

cam, qazan, çıraq və başqa əşyalar turistlərin də xeyli marağına səbəb olur.

Qeyd edək ki, daha öncə Azərbaycanın muğam sənəti, aşiq sənəti, xalçaçılıq, tar ifaçılığı sənətləri, Novruz bayramı, habelə Azərbaycan kələğayı sə-

məmulatları hazırlayan sənətkarlarının əl işləri turistləri özünə cəlb edir. Turistlər bu məkana əsasən yay aylarında gəlirlər. Misgərlər daha çox qışda işləyirlər. Bütün soyuq ayları işləyib hazırladıqları məhsulları yayda turistlər üçün satışa çıxarırlar. Lahıc ustalarının mis-

nəti YUNESKO-nun qeyri-maddi mədəni irs siyahısına salınıb. Bundan əlavə, çövkən – Qarabağ atüstü oyun ənənəsi təşkilatın "Təcili qorunmaya ehtiyacı olan qeyri-maddi mədəni irs siyahısı"na daxil edilib.

Fariz Hüseynov

Qarabağ atı ilə oynanan çövkən oyunu

(avvalı sah. 37-də)

beynəlxalq idman tədbirlərində iştirak etmir, həm də bu cür tədbirlərin keçirildiyi məkanlardan birinə çevrilib. Bu isə respublikamız haqqında həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasına imkan yaradır.

Azərbaycan Atçılıq Federasiyasının prezidenti Elçin Quliyev, müxtəlif regionlardan atüstü oyunlarda iştirak edən komandaların sayının ildə-ildə çoxaldığını və bunun atçılıq idman növünün uğurlu inkişafı və marağın artmasının göstəricisi olduğunu bildirdi: "Atçılıq idmanının müxtəlif növləri üzrə yarışların məqsədlərindən biri də Qarabağ cins atlarının qorunub saxlanması və çoxaldılmasına, milli atçılığın inkişafına kömək göstərməkdir". O, Azərbaycanın zəngin idman ənənələrinə də toxunaraq, 2015-ci ilin sentyabr ayında Bakıda polo üzrə ilk Avropa çempionatı keçirildiyini və komandamızın birinci yeri tutduğunu xatırladı.

Sonra üçüncü yer uğrunda mübarizə aparan "Ağstafa" və "Polad" komandaları qarşılaşdılar. "Polad" komandası qalib gəlib. Finaalda "Sərhədçi" və "Ağcabədi" komandaları yarışdılar. Oyun "Sərhədçi"nin tam üstünlüyü ilə keçib. Təltifetmə mərasimində bütün iştirakçılara fəxri diplomlar, medallar və pul mükafatları verilib. "Sərhədçi" komandasına turnirin əsas mükafatı - Prezident Kuboku təqdim olunub.

2012-ci ildə isə kuboka Ağstafa komandası sahib çıxmışdı. "Sərhədçi" komandası 2014-cü ildə də Prezident kubokunu qazanıb. Ümumilikdə son üç ildə paytaxt komandaları çövkən üzrə Prezident Kuboku yarışlarına qoşulandan sonra birinciliyi (2013-cü ildə "Bakı-2" qalib idi) əldən vermirlər.

Lalə Hüseyn

LAVAŞ – türkün orta q mirası

Lavaş bütün türklərin, o cümlədən, azərbaycanlıların yaratdığı tarixi mətbəx mədəniyyətinin tərkib hissəsidir.

Lakin, özünə başqasının hesabına milli kimlik düzəltməyə çalışan üzdanıraq qonşularımız,

YUNESKO-da lavaşı da özlərinin tarixi çörəyi kimi təqdim etməyə cəhd göstərirlər

Bu yaxınlarda Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin Türkiyənin Azərbaycandakı səfirliyi və Yunus Əmrə Universiteti ilə birgə keçirdiyi “Lavaş türk xalqlarının ümumi dəyəridir” adlı tədbir də elə bu məsələyə həsr olunmuşdu.

Lavaş niyə məhz türk xalqlarına, o cümlədən, azərbaycanlılara məxsusdur?

1. Tarixiliyinə görə. Nazik çörək nüsxələrinə “Kitabi Dədə Qorqud” eposunda, Mahmud Kaşğaridə, XI əsr və digər dövrlərə aid tarixi kitablarda rast gəlirik. Lavaş sözü Nizami Gəncəvidə ağ lavaş kimi, yəni XII əsrdən bəri işlədilir.

2. Sözlün əmələ gəlməsinə görə. Təndirdə alovla birbaşa təmasda olduğu üçün əslində bu söz “alov aş” sözündən ilk saitin düşməsi ilə (İrəvan, Uruset və s. bu kimi) “lavaş” formasına düşüb, bəzi türk dillərində “yalov aş” kimi də səslənib. Dilimizdə “aç-yalavaş” (yəni ac-lavaşsız) ifadəsində də bu eşidilir. XVII-XIX əsrdə yazılmış “Erməni dilinin izahlı lüğətlərində” və “Ermənicə-İngiliscə”, “ermənicə-fransızca”, “ermənicə-latinca” və digər 17 lüğət kitabının heç birində “lavaş” və ona bənzər sözlər yoxdur. İlk dəfə bu söz XX əsrdə 1906-cı ildə Dağbaşıyanın “rusca-ermənicə” lüğətində “lepeşka-lavaş” kimi verilib. Nəhayət böyük erməni türkoqolu E. Sevartyan öz lüğətindəki “lavaş” məqaləsində lavaşın türklərdən əxz edildiyini yazır.

3. Texnoloji düşüncə nöqtəyi-nəzərindən baxdıqda, lavaş yaradan xalq, bənzər başqa nazik çörəklər də hazırlamalıydı, azərbaycanda bozdamac, yuxa, fətir, qalın, nazik, pişi, şatır (səngah), yayma, mahara və s. bu kimi lavaş kimi nazik çörək məmulatları var ki, bunlar ermənilərdə yoxdur.

Nazik çörəklərin bazasında hazırlanan dürməklər (bürməklər), kə-tələr, qutablar, mantı, düşbərə, güzrə, girs, böreklər, şəkərbura, paxlava və sairə erməni xalqında rast gəlinir.

4. Lavaş, yuxa və s. nazik çörəklərin hazırlanmasında istifadə edilən alətlər oxlov, vərənə, rəfətə, ərsin öz leksikasına və tarixinə görə türklərə məxsusdur.

5. İstifadə edilən ocaqlar, sac, kürə, təndirin tarixi, texnoloji, lingvistik baxımdan ermənilərlə bağlılığı yoxdur. Ən qədim təndir Zaqafqaziyada Azərbaycan ərazisində tapılıb.

6. Buğda bazası. Zaqafqaziyadakı münbit torpaqlar tarixən azərbaycanlılara məxsus olduğundan Zaqafqaz bazarları həmişə kənd təsərrüfatı məhsulları, xüsusilə lavaşın xammalı, yəni buğda ilə azərbaycanlılar tərəfindən təmin edilib. Buğdasız lavaş bişirilmir.

7. Dəyirman faktoru. Buğda üyüdən dəyirmanlar həmişə azərbaycanlıların, müsəlmanların olub.

8. Dini faktor. Ermənilər mürdar hesab edildiyindən müsəlmanlar ermənidən un, çörək və s. almazdılar. Ona görə də hansısa erməni yeməyinin müsəlmana keçəcəyi mümkün deyildi. Bu proses həmişə əksinə cərəyan edib.

9. Folklor mədəniyyətində əksi – “Yavaş-yavaş, pendir-lavaş”, “Gəldi lavaş, bitdi savaş” kimi idiomlar. “Aydın nağılı” və s. folklor nümunələri lavaşın dərin köklərə malik olduğunu göstərir.

10. Lavaş, yuxa bişirmənin ictimai bir mərasim olması, qohum-qonşu qadınların iməcilik formasında birgə xəmir yoğurmaları, vəhdət şəklində yuxa yayıb, saca yuxa salmaları, təndirə lavaş yapmaları, uşaqların cırpı yığmaları, odun, təzak daşmaları və s. lavaş bişirməni mədəni bir hadisəyə çevirib. 2008-ci ildə 72 ölkənin iştirakı ilə ABŞ-ın Yuta

ştatında Salt Lake City-də keçirilən tədbirdə tərəfimizdən yuxayayanlar rəqsinin nümayişi də məhz bu təfəkkürdən qaynaqlanıb.

Əlbəttə ki, lavaş bu faktorları kompleks şəkildə birlikdə ehtiva edən mətbəx mədəniyyətinə, yəni türklərə məxsusdur.

Yuxarıda göstərilən 10 bəndin hər biri elmi əsaslar üzərində qurulan məqalələrimizdə isbatlanıb, dəfələrlə dünya ictimaiyyətinə, elmi ictimaiyyətə müxtəlif elmi konfranslarda, tədbirlərdə və s. çatdırılıb, müxtəlif dillərdə çap edilib.

Tahir Əmiraslanov

Çövkən oyunu milli dəyərlərimizin gözəl nümunəsidir

Xalq yaradıcılığının ən qədim növlərindən biri də milli oyunlardır. Bu oyunlar Azərbaycan ərazisində hələ qədim dövrlərdən etibarən yaranmağa başlamış və uzun inkişaf dövrü keçərək bu günümüze qədər gəlib çatmışdır. Təsadüfi deyildir ki, cəngavərlik, igidlik, pəhləvanlıq, yeniyetmələrin sağlam və gümrah böyüməsi, onların at çapma, güləş, ox atma yarışlarında iştirakı kimi məsələlər insanları daim düşündürmüş və respublikamızda mövcud olan daş kitabələrdə, Qobustan və Kalbəcər rayonlarında aşkarlanmış qayaüstü təsvirlərdə, orta əsr miniatürlərində və onların ayrı-ayrı ornamentlərində ilkin milli oyunların müəyyən izləri, bəzi hallarda isə bütöv rəsmləri təsvir edilmişdir

Xalq oyunlarının tarixini tədqiq etmək üçün ölkənin ictimai-siyasi tarixinə nəzər salmaq lazımdır, çünki xalq oyunlarının inkişafı həm iqtisadi tərəqqi, həm də ki, müharibələrə hazırlıqla bağlıdır. Tarixin bütün mərhələlərində Azərbaycan xalq oyunları müəyyən qanunauyğunluqlar əsasında inkişaf edərək, cəmiyyətin iqtisadi inkişafı ilə bağlı olub və fiziki tərbiyə spesifik vərdişə yiyələnmək bacarığına, işgüzarlığın artırılmasına, sağlamlığın möhkəmləndirilməsinə, nəticədə hərbi hazırlığa yönəldilib.

Qaynaqlardakı məlumatlar göstərir ki, qədim zamanlarda Azərbaycanda güləş, oxatma, qılıncoynatma, nizə atma, atçapma, çövkən, Sürpapaq, Baharbənd, daşqaldırma, şahmat və digər idman oyunları geniş yayılmışdı. Xalq oyunlarında ali və humanist insani duyğular – şəri uzaqlaşdırmaq, yaxşılari qorumaq, onlara dayaq durmaq və digər müsbət keyfiyyətlər aşılınırdı.

Azərbaycanda geniş yayılmış bu oyunlar barədə məlumatlar IX-X əsrlərin görkəmli mütəfəkkirləri Kəsrəvi, Əl-Biruni, korifey şairlərimizdən Qətran Təbrizi, Xaqani Şirvani, Nizami Gəncəvi, İmadəddin Nəsimi və digər klassiklərimizin əsərlərində, nəğil və dastanlarda, Qərb və Şərq səyyahlarının əsərlərində qeyd olunmuşdur. Xaqani cıdır

meydanında igidlərdən bu oyunda gözəl at sürmələrini və at oynatmalarını, bir sözlə, atçapma qabiliyyəti tələb etmiş, güc, qüvvə, çeviklik və sürətlilik kimi fiziki keyfiyyətləri qələbə üçün əsas şərt saymışdır. O, “Meratüs-səfa” əsərində oyunların xalq tərəindən yaradıldığını və burada xalq nümayəndələrinin iştirak etdiyini göstərmişdir. Şairin fikrincə, azad yaşamaq istəyən insan tamahın və arzusun başını top, ağıl ayağını isə topu vuran çövkən etməli, yəni ehtirasları deyil, ağıl özünə rəhbər seçməlidir.

***Azadlıq meydanında at çapmaq könlünə düşsə,
Kosu-amal olar, aqlın ayağı - əldə çovqanı.***

Xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinin tarixən formalaşmış və geniş yayılmış nümunələrindən biri də “Çövkən” oyunudur. Komanda oyun növü olan çövkən yarışları eramızın birinci minilliyinin ortalarında meydana gəlib, yüzillər ərzində Azərbaycan, Orta Asiya, İran, Türkiyə, İraq və digər ölkələrdə məşhur olub. Çövkənin qədim Azərbaycan oyunu olmasını sübut edən faktlardan biri də çoxsaylı mənbələrin mövcudluğu, miniatürlərimizdə bu oyunla bağlı mövzulara tez-tez müraciət edilməsi, yazılı mənbələrdə onun keçirilmə qaydaları haqqında ətraflı məlumatın verilməsidir. Bundan başqa qədim Öranqalada aparılmış arxeoloji qazıntılar zamanı üzərində çövkən təsviri olan şirli qab tapılmışdır ki, faktın özü də həmin oyunun hələ IX əsrdə Beyləqan şəhərində yayıldığını sübut edir. VII əsrin ən məşhur yazılı abidəsi olan “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı və Nizaminin 1177-1181-ci illərdə qələmə aldığı “Xosrov və Şirin” poemasına əsasən, Azərbaycanda çövkənin tarixi hətta VI-

VII əsrlərə gedib çıxır. Hətta dastanın “Salur Qazanın evinin yağmalanması” boyunda belə bir ifadə var: “Qılıncını nə öyersən, mərə kafir, ayrı başlı çövkənimcə gəlməz mənə”.

“**N.Ğəncəvinin tarixi sənədlər əsasında 1203-cü ildə yazdığı “Şərəfnamə” poemasında “Çövkən” və digər xalq oyunlarında kişilərlə bərabər, qadınların da iştirak etməsi barədə məlumatlar verilmiş, “Xosrov və Şirin” əsərində çövkən meydanında Şirinin Sasani hökmdarı Xosrov Pərvizdən geri qalması və onunla bərabər oynayan qızlar da təsvir edilmişdir. Çövkən oyunu ilə bağlı I Şah Təhmasibin “Kuh və çövkən”, yəni top və çövkən adlı əsəri vardır. Bundan başqa Azərbaycan yazıçısı Məmməd Səid Ordubadinin “Qılınc və qələm” romanında çövkənə həsr olunmuş fəsildə göstərilir ki, ərəb xilafəti dövründə təntənəli bayramlar zamanı keçirilir və bu oyunun ən yaxşı ustaları kimi azərbaycanlılar həmin tədbirlərə aparılırdı.**

Mənbələr XII əsrdə İslam dünyasının mədəni mərkəzlərindən sayılan Bağdadda Orta Şərq ölkələrinin at çaparları arasında tarixdə ilk beynəlxalq çövkən yarışlarının keçirildiyini göstərir. Eyni zamanda həmin dövrdə, Eldənizlər dövlətinin hökmdarı Atabəy Məhəmməd Cahan Pəhləvanın hakimiyyəti zamanında bu oyun meydana, at üstündə keçirilirmiş. “Aləmara” adlı əsərdə isə qeyd olunur ki, məşhur Səfəvi hökmdarı I Şah İsmayıl bəzən Təbriz meydanın-

da çövkən yarışları təşkil edər və bu yarışlara şəxsən özü də qoşulardı.

Tədqiqatçıların yazdıqlarına görə, oyunu idarə edən hakimlərdən biri əlindəki yaylığı yuxarı qaldırır və bu zaman şeypur çalınırdı. Sonra oyunçular birinci dəstə ağ, ikincisi boz, üçüncüsü isə qara atlılardan ibarət üç qrup halında meydana dövrə vurur və yarışa çıxırdılar. Bundan sonra üzvləri üç nəfər təşkil edən atlılar meydanın əks tərəfinə gedirdilər. Meydanın əks tərəfində daşdan iki metr hündürlüyü və beş metr eni olan qülləli qapılar qoyulur, qüllələrdən birinin üstünə göy, digərinə isə qırmızı rəngli bayraq taxılırdı.

Oyunda əsas məqsəd çövkən ilə topu fərdi və ya komanda üzvlərinin köməyi ilə aparıb qapını əvəz edən qüllələrin arasından keçirmək idi. Oyunçular at belində 120-130 sm uzunluqda sonluğu əyri ağac olan çövkənlə topu əks komandanın qapısına itələməliydilər. Uzunluğu 120-130 kv.metr, eni 60-150 kv.metr olan sahədə oynanılan bu oyun fasilə ilə iki saat davam edir və musiqi ilə müşayiət olunurdu. Bütün oyunçular milli geyimlərdə – papaq, arxalıq, dar gödəkcə və şalvarda olur və oyunu üç hakim idarə edirdi.

“Çövkən” oyununda istifadə edilən topu hazırlamaq üçün daranmış yün götürülərək əllə yumaq şəklinə salınır və möhkəm bərkidilirdi. Topa lazımi ölçü verildikdən sonra qaynar suda yarım saata qədər saxlanılırdı ki, bu zaman yun əvvəlki yumaq formasını itirmədən daha bərk sıxılmağa başlayırdı. Sonra onu sudan çıxarıb, bir daha möhkəm şəkllə düşünə qədər ovuşdurur və xüsusi dəridən üz çəkirdilər. Həmin üsulla hazırlanmış toplar elastik şar formasına salınırdı. Çövkən ağacı isə əyilmiş formalı xüsusi ağacdən hazırlanırdı və dəqiq, standart uzunluğa malik deyildi – oyun iştirakçıları və atların hündürlüyündən asılı şəkildə dəyişirdi. Çövkən ağacının əyilmiş hissəsinin bir üstü açıq olurdu ki, topu yerdən qaldırmaq asan olsun. Bu oyunda xüsusi məşq keçmiş yarış atlarından istifadə edir, oyun zamanı kəskin hərəkətlərə görə yəhər sürüşüb düşməsin deyə, ikiqat və üçqat qarınaltı ilə bərkidirdilər.

Oyunda işlədilən və hərfi tərcüməsi “ağaccıq” və ya “ağac parçası” mənasını verən xokkey ağacına bənzər ağac alətinin adı ilə adlandırılıb.

Şərqdə təşəkkül tapmış başqa idman növləri kimi, “Çövkən” oyununun dünya ölkələrinə yayılması və inkişaf etdirilməsində ingilislərin rolu böyük olub. Belə ki, XIX əsrdə Hindistandan İngiltərəyə gətirilmiş bu oyun getdikcə daha da inkişaf etdirilib, yeni qaydalar əsasında Amerika və Avropa ölkələrində yayılmağa başlayıb.

Məhz ingilislərin təşəbbüsü ilə bu oyun “polo” adı altında ilk dəfə 1900-cü ildə Fransanın paytaxtı Paris şəhərində üç ölkənin 5 polo komandasının iştirakı ilə keçirilib, II Olimpiya Oyunlarının proqramına daxil edilib və bununla da milli oyunumuz ilk dəfə olaraq Qərbi dünyasında özünü təsdiqləyib.

Azərbaycanın Qarabağ bölgəsində yetişdirilən atlar çövkən oyunu üçün ən ideal atlar hesab edilir. Bu atların boynunun hündürlüyü təxminən 148,5 santimetr, döş tutumu 165,8 santimetr, əldarağının çevrəsi 18,3 santimetrə qədərdir. Tipik dağ-düzən atı olan Qarabağ atları əsasən tünd-qəhvəyi və kürən rəngli, ortaboylu, dözümlü və müntəzib bədən quruluşuna malik olurlar. Bu atlar cəld, çevik və kəskin dönüş hərəkətləri edir və qəfildən dayandığı yerdən irəli cümə bilirlər.

“Qarabağ xanlığı dövründə çövkən oyunlarına maraq daha da artmış, Şuşa şəhərində yerləşən Cıdır düzündə, Xankəndi ilə Xocalı arasındakı düzənlik ərazidə, Ağdam şəhərində cıdır yarışları, müxtəlif atüstü oyunlar, o cümlədən çövkən yarışları keçirilmiş və mütəmadi olaraq keçirilmiş bu yarışlarda Qarabağın müxtəlif yerlərindən gəlmiş gənclər öz məharətlərini göstərmişlər.

Qarabağ atlarının cins kimi təkmilləşdirilməsində və böyük şöhrət qazanaraq geniş yayılmasında Qarabağdakı Xan zavodlarının əvəzsiz rolu vardı. Xanlığın əsasını qoymuş Pənahəli xan, onun ardıcılları İbrahimxəlil xan, Mehdiqulu xan, Cəfərqulu xan, şairə Xurşidbanu Natəvan və xan zümrəsindəki digər sülalə nümayəndələrinə məxsus zavod və tövlələrdə klassik zavod atçılığı səviyyəsində damazlıq işlərinin aparılması nəticəsində Qarabağ atları bir çox beynəlxalq sərgilərdə və yarışlarda təmsil olunaraq, uğurlu yerlər tutmuşdu. Hələ 1867-ci ildə Fransada, 1869-cu ildə isə Rusiyada keçirilmiş at sərgilərində Qarabağ atları mükafat və medala layiq görülmüşlər. 1956-cı ildə SSRİ rəhbərliyi tərəfindən Böyük Britaniya kraliçası II Yelizavetaya “Zaman” adlı Qarabağ atının hədiyyə edilməsi, 1980-ci ildə Moskva hərəracı vasitəsilə çoxlu sayda Qarabağ atlarının Almaniya, Hollandiya, İsveçrə, İtaliya, Fransa və digər ölkələrə satılması Azərbaycanın atçılıq tarixində mühüm hadisələrdən biridir.

Sovet dövründə atüstü milli oyunlara marağın bir qədər azalmasına baxmayaraq, Qarabağ bölgəsində xalqımızın qeyri-maddi mədəni irsinin ayrılmaz hissəsi olan qədim oyun ənənələri qorunub saxlanıldı. 1946-cı ildə Ağstafada, 1949-cu ildə Ağdam rayonunun Eyvaxanbəyli kəndində atçılıq zavodlarının yaradılması Qarabağ atının yaxşılaşdırılması və müxtəlif yarışlarda iştirak etməsində böyük rol oynadı.

Lakin çox təəssüf ki, XX əsrin sonlarında Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü nəticəsində Dağlıq Qarabağ və ona bitişik yeddi rayon işğala məruz qaldı, azərbaycanlılar öz doğma yurdlarından vəhşicəsinə qovularaq qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşdü, xalqımızın maddi və qeyri-maddi mədəni irsinə ağır zərbə vuruldu. Bütün

bunlara baxmayaraq, çövkən oyunu aran Qarabağın işğal olunmamış bəzi yerlərində, həmçinin respublikanın bir çox bölgələrində bu gün də yaşamaqdadır.

Son illərdə atüstü milli oyunlarımızın qorunub saxlanması, qədim tarixə malik atçılıq ənənələrinin bərpası, ölkəmizdə atçılıq turizminin təbliğ və inkişaf etdirilməsi, gənc nəslə bu sahəyə marağın oyadılması istiqamətində xeyli iş görüldü. Belə ki, 2007-ci ildə "Atçılıq haqqında" qanun qəbul olunub, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən bu qanunun tətbiqi ilə əlaqədar 22 may 2007-ci il tarixli fərman imzalanıb, "Atçılığın inkişafı üzrə Proqram" təsdiqlənib, Respublika Atçılıq Turizm Mərkəzi yaradılıb. Dövlət başçımızın "Azərbaycan Respublikasında Qarabağ atı cinsinin inkişafına əlavə dəstək haqqında" 2014-cü ilin noyabr ayında imzaladığı sərəncam da bu sahəyə göstərilən diqqət və qayğının əyani təzahürüdür.

Sözügedən istiqamətdə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin müstəsna xidmətləri vardır. Belə ki, nazirliyin təşkilatçılığı ilə 2006-cı ildən başlayaraq hər ilin may və dekabr aylarında Şəki rayonunun Daşüz kəndində yerləşən Respublika Atçılıq Turizm Mərkəzində Prezident Kuboku uğrunda çövkən milli oyunu üzrə yarışlar, ümummilli lider Heydər Əliyevin xatirəsinə həsr olunmuş Milli Atüstü Oyunlar Festivalı keçirilir. Həmin yarışlarda respublikamızın Şəki, Bərdə, Ağcabədi, Ağstafa, Yevlax, İsmayilli, Zaqatala və digər şəhər və rayonlarını təmsil edən komandalar mübarizə aparır. Bundan başqa Azərbaycan Polo Federasiyası-

nın Bakıda polo üzrə ilk dəfə Dünya Kubokunu keçirməsi də çövkənin əhəmiyyətini xeyli artırır.

YUNESKO-nun 2003-cü ildə Parisdə keçirilmiş 32-ci sessiyasında "Qeyri-maddi mədəni irsin qorunması haqqında" Konvensiya qəbul edilib ki, respublikamız 2006-cı ildə həmin Konvensiyaya qoşulub. Bunun ardınca ölkəmizə aid ümumilikdə yeddi qeyri-maddi mədəniyyət nümunəsi, o cümlədən 2013-cü ildə Azərbaycan Respublikasında Qarabağ atı ilə oynanılan ənənəvi oyun nümunələri kimi Çövkən oyunu YUNESKO-nun "Qeyri-maddi mədəni irs siyahısı"na daxil olunub.

“ Qazandığımız nailiyyətlərin məntiqi davamı kimi inanırıq ki, torpaqlarımız işğaldan azad ediləcək, məcburi köçkünlərimiz neçə illik ayrılıq həsrətindən sonra doğma yurdlarına dönəcək, igidlərimiz "Azərbaycanın Musiqi Konservatoriyası" adlandırılan qədim Şuşa şəhərində yerləşən əfsanəvi Cıdır düzündə "Qarabağ şikəstəsi"nin müşaiyəti ilə Qarabağ atları üzərində öz məharətlərini nümayiş etdirəcək və onda çalçağırlı günlər yenidən qayıdaraq hər birimizin könlünü xoş ovqat üzərində kökləyəcəkdir.

Əli Cəfəroğlu,
Ağstafa rayon Təhsil Şöbəsinin
aparıcı məsləhətçisi

Cavad xan -

xalq öz qəhrəman oğullarını unutmur!

Qacarlar nəslindən olan böyük Azərbaycan sərkərdəsi, dövlət xadimi, Gəncə xanlığının sonuncu hökmdarı, 1786-cı ildən Gəncəni idarə edən Cavad xan 1804-cü ilin yanvarın 3-dən 4-nə keçən gecə general Pavel Sisianovun başçılığı ilə uzun müddət şəhəri mühasirədə saxlayan rus işğalçı qoşunları ilə qeyri-bərabər döyüşdə oğulları ilə birlikdə qəhrəmancasına həlak olmuşdur

Cavad xanın hakimiyyəti (1786-1804) illərinin necə qarışıq və mürəkkəb bir dövr olduğu məlumdur. XVIII əsrin axırlarında Rusiya artıq Qafqaza ayaq açmışdı. Nəhəng imperi-

yaların maraqlarının toqquşduğu bölgədə təlatümlü günlər yaşanırdı. Azərbaycanın digər xanları kimi, Cavad xanın da əsas qayğısı xanlığın müstəqilliyini və öz hakimiyyətini nəyin bahasına olursa-olsun qoruyub saxlamaq idi. O, bir tərəfdən gürcü çarı İrakli ilə vuruşur, Ağə Məhəmməd şah Qacarın qəzəbindən yayınmaq üçün diplomatik gedişlər edir, digər tərəfdən qonşu xanlarla aralarındakı ixtilafı son qoyub antirusiya koalisiyası yaratmağa və bu ittifaqa hətta Dağıstan əmir-lərini də qoşmağa çalışırdı. Şimaldan gələn təhlükə isə addım-addım yaxınlaşmaqda idi...

Bu, uzun bir tarixçədir. Ona görə də təfərrüata varmadan Rusiyanın Qafqazla bağlı planlarına və Cavad xanın ruslarla mübarizəsinə nəzər salaıq. 1796-cı ildə Valerian Zubovun başçılığı ilə rus qoşunlarının Qafqaza birinci yürüşü başlayır. Ruslar işğalçılıq planlarını silah işlətmədən, danışıqlar yolu ilə həyata keçirmək istəyir və buna qismən nail olurlar. Müqavilələr bağlanır, xanlar öz səlahiyyətlərinin müəyyən hissəsini Rusiya canişininə güzəştə gedir, əvəzində hakimiyyətlərini saxlayırlar. Bir müddət sonra imperatriça II Yekaterina vəfat edir və onu əvəz edən I Pavelin əmri ilə rus qoşunları Qafqazdan geri çəkilir.

GƏNCƏNİN MÜDAFİƏSİ

“Üç il sonra rusların Qafqaza ikinci yürüşü başlayır. 1799-cu ildə çar qoşunları Gürcüstana girir və bir ildən sonra Kaxetiya çarlığının Rusiyaya birləşdirilməsi haqqında manifest elan olunur. Növbə Gəncəyə yetişir. Qafqazdakı rus qoşunlarının komandanı təyin olunmuş gürcü mənşəli general Sisianov, Tiflisdən Cavad xana məktub yazıb, fəaliyyəti barədə hesabat istəyir, sədaqət və xatircəmlik

əlaməti olaraq oğlanlarından birini Tiflisə göndərməsini tələb edir. Cavad xan belə kobud bir tərzdə qoyulmuş tələbləri yerinə yetirməkdən boyun qaçırır və başa düşür ki, bu dəfə artıq xanlığın saxlanması şərti ilə rus himayəsi altına keçmək mümkün olmayacaq. Buna görə də qalanı möhkəmləndirib müdafiəyə hazırlıq görməyə başlayır.

1803-cü ilin payızında ruslar Tiflisdən Gəncəyə doğru hərəkətə keçirlər. Sisianov Cavad xana məktub yazaraq, ultimatum verir ki, şəhəri təslim etsin. Cavad xan cavabında bildirir ki, təslim olmaq fikrində deyil və Gəncəni axıradək müdafiə edəcək. Sisianovun və Cavad xanın qoşunu Gəncənin yaxınlığında, Quru Qobu adlanan yerdə üz-üzə gəlir. Düşmənin həm silah-sursat, həm də sayca qat-qat üstün idi. Bu səbəbdən ağır itkilər verən gəncəlilər geri çəkilərək, qala darvazalarını bağlayırlar. Onları təqib eləyən ruslar Gəncə qalasını mühasirəyə alırlar.

XIX əsrin başlanğıcında Azərbaycan xanlıqlarının işğalına başlayan general Sisianov, Gəncə xanlığının ələ keçirilməsinə böyük əhəmiyyət verirdi. Çünki Gəncə qalası rus qoşunlarının Azərbaycanın içərilərinə doğru sonrakı irəliləyişinə şərait yaradırdı: “Gəncə qalasının strateji mövqeyi bütün Azərbaycan üzərində hökmranlıq deməkdir. Bax buna görə də bu istila Rusiya üçün birinci dərəcəli əhəmiyyətə malikdir”. Sisianov bir-birinin ardınca ultimatumlar göndərərək Cavad xandan qalanı təhvil verməsini tələb edir. Xan hər dəfə ona birmənalı cavab verir: sən Gəncəyə yalnız mənim meyidimin üstündən keçib girə bilərsən. Cavad xanı fikrindən döndərə bilməyəcəyini görən Sisianov uzun sürən mühasirəni dayandırır Gəncəni silah gücünə almaq qərarına gəlir.

1804-cü il yanvarın 3-də rusların qala üzərinə şiddətli hücumu başlayır. Düşmənin qala divarlarını asma nərdivanlarla aşmaq cəhdi baş tutmasa da, hücumların ardı-arası kəsilmir. Gəncənin müdafiəsində dayananların mərdliklə müqavimət göstərmələrinə baxmayaraq, Sisianovun qoşunu qalanın əsas qüllələrini ələ keçirir. Cavad xan döyüşü qala divarları üzərində də davam etdirir. Qeyri-bərabər döyüş uzun çəkmir. Həmin gecə saat dörd radələrində Cavad xan və oğlu Hüseynqulu döyüş meydanında qəhrəmancasına həlak olurlar. Gəncə xanlığı ələ keçirilərək ləğv olunur və hərbi dairəyə çevrilir, şəhər isə

öz qədim adını itirir və I Aleksandrın arvadının şərəfinə Yelizavetpol adlandırılır. "Gəncə" adını çəkmək qadağan olunur. Bu qaydanı pozanların cərimələnməsinə qərar verilir.

Bu döyüşə qədər Azərbaycan xanlarından heç biri ruslarla açıq savaşa girməmişdi. Onlar Rusiyanın itaətinə, demək olar, müqavimətsiz keçmişdilər. Cavad xanı digər xanlardan fərqləndirən azadlıqsevərliyi və işğalçılara boyun əyməməsi idi.

CAVAD XAN GƏNCƏDƏ MƏŞHUR CÜMƏ MƏSCİDİNDƏ TORPAĞA TAPŞIRILIB

1962-ci ildə məscidin yaxınlıqdakı meydanın rekonstruksiyası bəhanəsi ilə onun məzarı dağıdılır. Amma vətənpərvər insanlar xanın nəşini gizlətməyə müvəffəq olurlar. 1990-cu ildə Azadlıq küləkləri yenidən əsməyə başlayanda – onu əvvəlki yerində dəfn edirlər.

Xoşbəxtlikdən daim elmi axtarışlarda olan tədqiqatçı-alim Məşə-dixanım Nemət arxivdən Cavad xanın qəbirüstü abidəsinin foto-sürətini tapır və təcili olaraq, həmin şəkildəki məzarın mərmərdən yonulmuş oxşarı hazırlanır. Onun üzərində gözəl nəstəliq xətti ilə fars dilində bu sözlər həkk olunub:

**"Bu məzarda Gəncə bəylərbəyisi Qacar tayfasından olan
Ziyadoğlu Cavad xan uyuyur.**

Elə ki, qara torpaq oldu onların məskəni

İstər miskin dərviş, istərsə şahı-cahan olsun.

Gəncədə bu məqbərəni bina etdi

Mərhum, rəhmətlik Cavad xan

Kərbəla şəhidlərinin torpağından

O astadan çoxlu torpaq gətirib

Həmin türbəni malaladı.

Öz övlələri üçün əmin-aman bir ev yaratdı.

Allahı tanıyan cənnətlik Cavad xan

min iki yüz on səkkizinci ildə (1804-cü il) öldü.

Ondan sonra bu məqbərədə dəfn olundular

O fətehin nəslə və ailəsi".

...ÖLÜMÜNDƏN SONRA ZİYADOĞLULAR ŞƏCƏRƏSİ

“ Cavad xanın hakimiyyəti dövründə Gəncə çiçəklənir. Ticarət genişlənir, müxtəlif sənət sahələri inkişaf edir. Yaşayış binaları, karvansaralar, məscidlər tikilir, xanın sarayında alimlər, yazıçılar və şairlər toplaşır. Bu sarayda görkəmli Azərbaycan şairi Mirzə Şəfi Vazehin atası Kərbəlayı Sadıq da çalışıb. Gəncə ruslar tərəfindən işğal olunandan sonra Cavad xanın qızı Püstə xanım Mirzə Şəfini öz yanında dəftərxana işinə götürür, digər oğlu Uğurlu xan Şəmkir döyüşündən sonra bacısını özü ilə İrana köçürür.

Cavad xanın nəvəsi, Uğurlu xanın qızı və sonuncu Qarabağ xanı Mehdiqulu xanın həyat yoldaşı Bədircahan bəyim tanınmış şairə və

ictimai xadim idi. Nəvəsi Kəlbəli xan Müsahib Azərbaycan və fars dillərində gözəl şeirlər yazıb. Qardaşı Fətəli bəy Ziyadoğlu Xali Gəncəli tanınmış şair olub. Onun əsasən Azərbaycan dilində yazılmış divanı indi Elmlər Akademiyasının Əlyazmalar İnstitutunda saxlanır. Görkəmli Azərbaycan yazıçısı Möhsün Nasiri də Cavad xanın sarayında yaşayıb-yaratmışdır. O, Cavad xanın sifarişi ilə qədim hind nağılları əsasında yaradılmış "Tutnamə"nin Azərbaycan versiyasını yazmışdır. Cavad xanın xələflərindən bir neçəsi Azərbaycan Rusiyaya birləşəndən sonra Ziyadxanov soyadını almışlar. İndi də onların bir çoxunun törəmələri Bakıda və Gəncədə yaşayırlar.

"BÖYÜK HÖKMDAR"

Müasir Azərbaycanda Cavad xan müstəqillik uğrunda mübariz, əfsanəvi gəncəli və mərdlik simvolu, təhlükə zamanı vətəni üçün öz və övladlarının həyatını qurban verən fədakar qəhrəman hesab edilir. Azərbaycan tarixçisi, Gəncə Dövlət Universiteti tarix kafedrasının müdiri, tarix elmləri doktoru Həsənbala Sadıqov Cavad xanı xarici işğalçılara qarşı öz xalqının müstəqilliyi üçün mübarizə aparan, böyük hökmdar adlandırır.

Hazırda Gəncədə Cavad xanın xatirəsi layiqincə əbədiləşdirilib. Heydər Əliyev Fondu tərəfindən Cümə məscidinin həyatında Cavad xanın türbəsi ucaldılıb. Gəncədə və Bakıda onun adına küçə var. Haqqında film çəkilib.

Xalq öz qəhrəman oğullarını heç vaxt unutmur!

S.Hidayətgızı

Cavad xan məqbərəsi

İnsan ömrü bitər, şair ömrü yox...

*...Dodaqlarımda təbəssüm,
Bəbəklərimdə ümid və qürur,
İçimdə ağlamaq ehtiyacı
Yol gedirəm, yorulanadək...*

Hamımız yol gedirik... Əvvəlcə ən dar, həm də ən güvənli, ən qaranlıq, həm də ən nurlu məkandan – ana bətnindən bu dünyaya doğru. Ömrün ilk anından başlayır həyat yolu... Kimininki daş-kəsəkli, kimininki gül-çiçəkli... Kim isə ayağına dəyən daş-kəsəyi bir başqasının ayaqları altına diyirlətməkdən çəkinmir. Bir başqası da kiminsə əlindən yapışb öz gül-çiçəkli ciğirina salır, bu ciğir böyüyür, geniş bir yola çevrilir...

Olsun ki, əməlləri ilə, yaradıcılığı ilə tale yollarını rəvənləndirmək qisməti yazılmış, qarşılaşdığı ömürlərə nur saçacaq, çiçəklərlə bəzəyəcək insanların bu fani dünyaya gəlişi adi gəliş deyil. Yalnız nurlu insanlar belə bir missiyanın daşıyıcısı ola bilərlər.

“Onun adı da elə bil ömür missiyasına biçilmişdi. Nurəngiz... Yəni ətrafa nur, işıq, ziya yayan... Soyadı? – Valah, bu gün onun soyadını çoxu unudub. Bəlkə də eyni soyadı daşıyan qan qohumlarından da soruşsaq ki, şairə Nurəngiz Günün soyadı nədir, yəqin, onlar da bir qədər düşünəcək. Çünki o, çoxdan ən əziz doğmalarından ötrü də şairə, azad düşüncəli insan təcəssümüdür.

Dekabrın 19-u...

R.Behbudov adına Azərbaycan Dövlət Mahnı Teatrında şairə Nurəngiz Günün vəfatının ilk ildönümü ilə əlaqədar xatirə gecəsi... Həzin bir kədər, əbədi ayrılıq hissinin doğurduğu “hamımız gedəriyik”

acizliyinin hakim olduğu bu axşam şairənin özünün yadigar video görüntüləri, şeirləri, sözlərinə bəstələnmiş mahnıların ifası ilə süslənmişdi. Şairənin qızı, alim, millət vəkili Jalə Əliyevanın anasına xəyali məktubunun zahirən özünü xatırladan bir aktrisanın ifasında səslənməsi tamaşaçılara cəmi bir il öncə əbədiyyətə qovuşmuş Nurəngiz xanımdan ayıran zaman fərqi unutdurmuşdu. Əslində “mənim eşqim ruzgarlardır” deyə hayqıran şairənin yaradıcılığı getdikcə poeziya xiridarlarına daha da yaxınlaşır, onun söz səltənətində öz istəklərinin, hisslərinin izharını görənlərin sayı artır.

Haqqında ürək sözlərini paylaşan akademik Teymur Kərimlinin, Xalq şairi Nəriman Həsənzadənin çıxışlarında Nurəngiz Gün yaradıcılığının əbədiyaşarlığı vurğulandı. Nəriman müəllim öz fikrini belə aforistik deyimlə tamamladı: “İnsan ömrü bitər, söz ömrü bitməz”. Tanınmış tənqidçi, filologiya elmləri doktoru Vaqif Yusifli və başqaları şairənin yaradıcılığının daha ciddi araşdırılmasına ehtiyac olduğunu söylədilər. Yazıçılar Birliyinin sədri, Xalq yazıçısı Anarın xatirələrində isə Nurəngiz xanım şairəlikdən öncə, gözəl qadın, sadıq dost, ən başlıcası, həssas vətəndaş kimi qalacaq. Yazıçılar Birliyinin mətbuat katibi, şair Xəyal Rza ənənəvi Mikayıl Müşfiq mükafatının builki sahibi – Nurəngiz Günə həsr olunmuş “Bir bənd şeir” müsabiqəsinin qalibi, “Ədalət” qəzetinin əməkdaşı Şəfiqə Şəfaya əslində bu dəfə şairənin ruhunu yaşadan mükafat təqdim etdi.

Gecənin sonunda qızı Jalə xanım, anasının xatirəsinə ehtiram göstərən hər kəsə minnətdarlığını bildirdi.

...Həmin gün hava böyük çillənin iqliminə tam uyğun idi: bir az küləkli, bir az sakit... Gün işığı düşən yerdə sonbahar ılıqlığı, kölgədə üzbəüz durduğumuz qışın xəfif üşütməsi adamın canına yayılırdı... Ürəkdən xəbər verən, saf, hər cür hesablanmış məramlardan uzaq poeziya da belədir: dərddən – sanki ürəyimizdən tikan çıxarır, sevincliykən – qəlbimizdəki fərəhi daha da artırır. Eynilə Nurəngiz Gün poeziyası kimi.

“Poeziya deyincə hərdən unuduruq ki, Nurəngiz xanım ədəbiyyata nəslə, hələ nə çox uzaq sayılan, nə də yaxınlığını duyduğumuz səksəninci illərdə də adı oxucunu diksindirən “Tanrı bəşər övladıdır” povesti ilə gəlib. Bu gözəl qadının, ekrandakı görüntüsü ilə belə evlərimizə gözəllik saçan sənət adamının ədəbiyyata gəlişi də günəşin zühuruna bənzəyirdi. Bəlkə də ona görə ki, Nurəngiz xanımın ilk qələm təcrübələrini, yeniyetmə gənc ikən qələmə aldıklarını oxuyanlar – onun təbinin büdrədiyi dövrləri görənlər olmamışdı, ya da belələri çox azdır – yaratmaq həvəsinin bu cür təzahürünü gözəl qızın şıltaqlığı saymışdılar. Bioloji yaşının yetkin çağında öz yazdıqları ilə milli ədəbiyyata Günəş kimi doğan Nurəngiz Gün, zaman keçdikcə öz cilovlanmaz şeirliyi, cılığın poeziyası ilə, ruhundakı, düşüncəsindəki azadlığı gizlətməkdən çəkinməyərək, elə öz GÜNəş mövqeyində qaldı...

O, “Təhminə və Zaur” tamaşasında görkəmli aktyor Fuad Poladovun ifasından təsirlənib “Ağlama, Zaur, ağlama” şeirində cəmiyyətin diktə etdiyi bütün şərtlilərdən uzaq, iliyində sevməyi bacaran qadın mövqeyi sərgiləyəndə də, “Xocalı simfoniyası”nda sözün saçını yolaraq hayqıran vətəndaş-ana kimi dil açıb ağı deyəndə də eyni dərəcədə səmimidir. Hələ dillər əzbəri olan, daha çox həyat proqramı kimi səslənən “Yol gedirəm”, “Boşluq” kimi poetik nümunələri ilə də qadın ruhunun təcəssümü olacaq qədər açıqdır, özgürdür.

...Nurəngiz xanıma Günəşin qısa tələffüsü kimi səslənən Gün təxəllüsünü seçməyi kim məsləhət gördü, ya ona bu fəxri yaraşdırıb, “indən belə oldun Gün” dedi (axı, bizim poeziya tarixində belə misallar var) ya bu seçimi özümü etdi, – bilmirik. Bilmirik deyəndə ki, zəatən bu xanım poeziya Günəşinin özüdür, yaradıcılığı ilə Günəşliyini sübuta yetirmiş bir sənət qalibidir. Qaliblər isə çox sorğusual edilməz!

...Bir ildir ki, Nurəngiz xanım həyatda deyil... Onu tədricən tərk etmiş əzizlərinin yanına, haqq dünyasına köç edib, Yer üzündə cavabını tapmadığı sualların izahını bilən, hər mətləbdən hali Tanrının dərğahındadır... Amma yaratdıqları bizimlədir Günəş timsallı, Gün təxəllüslü Şairin. Bu bərabərlik isə əbədidir...

Gülcahan Mirməmməd

ALES BADAK

1966-cı ildə Belarusun Brest vilayətinin Lyaxoviç rayonunun Türklər kəndində anadan olub. Belarus Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirib. Belarus Yazıçılar İttifaqında, "Byarozka", "Polimya", "Molodost", "Neman" kimi ədəbi jurnallarda işləyib. Hazırda Minskə "Mastaçkaya Literatura" nəşriyyatının direktorudur. Ales Badak bir neçə bədii kitabın müəllifidir, onun "Adi gün", "Kədərli günəş kölgəsinin arxasında", "Sürətli əsa" nəsr kitabları Belarusda populyardır. O, həm də uşaqlar üçün şeir və nəsr kitabları yazır və 2014-cü ildə çapdan çıxan "8-ci sinfin tənha şagirdi tanış olmaq istəyir" povesti böyük maraqla qarşılanıb. Ales Badak Belarus Respublikasının "Qızıl kupidon" ədəbi mükafatının, Rusiyanın "Konstantin Simonov" mükafatının, habelə Dövlətlərarası "MDB Ulduzları" mükafatının laureatıdır. Tanınmış yazıçının "İdeal oxucu" hekayəsini Kamran Nəzirinin tərcüməsində "Mədəniyyət.AZ" oxuculara təqdim edirik

İdeal oxucu

Müəllim ideal şagird arzulaya bilməz, çünki ideal şagird həmişə müəllimindən yaxşı olur və bu səbəbdən də müəllim qəlbinin ən dərin qatlarında öz natamamlığını hiss edir. Cərrah da həmçinin, ideal xəstə arzulamaz, axı ideal xəstə o adamdır ki, sağalmaz xəstəliyə düşər olub – hansı cərrah bu işdə öz peşəkarlığının acizliyini etiraf edə?

Lakin, dünyada bir çox peşələr var ki, onların sahibləri öz istedadlarına ideal ehtiyaclar arzulaya bilərlər. Mən Aşqabadda beynəlxalq kitab yarmarkasının iştirakçısı kimi, düz bir həftə qaldığım "Qrand Turkman Hotel"də işləyən bir aşpazı xatırlayıram. Axşam plovu çox xoşuma gəldi və bu dadı arvadımın da bilməsi üçün Atamurad adlı həmin aşpazdan xahiş elədim ki, plovu hazırlamağın reseptini mənə desin. Lakin Atamurad başını bulayıb dedi:

– Bu aqurcalı aşpazdır. Onun hazırlanmasının bütün sirlərini bilməkdən ötrü gərək təpədən-dırnağa türkmən olasan. Aşın əsl təmini hiss etmək üçün isə gərək Sumbara çayının Atrekə tökülən vadisində doğulub boya-başa çatasan.

– Nə üçün məhz orada? – soruşdum.

– Çünki mənə zəfəran və ajqonu ordan gətirirlər, bunları da aqurcalı aşına qatırsan. Aşa vurduğum ət orda otarılan qoyunun ətidir. Həm də mən orda doğulmuşam. Hər dəfə aqurcalı aşı hazırlayanda böyük sevgi və ehtiram hissiylə doğma yer-

lərimi xatırlayıram, bax bu sevgi, ehtiram, zərif duyğular da bəşirdiyim aş hopur, ona xüsusi dad verir. Bütün bunları yalnız o adam duya bilər ki, mənim kimi orda – Sumbarın Atrekə töküldüyü yerdə doğulub boya-başa çıxsın.

Atamurad "Qrand Turkman Hotel"-in restoranına ideal müştəri arzulayırdı – gəlib onun plovunun dadındakı sevgini, zərifliyi duya bilsin. Mən isə öz ideal oxucumun sorğındayam.

Adətən, gələcək kitabımın bir neçə səhifəsini yazıb qurtaran kimi evdən çıxmağı xoşlayıram; şəhərin park və xiyabanlarını, küçə və prospektlərini dolanmağı, mağazalarda, kafelərdə, avtobuslarda və metroda adamları müşahidə etməyi sevirəm; çalışıram ki, adamların üz-gözlərindən öyrənim – bu kitab onlardan hansı birisi üçün yazılır? O adamlardan kim mənim hansı səhifədə çabaladığımı, neçənci bölümə əziyyət çəkdiyimi, ya da harda dayanıb fasilə verdiyimi, şəhərə çıxdığımı dəqiq bilə bilər?..

İdeal oxucu yalnız orijinalı tanıyır, tərcüməni yox. Tərcümə mənim axtarışlarıma məkanını əhəmiyyətli dərəcədə daraldır və deməli, ideal oxucunu tapmaq imkanlarımı da artırır. Digər tərəfdən bu məkan çox dardır, orada ideal oxucunun mütləq peyda ola biləcəyi çətin məsələdir və bu ehtimal ilbəl daha da azalır.

Bəli, mənim yazdığım dildə çox adam poeziya və nəsr

əsərlərini oxumur. Atamuradın bu yerdə nə deyəcəyini də bilirəm: “Əllərində hotdoq olan adamları tez-tez görünəcəyəm, istəyirəm daha dadlı aş hazırlayım”.

Bir dəfə Atamuradla şair Qaracaoğlanın heykəli yanında skamyada oturmuşduq. Ondan soruşdum:

– Doğrudan düşünsən ki, öz yerini, yəni Sumbaranın Atrekə töküldüyü vadiyə boya-başa çatan həmyerlini burada görə bilərsən? Axı restorana gələnlərin əksəriyyəti başqa ölkələrdəndir?!

Atamurad mənə belə cavab verdi:

– Kim ki gözləyir, onun dörd gözü var, eyni zamanda dünyanın dörd tərəfinə baxır. Kim ki gözləmir, onun heç iki gözü də yoxdu. Mən restorana gələnlərlə çox nadir hallarda danışırım, buna görə də yəqin ki, onların arasında həmyerlilərimin, ya da Atrek vadisində doğulan adamın olub-olmadığını bilə bilmərəm. Ola bilsin ki, dünən gəlib, lakin çox ac imiş, əhvalı da yaxşı olmayıb. Ac adamlar da ovqatsız adamlar kimi oturlar yeməyə, onlar xörəyin əsl dadını hiss etmirlər. Yaxud bəlkə elə o adam indi restoranda əyləşib, ya da sabah təşrif gətirəcək. Buna görə də hər dəfə mən aş keçmiş üçün, gələcək üçün və bu gün üçün hazırlayıram... Nəyisə gözləmək adama formasını saxlamaqda kömək edir. Əlimdən başqa bir iş gəlmədiyinə görə işimi itirməkdən də qorxmuram. Ona görə qorxuram ki, gözləməkdən usanım, gözləməyi dayandırım...

Atamurad susdu, sanki yaddaşında qalan bir həyat epizodu ən xırda təfərrüatlarıyla qurdalayır. Daha sonra, onun dediyinə görə, məşhur bir belarus pianisti Valentinlə necə tanış olmağını xatırladı, amma o pianist böyük səhnədə əsl şöhrətini tapa bilmədi, heyif oldu. Atamurad həmin tarixçəni mənə də söylədi.

– Valentin Aşqabada Sovet İttifaqının dağılması ərəfəsində, bizdə zabit kimi xidmət etmiş qardaşı Andrey ilə birlikdə gəlmişdi; o vaxt Andreyin Marina adlı qızı burda qaldı və türkmənə arə getdi. Biz Marinayla qapı qonşuyduq, daha doğrusu, mənzillərimiz yanbayandı, hətta günəş şüaları yarpaqların arasından necə keçirsə, qonşuların səsinə də divarın bu tayından eləcə aydın eşidirdin. Buna görə də divarın o tayında yetmiş yaşlı Vaziqan (bu qadın haqqında deyirdilər ki, boş pul kisəsinə bir qapık qoydusa, oradan mütləq bir rubl çıxaracaq) Marinanın qızına piano çalmaq öyrədəndə bu istedad Atamuradın oğluna da keçmişdi...

Atamurad özü də musiqini o qədər sevir ki, opera teatrında bir premyerani belə buraxmayıb. Not savadı yoxdu, amma hesab edir ki, insanın gerek bir şeyə istedadı olsun. Bu, o fəaliyyət sahəsidir ki, haqqında daim düşünürsən, hətta yuxuda da öz sevimli məşğuliyyətin barədə fikirləşirsən, çünki bir qazanda eyni vaxtda iştikmayla aş bişirmək olmaz. Yəni, gerek bir əldə iki qarpız tutmayasan.

Bir dəfə axşamçağı Atamurad divarın bu tayından eşidir ki, Marinagilin mənzilində kimsə piano çalır. Bu, qonşu qızının çalması deyildi, heç yetmiş yaşlı Vaziqanın da çalmasına bənzəmirdi. Pianonu peşəkar çalırdı, özü də elə çalırdı ki, deyirdin bəs, bu adam kimdir, böyük sənətkardır. Özü də, Ravelin sol əl üçün fortepiano konsertindən parçaydı səslənən. Sonuncu hal Atamuradın bərk marağına səbəb olur. Axı bir əl üçün yazılan musiqini iki əli və on barmağı olan bir adam necə çalır? Çox pis əlamətdi – elə bil iki ayağı olan sağlam bir adam qoltuq ağaclarıyla gəzir.

Atamurad yerindən qalxıb qonşuya keçir və Valentinə görünür. Onlar tanış olanda Atamurad gözünü Valentindən çəkmir, amma əl verəndə görünür ki, Valentinin sağ əlində adsız barmağı yoxdu.

– Valentin əsl istedad sahibiydi və musiqini canıyla, qanıqla duyurdu, hər şeyə də musiqiçi gözüylə baxırdı. Minskə yola düşməmişdən bir gün qabaq Valentin böyük bir tort bişirmişdi və Marinadan xahiş etmişdi ki, mənə də axşam yeməyinə dəvət etsin. Tort pianonun dillərinə bənzəyirdi, spiralvari 52 ağ, 36 qara dillər kimi hazırlanmışdı, qırmızı rəngdəydi. Beşinci oktavanın axırıncı “do” notunun üstündən şokoladdan hazırlanmış skripka açarı ucalmışdı. Valentin deyirdi ki, bu tortda hər bir “dilin” öz dadı var – necə ki, pianoda hər bir dilin öz səsi var, bax eləcə. Tortun əsl dadını hiss etmək üçün gerek ardıcılıqla “dillər”dən qaşıqla azca götürəsən, elə bil müəyyən bir melodiyı pianoda bir əlinlə çalırsan. Müxtəlif səslər torta xüsusi dad verir. Valentin bunları süfrə başında danışanda qonaqlar susmuşdular. Bundan əlavə, Valentindən və Marinanın qızından başqa orda iştirak edənlərin heç birinin not savadı yox idi, buna görə də heç kim cürət edib ilk olaraq qaşıqla torta toxunmaq istəmirdi.

Birdən Marina ayağa qalxdı və səssiz “dilləri” bıçaqla kəsdi. Mən Valentinin sağ əlinin titrədiyini gördüm.

– Təklif edirəm ki... – deyərək Marina ucadan dilləndi və sözünü bitirməmiş susdu. Qızı cəld yerindən durub qapıya sarı cumdu.

– Noolub? – Marina uşağın dalınca səsləndi. – Valentin əmi zarafat etdi! Nə not, nə musiqi?!

Mən Atamuraddan soruşdum ki, indi Valentin hardadı, nə işlə məşğul olur?

– Təəssüf ki, onun xoşbəxt yaşadığına əmin deyiləm və buna görə də Marinadan soruşmağa ürəyim gəlmir, – Atamurad əlavə etdi. – Doğmalarının vəziyyəti yaxşı olanda insanlar özləri onlardan söz açır, pis olanda isə çalışırlar ki, bu mövzudan yan keçsinlər. Valentin özünü keçmiş bu gündən daha çox olan musiqiçi adlandırır, buna görə də indi bilmirəm, o hardadı və nə iş görür. Lakin əgər məndən soruşsalar ki, belaruslu Valentin kimdir, düşünmədən cavab verərəm: ilk növbədə məşhur pianist, qalanlarının isə bir o qədər əhəmiyyəti yoxdu.

Mən Atamuradın əllərinə baxdım – iyirmi yaşlı gəncin əllərini xatırladım.

– Bəlkə elə o yaxşı aşpaz olub?

– Onun tortunda həddən çox melodiya vardı, – deyə Atamurad gülümsəyərək başını buladı. – Yəni bu, o deməkdir ki, sən aqurcalı aşına çox istiot vurmusan...

Yazıcıların əksəriyyəti oxucularının sayının çox olmasını arzulayır, yalnız az bir qismi ideal oxucu barədə düşüncə və yaxşı başa düşür ki, ideal oxucu (yəni, istedadlı oxucu!) istedadlı yazıcıdan çoxdur, lap çoxdur. Təəssüf ki, çox vaxt bir adamı axtarıb tapmaq min nəfəri tapmaqdan çətin olur. Bilmirəm, 1925-ci ildə Kupalanın bu sətirlərini oxuyan oxucu hiss edibmi ki, şairi vaxtsız ölüm gözləyir? (Şeiri yazanda müəllif özü bunu hiss etmişdi):

*Dünyadı büsbütün mənim vətənim,
Çevirdim üzümü doğmalarımın.
Bütün balalarım hələ bitməyib –
Belarus əl çəkmir yuxularımdan.*

“İdeal oxu əsl sevgini xatırladır: bu zaman baxışlar sözləri sığallayır, elə bil insan bədəninə baxırsan. Gözlərin zövqündən ötrü mətnin dərinliyini anlamamışdan öncə, baxışlar ilk növbədə ifadələrin düzümündən, sətir və abzasların necə bölünməsindən ləzzət alır. Burdan asanlıqla təyin etmək olar ki, ideal oxu da sevgi kimi dərhal üzə çıxmır, yaxud baş vermir, yəni mətnlə ilk tanışlıqdan sonra dərhal yaranmır; ideal oxucu isə vaxt ötdükcə sevimli müəllifindən soyuya bilər, başqa birisinin vurğunu olar.

Kamran Nazirli
(Nazirli Kamran
İsmayıl oğlu)
Azərbaycan Yazıçılar
Birliyinin üzvüdür.
Ədəbi yaradıcılığa
1985-ci ildən
başlayıb, "Sevgi
nağılı" adlı ilk
hekayələr kitabı

"Gənclik" nəşriyyatı (1991) tərəfindən çapdan çıxıb. Yazıcının hekayə və povestlərində insanın mənəvi-psixoloji durumu real və irreal hadisələr fonunda təsvir olunur, habelə təhkiyə, dil mədəniyyəti, mistikayla realizmin vəhdəti, sarkastik ton müşahidə edilir. K. Nazirli ingiliz və Amerika ədəbiyyatının C. London, U. Uayld, E. Heminqvay, C. Qolsuors, H. Melvil, M. Mitçel və s. kimi görkəmli nümayəndələrinin əsərlərini ingiliscədən dilimizə, həm də Azərbaycan ədəbiyyatı nümunələrini ingiliscəyə çevirən tanınmış qələm sahibidir. Onun "Şeytan işi" və "Narkoman" pyesləri respublikanın dövlət teatrlarında tamaşaya qoyulub. Əsərləri rus, ingilis, türk, holland, ukrayna, belarus, gürcü, özbək dillərinə tərcümə olunub. "Dördüncü Möhür" yazıcının ilk romanıdır. Roman klassik üslubda yazılıb, fərdi dast-xəttiylə, lirik-psixoloji epizodlarla, aforistik mülahizə və mühakimələrlə yadda qalır. Yazıcı Qarabağ müharibəsini təkcə səngərdə yox, çöldə-bayırda, küçədə, evdə, ailələrin, insanların içində, beynində, qəlbələrində, psixoloji durumlarında, hərəkət və davranışlarında ustahqla qələmə alır. Əsər maraqlı lirik epizodlarla zəngindir, tarixi sənədlərə əsaslanan hadisələr fonunda orijinal bədii-psixoloji və fəlsəfi məzmunu malikdir.

Nəhayət, daha çox nə önəmlidir: ideal oxucu əldə etmək üçün mütləq deyil ki, dahi yazıcı olasan. Çünki konkret bir müəllifin yaradıcılığına bağlılıq, bəzən sevgi kimi anlaşılmaz və gözlənilməz olur. Doğrudur, etiraf edək ki, bir çoxları əlləri-nə təzə kitab alanda ilk öncə onun qəşəng üz qabığına və tərtibatına baxırlar, tez bir zaman ərzində unudacaqları müəllifinə fikir vermirlər, çünki onlar üçün oxu – lüzumsuz dəqiqələrdən xilas olmaq imkanındır, sanki pul kisəsini ağırlaşdıran xırda pullardan canını qurtarırsan, o pulları isə yalnız gərəksiz şeylərə sərf edirsən. Belə ki, hansısa ehtirasını boğa bilməyən gənc oğlan ilk növbədə qızın bədən formasına diqqət yetirir, qızın adı isə ona yalnız bir gecəlik lazım olur, sonra elə tezliklə unuda bilər ki.

Şəhərdə gəzərkən çox vaxt sözləri beynimdə saf-çürük edirəm, elə bil mozaikaya xırda bəzək daşları düzürsən: mən onları sonradan qəhrəmanlarımdan dilindəki ifadələrə gətirmək üçün seçirəm. Hərdən sözlər həddən artıq çox olur, hərdən əksinə, çatmır, tapa bilmirsən. Lakin hər iki halda ifadə və cümlə qurmaq həmişə alınmır, sonradan isə görürsən ki, sözlər səpələnib gedir, ayrı-ayrı söz yığını əmələ gətirir.

Bir dəfə, Aşqabad səfərimdən üç il sonra belə bir gəzinti zamanı hiss etdim ki, içimdə sözlər yox, musiqi səslərin, mənim qəhrəmanlarımdan dili üçün seçdiyim ifadələr isə notlara çevrilir. Mən bir melodiya xatırladım: bu, Ravelin sol əl üçün yazdığı re major konsertiydi. O, həmin melodiyı öz musiqisini tanımaq qabiliyyətini itirməmişdən bir neçə il qabaq yazmışdı. Bu konsertin lent yazısı məndə var – onu Paul Vitqenşteyn və Konsertqəbəyin Kral orkestri ifa edir, lakin indiki halda içimdən təkcə royalın səsi ucalırdı. Və mənə elə gəldi ki, bu melodiyı Valentin çalır, heç vaxt görmədiyim Valentin! Yalnız indi başa düşdüm – son üç ildə mən Valentinə nəinki unutmamışam, hətta onunla instinktiv olaraq görüşmək istəmişəm. Bəs nə üçün məhz indi bunu dərk etmişəm? Görünür, ona görə ki, Aşqabad səfərindən sonra bu illər ərzində mən eynilə Atamurad kimi düşünmüşəm: insanın içindəki arzunu öldürərkən onun qəlbini də öldürmüş olursan! Və o zaman anlaya bilərsiniz ki, Valentin nədən qorxurmuş.

Musiqi tarixində Avstriya pianisti Paul Vitqenşteynin adı məşhurdur. Paula paxıllıq edənlər deyirmişlər: onun barmaqlarında elə bir enerji var ki, fortepianonu çalarkən o barmaqlar klavişlərə toxunmur və virtuoz çalğısının sirri də bundadır, lakin burda şeytanın da köməyini danmaq olmaz. Arqument kimi onlar bu faktı irəli sürürdülər ki, Birinci Dünya müharibəsindən sonra Vitqenşteyn bir qolunu itirmişdi, lakin o, sol əllə hətta o biri qolunu itirməmişdən qabaqkı dövrlərdə iki əllə ifasından da yaxşı çalırılmış. Məlumdur ki, sol əl təmiz əl hesab olunmur, buna görə də onlar hesab edirdilər ki, o, sol əllə belə məharətlə çalırsa, deməli, şeytanın işidir.

(ardı var)

Kamran Nəzirli

Nakam aşiqlər Gəncəbasarda uyuyur...

Əsli və Kərəmin məzarları arasında da qaratikan bitir

Nakam məhəbbətin tərənnümü olan “Əsli və Kərəm” daştanı bir xaçpərəst qızının eşqiylə od tutub yanan Gəncə xanзадəsinin faciəli taleyi haqdadır. Ən qədim dövrdə Gəncənin ilk hökmranı olmuş Ziyad xanın sevimli oğlu Kərəm və məkrli Qara Keşişin füsunkar qızı Əsli bir-birlərini saf məhəbbətlə sevir və bu yolda hər çətinliyə dözlər. Lakin Qara Keşişin bəd cadugər əməlləri nəticəsində qovuşa bilməyən sevgililər od tutub yanır...

Dastan qəhrəmanlarının qəbirlərinin Gəncənin qədimdə yerləşdiyi ərazilərdə olması haqda el dilində gəzən söhbətlərin soracağı bizi Göygöl rayonunun 25 il bundan əvvələdək elə “Qara keşiş yurdu” adlandırılan Kərəmli kəndinə gətirib çıxardı. Elə rastımıza çıxan ilk sakinlə söhbətdən bəlli oldu ki, indi bir qədər unudulsa da, Əsli və Kərəmin məzarları məhz bu kəndin yuxarı hissəsində, ecazkar Güləzar bulağına aparən yolun üstündəki qədim qəbiristanlığın qalıqları arasındadır.

Yerli sakinlərin bələdçiliyi ilə uzun daşlı yolları keçəndən sonra qəbirlər olan təpəyə yetişdik. Təpədə üstü sonradan xristian mədəniyyətinə sirayət etmiş qədim simvol və naxışlarla işlənən iki başdaşı və onların yaxınlığında iri qaya daşı diqqəti elə uzaqdanca cəlb edir. Bələdçilərimiz dedilər ki, bu başdaşlarından ölçücə böyük olanı Əsliyə, nisbətən kiçiyi isə Kərəmə məxsusdur. Onların faciəsinə bais olan qara keşişin qəbri üstündə də öz günahları böyüklüyündə ağır daş var. Altından da ara-sıra qaratikan kolları çıxır və qol-budaq atıb, sevgililərin axirətdə də qovuşmasına mane olmağa çalışır.

“Qəbirlərdən əlavə burada xalq içində Əsli-Kərəm əhvalatından başqa nişanələr də nəzərə çarpır. Elə “Əsli-Kərəm təpəsi” adlandırılan yüksəklikdəki tənha və qoca dağdağan ağacı da guya bu sevginin şahididir. “Biz uşaq vaxtı buralara, yaxınlıqdakı Güləzar bulağına valideynlərimizlə gəzməyə gələrdik. Böyüklərimiz təpədəki həmin dağdağanın üstünə çıxmağa icazə vermirdilər ki, bu, Əsli ilə Kərəmin görüş yeri olub, günahdır” – yerlilərdən Süleyman Muradov deyir. Onu da vurğulayaq ki, Gəncəbasardakı Əsli-Kərəm qəbirləri mövzusunda mətbuatda 42 il əvvəl yazı yazanlar və televiziya verilişi hazırlayanlar olubmuş.

“1973-cü ildə Azərbaycan Televiziyasının əməkdaşları, o cümlədən mənim yaxın rəfiqəm, mərhum Lətifə Tağıyeva Gəncəyə gəlmiş-

dilər, buraların görməli yerlərini gəzdilər, müxtəlif çəkilişlər apardılar. Mən də onları Güləzar bulağına dəvət etdim, həmçinin onlara burda olan köhnə məzarlıq qalıqları arasındakı Əsli-Kərəmin məzarlarını da göstərdim. Çəkiliş qrupu qəbirləri lentə aldı və mənim bu haqda yazdıqlarım əsasında teleoçerk hazırlandı” - bunu da yazıçı-publisist Nüşabə Məmmədova yada saldı.

Müsahibimiz qəbirlərin üstündəki, indi yalnız xaç kimi qəbul edilən işarələrə də toxunaraq, onların tarixçəsinin xristianlıqdan çox qədim olduğunu da bir daha xatırlatdı:

“İndi “xaç” kimi qəbul olunan bu cür simvollara dünyanın bir çox yerlərində xristianlıqdan xeyli əvvəllərə aid olunan artefaktlarda nə qədər istəsəniz, rast gəlmək mümkündür və bu haqda elmi ədəbiyyatda yetərinə məlumat var. Bu baxımdan, Gəncəbasardakı məşhur romantik və faciəvi sevgi əfsanəsinin qəhrəmanlarının adı ilə bağlı məkanın sübhəsiz, geniş araşdırılmaya ehtiyacı var”.

Əlbəttə, dastanlar xalq yaradıcılığının məhsulu olmaqla, real hadisələri tam əks etdirməyə də bilər. Amma xalqın yaddaşında daim həqiqət zərrləri yaşayır.

Zakir Muradov,
Göygöl-Gəncə

Tənha dağdağan ağacı - sevgililərin görüş yeri

Kəramin başdaşı

Əslinin başdaşı

Əslə və Kəramin qoşa məzarı və
arkasındakı "Qara Kəsiş"

Qara Kəsişin öz günahları boyda qara daşı

TEATR HƏM GÖZ, HƏM DƏ QULAQ ÜÇÜNDÜR

Görəsən səbəb nədir ki, bir çox aktyorlar və rejissorlarda belə bir fikir yaranıb ki, guya hərəkət yalnız pantomim janrına aiddir. Elə bil yalnız pantomim (eyni zamanda plastik teatr, rəqs teatri və s.) teatrının aktyorları və rejissorları hərəkət barəsində düşünməli, öz hərəkət bazalarını inkişaf etdirməli, bədənlərinin məkandakı vəziyyətinə nəzarəti gücləndirməli, xarici görünüşün də az rol oynamadığını yaddan çıxartmamalıdır və hər bir tamaşanın quruluşu zamanı buna riayət olunmalıdır

"Hərəkətin bizə aidiyyəti yoxdur" deyən cəbhənin avanqardlarının söykəndikləri ən böyük divar adətən K.S.Stanislavski və onun "yaşamaq məktəbi"dir. Bütün sitatları ondan gətirməyə və mənim kimi adi bir teatr işçisini o boyda nəhənglə qarşı-qarşıya qoyaraq fərqli terminlər və fikirlər altında əzməyə çalışırlar. Amma başa düşmərlər ki, elə bu hərəkətləri ilə özlərinə qarşı bizim (yəni mənim kimi düşünənlərin) əlinə ən böyük silah vermiş olurlar. Belə bir sual yaranır ki, "axı necə"? İndi izah etməyə çalışaram.

Bu tip insanlar ilə söhbət edəndə o dəqiqə anlayırsan ki, Stanislavskidən yarı-yarımçıq xəbərləri var; ya ordan-burdan eşidib ya da bir neçə səhifə oxuyublar. (Belələri haqqında "Axı, sən nə yatdın ki, nə də yuxu görəsən" sərlövhəli məqalədə ətraflı yazmışam). Başa düşsən ki, Stanislavskinin yaşamaq (переживания) tövsiyələri ilə yanaşı, başqalaşma, çevrilmə (воплощение) adlı böyük bir bölümü də var və orada gimnastika, akrobatika, rəqs, tempo-ritm, məntiq və ardıcılıq, xarakteriklik və sairə kimi mövzular yer alıb. Həmin mövzulara heç də digərlərindən az zaman və məşğələ ayrılmaıy.

Dəməli, Stanislavski üçün bunların dəyəri heç də az deyil. Belə çıxır ki, onun teatr dünyasında aktyorun daxili yaşantılarını, hiss və həyəcanlarını ifadə edən vasitə yalnız danışq aparatı deyil, bədən bütünü üzvləridir. Yəqin, artıq söhbətin gedişində anlaşıldı ki, yazıdakı bütün sitatlar məqsədyönlü şəkildə yalnız Stanislavskidən olacaq. Necə deyərlər, sizinlə (bayaqdan mənə etiraz edənlərlə) elə misal göstərdiyiniz kitabdan sitatlar gətirərək söhbətləşəcəyik. Sonra deməyəsiz ki, bəs biz filankəsi qəbul etmirik. Elə isə başlayaq.

Söhbətimizin əsas hissəsinə elə K.S.Stanislavskinin sözü ilə körpü atsaq, daha məqsədəuyğun olar. Belə ki, bu halda mənim indiye qədər obrazın xarici təcəssümünün vacibliyi haqqında dediklərim bir balaca da olsa təsdiqlənər.

Sitat № 1 *"Bizim başqalaşmağımızda rol oynayan fiziki aparatımızı elə inkişaf etdirib hazırlamalıyıq ki, onun (fiziki aparatın - Ceyhun Dadaşov) bütün hissələri təbiət tərəfindən onlar üçün müəyyənlaşdırılmış işin öhdəsindən gələ bilsin"* (2, səh. 28).

Bir çoxları isə yalnız müəllifin yazdığı sözlərə (hələ burada başqa problem ortaya çıxır - sənənin danışq aparatının buna hazırıdır?) arxalanaraq və "əsas hiss, emosiyadır" deyərək, kifayətlənib işlərini bitmiş hesab edirlər. Həmin insanların kefini pozaraq demək istəyirəm ki, heç də belə deyil. Sizin işiniz yalnız sözləri əzbərləmək və onları emosiyalarla tamaşaçıya yollamaq istəyi ilə bitmir. İstək bəlkə də işin yarısıdır, amma hamısı deyil. Bu istəyi həyata keçirmək üçün sənənin imkanların, yəni professional aktyor vərdişlərin olmalıdır. Axı bütün bunlara, yəni bədən aparatının məşqinə, inkişaf etdirilməsinə etiraz edən aktyorlar unudurlar ki, müəllifin fikrini çatdıran sözlər də elə bu qəbildən olan danışq aparatının köməkliliyi ilə tamaşaçıya ötürülür. Axı danışq aparatı öz-özlüyündə hiss və emosiyaların xarici təcəssüm vasitəsidir. O heç də bədən zaman və məkanda tutduğu vəziyyətdən, mimikalardan fərqlənmir. Danışq aparatı da eynən məşq etməlidir. Sözləri tamaşaçıya söylədiyimiz zaman bu, yalnız informasiya yetirir, amma aktyorun verdiyi lüft, məntiqi, psixoloji pauzalar, nitqin tempo-ritmi, yüksəkliyi, yaxud bəmliliyi və sair onun daxili yaşantılarını, tərəf müqabilinin dediyi fikrə münasibətini və başqa daha dəqiq nüansları bildirir.

Əgər sən danışq aparatını idarə etmərsənsə, o istədiyi səsləri çıxarıb tamaşaçıya lazım olmayan informasiya ötürürsə, bu zaman hansı daxili yaşantıdan söhbət gedəcək?

Sitat № 2 *"Hər bir artist öz dilini mükəmməl səviyyədə bilməlidir. İncə, dərin yaşantılara, emosiyalara nə ehtiyac var, əgər səhnədə onu qüsurlu danışqla ifadə edəcəksənsə?"* (2, səh. 81)

Tamaşaçı sənənin ürəyində, beynində deyil. O, sənənin yaşantılarını, ağrılarını, sevincini və bütün başqa hallarını xarici ifadə vasitələri ilə anlayır. Təqdim edilməsi gərəkən bütün hallar, fikirlər sən (yəni aktyor) tərəfdən professionalcasına düşünülmüş nüansların (pauza,

Xoşbəxt, təbəssüm

Gözün kənar künclərində qırışlar

Alt kirpiklər bir qədər yuxarı qalxıb

Burun qanadları genəlib və qalxıb

Yuxarı dodaq üçbucaq şəklində

Dodaqlar dartılıb, künclər yuxarı qalxıb

məntiqi vurğu, mimika və s.) tamaşaçı tərəfindən düşünülmədən qəbul olunması vasitəsi ilə anlaşılır.

Sitat № 3 “Şopen musiqisinin incəliklərini trambonda çatdırma bilməzsən. Eləcə də, təhtəşüurumuzdakı incə hissləri fiziki aparatımızın (bədənimizin – C.D.) kobud hissələri ilə ifadə etmək mümkün deyil, əsasən də, əgər o (fiziki aparat–C.D.) köklənmiş musiqi aləti kimi falş səslər verirsə” (2, səh. 28).

“Əgər sən səhnəyə çıxıb tamaşaçının gözü qarşısında hansısa bir obrazı yaradırsansa, zəhmət çək, danışığına bərabər xarici görünüş barədə də düşün. Amma məqamında bir halı xüsusilə diqqətə çatdırmaq istədim. Tam xarici görünüşə aludəçiliklə vacibi unutmaq da olmaz, o zaman bu da başqa bir problemə gətirib çıxaracaq. Hansı ki, plastik (yəni ümumilikdə hərəkətlə işləyən) teatrın və yaxud tamaşalarında konfliktin çözümündə, obrazın hal-hazırkı vəziyyətinin çatdırılmasında plastik həllə üstünlük vermək niyyəti ilə mənasız, boş-boş əl-qol hərəkətlərinə çalışan bəzi aktyor və rejissorların bəlasıdır.

Qisası, onların faciəsi “boş qoz qabığına bənzər tamaşa”lardır. Bu barədə başqa vaxt danışırıq, qayıdaq əsas mövzumıza.

Vay o gündən ki, sən həmin xarici ifadə vasitələrinin heç birini edə bilmir, yalnız hiss və emosiyalara arxalanırsan. O zaman Stanislavskinin dediyi kimi, köklənmiş alətdə ifa etməyə çalışan musiqiçiyə oxşayacaqsan.

Sitat № 4 “Hazır olmayan bədənə (fiziki aparatla–C.D.) təhtəşüurumuzda mövcud olan (formalaşan–C.D.) həqiqi hissləri ifadə etmək mümkün deyil, necə ki, Bethovenin doqquzuncu simfoniyasını köklənmiş alətdə ifa etmək olmaz” (2, səh. 29).

Daxili aləm xarici aləmsiz, xarici aləm isə daxili aləm olmadan səhnədə uğursuzluğa məhkumdur. Bir halda yalnız ştamp, mənasız hərəkətlər toplusuna və boş qışqır-bağıra, digər halda isə yalançı, deyilən sözlərlə uzlaşmayan vizual görüntüyə gətirib çıxarır. Bütün bunlardan xilas olmaq üçün isə aktyor bədən və səs aparatı üzərində daim məşğələlər etməli və onu özünə tabe etməyi bacarmalıdır.

Aktyorun daxili yaşantılarının, hiss və emosiyalarının ifadə olunmasında mimika heç də az rol oynamır. Həyatda biz kiməsə nifrət edəndə və ya kimənsə xoşumuz gələndə, sevinəndə və ya kədərənəndə heç də bunu sözlə deməyimiz vacib deyil. Qarşımızdakı insan mimikamızdan bunu anlayır. Bəzən isə düşünülmüş şəkildə əsl münasibətimizi gizlətməyə çalışanda belə, yalnız sözlərdən yox, mimi-kamızdan da istifadə edirik. Göründüyü kimi, mimika, daxili aləmin təcəssümü təki çox vacib elementlərdən biridir.

Bu qədər vacib və aparıcı rol oynamasına baxmayaraq, hansısa səbəbdən bir çoxları mimika barədə isə ümumiyyətlə düşünmək istəmirlər. Mimika deyəndə onlara nədənsə klounada və pantomima assosiasiyası yaranır. Təbii ki, mimikaya həmin janrlarda daha çox və qabarıq şəkildə müraciət olunur, amma bu o demək deyil ki, dramatik teatrın aktyoru səhnəyə quru, heç nə ifadə etməyən, bir sözlə divar kimi sifətlə çıxaraq, tamaşanı əvvəldən sonadək eyni mimika ilə oynamalıdır.

Mənfi obraz yaradan qəhrəman (bu mənfi və müsbət qütbləşmə müəllifin ideyasına nisbətdə müəyyənləşdirilir, yəni ideyaya qarşı çıxanlar və onun daşıyıcıları olanlar) nədənsə yalnız bir mimika tutaraq əvvəldən sona qədər bundan əl çəkmir. Bəs onda neyləyək? Bəlkə hansısa məşğələlərlə müxtəlif mimikalar tapıb onu bazamıza əlavə edək? Əsəbi olanda belə, sevinəndə elə, kədərənəndə başqa cür və sairə. Buna da bir çox aktyorlar ştamp, şablon və ya yalançı mimika deyirlər. Tamamilə razıyam, elə Stanislavski də sizinlə razıdır.

Sitat № 5 “Əlbəttə, - o qeyd etdi, - müxtəlif mimikalar etməyi öyrənmək olmaz (düzgün deyil - C.D.), çünki bu halda yalançı, şüni, ştamp mimikalar yarana bilər. Mimika öz-özlüyündən yaranır, təbii şəkildə, intuitiv olaraq, daxili yaşantılardan təkan alaraq” (2, səh. 38).

Bu fikirdə açıqlandığı kimi, mimika daxili haldan, vəziyyətin düzgün yaşanmasından təbii və intuitiv olaraq meydana gəlməlidir. Am-

Teatrda isə mimika, bədən aktyorun xammalıdır (bu söhbətdə “gil”), aktyor “heykəltəraş”, daxili yaşantıları isə heykəltəraşın xəyallarında olan formadır. Formanın reallaşması yalnız istək və imkanların düzmütənasibliyində mümkündür. Ona görə heç də mimikaları əzbərləmək lazım deyil, sadəcə, istənilən mimikanın üzümündə əks olunması, heç bir maneə ilə rastlaşmaması üçün Stanislavskinin təklifini nəzərə almaq lazımdır.

Sitat № 6 “Bunlarla bərabər müəyyən məşğələlər və üz əzələlərinin aktivliyinin inkişaf etdirilməsi ilə ona (mimikanın inkişafına - C.D.) kömək etmək olar” (2. səh, 38).

Ümumiyyətlə bədən, mimikanın, səsin, daxili yaşantıları düzgün əks etdirməsi üçün hazır olması lazımdır. Hazırlıqdan ötrü də məşq vacibdir. Dediklərimizin daha yaxşı aydınlaşması üçün belə bir misal gətirək: təsəvvür edin ki, həyatında heç salto (yüngül atletika hərəkəti) vurmamış bir adama bu elementi göstərsən. Onun da çox xoşuna gəlir və həqiqətən də içində həmin hərəkəti etmək istəyi yaranır. Bütün varlığı ilə bu hərəkəti təkrarlamaq arzusu ilə alışıb yanır. Amma elə ilk cəhddən uğursuzluğa düşər olur. Bəs niyə? Axı o bu

Qapanır,
özün saxlayır

Özünə inamlı,
avtoritet

Bəyənilmək istəyir,
civlənlir

Diqqətlə dinləyir

ma o demək deyil ki, sən yaşa, nə olursa-olsun mimika özü yaranacaq. Əgər sənə mimikalarının yaranması üçün üzündə münbit şərait (yəni, üz, mimik əzələlərinin çevikliyi, işləkliyi) yoxdursa, buna sənənin halın, daxili yaşantının neyləsin? Obrazın vəziyyətini nə qədər gözəl hiss eləsən də, mimikaların onun əks etdirmək iqtidarında deyilsə, nə heyir bu yaşantıların?

Hər dəfə söhbətimizin hara istiqamətlənməsindən asılı olmayaraq, yenə də gəlib imkan və istək mərhələsinə çıxırıq. Burada da imkanla istəyin düz mütənasib olmaması problemi ön plana çıxır. Xəyal dünyanızı işə salıb bir situasiya yaradın. Bir tərəfdə quru şəkildə, daşlaşmış gil, digər tərəfdə isə heykəltəraş. Heykəltəraş nə qədər çalışsa da, nə qədər istəyi olsa da gil əlində ovulub töküləcək, çatlayacaq və xəyalındakı formanı reallıqda əks etdirməsinə imkan verməyəcək. Elə ki, heykəltəraş o gili bir balaca isladib yoğurdu, barmaqlarının arasında çox qəribə “sehr”lə xəyalındakı formaya çevrilməyə başlayır. Onun istədiyi kimi sağa, sola əyilir, müxtəlif şəkillərə düşür.

hərəkəti edə biləcəyinə inanırdı və çox istəyirdi. Niyə alınmadı? Bu sualların çox sadə bir cavabı var. Çünki onun istəkləri ilə imkanları bir-birinə tərs mütənasib idi. Eynən səhnədəki aktyor da psixofiziki aparatını mütəmadi məşq elətdirməyib, yalnızca hallara ümid bəsləyirsə, o insan kimi uğursuzluğa məhkumdur. Axı Stanislavski özü səhnədə haldan başqa etibarlı vasitələrin olduğunu da deyir.

Sitat № 7 “Aktyor rolunu təkrar oynayarkən əvvəl oynadığından zəif də hiss edə bilər, güclü də. Bu, Şepkinin dediyi kimi onun daxili həvəsindən asılıdır və heç bir dəqiq qaydaya tabe olmur. Lakin möhkəm müəyyən edilmiş, qeyd olunmuş məntiqi fiziki hərəkətlər bütün hallarda aktyorun düzgün oynamağını təmin edir. Əgər bu yolla həmişə həqiqi ehtiraslar doğmasa da, hər halda həqiqətə uyğun hisslər (Puşkinin işlətdiyi termin - K.S.Stanislavski) yaranacaqdır.

Buna aktyor, üzvi yaradıcılığın texnika və metoduna yiyələnməyi nəticəsində nail ola bilər” (3. səh, 397).

Stanislavski səhnədə yalnız əllə toxunulması, gözlə görünməsi mümkünsüz emosiyadan, haldan daha artığına ehtiyacın duyulduğunu söyləyir. Elə vasitələr ki, hər bir zaman sənə düzgün yola qayıtmağa kömək edəcək. Məsələn, obrazın daxili aləminin çatdırılmasında və ya başqa cür desək, nəinki obrazın, hətta səhnədən kənardakı həyatımızda daima bizim hər bir hərəkətimizi və psixoloji vəziyyətimizi büruzə verən tempo-ritm anlayışı. Həyatda bunun barəsində düşünmürük, amma səhnədə düşünmək məcburiyyətindəyik.

Çünki müxtəlif psixoloji vəziyyətlərdə danışiq, hərəkət və sair fəaliyyətlərimizin ritmi bir-birindən fərqli olur. Amma eyni zamanda, bu vasitə bizi məhv edə bilər. Məhz buna görə də aktyor öz fəaliyyətini dəqiq idarə etməyi bacarmalı və uğuru taleyin hökmünə buraxmalı deyil.

Sitat № 8 *“Əgər tempo-ritmi düzgün götürsən, o zaman düzgün hislər və yaşantılar təbii olaraq, öz-özünə yaranacaqlar. Amma əgər, tempo-ritmi düzgün götürməsən, onda bayaqkinin əksinə, düzgün olmayan hiss və yaşantılar meydana gələcəkdir. Hansı ki, düzgün olmayan tempo-ritmi dəyişdirmədən (düzgün tempo-ritmi tapmadan – C.D.) onları da qaydasına salmaq mümkün deyil”* (2. səh, 147).

Bütün yazılanlara, gətirilən sitatlara baxmayaraq, hələ də bir çox aktyorlar deyəcəklər ki, “hamısı boş şeylərdi, əsas daxili yaşantılar, obrazın halıdır. Səhnədə bu qədər əməl haqqında düşünsəm, hər şey süni və yalançı olacaq.” Sizinlə tamamilə razıyam. Axı kim söylədi ki, bütün bunlar barədə səhnədə düşünmək lazımdı. Axı hər mərhələnin öz görülmək işləri var. Birini digərinə qatdığımız zaman hər şey dolaşır və daha dəqiq desək məntiqsiz görünür. Necə deyirlər, gah nala vurarsan, gah mıxa. Yəni, bəzi aktyorların və rejissorların yanımlarının səbəblərindən biri, bəlkə də ən başlıcası hansı fəaliyyətin, hansı prosesə aid edildiyini bilməmələridir. Bu problem hətta V.E.Meyerxoldun “Biomexanika”sı mövzusu ətrafında da çətinliklər yaradır. Bir çox mənasız mübahisələrə, yalançı analizlərə və qondarma, əlləməçiliklə dolu olan tamaşalara gətirib çıxarır.

Elə söhbətimizin bu hissəsində guya daha asan yol təklif edən, aktyorun fiziki aparatının (ritm, hərəkət, mimika və sair) əsas yox, emosiyalarının, hiss və həyəcanlarının, ali məqsədin, ana xəttin, qarşıya qoyulmuş tapşırığın vacibliyini söyləyən sənət yoldaşlarımızıza üzümü tuturam ki, “siz haqlısınız”. Amma, mənim yuxarıda dediklərimi anladığınız təqdirdə haqlısınız. Yəni, hansı fəaliyyətin hansı prosesə aid olduğunu dərkəndən sonra haqlısınız. Bəs görəsən burada söhbət hansı proseslərdən gedir? Bunu necə anlamaq olar?

Öz işimizi asandlaşdırmaqdan ötrü gəlin əsərin qəbulundan, tamaşanın bağlandığı günə qədər olan prosesi kobud şəkildə 2 hissəyə bölək. Birinci hissə – əsərin götürüldüyü gündən sonuncu proqon məşqlərə qədər. İkinci hissə isə – premyeradan sonra tamaşanın bağlandığı müddətə qədər. Bu iki prosesin arasında isə keçid mərhələsi var ki, özündə sonuncu proqon məşqləri və premyeraları

Həyəcan

Burun dəlikləri şişir

Dodaq içəri doğru sıxılır

cəmləşdirir. Belə ki, tamaşanın ikinci mərhələsində aktyor nə mimi-ka, nə bədən və əl-qol hərəkətləri, ümumilikdə obrazın xarici aləmi və fiziki aparatı barədə düşünməli deyil. Məhz bu mərhələdə aktyor əsas fəaliyyət (действие), obrazın daxili aləmi ilə məşğul olmalı, onun həyatını “yaşamalı”, özünü həmin vəziyyətdə hiss etməli, bütün prosesləri öz axarına buraxaraq – səhnədə yalnız məşqdə nail olduğu imkanlar çərçivəsində fəaliyyət göstərə biləcəyini anlayaraq, başqa heç bir kənar vasitələr haqqında düşünmədən öz beynini bunlarla məşğul etməməlidir. Əgər əvvəlki prosesdə obrazın daxili aləmi analiz olunaraq xarici ifadə vasitələri düzgün tapılıb və məşq edilibsə, ikinci prosesdə obrazın ana xəttini, ali məqsədini, daxili vəziyyətini əldə bayraq tutaraq səhnəyə çıxmaq olar.

Elə bu məqamda bir çoxları yaqın düşünəcəkdir ki, “biz də elə bunu deyirik də. Sən yaşa, qalan hər şey – səs, yeriş, baxış, mimika və sairə öz yerini tutacaq.” Əzizlərim, axı biz indi işin ikinci mərhələsindən danışırıq. Məhz ikinci mərhələdə sizin dediklərinizin (elə Stanislavskinin də) alınması üçün, birinci mərhələdə mənim dediklərimi (elə Stanislavskinin də) dəqiq, şüurlu surətdə araşdırıb tapmaq lazımdır.

(ardı var)

Ceyhun Dadaşov,
Rejissor-aktyor,
Dövlət Pantomim Teatrının aktyoru,
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin
müəllimi

Ədəbiyyat

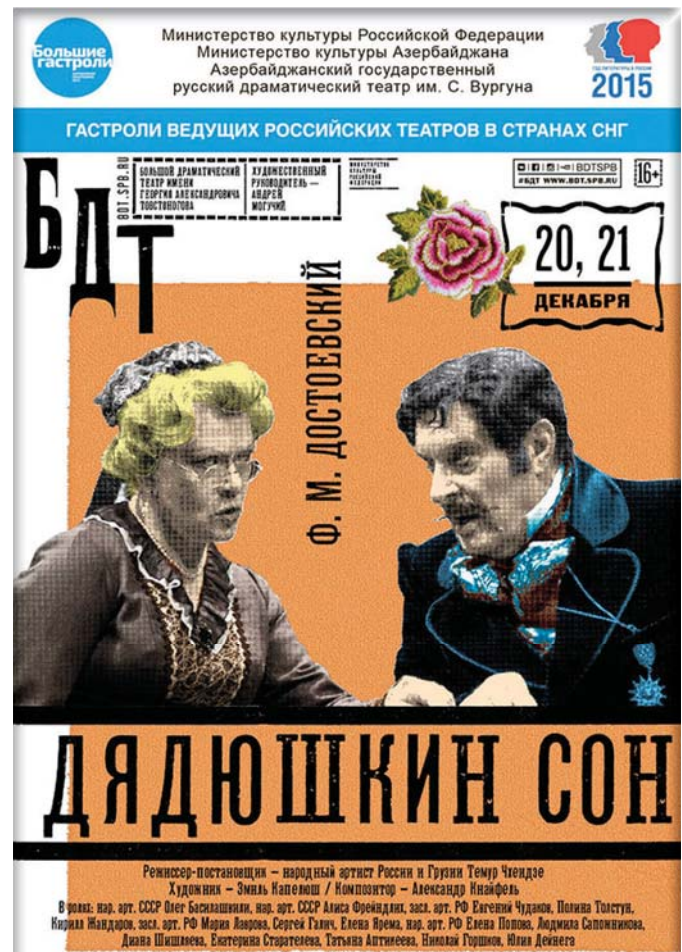
1. K.S.Stanislavski – “Aktyorun öz üzərində işi” II cild.
2. K.S.Stanislavski – “Aktyorun öz üzərində işi” III cild.
3. Q.V.Kristi – “Stanislavski məktəbi əsasında aktyor tərbiyəsi”

“Dayının yuxusu” Bakıda...

Q.Tovstonoqov adına Rusiya
Böyük Dram Teatrının
Bakıya ilk qastrol səfəri baş
tutdu. SSRİ Xalq artistləri
Alisa Freyndlix və Oleq
Basilaşvili Bakı
teatrsevərlərini əsl sənət
ziyafətinə dəvət etdilər

Fyodor Dostoyevskinin 1859-cu ildə qələmə aldığı “Dayının yuxusu” povesti əsasında səhnələşdirilmiş tamaşa 2008-ci ildən repertuardadır. Tamaşanın rejissoru bir zamanlar teatrın bədii rəhbəri, Rusiyanın və Gürcüstanın Xalq artisti, rejissor Timur Çxexidze, rəssamı Emil Kapelyuş, bəstəkarı Rusiyanın Əməkdar incəsənət xadimi Aleksandr Knayfeldir. Tamaşa indiyədək 130 dəfədən çox oynanıb və hətta Rusiyada “Qızıl maska”, Estoniyada “Ən yaxşı tamaşa”, Tbilisidə Beynəlxalq Teatr Festivalında birinci yerə layiq görülüb. Teatrın “Böyük qastrollar - 2015” layihəsi çərçivəsində gerçəkləşən səfərinin təşkilatçıları Rusiya Federasiyasının Mədəniyyət Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyidir.

“Dayının yuxusu”nda hadisələr kiçik Mordasov şəhərində cərəyan edir. Mariya Aleksandrovna Moskalyova (Alisa Freyndlix) iyirmi üç yaşlı qızı Zinanı (Polina Tolstun) təsadüfən şəhərçiyə gələn, onların da evinə baş çəkən qoca knyaz K.-ya (Oleq Basilaşvili) arə vermək istəyir. Hətta anası qızının yeganə “pərəstişkari” olan Pavel Mozlyakovu (Kirill Jandorov) da sıradan çıxarmağa nail olur. Moskalyovanın yeganə arzusu yaşadıkları cansıxıcı şəhərcikdən qurtulub ali təbəqəyə, necə deyirlər, “inteqrə” etməkdir. Yuxarılara çıxışın ən qısa yolu isə uzun illər Avropada yaşamış, ara-sıra ifadələrinə fransız kəlmələri qatan knyaz K.-dır. Qoca knyaz Zinanı birçə dəfə görsə də, çalıb-oxumasını eşidəndən sonra bir könüldən min könülə ona vurulur. Nəhayətdə, qarşısında diz çökür. Amma sonradan qışqanc, paxıl, gənc Mozlyakov qocanı inandırmağa çalışır ki, bütün

olanlar əslində yuxudur. Təbii ki, knyaz gördüklərinə deyil, gəncin dediklərinə inanır. Çünki o, ağılnı, yaddaşını, özünə inamını çoxdan itirib. Odur ki, növbəti dəfə Moskalyovların evinə gələndə heç Zinanın adını da xatırlamır. Etiraf edir ki, yaşadığı hiss, demə, yuxu imiş...

“Tamaşa boyu hadisələr anbaan dramatikləşir, bir də ayaqlırsan ki, əslində baxdığın komediya yox, faciədir. Böyük yazıcının məktublarının birində əsəri “vodevil” adlandırmasına rəğmən, Dostoyevski kədəri “Dayının yuxusu”ndan da yan keçməyib.

Alisa Freyndlixin yaratdığı Moskalyova, böyük yazıçının təbirincə desək, yubka geyinmiş Napaleondur. O, nəinki ailəsində, eləcə də şəhərçikdə episentr rolunu oynayır. Hökmlü, güzəştisiz, hətta ərinin danışmaq hüququnu əlindən almış bir qadındır. Amma bütün bunların fonunda istedadlı aktrisa səsinin tonu ilə obrazın ironiyasını, yumorunu elə məharətlə çatdırırdı ki... Bu səbəbdən də tamaşa boyu Moskalyova bəd əməllərinə baxmayaraq seyrçiləri yormurdu, əksinə, gözləyirdin ki, o, daha hansı fəndlərə əl atacaq. Üç saat on dəqiqəlik tamaşada aktrisa, səhnədə diqqəti məharətlə öz üzərində saxlaya bildi.

Rusiyanın digər əfsanəvi aktyoru Oleq Basilaşvili isə sanki iki obraz canlandırdı. Əgər o, cavanlardan seçilməmək üçün başına qəhvəyi parik, özünə qara biğ, bakenbard yapışdırıb, qırıqlarını örtmək üçün üzünü pudralayıb, qızardıb Moskalyovların evində fərqli obrazda çıxış edirdisə, tamaşanın sonuna yaxın, ağ rəngli uzun gecə libasında canki mələyi canlandırırdı. Final səhnəsində əlində şam,

uzaqdan kuklalar kimi oynayan Zinaya baxanda, sanki kəfən geyinib ölüm növbəsini gözləyirdi. Kədərli səhnə tamaşaçılara da təsir etmişdi. Hətta onların arasında göz yaşlarını saxlaya bilməyənləri də gördüm. Düzü, heç təəccübənmədim. Çünki bu "Dayının yuxusu" olsa da, əslində həqiqətlərin izharı idi. Həqiqətsə o idi ki, bəzən mələk kimi insanlar nəfsin qurbanı olurlar. Necə ki, knyaz K. da Moskalyova ilə Mozlyakovun tələsinə düşüb uçuruma yuvarlanır.

P.S. Tamaşaçılar alqışlayanda qulağımda bir qadının səsi qaldı: "Уровень есть уровень!"

P.P.S. Haqqında bəhs etdiyim aktyorların ikisi də 81 yaşın içindədirlər. Səhnədə isə onlar sanki quş kimi uçurdular. Bəli, dərin düşüncələrə dalmaq üçün çox səbəblərim vardı...

Ülviyyə Heydərova

Romantizmdən doğulan poetik kino

“Süjet ayrı-ayrı adamların yox, əhalinin həyatını əks etdirməlidir” – Robert Flaerti

Atasının peşəsini davam etdirmək üçün Miçiqaq Dağ-Mədən məktəbini, Toronto Ali Kollecinə bitirib geoloq-kartograf kimi dəmir filizi tapdığı (1913) “Hudzon” körfəzindəki adalardan birinə adı verilən irland əsilli Robert Cozef Flaertinin (1984–1951) kinokamerası ilə eskimosların həyatını lentə alması onun həyatında dönüş yaradır. Məşhur mineraloq, ornitoloq professor Lutsius Hubbardin, musiqi təhsili almış, ekspedisiyalarda fotoqraf kimi iştirak gedən, eskimoslar barədə sərgüzəştlər yazan qızı Frensislə (1883–1972) ailə quran (1914) Robert Flaerti geologiyadan uzaqlaşır

Hudzon körfəzində çəkdiyi materiallar Torontodakı studiyada siqaret kötüyündən alovlanan yanğında məhv olsa da, bu mövzunu yenidən işləməkdə ısrarlı Robert Cozef Flaerti (1984–1951) özünün “Şımallı Nanuk” ekran əsəri (1922) ilə Dziqa Vertovla birgə dünya sənədli kinosunun banilərindən sayılır. Bu dəfə çəkdiyi materialları yerindəcə aşkarlayıb nümayiş etdirməklə personajlarının etimadını qazanan Robert Flaerti bədii ideyanın reallaşmasında inamsızlıq kimi əsas maneəni aradan qaldırır.

Müşahidə metodu ilə 16 ay ərzində çəkilən, ilk baxışdan sanki etnoqrafik film amansız təbiətlə mübarizədə qalib çıxan insanın obrazlı portretini müəllif kinosu yozumunda yaradır. İlk kadrlarda hadisələrin cərəyan etdiyi məkanın xəritəsində Amerika qitəsinin, Atlantik okeanının şimal sərhədinin, “Hudzon” körfəzinin konturlarının göstərilməsi sənədliliyi artırır. İnsan talelərinin məişət müstəvisində önə keçdiyi təsvirdə yeni yaşayış yerində Nanukun morj sümüklərinə dəniz pişiyinin dərisini çəkməklə yaratdığı qayığın dar dəliyindən subtitrlərdə adları yazılan dəcəl oğlu Alleni, dörd aylıq çılpaq körpəsini çiyinə götürən Naylanı, ikinci, cavan, nazlı arvadı Kunyani, nəhayət, Kamok adlı itini çıxartması müəllif təhkiyəsinə anonimlikdən uzaqlaşdırır.

“Ekranı diqqətdən yayınan detalların subtitrlərdə yazılması, məsələn, üzən qayıqda dikilən, fil dişindən düzəldilmiş çoxsaylı ov alətlərinin – qarpunların ucluğunda uzunboğaz ayaqqabıların qurudulması, yarmarkadakı xəzlərin üstündə şəllənən sevimli itlərin nümayişi təsvirin bütövlüyünü bərpa edir. Ailəsinin, qəbiləsinin qidalanması üçün buz parçaları üzərindən tullana-tullana gəlib tapdığı məkanda buzun üzərinə sərilib əlindəki qarpunla ovladığı, çırpınıb yenidən suya düşməyə çalışan balıqların kəlləsini dişləri arasında sıxıb əzən Nanuk yaşamaq uğrunda mübarizənin simvolunu yaradır.

Ovladığı heyvanların xəzlərini, dərilərini satmaq üçün ailəsi, dostları ilə birgə tacirlərə satmağa gələn Nanukun həyatında ilk dəfə görüb uşaq kimi heyrləndiyi patefon valını dişləri ilə yoxlaması davranışın ilkinliyini komik detallarda yaradır. Nanukun oğlanlarından Alenin ağ dərilə tacirin qonaq etdiyi tortdan doyuncə yeyib qarnını tutması, verilən gənəgərçək yağından içib düzəlməsi komik elementləri artırır. İpə bağlı qarpunu atmaqla subtitrlərdən oxunduğu kimi tam gücünü suda göstərən bir tonluq morju dostlarının köməyi ilə sahilə çıxaran Nanukun iri çiyət parçalarını iştahla yeyib bıçağındakı qanı belə yalaması informasiyanın gerçəkliyini ən xırda detallarda təqdim edir.

Yeni yaşayış məkanına yollanarkən itlərin sürətlə dartdıqları xizək arabir buzlara ilişəndə uşaqların yıxılmaları real həyatdan gələn dramaturji maneəni ekrana gətirir. Nanukun buz parçalarından tikdiyi komanı Nayla ilə Kunyanın qarlı suvamaqla dəşikləri tutmaları ilə paralel montajda uşaqlardan birinin digərinin belinə minib sürüşməsi epizodu canlandırır. Ərinin ən şəffaf buz parçasından qoyduğu pəncərənin “aynasını” birinci arvadı Naylanın qardan təmizləməsi xoşbəxtlik məqamlarını göstərir.

Yeni mənzildə quru mamırı alışıdırmaqla yaranan ocaqda qarın içməli suya çevrilməsi, dəri üzürlüklü qayığın ən azı itlərdən qorunması üçün gizlədilməsi, Nanukun, arvadlarının, uşaqlarının soyunub ağır dərilərdən ibarət yatağa girmələri, səhər oyanıb yenidən geyinmələri Neylanın ərinin donmuş çəkmələrini dişləri ilə əzib yumşaltması məişət detallarının mahiyyətini göstərir. Ananın çılpaq uşağını üstünə tüpürdüyü əsgə, bəlkə də dəri parçası ilə silməsi – “çimizdirməsi”, Allinin daim gülümsəyən atası Nanukun qardan düzəlttdiyi ağ ayı fiqurlarını oxla nişan alması süjet yeniliyini realıqda təqdim edir. İtlərin boğuşması, ov mərasimində Nanukun mücadilələri, hamının, o cümlədən itlərin doyuzdurulması ilə şəər qarışanda geriye qayıdan ailənin çətinliklə tapılan buz komada gecələməsi filmi nigarəncilik notlarında bitirir.

NANOOK

KÖLDENS SON

AV ROBERT J. FLAHERTY

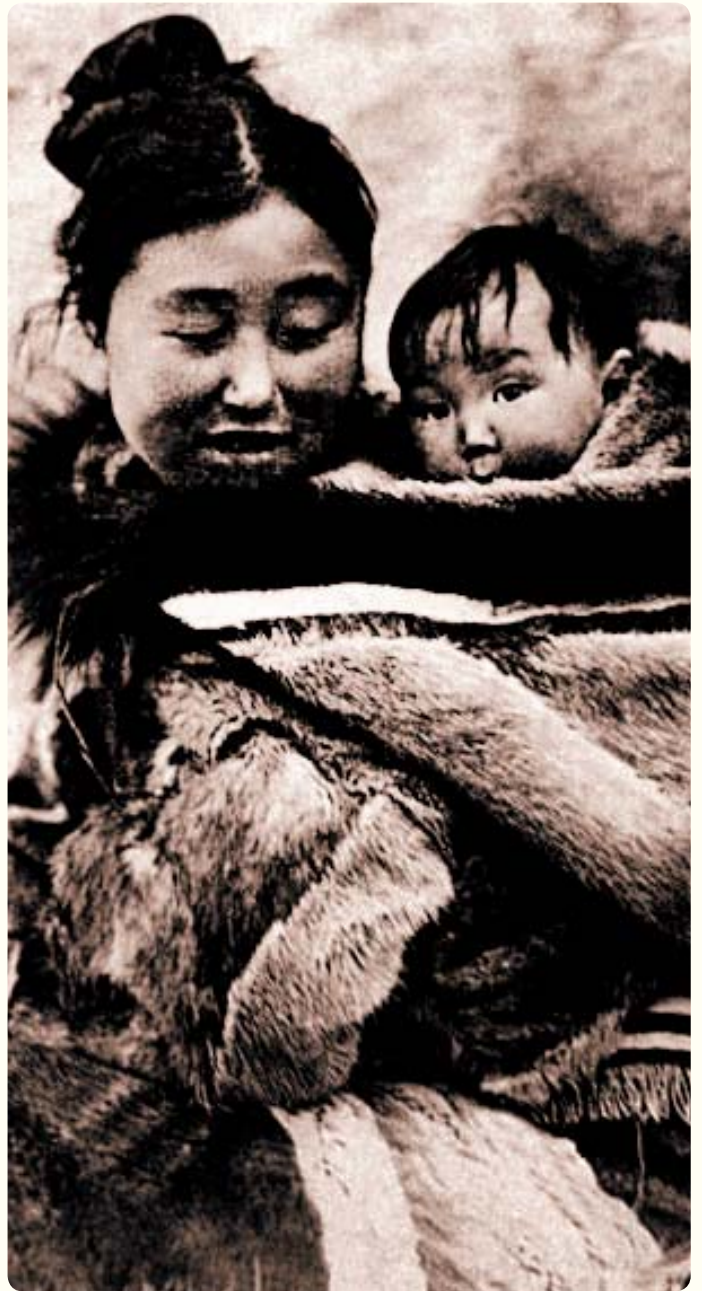

Beləliklə, müdaxilə etmədiyi təbiətlə birgəyaşayış qaydalarına üstünlük verən insanın gündəlik qayğısı, davranışları ətraf mühitə münasibəti filmin o dövr üçün analogiyasız təsvir həllini verir. Əsl adı Allakariallak olan Nanukun arvadları, uşaqları, digər eskimoslar, itləri, ovladığı heyvanların mühitində obrazlı təqdimatında qurulan ssenarinin strukturunda süjet yeniliyini inkişaf etdirməklə gizli fabuladakı güclü insanın törəyib artmaq missiyasının bədii həllinin təqdimatını yaradır. İnsani münasibətlərinin sadəliyi və gözəlliyi önə çəkilən Nanukun təkcə fiziki deyil, mənəvi üstünlüklərinin də ekranda təzahürü müasir tamaşaçını belə, heyran edir. Başçısı olduğu qəbilənin mövcudluğu naminə məsuliyyəti üzərinə götürən Nanuk mərkəzi fiqur kimi lider faktorunun tərənnümünə çevrilir.

Şübhəsiz ki, ilk növbədə Robert Flaertinin etimadını qazanmaqla özünə və kinokamerasına öyrəşdirdiyi Nanukun arvadları, uşaqları, itləri və hətta ovladığı vəhşi heyvanlarla davranışları ilkinliyi ilə diqqəti cəlb edir. Əcdadları kimi ömürlərini buzlaqlarda keçirən, böyük dünyanın sanki unudduğu azsaylı tayfanın gündəlik həyatının ekrana gəlişi başəriyyətin qoruyub saxladığı mənəvi dəyərlərin ilk insandan başladığını sübuta yetirir... Əslən fransız olan xəz-dəri biznesmenləri Reviyon qardaşlarının 50.000 dollarlıq vəsaiti ilə ərəsəyə gəlib, qoyulan məsrəfi təkcə Nyu-York nümayişində bir həftəyə çıxaran film bədii həllini tapan sənədli kinonun gəlir gətirən kommersiya sahəsi olduğunu təsdiqlədi.

“Məqalələr. Şəhadətnamələr. Ssenarilər” kitabındakı: “Nəhayət ki, filmi hazırlamaq üçün yetərinə çəkib evə qayıtmaq istəyirdim. Yazıq qoca Nanuka dünya gözlənilmədən boşalmış kimi göründü” yazan Robert Flaerti öz personajı ilə yaranan ünsiyyətin dərinliyini göstərir. Həyatının ən parlaq anlarını çəkiliş kamerası qarşısında yaşayan Nanukun rejissordan daha bir il qalıb yeni filmlər çəkməsini xahiş etməsi təbii görünür. “İki ildən bir az sonra Şimaldan ildə bir dəfə gələn poçt vasitəsi ilə Nanukun öldüyündən xəbər tutdum. Ovlamaq istədiyi maralların ardınca tundranın dərinliklərinə gedibmiş. Maral sürüsünü tapmayıb acından ölüb. Yazıq qoca Nanuk!” cümlələrində belə, müəllifin subtitrlərdəki təhkiyyəsinin rəşional ritmini tuturuq. Yeri gəlmişkən, çəkilişlərdən bir müddət sonra Nanukun ikinci arvadı Kunyanın dünyaya gətirdiyi Cozef adlı uşağın atasının Robert Flaerti olması ehtimalı filmin reytingini daha da yüksəltdir.

“Şimalı Nanuk”un kommersiya uğuruna heyran qalan “Paramount” şirkəti ilə müqaviləyə görə Frederika O.Brayenin “Bəyaz kölgələr” kitabı əsasında Robert Flaertinin Poloneziya əhalisi barədə Samoa adalarında çəkdiyi “Cənub dənizlərinin Muanası” (1926) sənədli filminə çəkiliş metodları artsa da, həyat hadisələrinin bərpası cəhdi gözlənilən nəticəni vermədi. Üstəlik Robert Flaerti köpək bəliqləri ilə üzbəüz qoyulan personajların həyatı üçün təhlükəli vəziyyət yaratmaqda günahkar sayıldı. “Kino sənəti tarixi” kitabında “Nanuk” səmimiyyəti, sərbəstliyi, sadəliyi, özünəməxsusluğu, həqiqəti və bir daha həqiqəti ilə fəth edirdi” yazan kinoşünas Eji Teplitsin Robert Flaertinin sonrakı yaradıcılığı “Cənub dənizlərinin Muanası” (1926)

sənədli filmi də müvəffəqiyyət qazandı, ancaq yalnız ziyalılar - şairlər, rəssamlar, alimlər arasında. “Muana”da polineziyalıların köpək bəliqləri, yaxud osminoqlarla qarşıdurması, erotik, ekzotik bəyənilmə yox idi” – fikirləri ekranda hadisənin, hərəkətin, dramatzmin vacibliyini önə çəkir.

Yaşamaq uğrunda mübarizəni əks etdirən mövzu, strukturdakı mühitin sərtliyi, hissiyat gerçəkliyini önə çəkən romantizm cərəyanının qabardılması baxımından “Nanuk”un davamı sayılan “Aranlı adam” sənədli filminin (ssenari müəllifləri Frensis X.Flaerti, Robert C.Flaerti. 1934) tamaşaçını şoka salan ekspressionist metodunda səs imkanlarından yetərinə bəhrələnməsi əhəmiyyətsiz qalmadı. Bununla belə, əsas diqqətin dramaturji həllə yönəlməsi, xüsusən (həmin ərəfədə adaya artıq elektrik işığı çəkilsə belə) ssenarisinin də əsas hadisənin bəliqçilərin sönən çiraqların yandırılması naminə nəhəng bəliqi ovlamağı qarşılarına məqsəd qoymaları filmin

obrazlı bədii həllini artırdı. Məhz bədii həllinin obrazlılığına görə “Aranlı adam”ın Venesiya kinofestivalında “Qızıl kubok” (Mussolini kuboku) mükafatını qazanmasını (1934) filmin güclü “güclü insan” kontekstində irsiyyətin önə çəkilməsini faşizm nəzəriyyəsi ilə əlaqələndirənlər də tapıldı.

“ Robert Flaertinin yaradıcılığının sonrakı mərhələsində “Standard oyl” şirkətinin sifarişləri ilə ərsəyə gətirdiyi, Luiziananın timsahlı gölləri, bataqlıqları ilə məşhur “Eyveri” adasında çəkilən, təhkiyənin üçüncü şəxsin – xəzlik yenot yetişdirən Laturlar ailəsinin oğlunun dilindən səslənən “Luizian tarixçəsi” (ssenari müəllifləri Frensis X.Flaerti, Robert C.Flaerti.1948) filmində neft buruğu, ağır texnika ilə gələn geoloqların təbiətin il-

kinliyinə qarşı deyil, yaqin ki, sifarişin təhriki ilə vəhşi aləmdən xilaskarlıq gözləmək dramaturji ziddiyyəti neytrallaşdırır.

Odur ki, bu filmlər sənədli kino tarixinə düşsələr də təsvir, mətn təhkiyəsinin ilkinliyi ilə seçilən “Şımalı Nanuk”un fəth etdiyi zirvə təkrarolunmaz qalır, Britaniya Kino və Televiziya Akademiyasında şərəfinə mükafat təsis edilən Robert Cozef Flaertinin “Şımalı Nanuk” ekran əsərini keçmişin dəyərləri ilə öyünən romantizmin poetik kinoda fabulaya işləyən ümumiləşdirici süjetləri ilə bir nəfərin timsalında çoxluğun həyatının əks olunduğu əsl sənədli kinonun örnəyinə çevrilir...

Aydın Dadaşov,
professor

RƏSSAM DÜNYANI RUHI GÖZLƏ GÖRÜR

2015-ci ilin son günlərində Milli İncəsənət Muzeyində açılan möhtəşəm sərgi böyük rəssamımız Nadir Əbdürrəhmanovun 90 illiyinə həsr olunmuşdu. Muzeyin önündə qonaqları qarşılayan afişa-banner ustadın tablosunun bir fragmenti olaraq bizə onun yaradıcılıq prioritetlərindən söhbət açır, bəşər övladına, Azərbaycan insanına maraq yaradır, çünki dekorativ-plastik üsulda həll olunan gözəl qadın fiqurları, onların geyimləri forma və koloristik baxımdan özlərinin etnik eyniyyətini təsdiqləyir – onlar məhz öz millətinin nümayəndələridir; çox ifadəli, eleqant, şux və enerjilidirlər. Sərgidə rəssamın 30-dan çox rəngkarlıq tablosu nümayiş edilir. Bunlar 50-ci illərin əvvəllərindən başlayaraq 2000-ci ilə qədər olan dövrü əhatələyir. Sərginin açılışında Mədəniyyət və Turizm nazirinin müavini Ədalət Vəliyev, Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının sədri Fərhad Xəlilov, Milli İncəsənət Muzeyinin direktoru Çingiz Fərzəliyev, Azərbaycan Rəssamlıq Akademiyasının rektoru, akademik Ömər Eldarov və rəssamın ailəsi adından oğlu, Əməkdar rəssam Arif Əbdürrəhmanov öz ürək sözləri və xatirələrini bölüşdülər.

Memar, bəstəkar, mühəndis, yazıçı və ya rəssam olsun, əsl yaradıcı şəxsiyyəti təbiət formalaşdırır. Onların dünyaya baxışı həddindən artıq iti olur, kainat mənzərəsinin intellektual refleksiyası, vizual mənimsəmə varlığın bünövrəsinin qavranılmasına yönəlir, bizi əhatə edən aləmi anlamağa yönəlir. Bu obyektlər – yer kürəsi, dəniz, dağlar, açıq səmadır. Rəssam dünyanı ruhi gözlə görür. Dahi ispan rəssamı Juan Miro deyirdi: “Yer kürəsi: bu hiss məndən güclüdür. Həyatımda fantastik dağlar və səma ən böyük rol oynayır. Onların formaları fikirlərimi və hissiyatımı rüyalardan da çox ehtiraslandırır”. Böyük Azərbaycan rəssamı Nadir Əbdürrəhmanov da bu sözləri dəyə bilərdi, çünki, ruhu, həyatı, yaradıcılığı öz doğma diyarı ilə möhkəm bağlı idi, həmişə Qarabağı tərənnüm edirdi və məhz onun uca dağları, pak bulaqları və səmasından ilham alırdı.

Uca dağlar insan ruhunu öz səviyyəsinə qaldırır, onu kamerton kimi, səmanın təmizliyinə və yüksəklərə, ideala doğru əbədi canatma üzərində kökləyir. Dağlarda dünyaya göz açmış insanlar doğrulduqları məkan, insanı sərxoş etməyən, əksinə, onu ayıldan seyrək, təmiz, azad hava barədə yaqın ki, genetik yaddaşa malikdirlər.

“Hündürlükdə” doğulma sarıdan Nadir Əbdürrəhmanovun bəxti gətirmişdi. Laçının ucalıqlarında dünyaya göz açan sənətkar, Qarabağın saf və zil tonunu, əziz Vətənin ətrini, səmanın həqiqi musiqisini, dünyaya dağlardan əhatəli baxışı öz ürəyində və sənətində daim yaşadıb. Əsərləri də məhz belədir – saf, cəlbedici, melodik, zərif və sakit. Onlara bu sakitliyi daxili sevinc, palitranın ardıcılığı və nəcibliyi, yuxarıdan, dağların təpəsindən axıb tökülən nur bəxş edir. Nadir Əbdürrəhmanovun rəsmləri rəng cəhətdən incə, həssas, səmimi, eyni zamanda intellektual və zərifdir – eynən özü kimidir.

Rəssam 1925-ci ildə Laçında doğulub. Ailəsi ata-baba ocağı olan Şuşadan buraya təzəcə köçmüşdü. Atası Qəmbər ağa, rayonda səhiyyə şöbəsinin müdiri idi.

Qarabağın əsrarəngiz təbiəti, zümrüd meşələrinin, əlçatmaz zirvələrinin, şırıldayan bulaqlarının füsunkarlığı əsrlər boyu bu yerlərin sakinlərini ruhlandırır, qurub-yaratmağa səsləyib. Məhz torpaq, onun dağ və dərələrinin, çay və tarlalarının unikal ruhu mahnı və xalçalarda, rəsm və şeirlərdə, geyimlərdə və mətbəxdə, nəzakət qaydaları və dialektə, hansısa etnik kodda, düşüncə tərzinin müxtəlif xüsusiyyətlərinin birləşməsində ifadə olunan etnik substratı, məkanın obraz və tipajının törəməsinə səbəb olan milli dünyagörüşü formalaşdırır. “Genius loci”, yəni “məkanın ruhu” həssas anlayışdır, hər bir torpağın əsrlərlə formalaşan ənənə ilə ifadə edilən xüsusiyyətlərə malik olduğunun göstəricisidir.

Qarabağın təbiəti gözəl və heyranedicidir – unudulmaz sənətkar bu barədə tez-tez danışardı. Tale Nadir Əbdürrəhmanova böyük hədiyyə bəxş etdi – o, tələbkər və əməksevər yeniyetmə oldu, gözəl və hərtərəfli təhsil ala bildi. Moskvanın məşhur Orta Rəssamlıq Məktəbi, Əzimzadə adına Bakı Rəssamlıq məktəbi, Bakı Tibb Universiteti və nəhayət, Leningrad Rəssamlıq Akademiyasını bitirdikdən sonra Bakıya gələrək, özünü incəsənətin bütün janrlarında sınaq: bunlar

sənaye rəsmləri, müxtəlif tarixi və müasir mövzulara həsr olunmuş kompozisiyalar, portretlər və əlbəttə, hər cür, süjet baxımından müxtəlif olan mənzərələr idi.

Leningradın görkəmli müəllimləri, yaradıcılıq mühiti, çoxsaylı muzeylərinin parlaq topluları gənc rəssamın fitri zövqünü gücləndirməklə, peşənin dərinəndən öyrənilməsi, öz fərdi üslubunun, dünya-görüşünün, həyatı dərk etmənin formalaşması üçün trampolin rolunu oynadı.

Yaranmaqda olan Əbdürrəhmanov üslubunun bir çox əlamətlərini, müstəvi-dekorativ rəsm üsullarına müraciəti, lokal işıqdan istifadəni sezmək mümkündür. Bu illərə aid mənzərə rəsmlərində rəssamın şəxsiyyəti, onu narahat edən doğma təbiətə baxışı, hündürüldə təsbit edilən uzaq və aydın rakurs artıq özünü göstərir (“Laçın”, 1961-ci il).

Təbiətcə çox mərd və lider keyfiyyətlərinə malik Nadir Əbdürrəhmanov həmin dövrdə Azərbaycan Rəssamlar İttifaqında ictimai fəaliyyətlə məşğul olur, 1961-1969-cu illərdə isə İttifaqa rəhbərlik edir. Bu illər fəal yaradıcılıq prosesi, müasirliyə fərdi baxışın axtarışları, təsviri sənətin dili və forma yaradıcılığı sahəsində refleksiya dövrü idi.

1958-ci ildə Nadir Əbdürrəhmanov Koreyaya yaradıcılıq ezamiyyətinə yollanır.

O, xaricə ilk səfərindən çox şey qazandı – özgə mədəniyyəti daxilədən müşahidə etməsi ciddi, uzunmüddətli işə təkan verdi.

Nadir Əbdürrəhmanovun fərdi üslubunun formalaşmasında “Koreya” silsiləsinin əhəmiyyəti böyükdür. Rəssamın üslubu isə onun şəxsiyyəti və bacarıqlarının eyniləşdirilməsinin əsas yoludur. Mənə elə gəlir ki, məhz Koreya təbiəti və mədəniyyətinin nümunələri üzərində nəhəng yaradıcılıq, analitik, mənəvi formaları əmələ gətirən iş prosesi zamanı onda bu mədəniyyətə məhəbbət hissi yarandı, məhz Koreya rəsmlərindən ibarət seriya real motivə sevgi bəslənilmədən sənət əsərini meydana gətirməyin qeyri-mümkünlüyünü aydın göstərdi.

Nadir Əbdürrəhmanov 1959-cu ildə Bakıda, 1960-cı ildə isə Moskvada Koreya ilə bağlı fərdi sərgilərini təşkil etdi. 60-cı illərin əvvəllərində Azərbaycanın cənubuna, Lənkərana səfərindən sonra rəssam yazırdı ki, Lənkəran motivləri, Koreya süjetlərinə çox bənzəyir.

İllər keçdikcə Nadir Əbdürrəhmanovun rəsmlərində üslubi və estetik ümumiləşdirmənin sintezi, yalnız ona məxsus olan təbiətə bir qədər abstrakt, lakin ilahi gözəlliyinə heyranlığını özündə ehtiva-layan intellektual-estet baxışı müşahidə edilir.

Lakin rəssam həyatı boyu dəfələrlə qeyd edirdi ki, yalnız öz və-tənində, Qarabağ dağlarında rahat və xoşbəxt çalışıb. Həqiqətən də doğma mənzərələr ona heç nə ilə müqayisə edilməyən həzz verir, ruhlandırır. Ona görə də təsadüfi deyil ki, Nadir Əbdürrəhmanovun mənzərə rəsmlərinin böyük əksəriyyətində dağlar təsvir edilib. Genetik "hündürlük" hissi onu dağlara aparır, təbiətə, yaradılmış məftunluğu Qarabağa səfəri zamanı gündəliyində yazdığı sözlərdə bir daha təsdiqlənir: "Buradakı başıqarlı dağlar yaşıl düzənliklərin mənzərəsini yaxşı tamamlayır... Valehedici gözəllik insanda qey-ri-ixtiyari olaraq romantik hisslər oyadır. Dağ yamaclarındakı bu bənzərsiz rəsmlər, sanki, sehlri fırça ilə çəkilib". Rəssam mənzərə rəsinin kompozisiyasının, tamaşaçıdan kətanın içərilərinə doğru hərəkət edən məkanın quruluşu kimi mühüm tərkib hissələrinin xüsusi cismani və estetik ifadəliliyini son dərəcə incə və dəqiq göstərir, burada relyef və hava mühiti məkanın emosional obrazını ifadə edən vahid romantik bütöv halındadır. Böyük fransız yazıçısı və filosofu Alen "Müləhizələr" adlı əsərində yazırdı: "Peşə insanı formalaşdırır və xalqda yaşadıkları yerlərin xarakterini ötürən mexanizmi üzə çıx-arır".

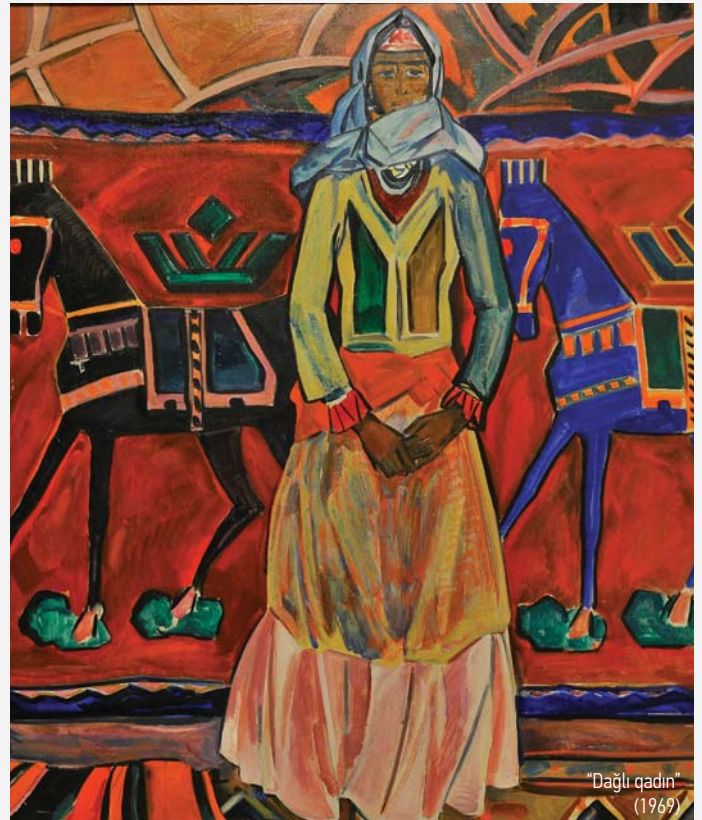
N.Əbdürrəhmanovun rəsmlərində Qarabağ axşamlarının cəm-lənmiş ətri, nəvazişli, sıx, axşamqabağı işığın vəziyyəti, ustalıqla hiss etdiyi bu torpağın xarakterini ifadə edir.

“ Rəssam öz qeydlərində yazır: “Uşaq yaşlarımdan atamla birlikdə Laçın ətrafında yerləşən dağ rayonlarına səfər-lər edirdim... Tələbə ikən tətillə çıxdığım zamanlarda da həmin rayonlara getməyi xoşlayırdım. Yaylaqlarda in-sanların həyatını, onların əməyini və istirahətini müşa-hidə edirdim. Təbiətin qoynundakı bu dinc həyatın mən-zərələri tez-tez təsəvvürümdə canlanırdı... Səfərlərim zamanı çoxlu etüdlər çəkirdim... Bir neçə il keçdi və mən uşaqlıq və gənclik illərindən qalan təəssüratları böyük kətan üzərində əks etdirmək qərarına gəldim... Beləcə “Dağlarda alaqaaranlıq” əsəri yarandı. Etüdlər köhnə olsa da, həmin illərin hissləri, təəssüratları hafizəmdə idi... Mən qızların arzuları, dağlardakı alaqaaranlığın sükutu, təbiətin gözəlliyi barədə danışmaq istəyirdim...”.

Əbdürrəhmanovun rəsmlərində rəng lokaldır, təsvir yastı-dır, perspektiv yoxdur, bəzi işlərdə ön plan çətinliklə sezilir. Dağ landşaftlarının təsvirinə müxtəlif yanaşma onun yaradıcılığı üçün olduqca səciyyəvidir. Qarabağ mənzərələri çox fərqlidir: gah konstruktiv həll birinci plana çıxır, gah da hava mühitinin, buludların və dumanın hərəkətinin təsviri əsas yanaşmaya çevrilir, əksər hal-larda isə yerdə qalan hər şeyi özünə tabe edən füsunkar çoxrənglilik başlıca ideya kimi çıxış edir. Lakin bütün mənzərə rəsmləri heyra-tamiz dərəcədə lirikdir, onlarda doğma torpağa mərhəm münasibət aydın sezilir.

Və əsl qarabağlı kimi, sənətkar özünün təmtəraqlı "nitq"ində son dərəcə musiqilidir, rəsmlərinin nəğməli quruluşu aşkardır!

Artıq 60-cı illərin ortalarında Əbdürrəhmanovun yaradıcılığında təsviri sənətin yeni, müasir dilinin axtarıları açıq-aşkar hiss olunur.

"Dağlarda alqaranlıq"
(1965)

Bu onillik, 60-cı illər, onun həyatının bəlkə də ən gərgin, parlaq və məhsuldar dövrü idi. Üstəlik məhz həmin dövrdə, 1961-1970-ci illərdə, Azərbaycan Rəssamlar İttifaqına rəhbərlik edib. Əgər 60-cı illərdə onun üsulu romantik incəsənətin xüsusiyyətlərini özündə ehtiva edən universal, sintetik realizm elementlərinin romantizmlə birləşməsindən ibarət idisə, artıq 60-cı illərdə yeni baxışı, öz sənət dili, yalnız ona məxsus idiolekt formalaşır.

Nadir Əbdürrəhmanov istedadının özünəməxsusluğu 1970-71-ci illərdəki səfərindən sonra "İraq-Əfqanıstan" silsiləsinə daxil olan rəsm və etüdlərdə tam ifadə edilib.

Nadir Əbdürrəhmanovun rəsmlərində kətan səthinin kolorit və şərhli dəyişməz olaraq zərif, müasir, nəcib və tanınandır. Naturalizmdən, əşyaların səthinin köçürülməsindən və ədəbi nəqldən imtina edən XX əsr incəsənətinin bir çox səciyyəvi cəhətləri onun sənətinə xasdır.

Ustadın yaradıcılıq axtarışları daima təsviri sənət mədəniyyətinin dərk edilməsinə, rəsm dilinin asanlıqı və uyuşqanlığının peşəkar sirlərinin öyrənilməsinə yönəlmişdi. Rəng fakturası yüksək estetiklik və zərifliyə malik idi, bütün təsvir vasitələrinin xüsusi enerjisi özünəməxsus olurdu. Əbdürrəhmanovun əsərini başqası ilə səhv salmaq yaxud tanınammaq mümkün deyil! Rəssam Azərbaycan realizmini postimpressionizm, fovizm və ekspressionizmin nailiyyətləri ilə zənginləşdirərək, onları öz sənətində həyata həqiqi milli baxış və bütövlükdə kolorit və vizual formaya münasibətlə birləşdirməklə milli təsviri sənətimizə təbiətə dərin fərdi yanaşma gətirdi. Laçın, Minkənd, Lerik, Lənkəran, Şuşa mənzərə rəsmlərində tətbiq etdiyi postimpressionist üsul həmin yerlərin etnolandsaft özünəməxsusluğunun təsviri üçün olduqca məhsuldar idi.

Müasir incəsənətin dili ənənəvi Şərq incəsənətinin dili ilə səsleşir, ona yaxındır. Və ustadın "Dağlar qızı" (1969), "Firuzənin dünyası" (1971) kimi rəsmlərində formanın izahı kompozisiyaya milli

xalça motivlərinin daxil edilməsi ilə ideal şəkildə uyğunlaşır.

Nadir Əbdürrəhmanov ilk növbədə təbii motivlərdən ruhlanır, naturadan çəkməyi sevirdi. Çoxsaylı səyahətlərdən külli miqdarda qaralama, etüd və qeydlərlə qayıdırdı. 60-cı illərdə o, Bolqarıstana (1961), Yuqoslaviyaya (1964), Hindistan və Nepala (1965), İtaliyaya (1966), Çinə (1968) səfərlər etdi, 1969-cu ildə İraqda, 1969 və 1971-ci illərdə isə Əfqanıstanda oldu. Mədəniyyət və tarix baxımından olduqca fərqli ölkələri, üstəlik azərbaycanlı sənətkarın formal ifadə baxımından müxtəlif rəsmlərini bir arzu birləşdirir: ölkənin, onun mədəniyyətini daşıyan insanların xarakterini qavramaq. Əbdürrəhmanovun Çinə həsr etdiyi rəsmlər şəffafdır, incədir, sanki kətan üzərində deyil, bu qədim ölkənin incəsənətinin zərif, təmkinli və rəmzi xarakterini açıb göstərən şəffaf, işıq keçirən parça üzərində çəkilib. Roma, Venesiya, Siyena mənzərələri sıx, dolğun əlvan hava ilə zəngindir, onlarda italyanların memarlıq istedadına heyranlıq nəzərə çarpır. Yuqoslaviya mənzərələri sərbəst, geniş, ekspressiv çəkilib, görünür, Adriatik təbiəti azərbaycanlı rəssamı valeh edib.

Lakin istənilən halda Əbdürrəhmanovun doğma Azərbaycana həsr etdiyi mənzərə rəsmləri maksimal dərəcədə ifadəlidir. Məhz burada ümumiləşdirmə səviyyəsi daha yüksək, baxış iti və dərin, Breygeldə olduğu kimi abstrakt və heyrandır!

“ Nadir Əbdürrəhmanov gözəl pedaqoq idi. Ondan ustad dərsləri almış çoxsaylı yetirmələri bunu hər zaman minnətdarlıqla xatırlayırlar. Uzun illər Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutunda çalışmış, 2001-ci ildən isə ömrünün sonunadək Azərbaycan Rəssamlıq Akademiyasında təsviri sənət emalatxanasının professoru və rəhbəri olmuş Nadir müəllim tələbələrə bilik verməklə yanaşı, onlar üçün bir nümunə, hər zaman nəzakətli, mehriban, təmkinli və yaraşıqlı idi.

Deyirlər ki, sənət əsəri öz müəllifindən ayrılmazdır. Nadir Əbdürrəhmanovun sənəti bunu tam təsdiqləyir. Əsl centlmen kimi, həyatı boyu əməl etdiyi dəqiq şəraf kodeksinə malik idi və onu ilk növbədə incəsənət maraqlandırır.

Gülrəna Qacar,
sənətşünas

"Bakı bayram günlərində"
(1952)

Taleyimizin və tariximizin imzası

Sara Aşurbəyli
(1906-2001)

1917-ci il və ondan sonrakı dövrdə baş verən hadisələr Aşurbəyovlardan da yan keçmədi. Sovetləşmənin ilk günlərində Aşurbəyovlar öz evlərindən və sənaye müəssisələrindən məhrum olurlar. Yeni hakimiyyət hər iki qardaşı həbs edir. Yalnız Nəriman Nərimanovun köməyi ilə Bala bəy öz ailəsi ilə 1920-ci ildə Bakıdan İstanbula getməyə müvəffəq olur. Onun ailəsi İstanbulda 5 il yaşayır. Taleyin üzüdünlüklüyünə baxmayaraq, atası kimi o da öz övladlarına təhsil verə bilir. Qızları Sara xanım, Sitarə, Məryəm fransız kollecində, oğlu Rəşad bəy isə Türkiyənin nüfuzlu təhsil müəssisələrinin birində oxuyur. Yeni iqtisadi siyasət illərində vəziyyətin bir qədər sabitləşməsi Bala bəy Aşurbəyova 1925-ci ildə ailəsi ilə birlikdə vətənə qayıtmağa şərait yaradır. 1935-ci ildə Bala bəy Aşurbəyov həbs olunub ölüm cəzasına məhkum edilir. Qızları isə Bakıda qalıb elmin müxtəlif sahələrində müvəffəqiyyət əldə edir, Azərbaycan cəmiyyətinə böyük fayda verirlər...

Öz dövrünün böyük mesenatları sayılan Teymur bəy, Əjdər bəy, Bala bəy, Əhməd bəy, Əli bəy və başqa Aşurbəyovların xeyirxah əməlləri bu gün də xalqın yaddaşındadır. Teymur bəy Aşurbəyovun ucaltırdığı indiki "Günəşli" sanatoriyasının binası, Əjdər bəy Aşurbəyovun inşa etdirdiyi Əjdərbəy məscidi, Nəbat xanım Aşurbəyovun tikdirdiyi Təzə Pir məscidi Şərq arxitekturasının möhtəşəm simasını bugünkü nəslə çatdıran əvəzsiz nümunələridir.

Məşhur tarixçi Sara xanım Aşurbəyli bu nəslin ən görkəmli təmsilçilərindən biri olaraq Azərbaycanın və Bakı şəhərinin tarixinin ümummilli səviyyədə tədqiqinə misilsiz töhfəsini verib. O, orta əsrlər Abşeronunun fundamental araşdırıcısı olaraq bütün dünyada tanınır. Məhz Sara xanım Aşurbəyovanın səyi nəticəsində əsilzadə Aşurbəyovların geniş nəsil şəcərəsini bərpa etmək mümkünləşdi. O, özünün yüksək intellektini Azərbaycan xalqının rifahı, onun tarixi, mədəniyyəti naminə tətbiq etməyə çalışırdı. Sara xanım Aşurbəyli XX əsrin inqilabdan əvvəlki, sovet və postsovet dövrlərindəki Azərbaycan qadınının yeni obrazının təəcəssümü idi. Bu gün bütün ömrü boyu təəcəssübkeş qalan Sara xanım Aşurbəyli ilə şəxsən təmasda olan insanlar onu belə xatırlayır...

Cəbi Bəhramov,
AMEA Bakıxanov adına Tarix
İnstitutunun elmi işlər üzrə
direktor müavini,
tarix üzrə elmlər doktoru,
professor

90-cı illəri xatırlayıram. Ümum-milli lider Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrlərdə (sovet dövründə), təqribən 17 min tələbəni keçmiş SSRİ-nin müxtəlif şəhərlərin ali məktəblərinə təhsil almağa göndərdi. Onlardan biri də mən idim.

Daşkənd Dövlət Universitetini bitirəndən sonra təyinatım Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Tarix İnstitutuna verildi və indiyə qədər bu müqəddəs ocaqda çalışıram. Bu il Tarix İnstitutunun 80 yaşı tamam olur. İnstitutun bir çox mühüm şöbələri var və onlardan biri də "Orta əsrlər tarixi" dövrüdür. O vaxtlar Azərbaycan alimi, tarixçisi və şərqşünası Sara xanım Aşurbaylı da bu şöbədə fəaliyyət

göstərirdi. Onun elmə, xüsusilə Azərbaycan tarixinə münasibəti təməmlə başqa idi.

Sara xanımın mənsub olduğu nəslin özü böyük tarixi keçmişə malikdir. Onun bizim milli tariximizdə müstəsna yeri olan, Azərbaycanın neft milyonçusu və xeyriyyəçilərindən biri – məşhur Aşurbəyovlar şəcərəsindən olması diqqətimi cəlb etmişdi. Birgə çalışdığımız illərdə bu barədə maraqlı söhbətlər edərdi.

XIX əsrin ikinci yarısında çar hökumətinin yeritdiyi ayrı-seçkilik, müstəmləkəçilik siyasətinə, Azərbaycan xalqına qarşı qoyduğu bütün məhdudiyyətlərə baxmayaraq, Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri Hacı Zeynalabdin Tağıyev, Şəmsi Əsədullayev, Dadaşovlar, Səlimovlar, o cümlədən Aşurbəyovlar ailəsinin ölkəmizin iqtisadi, ictimai-siyasi həyatında, elmin, təhsilin inkişafında müstəsna xidmətləri olmuşdur. Milli dövlətçiliyimizin olmadığı bir zamanda Aşurbəyovlar neftdən qazandıqlarını öz mənafehinə deyil, millətin gələcəyinə, təhsilinə, tərəkürlü insanların yetişməsinə sərf edirdilər. Bu görkəmli nəslin təmsilçilərindən biri olaraq Sara xanım Azərbaycan və onun paytaxtı Bakı şəhərinin tarixinin ümummilli səviyyədə tədqiqinə misilsiz töhfələr verdi.

1987-ci ili xatırlayıram. Hamı Heydər Əliyevin Siyasi Bürodan getməsinə müzakirə edirdi. O zaman partiya komitəsinin sədr müavini, indi də institutda işləyən Elmar müəllim çox məyus halda əlində qəzet partkomun otağından çıxdı. Səbəbini soruşanda dedi ki, ermənilər Parisdə fransız kommunistlərin "Le humanite" qəzetində Aqanbekyanın müsahibəsini veriblər. Yazırlar ki, artıq Qorbaçovla danışıqlar, məsələn tezliklə həll olunacaq və Qarabağ Ermənistanına veriləcək. Bərk qəzəblənmişdik. O vaxt Tarix İnstitutunun direktoru akademik İqrar Əliyev idi. Yanına gedib məlumatı ona çatdırdıq. Məqaləni oxuyanda qəzəbdən siması sərtləşdi və birdən bomba kimi partladı. – Əclaflar görün nəyə əl atıblar – dedi.

Çaşbaş qalmışdıq. Demə, ermənilərin bu mənfur niyyəti İqrar müəllimə hələ 45-ci ildən məlum imiş. Mircəfər Bağirov 6 nəfər

Azərbaycan alimini, o cümlədən qədim dövr tarixi ilə məşğul olan İqrar müəllimi də MK-ya çağırıbmış. 1972-ci ildə də bu məsələ yəni qaldırılarda o vaxtkı rəhbərlik İqrar müəllimdən, Dağlıq Qarabağ ərazisinin qədim Azərbaycan torpağı olması haqqında elmi arayış hazırlamasını istəyib. Bizə dedi ki, uşaqlar, Sara xanımı tapın. Sara xanım fransız dilini mükəmməl bilən nüfuzlu mütəxəssislərimizdən idi. İqrar müəllim Sara xanıma çox inanırdı və özü məqaləni oxusa da, fransız dilindən düzgün tərcüməsinə əmin olmaq istəyirdi. Sara xanım gəldi, məqaləni oxuyub təsdiqləyəndən sonra İqrar müəllim həmin qəzeti götürüb Mərkəzi Komitəyə getdi. Bu xəbəri respublika rəhbərliyinə ilk çatdıran, həyəcan təbilini çalan İqrar müəllimlə yanaşı, Sara xanım da başda olmaqla Tarix İnstitutunun əməkdaşları oldu.

"Bakı" sözünə ilk dəfə onun paytaxtımıza həsr etdiyi əsərdə aydınlıq gətirildi. Müxtəlif məcmuələrdə, sənədli filmlərdə Bakı şəhərinin adı yanlış verilir. Amma onun apardığı tədqiqatlar sübut etdi ki, bu şəhər çox müqəddəs bir ad, yəni "Baqavan" ismini daşıyır. Tərcümədə, "Allahlar şəhəri" mənasını verir. Onun Bakı şəhərinin tarixi ilə bağlı 3 əsəri var. Namizədlik və həmçinin doktorluq dissertasiyaları da bu mövzuya həsr olunub. Şirvanşahlar dövlətinin tarixinə həsr etdiyi əsər hələ sovet dövründə Dövlət Mükafatına layiq görüldü. Sara xanımın Bakı şəhəri haqqında kitabının çapında, redaktəsində mən də yaxından iştirak etmişəm. Sovetlər dövründə Sara xanım kimi alimlərin yetişməsi nadir hadisə idi desək, yanlışdır. Bütün təsir və təqiblərə baxmayaraq, o dövrdə Sara xanım Azərbaycanın milli tarixi olan qədim dövrü və orta əsrlər tarixini necə var idi, elə də yazdı. Heç nədən çəkinmədi. Sona qədər öz elmi işini müdafiə etdi.

Sara xanım yeddi dil bilirdi. Sizə deyim ki, orta əsr Azərbaycan tarixini tədqiq etmək üçün bu dilləri bilmədən elmi əsərlər yazmaq,

Sara xanım Aşurbaylı həyat yoldaşı Bəhram Hüseynzadə (1960)

hər hansı bir iş görmək mümkün deyildi. Ona görə də Sara xanım Azərbaycanın elm və mədəniyyət tarixində müstəsna yeri olan böyük şəxsiyyətdir.

Sara xanım bir qadın, bir insan kimi çox mehriban və səmimi olmaqla bərabər, həddən ziyadə tələbkar idi. Bu sərtlik onun tarixi həqiqəti üzə çıxarmaq istəyindən irəli gəlirdi. Alimlik iddiasına düşən şəxs onun tələblərinə cavab verməli idi. Heç bir kompromisə getməzdi. Adi imtahan prosesində tələbə hazırlıqsız olsaydı, yaxud tapşırılsaydı, yaxına buraxmazdı. Elmi iş xoşuna gəlməsəydi, rəy verməzdi.

Sara Aşurbəylinin 90 illik yubiley tədbiri Bakıdakı Opera və Balet Teatrında keçirildi. Həmin tədbirin iştirakçısı olduğuma görə özümü xoşbəxt sayıram. Bu böyük alim nəhayət ki, 90 yaşında uğrunda çalışdığı müstəqillik dövründə ölkənin dövlət başçısı tərəfindən “Şöhrət ordeni” ilə təltif edildi. Ömrü boyu haqsızlıqlara məruz qalan bir alim üçün bu dövlət mükafatı əməyinə verilən yüksək qiymət idi...

* * *

Ramiz Süleyman oğlu Aşurlı, qohumu

История – наука строгая, она не прощает легковесного подхода к себе, она не прощает конъюнктурного отношения, не прощает конформизма. Ибо только глубокое знание истории, только правдивое ее отображение дает понимание исторических процессов, позволяет ясно смотреть в будущее и находить в нем свой путь как отдельному человеку, так и целым странам и народам.

Писать “правду, только правду и ничего, кроме правды” – таково было научное кредо Сары ханум Ашурбейли, чье 110-летие мы отмечаем сегодня. Этому принципу она следовала всю свою жизнь.

Первая азербайджанка – доктор исторических наук, автор капитального исследования “История города Баку. Средневековый период”, о котором профессор, член-корр. АН Азербайджана Октай Эфендиев сказал, что любому другому в этой области делать уже нечего. То же самое можно сказать и о другом научном труде Сары ханум – “Государство Ширваншахов”.

Как родилось увлечение историей, что послужило толчком к тому, что именно этой науке Сара ханум посвятила всю свою долгую, трудную и, вместе с тем, необычайно интересную, насыщенную творческим трудом жизнь, трудно сказать. Возможно, это было знакомство с книгой “Гюлистан-и Ирэм” Аббас Кули Ага Бакиханова, где упоминался родоначальник рода Ашурбековых Ашур хан Афшар. В своих воспоминаниях Сара ханум пишет: “Как-то отец позвал меня в кабинет и показал мне рукопись, и сказал, что это книга Бакиханова и в ней имеются сведе-

ния о нашем предке. Эти его слова я запомнила”.

Быть может это произошло позднее, во время пребывания в Турции, куда семья Сары ханум вынуждена была эмигрировать в 1920 г. “Азербайджанцы, жившие в Стамбуле, часто посещали нас. У нас бывали Юсуф-Али Алиев, Аббас-Кули Кязим-заде, Ягуб-бек и Юсуф-бек Везири, турецкий полковник Фети-бек с женой и дочкой. Затем, мы встречались с семьей Али-бека Гусейн-заде и Ахмед-бека Агаева, который сам жил в Анкаре и был назначен Мустафой Кемалем министром печати Турции. Иногда он приезжал в Стамбул и я его видела. По пятницам азербайджанцы и я с отцом и мамой ходили в гости к профессору Фуад-беку Кёпрюлю-заде, который жил в своей вилле на берегу Мраморного моря. Затем мы встречались с семьей полковника Усейн-Гули-хана Хойского, брата Фатали-хана и другими азербайджанцами” – пишет Сара ханум в своих мемуарах. Быть может, разговоры об истории, о культуре, о литературе Азербайджана, которые велись в этом обществе, и которым внимала юная Сара ханум, сыграли свою роль.

А может быть, сказалась пятилетняя разлука с родным городом, обострившая то чувство любви к родной земле, которое и раньше переполняло ее сердце. Сара ханум рассказывала, что когда летом 1925 семья вернулась в Баку, она могла часами бродить по старому городу – Ичэри шехер, разглядывать старинные дома, мечети, разбирать надписи, сохранившиеся на древних камнях. Она любила беседовать со старожилками Бакинской Крепости, расспрашивать их о том или ином событии.

Так или иначе, но, поступая на историческое отделение Восточного факультета Азербайджанского Государственного Университета, Сара ханум уже твердо знала, что именно история – ее призвание на всю жизнь.

Воспоминания Сары ханум – это отдельная история.

20 лет назад, 27 января 1996 года по указанию Президента Азербайджанской Республики Гейдара Алиева в Театре Оперы и Балета было торжественно отмечено 90-летие Сары ханум. Юбилера тепло поздравил Президент Республики Гейдар Алиевич Алиев. Накануне во всех газетах был опубликован его Указ о награждении Сары ханум орденом Славы. Было много речей, поздравлений, пожеланий здоровья, творческих успехов. За главным торжеством последовали приглашения на другие. И многие спрашивали Сару ханум, собирается ли она писать воспоминания. А Гейдар Алиевич, поздравляя ее, прямо сказал: “Сара ханум, Вы прожили такую интересную жизнь! Мы ждем Ваших мемуаров!”.

Как-то, через несколько месяцев после юбилея, я поинтересовался у нее, как идет работа над мемуарами. Она посмотрела на меня без улыбки, что с ней случалось не часто, каким-то не то, чтобы печальным, а очень серьезным взглядом и сказала:

– Вы знаете, я, наверное, не буду ничего писать. У меня была очень тяжелая жизнь. Я теряла близких мне людей, я столько раз сталкивалась с людской черствостью, порой жестокостью, а бывало, и с предательством. И когда я начинаю вспоминать все это, у меня портится настроение, я начинаю заново все пережи-

Ulu öndər Heydər Əliyev
Sara xanımın yubileyində

вать, нервничать, у меня поднимается давление... Нет, не буду я ничего писать. Не могу!

Однако, я помнил, что как-то, незадолго до этого разговора, я видел несколько листов исписанной бумаги на ее рабочем столе и кто-то из ее сестер сказал, что она начала писать воспоминания.

После того, как Сары ханум не стало, мы искали эти листочки, искали их и тогда, когда готовили материалы для Мемориального сайта Сары ханум, который мы с женой и сыном создали в 2008 году, но безуспешно. И вот, недавно они все-таки нашлись среди множества разных бумаг – набросков статей, различных вариантов ее монографий, других рукописных и машинописных материалов, старых газет и т.д. Нашлись эти бесценные, не побоюсь этого слова, странички – 41 лист рукописного текста – черновик воспоминаний с множеством вставок, правок, исправлений, дополнений.

Сара ханум любила вспоминать свои детские годы, с удовольствием вспоминала годы, проведенные в Турции, но много ли было приятных воспоминаний после возвращения из Турции? Арест отца, арест мужа, болезнь, а затем смерть любимого дяди, бесконечные увольнения с работы «дочери врага народа»... Так что, неудивительно, что ее воспоминания заканчиваются, точнее обрываются 1925 годом.

Дальше начиналась советская действительность. Все заботы о семье, о младших сестрах, брате – студенте Медицинского

института, больной матери, отце, так и не нашедшем места в жизни после возвращения из эмиграции, все легло на хрупкие плечи совсем еще молодой Сары ханум. «Я была главой семьи» – говорила Сара ханум. А давалось ей это ой, как непросто! Молодого, увлеченного работой историка, уже опубликовавшего несколько научных статей (первую – сразу по приезде в Баку, еще до поступления в Университет), в конце 30-х годов увольняют с работы, более того, запрещают заниматься историей. «Чтобы дочь буржуа писала историю Азербайджана?! Не бывать этому! Забудьте об истории навсегда!» – так кричали на нее в одном из высоких кабинетов.

Пришлось зарабатывать на жизнь преподаванием иностранных языков (а она знала 8 языков!) сначала в школах апшеронских селений, потом в Педагогическом институте. Позднее, в Заочном пединституте она возглавила факультет и кафедру иностранных языков.

Истинно талантливый человек талантлив во всем. В 1941 она окончила Художественное училище им. А.Азимзаде и стала, параллельно с преподаванием, работать художником-декоратором в Азербайджанском Драматическом театре. В конце 40-х – начале 50-х она преподавала английский в Консерватории. Притом, она прекрасно играла на фортепиано, исполняя и европейскую классику и азербайджанские мугамы.

Но, где бы она ни работала, чем бы ни занималась, главным делом ее жизни оставалась История. Именно ей она посвящала каждую свободную от работы, от забот о близких минуту. По крупицам, из самых разных источников на самых разных языках она собирала нужные сведения, сопоставляла, анализировала, проверяла и перепроверяла, и снова искала. Так, в неустанном труде, в постоянном поиске рождались ее книги, по которым мы сегодня изучаем историю родного города, родной страны. Широчайший кругозор, глубокое знание предмета и высочайшая требовательность к себе – вот, что всегда отличало Сару ханум, вот, что стало залогом непреходящей ценности и актуальности ее трудов.

В 1949 году в Ленинграде, в Институте Востоковедения состоялась защита ее кандидатской диссертации, а в 1965 в Тбилиси – защита докторской. Обе за пределами родного города – слишком много в нем было завистников и недоброжелателей. Но именно ему, родному городу, родной земле посвящены все ее работы – 5 монографий: «Очерк истории средневекового Баку», «Государство Ширваншахов», «Экономические и культурные связи Азербайджана с Индией в средние века», «Города Ширвана в XVI-XVII вв.», «История города Баку. Средневековый период», а также множество статей. Все это бесценное богатство она оставила нам, нашим детям и внукам.

И еще одну, может быть не менее важную историю оставила нам Сара ханум – историю своей жизни, пример честного, бескорыстного и беззаветного служения Ее Величеству Науке.

İmrüz Əfəndiyeva,
Ü.Hacıbəyli adına Bakı Musiqi
Akademiyasının professoru,
sənətşünaslıq doktoru,
Əməkdar incəsənət xadimi

...Bu gün mən fəxr edirəm ki, dünyada tanınmış alim-mütəfəkkir, gözəl kitabların, elmi tədqiqatların müəllifi Azərbaycan musiqi mədəniyyətini ömrünün son gününə qədər təbliğ edən gözəl insan Sara Balabəy qızı Aşurbəyli mənim müəllimim olub. Sara xanım Ü.Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında işləyəndə fransız dilindən bizim qrupa dərs deyirdi. Bu 1955-1957-ci illəriydi. Lakin Sara xanım Ü.Hacıbəylinin dəvəti ilə bu sənət ocağında çoxdan işləməyə başlamışdı.

Qrupda cəmi 3 nəfər tələbə idik. O, olduqca maraqlı dərs aparırdı. Evdən müxtəlif qəzetlər, broşürlər, kitablar gətirirdi. Fransız dilində çap olunmuş həmin materiallar musiqi tarixinə, mədəniyyətinə, rəssamlığa aid idi. Birlikdə tərcümə edirdik, oxuyurduq. Sara xanım sözlərin düzgün tələffüzünü tələb edirdi. Özünün olduqca məlahətli, incə və mehriban səsi vardı. Bu daxildən gələn səmimi səs bizi heyran edirdi və ayrı-ayrı sözləri yadda saxlayırdıq. Çətin və mürəkkəb sözləri Sara xanım çalışırıdı nəyəsə bənzətsin. Bir gün dedi ki, gələn dərs yoxlama işi yazmalıyıq və mövzumuz: "Ü.Hacıbəylinin musiqisi" olacaq. Mən götürdüm "Koroğlu" operasını, rəfiqələrim isə – biri "Arşın mal alan" musiqili komediyasını, o biri isə "Sənsiz" və "Sevgili canan" romanlarını. Bir həftə vaxt verdi. Biz evdə hazırlaşarkən, bir neçə lüğətdən mövzumuz aid müvafiq sözlər axtarır və onları əzbərləyirdik.

Yoxlama işini yazdıq (ən sadə cümlələr işlətdik). Həminə yaxşı qiymət yazdı. Sonra isə hansı mənbələrdən istifadə etdiyimizlə maraqlandı. Mən dedim ki, "Literaturniy Azerbaydjan" jurnalında (1937-ci il, №5) atam Məmməd Sadıx Əfəndiyevin məqaləsi var. Məqalə belə adlanırdı: "Эпос Азербайджанского народа "Кереглы" на сцене Оперного Театра имени М.Ф.Ахундова".

Atamın adını eşidən kimi, Sara xanım çox sevindi, mənə yaxınlaşdı, saçlarını sıgalladı, öpdü və dedi: "Mən bilirəm, sizin atanız Böyük Vətən Müharibəsində, 1942-ci ildə həlak olub. Onun Azərbaycan teatrının tarixinə və inkişaf yollarına həsr olunmuş monoqrafiyası məndə var, oxumuşam". Söhbət Məmməd Sadıx Əfəndiyevin 1931-ci ildə çap olunmuş "Proletar teatrosu uğrunda" (Bakı, Azərənşr, 1931-ci il) kitabından gedirdi. Həmin gündən başlayaraq, Sara xanım mənə ana kimi qayğı göstərirdi və hər dəfə dərsə gələndə saçlarını sıgallayıb "Atanızın yolunu davam edin, onun adını ucaldın..." deyirdi.

Sara xanımın qəlbi olduqca təmiz və sadə idi. İnsanların dərini öz dərdi kimi qəbul edir, hər şeyə inanırdı. Bir əhvalat xatirəmdə daim yaşayır. Sara xanım qrip xəstəliyindən çox qorxurdu, ehtiyat

edirdi, kimsə xəstələnirdisə, onu evə buraxırdı. Bir dəfə qızlar mənədən xahiş etdilər ki, Sara xanıma de ki, biz üçümüz də qrip xəstəliyinə tutulmuşuq. O, bizi mütləq evə buraxacaq. Dedim: "Mən sağlamam, utanıram ondan". Lakin qızlar yenə xahiş etdilər, çünki sinif nümayəndəsi mən idim.

Birtəhər yaxınlaşdım Sara xanıma və dedim: "Biz hamımız qrip olmuşuq, icazə verin, gedək evə". Sara xanım çox kədərlandı: "Necə oldu, mənim əzizi balalarım? Harda soyuq dəyib? Tez gedin evə, zoğal mürəbbəsi ilə çay için, sağalın, sonra dərsə gəlin". Sara xanım bizə inandı, çünki ürəyi uşaq kimi təmiz idi. Hərdən yadıma düşəndə vicdan əzabı çəkirəm. Bu, birinci və sonuncu yalanım oldu.

Açığını deyim ki, həmin gün rəfiqələrimlə birlikdə M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasına konsertə getməliydik: Fikrət Əmirovun əsərləri ifa olunmalıydı. Qızlar uzaqda yaşayırdılar və evdən gedib icazə almalyıdılar, mən isə Filarmoniyaya yaxın yaşayırdım. Sonrası çox maraqlıdır, yalanın üstü həmişə açılır. Axşam saat 8-də üçümüz də konsertə gəldik və kiminlə qarşılaşsaq yaxşıdır? Foyədə qarşımıza Sara xanım çıxır! Təsəvvür edin bizim halımızı! Mən dedim: "Sara xanım, məni bağışlayın, düzgün hərəkət etməmişəm. Biz hamımız sağlamiq və konsertə gəlmək üçün belə bir "səhnəcik" qurmuşuq. Sara xanım "Əlbəttə bağışlayıram, – dedi. – İncəsənət yolunda belə hadisələr çox olacaq. Musiqinin xətrinə eləmisiniz. İnşallah dərsdə bu konsert haqqında söhbət edərək, əsərlərə diqqətlə qulaq asın. Əsas odur ki, sağlam olun!"

...Belə insanla tanışlıq, mehriban və uşaq qəlbi müəllimdən dərs almaq ən böyük xoşbəxtlikdir. Mən çox peşmanam ki, sonralar bu böyük alim, qeyri-adi şəxsiyyətlə əlaqəni itirdim. Lakin onun gözəl kitabı "Şirvanşahlar dövlətinin tarixi" (1997-ci il) həmişə mənim məsamın üstündədir. Tez-tez vərəqləyirəm və o müqəddəs insanı yada salıram. Ruhu şad olsun!

Ziyadxan Əliyev,
Əməkdar incəsənət xadimi,
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə
doktoru

...Sara xanım Aşurbəyli həm də gözəl rəssam olub. İstanbuldakı Janna Dark adına fransız kollecinə aldığı ilkin rəsm dərsləri, sonra isə Bakı Rəssamlıq Texnikumunu bitirməsi (1941) ona ruhunda gəzdirdiyi yaratmaq missiyasını gerçəkləşdirməyə qismən də olsa imkan verib.

Düzü, Sara xanımın bədii irsi o qədər də zəngin deyil. Onun ilkin fəaliyyəti Azərbaycan Dövlət Dram Teatrı ilə bağlı olub. 1941-1945-ci illərdə o, burada rəssam və dekorator kimi çalışmışdı. Müharibə dövrü idi. Əsas diqqət arxa cəbhədə çalışanların düşmənin üzərində qələbəyə inamını möhkəmləndirən əsərlərin geniş tətbiqinə yönəldilmişdi. Odur ki, gənc rəssamın sənət bioqra-

fiyasında yaradıcılıq baxımından ciddi nə isə baş verməyib. Buna görə biz Sara xanımın rəssamlıq sahəsindəki yaradıcı potensialını cəmi beş əsərin təmsalında dəyərləndirməyə məcburuq. Onun 1941-ci ildə diplom işi kimi çəkdiyi "Natürmort"u rəssam irsinin yaddaqalan nümunələrindən saymaq mümkündür. Güllü parça önündə müxtəlif meyvələri bir araya gətirən, onları qədim mis və çini qablarla əlaqələndirən müəllif, bütünlükdə əsərin həm cazibədarlığına, həm də təsvirin mənəvi-estetik qaynağa çevrilməsinə nail olub.

Rəssamın digər üç əsəri isə mənzərə janrına aiddir. Bunlar "Şəki Xan sarayı", "Şəki mənzərəsi" və "Göygöl" adlı lövhələrdir. Nikbin boyalarla işlənmiş bu tablolarla təbiətin gözəlliyinin qabarıq və yaddaqalan bədii görkəm aldığı kifayət qədər hiss olunur. Göygölü əhatələyən cəlbedici landşaftın mavi sulara əksinin bədiiləşdirilməyə üstünlük verən Sara xanım, bütünlükdə təbiətin möcüzələrindən sayılan bu gözəllik qaynağının tabloda da heyranediciliyi görkəm almasına nail olub. Həmin mənzərə hazırda uzaq Meksika muzeylərinin birindədir.

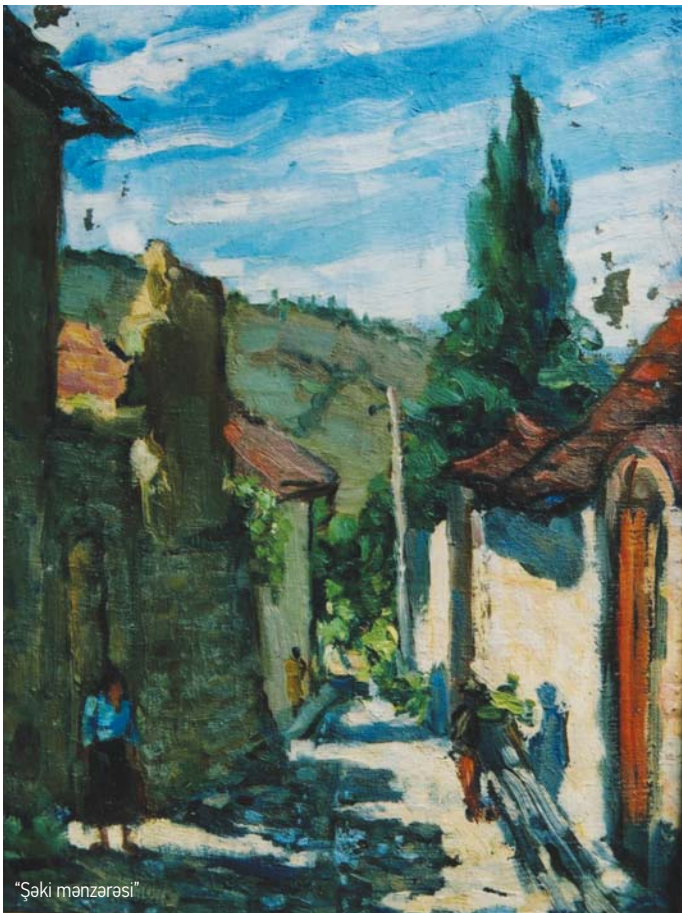
Qırmızı kiremitli evlərin əhatələdiyi Şəki küçəsindəki keçmişdən bu günümüze uzanan tarixi-etnoqrafik auranın ("Şəki mənzərəsi") gözoxşayan estetik qaynağa çevrilməsi də, bilavasitə Sara xanımın

"Göygöl"

"Üzüm yığımı"

"Şəki mənzərəsi"

nümayiş etdirdiyi yüksək professionalıq sayəsində baş tutub. Doğrudan da lirik tutumlu bu əsərdə mavi-zümrüdü rənglərin müxtəlif çalarlarının yer və divarla vəhdətdə yaratdığı ovqat cəlbedici və təsirlidir. Yeri gəlmişkən deyək ki, bu tablo hazırda Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyinin kolleksiyasındadır.

Onun "Şəki Xan sarayı" lövhəsindəki mənzərə də kifayət qədər inandırıcıdır və müsbət ovqat təlqin edir.

Rəssamın Bakı muzeyində saxlanan digər lövhəsi isə "Üzüm yığımı" adlanır. Çoxfərqli süjetli kompozisiyada Abşeronda üzüm yığımı təsvir olunub. Bu kompozisiyasında da Sara xanım, rənglərin ovqat yaratmaq gücündən istifadə etməklə, əməyin təntənəsinə həsr olunmuş lövhəni yaddaqalan edə bilmişdir. Əlavə edək ki, əsərin incə rənglərdən "hörülmüş" nikbin koloriti gözoxşayan və duyğulandırıcıdır...

Bütünlükdə, Sara xanım Aşurbəylinin rəssamlıq irsinin sayca azlığına baxmayaraq, onun yüksək sənətkarlıq nümunəsi olması və milli təsviri sənətimizin inkişaf tarixinə layiqli töhfə sayıldığı şübhəsizdir...

Samirə Hidayətqızı

FƏDAKAR AYDINLARIMIZ MİLLƏTİN İSTİQLALI VƏ İSTİQBALI YOLUNDA

Gözəl Tağısoy,
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və
İncəsənət Universitetinin doktorantı
E-mail: gozal91taghisoy@gmail.com

Zaman-zaman haqsızlıqlara tuş gəlməsinə, yadellilərin təcavüzü ilə üzləşməsinə, müxtəlif fırqalara parçalanmasına baxmayaraq, millətimizi yer üzündən silə bilmədilər. O, öz qüruru, şərəfi ilə gələcəyə doğru irəliləməkdə, şanlı nəsilərini və ənənələrini davam etdirməkdədir. Tarixin solmaz səhifələrində qəhrəman türk insanının ruhu, ömür yolu və mübarizəsi fəxarətli bir yer tutur

Hegemon güclər, tarixin dərin qatlarından bu günə qədər mərd oğulları, böyük sərkərdələri, elm-sənət fədailəri, fikir adamları, qüdrətli dövlət xadimləri ilə aləmə səs salan, dünyanın ən qədim etnoslarından olan türk millətindən hər mənada ehtiyatlanmış, onunla hesablaşmaq məcburiyyətində qalmış, fürsət düşdükdə isə çoxsaylı zərbələrə məruz qoymuşlar. Bu millətin əsrlər boyu verdiyi mücadilələr, övladlarının igidliyi və şücaətləri nəticəsində yeni-yeni türk dövlətləri yarandı. Adını çəkəcəyim liderlər və ziyalılar da keçmişimizdən bizə ötürülmüş mirasın dəyərləndirilib qorunaraq gələcək nəsillərə ötürülməsində əvəzsiz xidmət göstərirlər.

Hər hansı qövəm böyük fəlakət qarşısında qalanda onun düşünən beyinləri bir araya toplaşır. Təhlükədə qaldığı zaman milləti ayrı-ayrı fərdlər xilas edə bilməz: o, öz-özünün xilasını olmur. Həmin anda fərdlərin fəvqəlinə bir ruhla sehlənmiş olduğunu, fərdi iradələrin susduğunu, ümumi bir iradənin bütün şüurlarda eyni olduğunu görürük (4, səh. 1). Xalqın taleyində bu hallar yaşananda isə dünyanın fərqli yerində olub, hətta mütəmadi görüşmələr belə, türk dövlətləri və muxtar türk cümhuriyyətlərindən olan öndərlər bir-birindən güc alaraq öz ideyalarını daha qətiyyətli şəkildə həyata keçirmişlər.

Türkçülük axını XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində meydana gəlib formalaşmışdır. Turançılıq ideyalarının cücməsinə məhz H.B.Zərdabının "Əkinçi" (1875), Kırmda (Baxçasaray) İ.Qaspiralının "Tərcüman" (1885) qəzetlərindəki milli məzmunlu materialların zəmin yaratdığı danılmazdır. Məqaləmdə söhbət açacağım dühalar da o şəxslərdir ki, qəlblərindəki milli ruhla yalnız öz azadlıqlarını deyil, bütöv millətin istiqlalini düşünmüşlər.

Milliliyi, birliyi təbliğ yollarında mətbuat həmişə öncüllük təşkil edib. Aydınlarımız da ilk növbədə məhz həmin yolla öz siyasətlərini həyata keçirməyə çalışmışlar. M.Şahtaxtinskiy Tiflisdə nəşr etdirdiyi "Şərqi-Rus", Ə.İbrahimovun "Ülfət" (Sankt-Peterburg), F.Kərimovun "Vaxt" (Orenburg), Ə.Topçubaşovun "Həyat"

(Bakı), Ə.Ağaoğlunun "İrşad", Ə.Hüseynzadənin "Füyuzat" və digər qəzet və jurnallarda xalqlarımızın maarifçiliyi, dilçiliyi, iqtisadi inkişafı, ədəbi həyatı, sosial problemləri geniş şərh olunurdu. Bunların içərisində türklərin soy, qan qohumluğu, özünüdərk və özünəqayidişla bağlı məqalələr diqqəti daha çox çəkirdi.

Azərbaycanda mətbuat, müasir təhsil və sosial təşkilatlanma üçün böyük əziyyətlərə sinə gərən, rus rəhbərliyindən qanunlar qarşısında bərabər vətəndaşlıq haqları tələb edərək mücadiləyə atılan aydınların öncülü Həsən Bəy Zərdabi olmuşdur. Bir çox "ilk"lərlə anılan H.Zərdabi, mütərəqqi fikirlərinə görə təqib edil-sə də, milləti üçün xidmətlər göstərməkdən geri çəkilməmişdir. Onun çətinliklərlə ərsəyə gətirib nəşr etdirdiyi, Rusiyada ilk türkdilli mətbu orqan, Azərbaycan milli mətbuatının qaranquşu "Əkinçi" qəzeti, realıqları əks etdirdiyi üçün cəmi iki il yaşasa da, xalqın milli və müasir ruhda tərbiyə olunmasında böyük rol oynadı. Qəzet sadəcə dillə xalqı qəflət yuxusundan ayılmağa, cəhəlat zülmətindən işığa səsləyirdi.

Türkçülük ideologiyasının yaranmasında və formalaşmasında böyük işlər görən Kırım türkü İsmayıl bəy Qaspiralı çarın assimilyasiya siyasətinə qarşı çıxaraq tək-cə yarımadada deyil, bütün Rusiyadakı türklərin oyanışında fəallıq göstərib. Dil məsələsinə həssas yanaşaraq, türk millətinin maarifləndirilməsinə çalışıb. "Dildə, fikirdə və əməldə birlik" şüarı ilə xatırladığımız İsmayıl bəy "Türküstan üləması" əsərində yazırdı: "Avropada dünyəvi elmlər az olan bir zamanda Türküstanda müstəqil əqli və nəqli elmlər olmuşdur". Qara qüvvələrin "pantürkist", "panislamist" damğaları ilə gözdən salmaq cəhdlərinə rəğmən, o daim öz amalı uğrunda mübarizə apardı. Azərbaycana qırılmaz tellərlə bağlı olan ideoloq, türklük tarixində misilsiz xidmətləri ilə adını yaddaşlara əbədi həkk etməyi bacardı. Birinci rus inqilabının məğlubiyyətindən sonra bir çox görkəmli türkçülər Rusiyadan mühacirət etməli oldular. Əksəriyyət yaşamaq üçün Türkiyəni seçdi. Mühacirət edənlər arasında tatar Y.Akçura, Azərbaycan

türkləri Ə.Hüseynzadə, Ə.Ağaoğlu və başqaları vardı. Məhz onların axınından sonra bu ölkə türkçülüyn mərkəzinə çevrildi. Z.Gökalp kimi türkçülərin də meydana çıxmasına şərait yarandı. Eyni zamanda Avropa şəhərlərində də türk cəmiyyətləri açıldı. Beləliklə turançılıq qığılcımları hər tərəfdə alovlanmağa başladı.

1905-ci il avqustun 15-də Nijni-Novqorodda Ə.Topçubaşov, İ.Qaspiralı, Y.Akçura, F.Kərimi və başqalarının təşəbbüsü ilə Ümumrusiya Müsəlmanlarının Qurultayı təşkil olundu. Bu, çar Rusiyasının əsarəti altındakı türk xalqlarının ilk milli mübarizə birliyi idi və həmin tədbir bütün türk bölgələrində milli ruhun oyanışına, azadlıq mübarizəsinə yol açdı. Özbək, qazax, türkmən, tatar ziyalıları da ana dilində mətbuat orqanları yaratmaq imkanı qazandılar.

"Türkçülüyn atası", XX yüzil Azərbaycan ədəbi, kulturoloji və ictimai-siyasi fikrinin ən qüdrətli simalarından olan Ə.Hüseynzadə, türk millətinin tarixində önəmli yer tutan bir şəxsiyyətdir. Azərbaycan, eləcə də Türkiyə Cümhuriyyətinin qurulmasında böyük rol oynayan Əli bəyin Ə.Ağaoğlu ilə Bakıda nəşr etdirdiyi "Həyat" və öz nəşirliyi ilə işıq üzü görən "Füyuzat" dərgiləri millət nümayəndələrimizin yazılarının geniş kütlələrə çatdırılması üçün vasitə olmuşdur. Həmin məcmuələrdə Kipr türklərinin yetişdirdiyi aydınlardan biri Ə.R.Müsevvizadənin də yazıları çap edilirdi (2, səh. 168).

Türk dünyasında dərin izlər buraxan Əli bəy yalnız əsərləri ilə deyil, çətin anlarda illərlə toplayıb xələflərinə ötürdüyü zəngin arxivi ilə də bugünkü türkçülük elminə xidmətlərini davam etdirməkdədir. Əlyazma əsərlər, məktublar, fotoşəkillər, müxtəlif dərgi və kitablardan ibarət Hüseynzadə Əli Turan Arxivi adlandırılan sənədlər yaxın tariximizi işıqlandıracaq səviyyədədir.

Türklər ya ölər, ya mühacirət edərlər, fəqət qul olmazlar" deyən Əli bəyin məqalələrindən birində yazdığı "Bizə fədai lazımdır! Türk hissiyyətli, islam etiqadlı, Avropa (müasir) qiyafəli fədai!" fikri "Türkləşmək, islamlaşmaq, müasirləşmək" kimi formulə edilərək təbliğ olunmuşdur.

Türkçülük axınının öndərlərindən Azərbaycan-türk ictimai fikrinin görkəmli nümayəndəsi Əhməd bəy Ağaoğlu, dil baxımından türkcəyə, inancla İrana, siyasi cəhətdən Rusiyaya bağlı, özünü yalnız müsəlman kimi tanıyan Azərbaycan xalqının zəhərləndirilən şüurunun təmizlənməsinə, xalqımıza türk milləti olduğunu təlqinə çalışırdı. İlk başlanğıcda fəaliyyət göstərdiyi "Kaspi" qəzetini rusca olsa da türk mətbuat orqanı halına gətirdi. Yazdığı əsərləri bu gün də aktualdır. Hətta 1905-ci ildə Türk-erməni qarşılıqlı anlaşması zamanı "Fədai" adlı gizli təşkilat quraraq silahlı qruplar da formalaşırdı. Lakin təzyiqlər nəticəsində mühacirət edən aydınlar sırasına daxil oldu.

Düşüncələrini türkçülük ətrafında formalaşıdıran Ziya Göyalp Türkiyənin türkçü aydınlarından. Haqqında türkmən, kürd, zaza kökənliliyinə aid bilgiler olan Ziya bəyin bir mənzuməsində istifadə etdiyi sözlər onun Turançı düşüncəsini açıq sərgiləyir: "Vətən nə Türkiyədir, nə Türkünistan; Vətən böyük və məhəbbətli bir ölkədir – Turan dır".

Türk dünyasının fəallıq göstərən aydınlarından digəri Ta-

tarıstan Muxtar Türk Cümhuriyyətindən olan Fətəh Kərimidir. 1912-1913-cü illərdə "Vaxt" qəzetinin müxbiri kimi Türkiyəyə getdikdən sonra orada E.Paşa, A.Midhat, Ə.Ağaoğlu kimi şəxsiyyətlərdən türk dünyasının problemləri ilə bağlı müsahibələr götürürdü. (2) Onun vətəninə göndərdiyi xəbərlər casus adı ilə damğalanmasına səbəb oldu və güllələnərək öldürüldü.

Əziz və müqəddəs yurdumuz Azərbaycanın ilk dəfə milli istiqlal və milli hakimiyyət bayrağını yüksəldən, ona müstəqil dövlət həyatı bəxş edən, milli və mədəni bir varlıq olaraq cahan millətlərinə tanınan, türk xalqının şanlı oğlu Məmməd Əmin Rəsulzadədir. Əmin bəy əlli ili aşan siyasi, ictimai, elmi, ədəbi çalışmaları, türklük və Azərbaycan istiqlalı uğrunda qəhrəmancasına savaşları ilə bu yüksək ünvana və şanlı mərtəbəyə haqq qazanmışdır. Rəsulzadə, türk ulusunu qurtuluş yoluna sövq edərkən təşkilatlandırılardan, parlaq istiqbala doğru götürənlərdən biridir. Onun ismi canlı bir mücadilə simvolu, həyatı sönməz bir məşəldir.

M.Ə.Rəsulzadənin bizə mirası ümumtürk dünyasında gördüyü işlərlə bərabər, üçrəngli bayrağımızı xalqımızın başı üzərində dalğalandırdığı 28 may günü oldu. 1918-ci il 28 may... Ömrü qısa olsa da çox şeyə bədəl müstəqilliyimiz... Şərəf duyduğumuz bayramımız... İstiqlal mücadiləsinin öncüsü olan Məmməd Əmin Rəsulzadəni hər zaman soraqlamaq borcumuzdur (3, səh. 1).

Bayraq hər bir millətin şərəfi, istiqlalıyyət və azadlıq rəmzidir. O, kölgəsində dimdik duran millət, qutsal bir dava ərsəyə gətirdi. Bir kərə yüksəltdiyi bayraq ölümü ilə də enməmişdir. Bunun nəticəsidir ki millətimizin azadlıq mücadiləsinə əzmi zamanla daha da qüvvətlənərək öz uğur zirvəsinə çatdı.

Türk dünyasındakı azadlıq hərəkətləri Güney Azərbaycana da öz təsirini göstərdi. Cənubda Səttarxan kimi mücahidlər baş qaldırdı. Təbrizdəki bu irəliləmələr Azərbaycan və Türkiyədə böyük həyəcanla qarşılandı. M.Ə.Rəsulzadə, Xəlil Paşa yardımı gələrək millət uğrunda xidmət göstərdilər.

1920-ci ildə Azadistan Türk Cümhuriyyəti yaradan Ş.M.Xiyabani, demokratik respublika elan edən milliyyətçi S.C.Pişəvəri türklük tarixində əvəzsiz xidmətləri olan şəxsiyyətlərdir.

Türk dünyasının birlik yolu onun mədəniyyətindən keçir. Ona görə dövlətlərin mədəniyyət sahəsində əlaqələrə yönəlməsi təsadüfi deyildir. Türkiyə dövlətinin Orta Asiya və Qafqaz türkləri ilə əlaqələrini sürətləndirəcək təsirin mədəniyyət olması fikri illər öncə Mustafa Kamal Atatürkün başladığı türk dünyasında bir kultür birliyinə əsaslanan vəhdətin davamıdır.

Türklüyü ilə hər fürsətdə iftixarlanan Atatürk, çox sevdiyi millətinin varlığındakı əsl cövhəri, azad yaşama ehtirasını sezərək ən çətin şərtlər altında belə gözünü qırpmadan öndə getdi. "Nə mutlu türkəm dəyənl!" söyləyən Atatürk, yalnız Anadolu türklərini deyil, bütöv Türkünistanı düşünürdü. Onun bu kəlimələrini xatırlayaq: "Bu gün Sovetlər Birliyi dostumuzdur... Bizim bu dostluğun idarəsində dili bir, inancı bir, özü bir qardaşlarımız vardır. Onlara sahib çıxmağa hazır olmalıyıq. ...Onların (xaricdə yaşayan türklərin) bizə yaxınlaşmasına şərait yaratmalıyıq. Bizim onlara yaxınlaşmağımız çox gərəklidir" (1).

Şimali Kipr Türk Cümhuriyyətinin yaranmasında böyük fədakarlıq göstərən, qurucu Rauf Denktaş türk dünyasının böyük öndəridir. Özlərini millətin azadlığına həsr etmiş insanlar son nəfəslərində belə “millətim” deyərək gözlərini əbədi qapadılar. “KKTC-nin Atatürkü” adlanan Denktaş, “Türkçülük Şərəf Medallı”nın sahibi idi.

Siyasətdə Türk Dünyası Birliyi anlayışı 1992-ci ildə Türkiyə, Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Özbəkistan və Türkmənistan dövlət başçılarından bir araya gəlməsi ilə yarandı və bu konfrans Türk Dövlətləri Başçıları Zirvəsi adlandırıldı.

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin siyasi-ideoloji fəaliyyəti də Azərbaycanla məhdudlaşmayıb bütövlükdə türk dünyasını əhatə edir. Böyük tarixi şəxsiyyətin türk dünyası ilə bağlı gördüyü işlər, irəli sürdüyü ideyalar elmi-nəzəri mü-kəmməlliyi ilə yanaşı, praktik perspektivliliyi ilə də böyük tarixi əhəmiyyətə malikdir.

Ulu öndərimizin Azərbaycana rəhbərliyi dönməndə həyata keçirdiyi milli-mənəvi, ideoloji məzmunlu ideyalar Azərbaycan türkünün özünə, böyüklüyünə qayıdışına səbəb olub. Azərbaycanı qabaqcıl türk məmləkətlərindən birinə çevirən H.Əliyev türkçülük düşüncələrini SSRİ-nin ali rəhbərliyində çalışarkən belə həmişə fədakarlıqla müdafiə edib. Yalnız Azərbaycan xalqının deyil, ittifaq miqyasındakı bütün türk xalqlarının mənafeyi uğrunda mübarizə aparıb, strateji problemlərinin həlli üzərində ciddiyyətlə düşündü. Onu dünya “Kremlə ucalan türk bayrağı” kimi tanıyırdı (1, səh. 89).

Türkçülük ideyalarının yeni formalaşdığı dövrdən başlayaraq

ədiblərimiz yaratdıqları əsərlərdə, dövrün təzyiqindən yayınmaq üçün bəzən sətiraltı yazsalar da, milli ruhu, özünüdərkli əhaliyə daha çox təlqin etmişlər. Azərbaycan türklərindən S.Ə.Şirvani, M.Ə.Sabir, H.Cavid, S.Rüstəmxanlı, “yox millətimin xətti bu imzalar içində” deyərək millətini daim düşünüb xidmət göstərən M.Hadi, Türkiyə türklərindən türkoloq N.Atsiz, “milli şair” ünvanlı M.A.Ərsoy, H.Z.Ülkən, Cənubi Azərbaycan türklərindən C.Xəndan, M.H.Şəhriyar, H.Sahir, ŞKTC-dən O.Türkay, Qırğızıstandan S.Karaçayev, Ç.Aytmatov, türkmən K.Börüoğlu və başqa türk dünyasının birliyində rolunu oynayan ədəbiyyat nümayəndələrinin adını çəkmək olar.

Bu məqaləmdə millətimizin yalnız bir neçə şəxsiyyəti haqqında qısa söhbət açdıq. Adlarını yazı bilmədiyim çoxsaylı türk xalqlarının hər bir aydınının bu yoldakı əməyi bir dastana bərabərdir.

Bir sözlə, biz gənclər öndərlərimizin miraslarına sahib çıxaraq, yalnız öz xalqımızın deyil, bütün türk millətinin gələcəyi olmalıyıq. Rəsulzadə deyir ki: “Ey gənclik, sən öz öhdəndə böyük bir vəzifə var. ...bu bayrağı təkrar o bina üzərinə dikəcək və bu yolda ya qazi, ya şəhid olacaqsan” (3).

Yeni nəsli təhsildən, sivilizasiyadan, mənəviyyatdan, təcrübədən uzaq düşən millətin gələcəyi təhlükə altındadır. Məhz buna görə də biz gənclər millətimizin gələcəyi olaraq öz-lüyümüzün qorunmasında, mədəniyyətimizi yaşatmaqda, bir-liyimizin təminində və gələcək nəsillərə ötürməkdə daim fəal olmalıyıq. Vətəni ürəkdən sevən kəs millətini ürəkdən xidmət etməyi özünə borc, müqəddəs və şərəfli iş bilir.

Ədəbiyyat:

1. “Türk Dünyasının Birliyi ideyası və Heydər Əliyev” Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurası. “Türk Dünyası İnfo” İB. Bakı – 2011.
2. “Yeni Türk Ədəbiyyatı” jurnalı. Bakı – 2011.
3. “Mədəniyyət” qəzeti, № 22. Bakı – 1992.
4. “Ədəbiyyat” qəzeti, № 22. Bakı – 1994.

İnternet resursları

1. <http://www.turkdunyasibirlik.org/ataturk-ve-turk-dunyasinda-birlik>
2. <http://www.biografi.net/kisiyrinti>
3. <http://www.azerbaycankulder.org>

Резюме

Хотя желание кое-как выжить, постоянное нахождение под мучительным игом рабства в определенное время истории, оставили нас позади ряда могущественных наций, мы не потеряли своё славное прошлое, свою славную культуру. Естественно, не без помощи лидеров и исторических личностей. Нельзя отрицать вклад, не отступившей от своего мировоззрения интеллигенции на священном поприще.

Ключевые слова: Интеллектуалы тюркские, национальное самосознание, идеология тюркизма, тюркский народ

Summary

Although in certain ages of history somehow live desire in the darkness of slavery left behind us among powerful nations, we didn't lose our own glorious past and culture. Of course despite heavy pressure by our intellectuals, historical personalities. Labors on this holy way of unwavering from their own purposes intellectuals are undeniable.

Key words: Turcic intellectuals, national self-consciousness, Turcism ideology, turkic nation

AZƏRBAYCAN MİLLİ KİTABXANASININ BEYNƏLXALQ MƏDƏNİ ƏLAQƏLƏRİ – 2015-Cİ İL

Təranə Cavadova,
M.F.Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanası,
Kitabxanaşünaslıq elmi-tədqiqat şöbəsinin
aparıcı elmi işçisi
E-mail: terane.poceta@box.az

Azərbaycan bu gün özünün sürətli inkişaf dövrünü yaşayır. Qürur hissi ilə deyə bilərik ki, Azərbaycan Milli Kitabxanası da XX əsrdə mədəniyyətin ən böyük uğurlarından biri, respublika əhəmiyyətli kitabxana – informasiya müəssisəsidir. O, Azərbaycan elminin inkişafında xidmətləri olan elm, mədəniyyət və mənafe xəzinəsi, elmi irsin toplanıb saxlanılmasında, nəşrdən-nəşrə çatdırılmasında əvəzsiz rol oynayır. Kitabxanaşünaslıq elminin innovativ inkişafına, istifadəçilərə göstərilən kitabxana-informasiya xidmətinin modernləşdirilməsinə, beynəlxalq standartlar səviyyəsinə çatdırılmasına dəstək verir

Bu məqsədlə kitabxana bir sıra beynəlxalq tədbirlər həyata keçirmiş, xarici ölkələrin nümayəndələrini qəbul etmiş, memorandumlar imzalamış, beynəlxalq sərgilərə qatılmışdır. Belə tədbirlər kitabxananın həm beynəlxalq, həm də daxili elmi-mədəni mühitdə əhəmiyyətli uğurlar qazanmasına yol açır. Milli Kitabxananın sərhədlərimiz xaricindəki fəaliyyət istiqamətlərindən biri də beynəlxalq tədbirlərdə aktiv şəkildə iştirakdır.

Xarici ölkələrin nümayəndələri ilə beynəlxalq görüşlər və müxtəlif tədbirlərin təşkili, kitabxanamıza təqdim olunan xarici ədəbiyyatla dünya xalqlarının mədəniyyətini, tarixini, adət-ənənələrini tanımaq imkanı kitabsevərlərdə, elm adamlarında mühüm informasiya bazasının formalaşması ilə nəticələnir. Məsələn, Milli Kitabxana Fransa, Rusiya, Avstriya, İordaniya, İtaliya və s. ümumilikdə on altı dünya milli kitabxanaları ilə qarşılıqlı əməkdaşlığa dair memorandumlar imzalamışdır. Əməkdaşlarımız Çexiya, Rumıniya, İspaniya, Hindistan, Lixtenşteyn, Polşa və s. ölkələrdə keçirilən beynəlxalq sərgi yarmarkalarında, elmi konfranslarda, irimiqyaslı tədbirlərdə ölkəmizi uğurla təmsil etmişlər. Bütün bunlar son illər kitabxanamızın dinamik inkişafda olmasını göstərir. Milli dəyərlər, kitab və elmin inkişafı naminə edilmiş səfərlər müxtəlif qabaqcıl missiyaların həyata keçirilməsində, həmçinin kitabxana fondunun müxtəlif beynəlxalq ədəbiyyatla zənginləşməsində mühüm rol oynayır.

2015-ci il yanvar ayının 8-də M.F.Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında Misir Ərəb Respublikasının Azərbaycandakı Səfirliyinin Mədəniyyət Mərkəzinin müdiri Dr. Əhməd Sami Elaydy ilə Milli Kitabxananın direktoru arasında görüş keçirildi (1). Misir Ərəb Dr. Əhməd Sami Elaydy ərəb dilində müxtəlif mövzularda olan beş minə yaxın kitabın elektron

versiyasını və Misir Ərəb Respublikasının mədəniyyətini əks etdirən kitabları Azərbaycan Milli Kitabxanasına hədiyyə etdi.

Yanvar ayının 25-də keçirilən tədbirdə isə milli nəşrlərimiz dünya ictimaiyyətinə fərqli aspektdən çatdırıldı. Rusiya Federasiyasının Mətbuat və kütləvi əlaqələr üzrə Federal Agentliyi rəhbərliyinin Milli Kitabxanamızın işində iştirakı Azərbaycan kitabının xarici ölkələrdə təbliğində böyük imkanlar yaratdı (2). Belə ki, Milli Kitabxananın nadir kitablar fondunda mühafizə edilən qiymətli kitablarla və unikal kolleksiyalarla tanışlıq zamanı XIX əsrdə və XX əsrin əvvəllərində çap olunmuş bir sıra nadir nüsxələrdə müəlliflərin avtoqraflarının olması qonaqların diqqətini cəkdi. Onlar kitabların titullarında və əvəzlərindəki həmin avtoqrafların Moskvada nəşr olunan "Pro kniqi" və "Bibliofil" jurnallarında çap ediləcəyini bildirdilər.

Ölkəmizə səfəri çərçivəsində İtaliya "Sandro Teti Editore" Nəşriyyat evinin direktoru cənab Sandro Domenico Teti də (2 fevral tarixində) Azərbaycan Milli Kitabxanasına gəlib (3). Məqsəd mədəniyyət ocağımızın hər il İtaliyanın Turin şəhərində keçirilən beynəlxalq kitab sərgi-yarmarkasında iştirakını təmin etmək və "Sandro Teti Editore" Nəşriyyat evi ilə əməkdaşlıq barədə qarşılıqlı müqavilə imzalamaqdan ibarət idi. Tədbirdə ölkəmiz tərəfindən 300-dən artıq kitab sərgilənib, 3 yeni kitabın təqdimatı keçirilib, Azərbaycan haqqında kitablar və bukletlər paylanıb. Sərgi-yarmarka zamanı Mstislav Rostropoviçin və tanınmış sovet fiziki, Nobel mükafatçısı Lev Davidoviç Landaunun Bakıda doğulmaları haqqında italyanlara məlumat verilib.

Türkiyənin "İlm və edebiyat eseri sahipleri meslek birliyi"nin baş direktoru Mehmet Nuri Parmaksız, həmin birliyin direktor köməkçisi İlter Yeşilay və birliyin bir neçə üzvü Azərbaycan Milli Kitabxanasında olublar (4). Respublikada

elm və ədəbiyyat sahəsində işbirliyinin təşkili, elm, ədəbiyyat, mədəniyyət sahəsində əlaqələr, müəlliflik hüququ problemləri, Azərbaycanda nəşr edilən kitabların əksəriyyətinin beynəlxalq standart nömrəsi (ISBN) ilə əlaqədar çətinliklər və digər məsələlər haqqında ətraflı müzakirələr aparılıb. Qonaqlar "Hasretin Gizi" və "Zeytinin tuzu gibi" kitablarını Milli Kitabxanaya hədiyyə ediblər.

2015-ci ildə kollektivimiz növbəti qonağını qəbul edərkən digər fərqli bir problemin həlli istiqamətində fikir mübadiləsi aparılıb. Polşanın antiplagiat kompaniyasının prezidenti Sebastyan Kavçinski Azərbaycan Milli Kitabxanasındakı müzakirəyə qatılaraq, kompaniyanın hazırladığı proqramın kitabxanalarda intellektual mülkiyyətin qorunması, sənədlərdə plagiat faylların aşkarlanması yönündə fəaliyyətindən danışdı.

Milli Kitabxanada keçirilən müzakirə və görüşlər müxtəlif aspektlərdən əhəmiyyətlidir və bu kontekstdə əsaslı problemlərin aşkarlanaraq, həll yollarının müəyyənləşdirilməsi nəzərdə tutulur. Beynəlxalq münasibətlərin qurulması zamanı qarşıya qoyulan fundamental məsələlərdən biri də beynəlxalq kitab mübadiləsi və elektron informasiya resursları haqqında qarşılıqlı səmərəli əməkdaşlıqdır. Gürcüstan Milli Parlament Kitabxanasının direktoru Georgi Kekelidze və Elektron resurslar üzrə direktor müavini Levan Taktakişvilinin Azərbaycan Milli Kitabxanasındakı tədbirdə iştirakları beynəlxalq kitab mübadiləsi, ikitərəfli qarşılıqlı əməkdaşlıq haqqında imzalanmış memorandumun şərtlərinə əsasən dünya elektron şəbəkəsində kitab mübadiləsinin həyata keçirilməsi üçün atılan mühüm addımlardan idi (6).

Aprel ayının 7-də Azərbaycan Milli Kitabxanası, AMEA-nın Əlyazmalar İnstitutu və Mərakeş Milli Kitabxanası arasında üçtərəfli əməkdaşlıq memorandumunun imzalanma mərasimi də ölkəmizin beynəlxalq kitab mübadiləsinə böyük töhfələr verəcəyi ümidi doğurdu (7). Direktor Driss Khrouz Mərakeş Milli Kitabxanası (MMK) fondunun yarısının artıq rəqəmsallaşdırıldığını bildirdi. MMK-nın bütün nəşrlərdən 4 məcburi nüsxə aldığını qeyd edən cənab Khrouz, bir nüsxəni Azərbaycana göndərə biləcəyini qeyd etmişdi. MMK-nın fondunda həmçinin 36 mindən artıq əlyazmanın mövcudluğu və onların peşəkarlıqla qorunduğu söyləndi.

Kitabxanamızda təşkil olunan beynəlxalq görüşlərlə yanaşı, əməkdaşlarımız da tez-tez xarici ölkələrdə işgüzar səfərlərə dəvət edilir. Böyük Britaniyanın paytaxtı London şəhərində 2015-ci il aprel ayının 14-dən 17-dək keçirilən beynəlxalq kitab sərgisində (8) Azərbaycan Milli Kitabxanası, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Tərcümə Mərkəzinin nümayəndələri təmsil olunublar. Sərgidə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin, Heydər Əliyev Fondunun, Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin və nəşriyyatların Azərbaycan haqqında zəngin informasiyaları ehtivalayan nəşrləri nümayiş edilib, videoçarxlar göstərilib.

Latviya Respublikasının Azərbaycandakı səfirliyinin müvəqqəti işlər vəkili Leva Majore ilə keçirilmiş görüşdə də

iki ölkənin milli kitabxanaları arasında sıx əlaqələrdən, kitab mübadiləsindən danışılıb. Xanım I.Majore Azərbaycan Milli Kitabxanasında müasir texnologiyaların tətbiqi, sənədlərin rəqəmsallaşdırılması və kütləvi tədbirlərlə maraqlanıb, Latviyanın tarixindən, ədəbiyyatından, mədəniyyətindən bəhs edən latış, rus və ingilis dillərində kitabları və milli kinolarından ibarət DVD diskləri hədiyyə verib (9). Professor K.Tahirov da öz növbəsində Azərbaycanın xəritəsi, fotoalbom, Azərbaycan ədəbiyyatı və mətbəxi barədə (ingilis dillərində) kitabları qonağa təqdim edib.

Gənclər arasında beynəlxalq əlaqələrin qurulması və möhkəmləndirilməsi məqsədilə 2015-ci il avqust ayının 28-də Rusiya Federasiyasının Həştərxan Vilayəti Mədəniyyət və Turizm İdarəsinin təşkilatçılığı ilə B.Şaxovski adına Gənclər Kitabxanasında "Gənc peşəkarların Xəzəryanı Assambleyası" adlı tədbir keçirildi (10). Tədbirdə Milli Kitabxananın əməkdaşı A.Hacıyeva "Azərbaycan Milli Kitabxanasının ənənəvi və elektron fondu: komplektləşdirilməsi və istifadəsi" adlı məruzə ilə çıxış etdi.

Amerika Birləşmiş Ştatları səfirliyinin İnformasiya Resursları üzrə proqram direktoru xanım Holly Murten və səfirliyin ictimai əlaqələr şöbəsinin Maarifləndirici proqramlar üzrə rəhbəri A.Əsgərova da Azərbaycan Milli Kitabxanasında olublar (11).

Çin Milli Kitabxanasının (ÇMK) direktoru cənab Han Yongji ilə görüşdə ÇMK ilə Azərbaycan Milli Kitabxanası arasında ikitərəfli qarşılıqlı əməkdaşlıq barədə memorandum imzalandı. Professor K.Tahirov nümayəndə heyətinə kitabxanalararası əlaqələrin vacibliyindən danışaraq, bu memorandumun hər iki ölkənin oxucuları üçün çox əhəmiyyətli olacağını qeyd edib.

Azərbaycan Milli Kitabxanasında Bosniya və Herseqovina Milli Kitabxanası ilə də ikitərəfli əməkdaşlıq barədə Memorandum imzalanıb, Rusiya Milli Kitabxanasının

fondlarında qorunan Azərbaycana dair qiymətli materiallar və ədəbiyyat klassiklərimizin əlyazmalarının elektron versiyaları təqdim olunub, "Azərbaycan inciləri dünya kitabxanalarında" adlı sərgi hazırlanıb (12).

oynayacağına, oxucuların beynəlxalq kitab axtarışında rahat və problemsiz nəticələr əldə etmələrinə şərait yaradılacaqdır.

Milli Kitabxanamızda görülen bütün bu irimiqyaslı layihələr Vətənimizin və Azərbaycan xalqının suverenliyinə xidmət məqsədilə həyata keçirilir. Mövcud əlaqələrin daha da genişləndirilməsi mədəniyyət müəssisəmizin əsas hədəflərindən biridir. Bunun nəticəsində kitabxanalararası beynəlxalq əlaqələrin daha da inkişaf edəcəyinə, gələcək nəslin inkişafında böyük rol

Ədəbiyyat

1. <http://anl.az/new/az/news-view/41>
2. <http://anl.az/new/az/news-view/48>
3. <http://anl.az/new/az/news-view/41>
4. <http://anl.az/new/az/news-view/37>
5. <http://anl.az/new/az/news-view/35>
6. <http://anl.az/new/az/news-view/42>
7. <http://anl.az/new/az/news-view/72>
8. <http://anl.az/new/az/news-view/79>
9. <http://anl.az/new/az/news-view/82>
10. <http://anl.az/new/az/news-view/101>
11. <http://anl.az/new/az/news-view/119>
12. <http://anl.az/new/az/news-view/124>
13. <http://anl.az/new/az/news-view/127>

Резюме

В статье представлены международные связи Азербайджанской Национальной Библиотеки в 2015 году. В течении года Национальная Библиотека участвовала в международных встречах, выставках и партнерских встречах. В связи с этим, Национальная Библиотека проводила в республике международные мероприятия, принимала иностранных представителей, подписывала меморандумы. В 2015 году библиотекой были подписаны меморандумы о сотрудничестве с шестнадцатью (16) международными библиотеками мира. Проведенные мероприятия завоевали большое международное и научно-культурное значение и большой успех. Сотрудничающие с библиотекой Чехия, Румыния, Испания, Индия, Лихтенштейн, Польша и другие страны успешно представляли нашу страну в проводимых международных выставках, научных конференциях и других мероприятиях широкого масштаба.

Ключевые слова: Национальная библиотека, международные отношения, международное сотрудничество, международные события, международные отношения.

Summary

The article gave information about the international relations carried out by the Azerbaijan National Library in 2015. During the last one year, the National Library established partnerships in different business meetings, and events with the various countries of the world, and took part in international exhibitions. In addition, the National Library held various international events in our republic, received representatives of foreign countries and signed memorandums. In general, the library signed memorandums with sixteen (16) national libraries of the world on mutual cooperation in 2015.

The events like those had been of great importance in bringing success to the library both in international and national scientific-cultural environment. The employees of the library have successfully represented our country in the international exhibition-fairs, scientific conferences, large-scale events held in the Czech Republic, Romania, Spain, India, Liechtenstein, Poland and other countries.

Key words: National library, international relations, international cooperation, international events and international relations.

Mədəni davranış və adətlərin təkamülünün tarixi-psixoloji aspektləri

Şəhla Kazimbəyli,
ADPU psixologiya kafedrasının dissertantı
E-mail: elmi.hisse.08@mail.ru

Mədəni davranış və adətlərin təkamülü, inkişaf edərək formalaşması, el ağsaqqallarının, müdrik insanların təfəkkür süzgəcindən keçərək bu günə gəlib çatması uzun dövrlər ərzində reallaşmış. Ayrı-ayrı ictimai-iqtisadi formasiyalarda (ibtidai icma, quldarlıq, feodalizm, kapitalizm və sosializm quruluşu) insanların əxlaqi davranış kodeksi, adət-ənənələri də müxtəlif olub

İbtidai icma quruluşunda əxlaq normaları, davranış qaydaları, münasibətlər sistemi özünəməxsusluğu ilə seçilir. Belə ki, qədim insan sürülərində erkən mərhələlərdə məxluqlar nəinki özgə qəbilələrdən əsir götürdüləri düşmənləri, həm də öz qruplarından olan qoca və xəstələri öldürüb qidalanırdılar. İbtidai odlutorpaqlıların tayfalarında olmuş Ç.Darvin, onların ən sərt qış aclıqları zamanı əvvəlcə qarıları, sonra isə ov itlərini öldürüb yedikləri kimi dəhşətli faktları öyrəndi. Həmin qəribə və acınacaqlı sıralamanın səbəbi barədə suala odlutorpaqlılar belə cavab verirdilər: "İtlər su samurlarını ovlayırlar, qarılar isə yox". Bu cür sadəlövh fikirlər ibtidai insan həyatının ən erkən mərhələsində yaranmış tayfa vəhşiliyinin xarakterini aydınlaşdırır.

Sözügedən hadisələr insan toplumunun mövcudluğunu təhlükə qarşısında qoymuş amansız aclıq zəminində baş verirdi. Primitiv həyat tərzindən xilas ola bilməmiş, möhnət və səfəlt girdabında çabalayan adamların ölümü mübarizədə qalibiyyəti məhz belə müəyyənləşirdi. Deməli, adamyeməlik ibtidai insanın nə əxlaqsızlığı, nə də fəziləti idi. Mühitə heyvani uyğunlaşmanın özünəməxsus qalığı olan bu iyrənc qayda, ümumiyyətlə, əxlaqi tənzimləmə normaları altına düşmürdü. Əmək fəaliyyətinin səmərəliliyi inkişaf etdikcə, sosial münasibətlərdə qarşılıqlı yardım möhkəmləndikcə əvvəlcə tayfa daxilində (azacıq inkişaf etmiş bütün ibtidai xalqlarda qohumların "ətindən və qanından" istifadə ən alçaq cinayət kimi qiymətləndirilir), sonra isə başqa tayfalarla qarşı münasibətdə vəhşilik tədricən aradan qalxır. Beləliklə, ən qədim adamlarda qan qohumluğu hissləri də tarixin nəticəsidir, bunlar göydəndüşmə deyil, birdən-birə meydana gəlmir, müəyyən təkamül prosesi keçir.

Mədəni davranışın və milli adət-ənənələrin öyrənilməsi, onların mənəvi dəyərlər sistemindəki rolunun tədqiqi həmişə aktual olub. Çünki milli adət və ənənələr tarixin bütün mərhələlərində ictimai, mədəni tərəqqinin əsas göstəricisi kimi nəzərə çarpır. Cəmiyyətin inkişafı ilə bərabər, adət və ənənələr də ayrı-ayrı quruluşların ictimai-siyasi xüsusiyyətlərinə bu və ya digər formada inteqrasiya edib. Buna görə də hər bir ictimai-siyasi quruluş həm bütövlükdə adət və ənənələrə, həm də onun mənəvi-bədii dəyərlərinə öz möhürünü vurmuşdur. Cəmiyyət dəyişdikcə adət və ənənələr də təkmilləşmiş, millətin, xalqın yaradıcılıq nümunələrini yaşatmış, nəsildən-nəslə ötürülmüşdür. Yeni yaranan mənəvi dəyərlər isə tarixi ənənələrimizin varisi kimi təşəkkül tapmışdır. Bu səbəbdən də bütün dövrlərin adət və ənənələrində baş verən yeniliklərin, istiqamətlərin öyrənilməsinə, əldə olunan tarixi təcrübənin müasir sənətsüənəslilik və kulturologiya elmlərinə şamil edilməsinə böyük ehtiyac vardır.

Bildiyimiz kimi, uzun illər ərzində öz müstəqilliyini itirmiş Azərbaycan xalqının bir çox milli-mənəvi dəyərləri deformasiyaya məruz qalmış, tarixin yalnız şifahi yaddaşına çevrilmişdir. Keçmiş sovet dövlətinin kommunist ideoloji mühiti isə dini-milli adət-ənənələrimizin öyrənilməsinə və təbliğinə qadağalar qoymuşdu. Yeni adət və ənənələr adı altında əsasən sosialist həyat tərzinin mahiyyətini və məzmununu ifadə edən ideoloji, siyasi xarakterli cəhətlər diqqət mərkəzinə çıxarılır. Sözsüz ki, xalqımıza, onun milli xüsusiyyətlərinə və iradəsinə uyğun olmayan məsələlər də hakim zümrələr tərəfindən bədii sənət aləminə diqqət edilirdi.

Sovet məkanında mədəniyyət və incəsənət, kommunist əxlaq prinsiplərinin emosional vasitələrinə çevrildi. Mədəni

dəniyyətin çoxfunksiyalı olduğu aşkarlanır. Məlum olur ki, mədəniyyətin birinci və əsas funksiyası humanist xarakterli proseslərin yaradılması və inkişaf etdirilməsindən ibarətdir. Bu funksiyayı yerinə yetirən cəmiyyət güclü maddi və mənəvi sərvətlər toplusu əldə edir, eyni zamanda təkamülün dialektik inkişafının əsasını yaradır. Humanist məqsədlərlə inkişaf edən maddi və mənəvi sərvətlər tarixin bütün dövrləri üçün yararlıdır. Bu baxımdan onlar mənəvi irs kimi gələcək nəsillərin həyat və yaradıcılığında xüsusi əhəmiyyət kəsb edir

inkişafın sosialist realizmi metoduna, üslubuna uyğunlaşdırılmasına üstünlük verildi. Ancaq bu dövrdə də Azərbaycan sənətkarları tarixi varislik prinsipindən imtina etmədi, milli-ənənəvi keyfiyyətləri müasirləşdirməyi, onları mənəvi stimula çevirməyi bacardılar. Yəni, mədəniyyət və incəsənət ənənəvi olaraq bədii estetik mahiyyətini itirmədi, xalqımız, yaradıcı insanlar keçmiş irsin tarixi təcrübəsindən bəhrələnmə bildilər. Təbii ki, bu bəhrələnmə əsasən empirik anlayışlarda daha çox nəzərə çarpdı, rəşional tərəkürdə isə dini-millilə olana qarşı cəmiyyətin siyasi, ideoloji baxışlarına uyğun yanaşıldı. Xüsusilə, sənətsünaslıq və mədəniyyətsünaslıq elmləri sahəsində tarixi-ənənəvi təcrübənin nəzəri problemlərinin öyrənilmə metodları sosializm realizmi prinsipi və yanaşma tərzi ilə məhdudlaşdırılmışdı. Bu da mədəni-mənəvi təkamülün tədqiqinin ideoloji baxışlara uyğunlaşdırılmasına təminat yaratmışdı. Halbuki, vaxtilə G.V.Plexanov incəsənətin estetikası və sosiologiyasını şərh edərkən estetik zövqün və estetik qiymətləndirmənin tarixiliyini xüsusi olaraq qeyd etmişdir (8, səh. 3-18).

Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənəti də hələ qədim daş dövründən başlayaraq bəşər tarixinin bütün ictimai-siyasi, bədii-estetik xüsusiyyətlərini özündə əks etdirir. Pedaqog-kulturoloq alim Ələkbər Məmmədovun təbirincə desək, "milli adət və ənənələr, mərasimlər xalqımızın milli sərvətidir. Onları öyrənmək, öz əməli fəaliyyətlərində ləyaqətlə yaşatmaq hər bir tədris-tərbiyə müəssisəsinin, hər bir azərbaycanlının müqəddəs borcudur" (5, səh. 268).

Mədəniyyətin tarixi-ənənəvi xüsusiyyətlərini təhlil etmədən onun müasir dövrdə sosial-dəyişdirici funksiyalarını izah etmək mümkün deyil. Mədəniyyət anlayışı ictimai həyatın çox geniş sahəsini əhatə etdiyindən onun müxtəlif aspektlərdən öyrənilməsinə, təhlilinə böyük ehtiyac vardır. Çünki bəşəriyyət inkişaf etdikcə onun mədəni prosesləri, hadisələri, predmetləri və s. dəyişir, yeniləşir və dayanmadan təkamül edir. Mədəniyyət maddi və mənəvi sərvətlər məcmusu kimi daha da zənginləşir. Müasir elmi yeniliklər, ictimai-siyasi proseslər mədəniyyət anlayışının kateqoriyalarının da sayını artırır. Beləliklə də, cəmiyyət daxilində mə-

və mənəvi sərvət kimi daima qorunub saxlanılır. Bu cəhətinə görə humanist mədəniyyət tarixi varislik missiyasını da yerinə yetirir. O, bir çox nəsillərin sosial-mədəni təcrübəsini özündə cəmləşdirdiyinə görə böyük bilik mənbəyinə çevrilir, tarixi yaddaş xarakteri daşıyır.

Mədəniyyət müəssisələrində xalqın mədəni irsinin qorunub mühafizə olunmasına diqqət yetirilməklə yanaşı, eyni zamanda əsrlər boyu yaşayıb inkişaf edən, insanlara yüksək mənəvi-əxlaqi keyfiyyətlər aşılayan adət və ənənələrimizdən bir tərbiyə vasitəsi, milli xüsusiyyətlərimizi formalaşdıran amil kimi geniş istifadə edilir. Xüsusilə, adət və ənənələrimiz mədəniyyət müəssisələrində təşkil olunan bədii-kütləvi işin mövzu mənbəyini yaradır. Buna görə də mövzu və keyfiyyət baxımından mədəniyyət və istirahət parklarının, mədəni idman komplekslərinin və müxtəlif əyləncə mərkəzlərinin planlaşdırdığı bədii-kütləvi tədbirlər ya bütövlükdə ayrı-ayrı adət və ənənələrimizə, mərasim və bayramlarımıza həsr olunur, ya da onda adət və ənənələrimizin müəyyən əlementləri öz əksini tapır. Hər bir bədii-kütləvi tədbirin mövzusuna uyğun adət və ənənələrdə qorunub mühafizə olunmuş mahnılardan, rəqslərdən, atalar sözlərindən, bayatılardan və s. bədii folklor nümunələrindən geniş istifadə edilir. Azərbaycanın kulturoloq alimlərindən biri olan T.Haqverdiyev yazmışdır: "Bədii-kütləvi işin mövzuları mədəni-maarif müəssisələrinin yerləşdiyi ərazinin təsərrüfat həyatından, adamların məşğuliyyətindən, yerli adət və ənənələrdən, dövrün ictimai-siyasi hadisələrindən götürülür. Müxtəlif mənbələrdən mövzular və bədii materiallar toplanarkən hər bir xalqın öz milli ənənəvi xüsusiyyətlərinə daha geniş yer verilir. Bunun üçün xalqın adət və ənənələrinin, bədii-kütləvi işin yaradıcılıq prinsiplərinə uyğun gələn mənəvi sərvətlərinin təkamül prosesi nəzərdən keçirilir. Milli tamaşalar, məzhəkələr, el nəğmələri və oyunlar diqqətlə öyrənilir, onların hər birindən bədii-kütləvi tədbirin mövzu mənbəyi və bədii materialı kimi istifadə olunur" (5, səh 84-85). Mədəniyyət müəssisələrində, eləcə də özəl şadlıq və əyləncə mərkəzlərində bayram və

mərasimlərin bədii-kütləvi vasitələrin köməyi ilə keçirilməsi müasir mərhələdə də geniş nəzərə çarpır. Onların fəaliyyət dairəsi demək olar ki, ictimai-siyasi həyatın bütün tərəflərini əhatə edir.

Aparılan müşahidələrə görə bayram və mərasimlər mahiyyət etibarilə əsasən aşağıdakı qruplara bölünür: 1. Əmək bayramı və mərasimləri; 2. Fəsillərin dəyişməsi ilə əlaqədar olan bayram və mərasimlər; 3. Ailə və məişətlə bağlı olan bayram və mərasimlər; 4. İctimai-siyasi və dini xarakterli bayram və mərasimlər. Əmək bayramı və mərasimləri keçid dövrünün yaratdığı kütləvi işsizlik problemləri fonunda nəzərə çarpacaq dərəcədə məhdudlaşmışdır.

Bu gün əmək kollektivlərinin tarixi ənənələri özünün durğunluq dövrünü yaşayır. İndi məhsul bayramları keçirilmir, ayrı-ayrı peşə bayramları demək olar ki, qeyd edilmir. Lakin vaxtilə bu ənənələrin mədəniyyət müəssisələrində bədii-kütləvi tədbir kimi təşkil böyük ideoloji və mənəvi əhəmiyyət daşıyırdı. Müasir dövrdə isə yalnız dövlət sərəncamı və fərmanları ilə peşə bayramları kütləvi şəkildə qeyd olunur. Sözsüz ki, Azərbaycanda mövcud olan iqtisadi gərginlik, xüsusilə, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi aradan qaldırıldıqdan sonra ölkə bütün gücünü daxili problemlərin həlli istiqamətinə yönəldə biləcək və əmək ənənələrimiz də bərpa ediləcəkdir.

Çünki bu ənənələr bizə sovet rejimindən yox, xalqımızın tarixi yaradıcılıq əzmindən, fəaliyyətindən miras qalıb. Onlar məhz bu gün də böyük tərbiyəvi əhəmiyyətə malik milli-mənəvi sərvətlərimizdir. Bu sərvətləri qoruyub saxlamaq üçün mədəniyyət müəssisələri onların bədii-estetik təsir gücünün əhəmiyyətini üzə çıxarmalıdırlar. Meydan tamaşalarımızın çoxu həmişə insan əməyinin, gücünün tərənnümçüsü olmuşdur.

Onlar arasında cıdır tamaşaları xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Məhsul bayramlarının təşkili zamanı zorxana tamaşalarına da xüsusi yer ayrılmışdır. Bu baxımdan uzun illər boyu xalqımızı iqtisadi bolluğa səsləyən "Şum bayramı", "Səpin bayramı", "Çoban bayramı" və s. kimi el şənlikləri də yaranmışdır. Onu da deyək ki, mədəniyyət müəssisələri də xüsusi tapşırıqla el bayramlarımızı emosional tamaşa şəklində nümayiş etdirə bilmişlər. İctimai quruluşun dəyişməsi adət və ənənələrin tərbiyəvi mahiyyətini heç də başqalaşdırma bilməmişdir. Yəni, adət və ənənələr müasir mərhələdə bütün nəsillərin əxlaqına, rəftar və davranışlarına təsir göstərmiş, onların münasibətlərinin tənzimlənməsinə şərait yaratmışdır. Qeyd edək ki, bunlar qırılmaz tellərlə birbirinə bağlıdır. Hər bir adət-ənənə özlüyündə müəyyən əxlaqi mahiyyət daşıyır və insanların bütün həyat fəaliyyətlərində nəzərə çarpır. Bu səbəbdən də əxlaq və davranış, yazılmamış, lakin insanların gündəlik həyatında görünən qanun kimi diqqəti cəlb edir. Lakin sadalananlar adət və ənənəni əxlaqla eyniləşdirmək cəhdi kimi başa düşülmür.

Ədəbiyyat

1. Ə.Məmmədov. "Mədəni fəaliyyətin differensial təşkili". "Mars Print" nəşriyyatı. Bakı – 1998.
2. A.Aslanov. "Estetika aləmində". "Yazıçı". Bakı – 1987.
3. Ə.Məmmədov. "Milli adət və ənənələr". "Mars Print" nəşriyyatı. Bakı – 2000.
4. A.S.Makarenko. "Seçilmiş pedaqoji əsərləri". "Azərbaycan məktəbi" jurnalı. Bakı – 1950.
5. İ.Hüseynov. "Azərbaycan Milli Adət və Ənənələrinin Bədii-Estetik Mahiyyəti". Bakı – 2002.

Резюме

Статья, исследует психологические, нравственные аспекты бытовой, общественной, культурной эволюции Азербайджанского народа.

Автор статьи "отправляясь" в важнейшие периоды истории читателя, анализирует их и приходит к выводу, что некоторые традиции обречены на гибель так как не отвечают духовным и эстетическим идеалам и желаниям людей.

Ключевые слова: Культура, искусство, фольклор, духовные ценности и культурное поведение, традиции

Summary

The article, both spiritual and moral characteristics in the traditions of old Azerbaijan are investigated and some ideological reasons why some of these values were followed and some were restricted during former Soviet Union are handled. At the same time investigates the introduction of some traditions to our social life during the period of Soviet Union. And the writer is on behalf of the idea that those traditions are inevitable to perish since they do not respond the spiritual and aesthetic ideals and desires of the people

Key words: Culture, art, folklore, spiritual values and cultural behavior, traditions

VİDADI NƏRİMANBƏYOVUN YARADICILIĞINDA UŞAQ OBRAZLARI

Aybəniz Pənahova,
ADRA, İncəsənət əsərlərinin bərpası və ekspertizası
ixtisasının magistrı, II kurs
aybeniz.penahova@mail.ru

Azərbaycan incəsənət tarixində Xalq rəssamı Vidadi Nərimanbəyovun yaradıcılığının özünəməxsus yeri var. Təkrarsız əsərləri ilə şöhrət qazanan rəssam, demək olar ki, onların çox hissəsini müharibə mövzusunə həsr edib.

Yaradıcılığının erkən dövründə Böyük Vətən Müharibəsi mövzusunda işləyərkən, əsasən torpaqlarımızın azadlığı uğrunda mübarizə aparan, döyüşən gənc, cəsur, igid əsgərlərin bədii portretlərini ustalıqla göstərməklə yanaşı, sonralar bu mövzuya fərqli yanaşaraq, ağır savaş illərinin uşaq obrazlarını canlandırır. Həmin əsərlərdə II Dünya Müharibəsi dövründə ata-anasından, qayğısız uşaqlıq çağlarından məhrum, hər zaman valideyn məhəbbətinə, şəfqətinə ehtiyac duyan körpələrin taleləri öz əksini tapıb.

Rəssamın yaradıcılığında ümumiyyətlə uşaq obrazları geniş yer tutaraq, əsas mövzuya çevrilib. "Müharibə uşaqları", "Zəncirotu", "Gənclik", "İntizar", "Sarı paltarlı qız", "Yolda", "Leyla və yolunu azmış göyərçin" və s. bu mövzuda yaratdığı əsərlərdəndir.

V.Nərimanbəyov müsahibələrinin birində "Zəncirotu" tablosunun yaranmasının qısa tarixçəsini belə qeyd edir:

"Bildiyiniz kimi mən SSRİ Rəssamlar İttifaqı hərbi komissiyasının üzvüyəm. Sənət dostlarımla birlikdə tez-tez hərbi hissələrə getməli oluram. Həmin hissələrdə keçirilən bir çox tədbirlərdə iştirakım şübhəsiz ki, yaradıcılığıma da müəyyən təsir bağışlayır. Əsgəri hissələrin birində gördüyüm şən uşaqların gülüşü, maraqlı oyunları "Zəncirotu" tablosunun yaranmasına səbəb oldu. Mən burada iri planda başının üstündə topa-topa ağ buludlar, açıq rəngli dinc səma, qarşısında bəhərli nar ağacı, əlindəki zəncirotu ilə oynayan oğlan uşağı, arxa planda isə uçuş meydanı, qırıcı təyyarə və radar görünən bir mənzərə təsvir etmişəm.

Bu mənzərə qeyd etdiyim kimi canlı müşahidənin məhsuludur" (4).

Tablo müharibədən sonrakı dinc, firavan həyatın xoşbəxt günlərini əks etdirir. Müharibə əhval-ruhiyyəsi əks olunmasa da, hər an başlanması mümkün döyüşlərin "nəfəsi" duyulur.

"Zəncirotu" əsərində ön planda təsvir olunan oğlan obrazı və zəngin koloritli mənzərə xüsusi ahəng yaradır. Rəssamın bu üslubda işlədiyi kompozisiya dərin mətləblərdən xəbər verir. İlk növbədə nəzərə çarpan təzad tamaşaçını düşünməyə vadar edir, zəngin koloritə malik olan mənzərə, uşaqların məsum oyunlarının təsviri, xoş günlər və müharibənin dəhşətli rəmzləri: silahlar, lokatorlar, raketlər. Ümumi süjet xəttinə nəzər saldıqda, uşağın kiçik qovucuğa çevrilmiş zəncirotunu üfürdüyünü, arxadakı qorxunc silahların bu uşağın sakit, xoşbəxt həyatını qoruduğunu izləyirik.

Əsərin kompozisiyasına diqqət yetirdikdə, ustalıqla işlənmiş zən-

gin rəng qamması tamaşaçını cəlb edir. Belə ki, təbiətin – ağacların, dağların, səmanın zəngin koloriti məharətlə seçilmişdir. Rəng çalarları firavan həyatı daha da poetikləşdirir. Bu gözəllik uşağın duruşunda, mənalı baxışında əks olunaraq, əsərin ifadəliyini və əsas ideyasını xeyli gücləndirir. Kompozisiyadakı xırda detallar, yolun ağ rəngli düz xətti və sair ştrixlər də uşaq obrazı ilə təbiət arasında vəhdətin möhkəmlənməsinə xidmət göstərir (2).

Rəssam böyük ustalıqla müxtəlif təsviri üsullarla, işarələrlə yaz fəslinin gözəl ab-havasını əks etdirib. Məhz baharın təsviri də səbəbsiz deyil. Təbiətdəki bütün gözəlliklərin oyanışı, dirçəlişi yaz məxsus olduğu üçün müharibədən sonrakı həyat da bu fəsilə əlaqələndirilib.

Əsər qeyri-adi formada mərkəzi kompozisiya quruluşuna malik olsa da özünəməxsus bəzi elementlər diqqəti çəkir. Bu da uşağın proporsiyalarının real ölçülərdən çox böyük verilməsidir. Eləcə də əsərdə gərgin perspektivliyin mövcudluğu, məkanın sıxılması hiss olunur.

Koloritdən bəhs edərkən onu da qeyd etmək lazımdır ki, əsərdə soyuq rəng qammasına daha çox üstünlük verilmişdir. Belə ki, səmada, dağların ətəyində, uzanan yol xəttində göy, mavi rəng çalarlarından, ön planda verilmiş nar ağacında, yerdəki çəmənlərdə yaşıl rəngin müxtəlif tonlarından istifadə edilmişdir.

Rəssamın kətan üzərində, yağlı boya texnikası ilə yaratdığı əsərlərdən biri də “Müharibə illərinin uşaqları” tablosudur.

Əsər maraqlı kompozisiya quruluşuna malikdir. Baxış nöqtəsi arxa plandan yönəlmişdir. Rəssam tabloda müharibə meydanında təsadüfən raslaşdığı körpəni qucağına almış dənizçi obrazı yaradıb. Savaşın, ölümün nə olduğunu dərk etməyən körpədə hələ müharibə anlayışı yoxdur. Dənizçinin qucağına çıxan kimi onun papağındakı lent ilə oynayır. Uşağın qayğısız, dünyadan

xəbərsiz, məsum üzüne baxan dənizçinin simasındakı ifadə onun bir anlığa harada və hansı şəraitdə olduğunu unutduğu qənaəti yaradır.

Tablonun aşağı hissəsində döyüşçünün yoldaşları hücumə keçib vuruşur, lakin əsgər qucağındakı körpəni görüb, xəyalında öz dinc həyatına qayıdır, hətta qolundakı yarasını da unudur.

V.Nərimanbəyov “Müharibə illərinin uşaqları” əsərində isti rəng qammasından daha çox istifadə etmişdir (3).

Rəssamın uşaq mövzusunda yaratdığı bir neçə portret əsərləri də xüsusi maraq doğurur. Kiçik qız və oğlan obrazları özünəməxsus ifadəliyi ilə əks olunub. Bu portretlərdə dəfələrlə oğlu Əmirbəyi, qızı Nigarı canlandırıb. Rəssamın təsvir etdiyi uşaq obrazları öz ifadəli baxışları, bəzən fikirli, bəzən də qayğısız görünüşləri ilə daim diqqət çəkməyi bacarmışlar.

V.Nərimanbəyovun böyük sevgi qazanan əsərləri sırasındakı “Xatirələr” tablosunda əsas qəhrəmanlar iki uşağın obrazıdır.

Kimsəsiz uşaqların üzündəki ifadə tamaşaçıya hər şeyi aydınlaşdırır. Onlar amansız müharibənin gətirdiyi acı günləri yaşamağa məhkumdurlar. Bu körpələr təkcə valideynlərini deyil, bütün yaxın-

larını, eləcə də ev-eşiklərini itirib, qayğısız uşaqlıq çağlarından ayrı düşüblər.

Didərgin düşmüş qız uşaqları doğmalarını itirsələr də, ev-eşiksiz qalsalar da, xoş xatirələrin təsiri altında analı-atalı günlərini düşünərək heç də ümitsizliyə qapılmırlar. Hətta xoş xatirələr pozulmasın deyə, qımıldanmadan bir-birinə qısılib oturublar.

Sanki kiçik bir hərəkət onları bu xoş xatirələrdən ayıracaqmış kimi...

Rəssam uşaqları əsgər şinelinə bürünüb, əsgər ayaqqabısı geyinmiş vəziyyətdə təsvir edərkən, sanki daxili aləmlərində valideynlərinə, xoş günlərinə qovuşduqlarını təsvir etmək istəyib. Balacalardan biri digərinə sığınaraq mışıl-mışıl yuxuya dalmışdır. Uşaqların simasındakı ifadəlilik yüksəkdir. Rəssam zəngin kolorit vasitəsilə əsərin yüksək dramatizmini daha da gəldirir. Şəklə nəzər yetirdikdə, əsasən soyuq rəng qammasından daha çox istifadə edildiyinin şahidi oluruq. Məzmun ilə kompozisiya vahid təşkil edir. Bu xüsusiyyət rəssamın bütün əsərləri üçün səciyyəvi cəhətdir. Elə bu səbəbdən də həmin əsərlər bir tamlıq təşkil edir və tamaşaçı tərəfindən yüksək qiymətləndirilir (4).

Vidadi Nərimanbəyovun yaratdığı uşaq obrazları Azərbaycan təsviri incəsənətində diqqətəlayiq yer tutmuşdur. Rəssam həmin əsərlərdə körpələrin məsum hisslərini, düşüncələrini, yaşadıkları acıları, xatirələrindəki xoş günləri böyük ustalıqla təsvir etmiş, eləcə də tamaşaçıya ötürməyi bacarmışdır.

Ədəbiyyat

1. “Bakı” qəzeti. № 239. Bakı - 1980.
2. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti. №14. Bakı - 1978
3. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti. № 7. Bakı - 1980.
4. “Qobustan” jurnalı. № 2. Bakı - 1978.

Резюме

В статье речь идет о детских образах в произведениях Видади Нариманбекова. Здесь дети представлены в дни беспощадной войны, вдали от беззаботной жизни и в разлуке с домом. В статье были проанализированы произведения “Одуванчик” и “Дети войны”.

Ключевое слово: Видади Нариманбеков, художник, Азербайджанское искусство, произведение, живопись, тема ребенка.

Summary

The article refers to child characters turning up in works of painter called Vidadi Narimanbayov. The children have been described in the days of terrible war as deprived of their parents, as well as under circumstance with no care. In the article, works named “Zencirotu” and “Muharibe usaqlari” have been analyzed.

Key words: Vidadi Narimanbeyov, Artist, Azerbaijan Art, work, painting, the theme of child.

Qarabağ – işğaldakı mədəni irsimiz

Gülzar Nəzərova,
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və
İncəsənət Universitetinin magistrı
E-mail: gulnar.nazarova.92@mail.ru

Azərbaycanın qədim və zəngin tarixi vardır. Xalqımızın əmək və döyüş cəbhələrində, elm, sənət, söz meydanlarında rəşadətlərlə dolu keçmişinin izləri bu məmləkətin hər guşəsində indiye qədər yaşamaqdadır. Bu mənada antik sivilizasiyalar məskəni kimi tanınan Qarabağımız da istisna deyil

Doğrudur, son illər bədnam ermənilərin təcavüzünə məruz qalması, ərazilərində daşnak vandallarının at oynatması onun füsunkar təbiətinə, yeraltı və yerüstü sərvətlərinə, yaşayış məntəqələrinə, mədəniyyət abidələrinə böyük ziyan vurub, lakin fakt faktlığında qalır ki, dünyanın il insan məskənlərindən biri məhz bu bölgədə yerləşir. “Qarabağ əraziləri qədim dövrdə “Arsax” adı ilə (“Arsax” sözü qədim türk tayfası olan sakların adı ilə bağlıdır və “igid sak”, “ər sak”, “sak kişisi” mənalarını verir) Albaniya dövlətinin (e.ə. IV – e.VIII əsrlər)

tərkibində olmuşdur. Albaniya dövləti müasir Azərbaycan Respublikasının ərazisi də daxil olmaqla daha geniş torpaqlara malik idi” (5, səh. 4). Ümumiyyətlə, Qarabağ sözü “qara” və “bağ” sözlərinin birləşməsindən yaranmışdır. Həmin sözün tarixi XII əsrə aiddir. Qara sözü həm rəng, həm də qalın, sıx anlamına gəlir.

Qarabağ mədəniyyətimizin də əsas beşiyi sayılır. Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, bu bölgədə ta qədimdən insanlar məskunlaşmış, yaşamışlar. Qarabağ torpaqları fəxrlə qeyd etdiyimiz tarixi abidələrə, zəngin bədii nümunələrə, maddi və mənəvi sərvətlərə malik, mədəniyyətimizi ən gözəl şəkildə təmsil edən ərazilərimizdən biridir. Bu gün işğal altında qalmasına baxmayaraq, Azərbaycanın əsas mədəni sərvətlərinin mövcud olduğu məkandır. Təəssüf ki, işğal olunarkən həmin yerlərdəki müxtəlif abidələrimiz, muzey eksponatlarımız talan edilmiş, dağıdılmışdır və sözügedən barbarlıq aktları hələ də yekunlaşmayıb. “Qarabağ ərazisində sayı 2000-dən artıq müxtəlif növ mədəniyyət abidəsi qeydə alınmışdır ki, bunların da əksəriyyətini epiqrafik abidələr təşkil edir. Azərbaycanın Şuşa, Ağdam, Bərdə, Füzuli, Zəngilan, Cəbrail, Laçın, Kəlbəcər rayonları ərazisində vaxtilə xeyli miqdarda tikinti, qəbir və s. epiqrafik abidələri qeydə alınmış və tədqiq olunmuşdur” (6, səh.6).

Füzuli rayonu tarixi-mədəniyyət abidələri ilə ölkəmizin memarlıq sahəsindəki öncüllüyünü təsdiqləyən bölgələrindən biridir. Qarabağda yerləşən, ilk insanların məskən saldığı, dünya miqyasında qədimliyimizi sübuta yetirən tarixi abidəmiz Azix mağarası erməni işğalı altındadır. Buradan tapılan müxtəlif daşlardan düzəldilmiş əmək alətləri və aşkar edilmiş bir çox digər məmulatlar əsasında Azix mağarasının Yer kürəsində qədim insan məskənlərindən olduğu sübuta yetirilib. Lakin mağaranın indiki vəziyyəti barədə ətraflı məlumat yoxdur.

Ağdam rayonunda keçmiş tarixi əks etdirən bir çox maddi mədəniyyət nümunələri, abidələri mövcud olmuşdur. Ərazidə yerləşən Çörək muzeyində əkinçilik, taxılçılıqla bağlı müxtəlif eksponatlar sərgiləndi. Lakin işğal nəticəsində həmin muzey eksponatları məhv edilmişdir. Ağdamda Qarabağ xanı Pənahəli xan tərəfindən inşa

etdirilmiş XVIII əsrə məxsus Şahbulaq qalası da işğalçılar tərəfindən təcavüzə uğramış, ilkin görünüşü dəyişdirilmişdir.

Xalqımızın qədimliyini sübuta yetirən başqa bir yaşayış məskəni - Kəlbəcər rayonunda yerləşən, paleolit dövrünə aid Zar mağara düşərgəsi də işğal altındadır. Təcavüzkarlar Laçın rayonundakı Ağoğlan monastrını qarət etdikdən sonra görkəmini dəyişdirmişlər; Üzerindəki bir çox alban ornamentlərini, daş yazıları silmişlər, bir sözlə abidənin özünəməxsus gözəlliyi qeyb olmuşdur.

Təmiz havası, sərt dağları, tarixi-mədəni abidələri ilə seçilən Şuşa rayonunda da bir çox abidələrimiz məhv edilmişdir. Şuşa qalasının tarixi barədə dəqiq məlumat vermək mümkün deyil. Ancaq Qarabağ tarixçilərinin fikrinə görə, Bayat (1748) və Şahbulağı (1752) qəsrlərindən sonra tikilmişdir, lakin onların qeyd etdiyi tarixlə digər mənbələr uyğunlaşmır (Hicri 1170, miladi 1756-57). E.Avalov isə bu qarışıqlığa XIX əsrin rus mənbələrindən cavab tapmışdır. Onun məlumatına görə, Şuşa Cümə məscidinin divarındakı kitabədə İsmayıl Şuşa şəhərinin əsasının hicri təqviminə 1167-ci ildə Pənah xan tərəfindən qoyulduğu yazılıb. Həmin kitabədən məlum olur ki, Şuşa qalası 1753-cü ilə aiddir. Yenidənqurma işləri zamanı həmin kitabə aradan götürülmüşdür. İşğalçıların zəbt etdiyi Şuşa qalası görkəmi, özünə-xas konstruktiv elementləri ilə seçilmişdir. Qalanın dairəvi bürcləri, üç qapısı var. Onlardan biri olan Gəncə qapısı yüksək memarlıq xüsusiyyətləri ilə fərqlənir. Gəncə qapısı XVIII əsrə aiddir.

Şuşada yerləşən digər memarlıq nümunəsi - Saatlı məscidi də hazırda işğal altındadır və görünüşü dəyişdirilmişdir, abidəyə işğalçılar tərəfindən müdaxilə edilsə də, bəzi elementlərini özündə saxlamışdır.

Yuxarı Gövhər ağa məscidinin memarı XIX əsrdə yaşayıb-yaratmış Kərbəlayı Səfi xan Qarabaği olub. O, məscidi 1883-cü ildə inşa edib. İlk olaraq İbrahim xan bu ərazidə 1768-ci ildə Şuşanın Böyük Məscidini tikdirib. Məscid ibadət salonundan ibarət olmuşdur. Aşağı

Gövhər ağa məscidinin ətrafındakı memarlıq kompleksinə məscid, mədrəsə, yaşayış evləri daxildir.

Xocalı rayonu ən qədim abidələri və mədəniyyət nümunələri ilə seçilirdi. Ərazidə yerləşən Əsgəran qalasının tarixi ilə bağlı müxtəlif mənbələr mövcuddur. Qala bürclər və divarlarla əhatə olunmuş böyük istehkamdır. İşğal zamanı həmin qala məhv edilmişdir. 1992-ci ildə Xocalıda qəddar düşmənlər tərəfindən həyata keçirilən soyqırım nəticəsində "Xocalı mədəniyyəti" darmadağın olundu. İşğalçılar tunc və dəmir dövrünə aid abidələrimizi, kurqanlarımızı və qəbiristanlıqlarımızı tamamilə dağıtdılar. Çox acınacaqlı haldır ki, Azix, Tağlar kimi qədim mağaralarımızın, Xocalı kompleksi, Xantəpə, Kültəpə, Şomutəpə kimi kurqanlarımızın aqibəti bizə hələ də məlum deyildir.

Qarabağ dekorativ tətbiqi sənət sahəsi üzrə də çoxlu maddi mədəniyyət nümunələrinə malik olmuşdur. Azərbaycanın müxtəlif xalçaçılıq məktəbləri kimi, Qarabağ xalçaçılığı nümunələri də Avropa təsviri sənət əsərlərində rəsm edilmişdir. Qarabağ xalçaçılıq məktəbinə aid "Muğan xalçası"nı Hans Memlingin (XV əsr) "Məryəm körpəsi ilə" və "Bir gəncin potreti" rəsmlərində görə bilirik. Qarabağ xalçalarının quruluşu ara sahə və haşiyə qurşağından ibarətdir. Ara sahələrdə bəzək elementləri yerləşir. Xalçaların bəzək elementləri arasında heyvan, quş, insan təsvirləri, nəbati və həndəsi ornamentlər, müxtəlif formalı elementlər vardır.

Qarabağ xalçaçılıq məktəbinin hər bir növü özünəxas quruluşu, elementləri, bədii tərtibatı ilə seçilir. Tədqiqatçılar həmin xalçıları üç qrupa bölürlər: Aran, Şuşa və Cəbrayıl. Xalçaların üzərində işlənmiş hər bir işarənin xüsusi mənası vardır. "Aran", "Bağcadagüllər", "Balıq", "Buynuz", "Bərdə", "Bəhmənli", "Qarabağ", "Qoca", "Ləmbəranı", "Muğan", "Talış", "Malibəyli", "Xanqərvənd", "Xantirmə", "Çələbi" və s. çeşnili məhsullar Qarabağ sənətkarlığının gözəl nümunələrindəndir.

Qarabağ xalçaçılığının Şuşa qrupuna aid olan xovlu xalça növü "Lampə xalçalar"ı XIX əsrin I yarısında Şuşada toxunmuş, daha

Aran xalçası

sonra digər məntəqələrə yayılmışdır. Xalça uzunsov toxunurdu. Sumax xalçalarında S şəklində əjdaha təsvir edilib. Şuşa toxuculuq mərkəzinin əsas nümunələrindən biri olan "Molla Nəsrəddin xalçası"nın süjet mövzusu Molla Nəsrəddin jurnalı ilə bağlıdır. Xalçalara diqqət yetirsək, ondakı ağac təsvirlərini, ördək, ev, xoruz və s. rəsmləri görə bilərik.

Qarabağ tipinin Cəbrayıl qrupuna daxil olan "Xanlıq xalçası"nın orijinal nümunələri xüsusi sifarişlə toxunmuş mürəkkəb kompozisiyalı xalını özündə əks etdirir. Məsələn, XIX əsrdə şairə Xurşidbanu Natəvanın müşayiəti altında xalq arasında "xan qızı" kimi tanınan "Xanlıq xalçası" hazırlanmışdır. Qarabağ xalçaçılıq məktəbinin Cəbrayıl qrupuna aid "Qasımuşağı" xalçalarına məxsus zoomorfik naxışlar çox sadə mifik heyvan cizgilərilə təqdim olunmuşdur. Bu naxışlardan ən əsası əjdaha təsviridir.

Naxçıvan xalçaları Qarabağ xalçaçılıq məktəbinə aid olub, müx-

təlif ornamentlərlə bəzənmiş xovlu xalça növü idi. Qarabağ tipinə mənsub "Şabalıdbuta xalçaları"nın orta sahəsini sağ və sol tərəflərə "baxan" buta bəzəyir. Orta sahəsini "qotazlı buta" və ya "əyri buta"nın bəzədiyi "Şabalıdbuta"lara da təsadüf olunur.

Qarabağ xalçalarımıza xarici ölkə muzeylərində də rast gələ bilərik. Onlardan bəzilərini nəzərdən keçirək. Xüsusilə XIX əsr Qarabağ məktəbinə məxsus "Çələbi" adlı xalçanın adını vurğulamaq lazımdır. Lakin xalça Qazağa aid edilmişdir. Xalçanın kompozisiyasını açıqlayaq: qırmızı rəngli ara sahədə toxunmuş iki ağ yerlikli göl, onların içərisində dörd çıxıntılı həndəsi element, bu göllərdən kənara paylanan on iki şüa kimi nur saçan qoldan ibarətdir. Maraqlısı odur ki, həmin xalça Avropada kolleksiyaçılar arasında "Eagle Gazakh" (Qartallı Qazax) adlandırılıb.

Sankt-Peterburqda mühafizə edilən Qarabağa aid "Talış" kompozisiyalı xalça nümunəmiz 1904-cü ildə K.A.Inostransev tərəfindən Ağstafadan alındığı üçün onu "Ağstafa" adı ilə tədqim etmişlər. Xalça XIX əsrin II yarısına məxsusdur, ərişi sarı rəngli yundan çəkilib, ara sahəsində qırmızı rəngli yerlik üzərində iki ədəd zoomorf formalı element konturların köməyi ilə həllini tapmışdır və onların üst hissəsində həyat ağacına oxşar kiçik həndəsi element təsvir olunmuşdur. Beş cərgədən ibarət haşiyyə zolağı simmetrik vəziyyətdə nəbəti və həndəsi elementlərlə bəzədilmişdir.

Budapeştdə saxlanılan digər bir xalçamız da Qarabağ xalçalarından biri olan "Qoca xalçası"dır. Xalça Budapeştdə mühafizə edilən ən böyük ölçülü sənət əsərlərindəndir. Belə tipli xalçalar isə Xan Qarabağ xalısı adlanırdı. Burada süjetli xalçalarımıza da rast gəlirik ki, onlardan birini nəzərdən keçirək. Xalı XVI əsrdə Təbrizdə toxunmuşdur və süjetlidir. Bizə fragment olaraq çatmışdır, xalının dördə bir hissəsidir.

Xalçaçılıq sənətində rənglərdən istifadə olunmasının xüsusi qanunauyğunluqları var. Belə ki, Qarabağda boyaqçılıq sənəti xalq təfəkkürünə əsasən yaranmışdı. Ümumilikdə, yun ipin boyanmasında istifadə edilən təbii boyaq maddəsi müxtəlif üsullarla əldə edilirdi. Belə desək, sarı rəng almaq üçün Qarabağda soğan qabığı və sairədən; qırmızı rəng almaq üçün ən çox boyaq kökündən; qara rəng almaq üçün qozun xırda meyvələrindən, qabığından, nar qabığından və s. istifadə edirdilər. Bundan əlavə, təbii boyaq maddəsi almaq üçün böyürtkən, yemişan, alça lavaşanası, zəy və s. bu kimi məhsullardan yararlanırdılar.

"Musa Kalankatlı yazır ki, burada dəmir, mis, qızıl, gümüş hasilatı inkişaf etmişdi. Mahir peşəkar ustalar dəmirdən silah, əmək alətləri (qılinc, xəncər, balta, oraq, bıçaq və s.), qiymətli metaldan isə zinət və məişət əşyaları (sırğa, üzük, qolbağı, boyunbağı, kəmə, diadema, piyalə, boşqab, vaza, qənd qabı və s.) düzəldirdilər" (7, səh. 13). Qədim dövrdən burda yaşamış insanların yaratdıqları alətlər, sənətkarların əl işləri xalqımızın təfəkkürünə işarədir. Belə ki, Azıx və Tağlar mağaralarından tapılan alətlər qədimliyimizi sübuta yetirir.

Digər tərəfdən, arxeoloji tədqiqatlar zamanı Qaraköməktəpə yaşayış yerindən aşkar edilmiş tunc silahlar, gil qablar və başqa məişət mənzəli əşyalar xalqımızın sənətkarlığını ifadə edir.

Qarabağa aid olan Üzərlikəpə yaşayış məskənində hələ qədim dövrdən bitkilərdən boyaq rəngi almağı öyrənmişdilər. Hətta həmin

boyaq rəngindən gil qabların rənglənməsində istifadə edirdilər. “Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, Üzərliktəpə sakinlərinin həyatında daş alətlər əsas yer tuturdu. Belə ki, burada daşdan düzəldilmiş ox ucları, daş bıçaqlar, çoxlu həvəngdəstələr, kirkirə daşları aşkar edilmişdir. Bundan əlavə daşdan toppuz başları, tərəzi daşları, bəzək və ya dini əşya rolu oynayan döş asmaları və s. düzəldilmişdir ki, bütün bunlar 3–4 min il bundan əvvəl hələ də yerli əhalinin həyatında daş alətlərin üstün rol oynadığını göstərir” (8, səh.14).

Beləliklə, Qarabağ kimi zəngin nümunələrə malik regionumuzun olması Azərbaycanın mədəniyyətinin böyük uğurudur. Qarabağ sənət məkanıdır, sanki gözəl abidələr orda toplanmışdır. Regionun səfali havası, təmizliyi, ətraf mühiti burda məskunlaşmış insanların yaradıcılığının mənbəyi olmuşdur. Əbəs yerə deyil ki, “Qarabağ” termini səfali bağ anlamı kəsb edir.

Ədəbiyyat

1. Qarabağ - irsimizin ədəbi yaddaşı. Bakı – 2008.
2. V.Muradov “Azərbaycan xalçaları”. Qarabağ qrupu. “Elm”. Bakı – 2010.
3. “Azərbaycan xalçaları dünya kolleksiyalarında”. Bakı – 2010.
4. R.Əfəndiyev Azərbaycan bədii sənətkarlığı dünya muzeylərində. “İşıq”. Bakı – 1980.
5. Qarabağ Azadlıq Təşkilatı. Qarabağ haqqında tarixi faktlar. Bakı – 2009.
6. Qarabağ abidələri. “Günəş-B”. Bakı – 2009.
7. A.Məhəmmədov. “Qarabağ, onun qədim tayfaları və toponimləri”. “Mütərcim”. Bakı – 2008.
8. R.Göyüşov Qarabağın keçmişinə səyahət. “Azərnəşr”. Bakı – 1993.
9. <http://az.wikipedia.org>.
10. <http://www.carpetsmagazine.com/%C9%99trafl%C4%B1/Qaraba%C4%9Fda-yun-ipin-xalq-%C3%BCsulu-il%C9%99-boyanmas%C4%B1>.

Резюме

В представленной статье показаны исторически-культурные памятники. Представлена информация о развитии народного творчества. На прекрасном примере Карабахского искусства-ковроткачества. Используемые на коврах орнаменты, особенности ткачества, отличает их от других ковров. Карабахская культура неотъемлемая часть Азербайджанской культуры.

Ключевые слова: Карабах, исторические памятники Карабаха, народное творчество Карабаха, Карабахская школа ковроткачества.

Summary

The proposed article Garabagh's historical and cultural monuments, about the development of folk art are informed. One of the best examples of Garabagh's folk art is carpet weaving. The ornaments used in carpets, weaving features distinguish from other carpets. Garabagh culture is an inseparable part of Azerbaijan culture.

Key words: Garabagh, Garabagh historical monuments, Garabagh's folk art, Garabagh carpet school, the art of dying in Garabagh.

Bizi qovuşmamış ayırdı ölüm...

20 Yanvar faciəsindən 26 il ötür

Yaziya sərlovhə seçdiyimiz bu hüznü ifadədə 1990-cı ilin 20 yanvarında sevdiyi qızı itirmiş bir aşiqin ah-naləsi, sonsuz kədəri, ciyərparəsinin məzarı önündə axıtdığı acı gözyaşları əks olunur. Nə yazıq ki, ötən xoşbəxt günlər dönməyəcək, çiləklənmiş arzular, perik düşmüş xəyallar bir daha gerçəkləşməyəcək...

***"Sənə yalvarıram, qalx ordan gedək,
Kaş ki, bu ayrılıq yuxu olardı.
Nə vaxt nişanlanacaq, harda toy edək?!.
Neçə istəyimiz, arzumuz vardı.***

***Bizi qovuşmamış ayırdı ölüm,
Mən yenə əhdimə sadıq qalıram.
Bir nişan üzüyü almışam, gülüm, -
Bu gün məzarınla nişanlanıram..."***

Bu, hələ bədbəxtliyə düçar olan bircə nəfərin hönkürtüsü, ümidləri qarsımsı, inamı sarsılmış bircə nakamın göylərə bülənd olan etirazı, hayqırtısıdır! Amma axı o məşum gündə Vətən bir deyil, yüzlərlə qeyrətli balasını, əziz övladını itirdi!

1990-cı il yanvarın 20-də baş verən faciəli hadisələr süquta uğramaqda olan sovet imperiyasının mənfur repressiya maşınının xalqımıza qarşı törətdiyi amansız cinayət idi. Həmin gün 130-dan çox dinc insanın xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilməsi, 1000-ə yaxın insanın yaralanması, şübhəsiz ki, ölkə üçün böyük dərdirdi...

Əslində, 20 Yanvara aparan yol 1988-ci ilin ziddiyyətli hadisələrindən başlamışdı. Keçmiş imperiya rəhbərliyinin xeyir-duası ilə Ermənistanın Azərbaycana qarşı irəli sürdüyü ərazi iddiaları nəticə etibarilə xalqımızın milli müstəqillik və istiqlaliyyət uğrunda mübarizəsinə təkan verdi. Respublika vətəndaşları ölkəmizin ərazi bütövlüyünü qoruyub saxlamaq üçün öz iradəsini ortaya qoydu.

1989-cu ildən etibarən ümumxalq etirazları bütün ölkəni bürüdü və avqust ayından proses idarəolunmaz müstəviyə keçid aldı.

1990-cı il yanvarın 19-da Azərbaycanda fəvqəladə vəziyyətin elan edilməsinə 7 saat qalmış 11 minlik sovet ordusu hissələrinin respublikamızın paytaxtına yeridilməsi zəminində insan hüquqlarına dair beynəlxalq sənədlər, o cümlədən "İnsan hüquqlarının ümumi Bəyannaməsi", "Vətəndaş və siyasi hüquqlar haqqında" və "İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında" beynəlxalq paktlar, habelə keçmiş SSRİ və Azərbaycan SSR-nin konstitusiyaları kobudcasına pozuldu. Sovet ordusunun böyük kontingentinin, xüsusi təyinatlı bölmələrin və Daxili Qoşunların Bakıya hücumu xüsusi qəddarlıq və

görünməmiş vəhşiliklə müşayiət edildi. Kommunist diktaturası Çexoslovakiyaya, Macarıstana, Əfqanıstana qarşı həyata keçirdiyi hərbi müdaxiləni İttifaqın müttəfiq respublikalarından olan Azərbaycanda da təkrarlamaqdan çəkinmədi.

Həmin gün axşam SSRİ DTK-nın "Alfa" qrupu Azərbaycan televiziyasının enerji blokunu partlatdı, respublikada televiziya verilişləri dayandırıldı. Gecə isə qoşunlar fəvqəladə vəziyyətin elan edilməsindən xəbərsiz olan şəhərə daxil oldu və əhaliyə divan tutmağa başladı. Mixail Qorbaçovun müəmmalı fərmanı qüvvəyə minənə qədər - yanvarın 20-də gecə 1-dək artıq xeyli insan qətlə yetirilmişdir. Bakıda fəvqəladə vəziyyətin elan olunması haqqında məlumat isə

əhaliyə yalnız yanvarın 20-də şəhər saat 7-də respublika radiosı ilə çatdırıldı. Həmin vaxt öldürülənlərin sayı artıq 100 nəfərə çatmışdı.

“Azərbaycanın informasiya blokadasına alındığı belə bir şəraitdə həqiqətləri operativ surətdə dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq son dərəcə çətin idi. Dəhşətli faciəyə kəskin etiraz olaraq 1990-cı il yanvarın 21-də ailəsi ilə birgə Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyinə gələrək mətbuat konfransı keçirən ümummilli liderimiz Heydər Əliyev hadisəyə operativ və düzgün qiymət verən ilk vətənpərvər siyasi xadim oldu.

Ulu öndərin qətiyyətli mövqeyi respublikamızın informasiya blokadasına alındığı ağır günlərdə totalitar rejimə ağır və sarsıdıcı zərbə vurdu. Heydər Əliyev çıxışında kommunist rejiminin gerçək simasını açdı, xalqımızın suveren hüquqlarına qəsd olunduğunu bildirdi, aneksiya siyasətinə qəti etirazını ifadə etdi. Dahi lider üzləşdiyi təzyiqlərə məhəl qoymadan, öz cəsarəti, nüfuzu, yenilməzliyi ilə Azərbaycana sədaqətini bir daha göstərdi. Psixoloji və ruhi sarsıntı içərisində yaşayan azərbaycanlılar 1990-cı il yanvarın 21-də Moskva nümayəndəliyinin binasında onun qəzəbli və qətiyyətli bəyanatının doğurduğu əks-sədanı eşitdilər. Heydər Əliyev bütün təzyiq və təhdidlərə baxmayaraq, mənsub olduğu xalqın faciəsinə məsuliyyət daşıyanları Kremlin bir addımlığında, həm də bütün dünyanın gözü qarşısında ittiham edirdi. Bu bəyanat həm də faciəyə verilən ilk siyasi qiymət idi...

Ulu öndər xalqın təkidli tələbi ilə ikinci dəfə hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra bu məsələ yenidən gündəmə gəldi və 20 yanvar hadisələrini lazımcına qiymətləndirmək yolunda ciddi addımlar atıldı. 1990-cı il noyabrın 21-də böyük siyasi xadim Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi 20 Yanvar faciəsi ilə bağlı tarixi qərar qəbul etdi.

“20 Yanvar faciəsinin dördüncü ildönümünün keçirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin 5 yanvar 1994-cü il tarixli fərmanı ilə Milli Məclisə 20 Yanvar hadisələrinə tam siyasi-hüquqi qiymət verilməsi tövsiyə olundu. Milli Məclisdə müzakirələrin yekunu olaraq 1994-cü il martın 29-da “1990-cı il yanvarın 20-də Bakıda törədilmiş faciəli hadisələr haqqında” qərar qəbul edildi. Burada 1990-cı ilin qanlı 20 Yanvar faciəsi dövlət səviyyəsində tam hüquqi-siyasi qiymətini aldı...

Ümummilli lider 20 Yanvar hadisələri zamanı həlak olanların xatirəsinin əbədləşdirilməsi istiqamətində də bir sıra mühüm tədbirlər həyata keçirdi. Heydər Əliyev 1993-cü ilin iyununda yenidən hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra ilk olaraq Şəhidlər Xiyabanını ziyarət etdi və

elə yerində tapşırıq verdi ki, qısa müddətdə bütün şəhid məzarlarının üstü götürülsün və burada memorial kompleks ucaldılsın. Bunun üçün dövlət səviyyəsində lazımı vəsait ayrıldı və iş qısa zamanda başa çatdırıldı. Məhz ulu öndərin sərəncamı ilə 20 Yanvar Ümumxalq Hüzün Günü elan olundu. Şəhidlər Xiyabanı xalqımızın müqəddəs and yerinə, ziyarətgahına çevrildi, şəhidlərin ailələri dövlət qayğısı ilə əhatə olundu, 20 Yanvar hadisələrində sağlamlığını itirən əllərin sosial müdafiəsinə, pensiya təminatına ciddi diqqət ayrıldı.

1993-ci ildən başlayaraq 20 Yanvar şəhidlərinin ailə üzvləri və əllərin sosial müdafiəsinin təmin olunması istiqamətində mütəmadi şəkildə görülməli tədbirlər bu gün də ardıcılıqla davam etdirilməkdədir. Azərbaycan Prezidentinin 17 yanvar 2000-ci il tarixli fərmanı ilə 20 Yanvar təcavüzü zamanı yüksək vətəndaşlıq nümunəsi göstərərək həlak olmuş Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarına

“20 Yanvar şəhidi” fəxri adı verilib, “1990-cı il 20 Yanvar hadisələri zamanı əlil olmuş şəxslərə dövlət qayğısının artırılması haqqında” 2003-cü il 15 yanvar tarixli sərəncama əsasən, əlil olmuş şəxslərə verilən aylıq müavinət artırılıb və bu iş indi də davamlı olaraq gerçəkləşdirilir...

Bu gün möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev müharibə veteranlarının, şəhid ailələrinin, əlillərin problemlərinin dövlət səviyyəsində həllini mühüm vəzifələrdən biri kimi qarşıya qoyub. Ölkəmizdə bu istiqamətdə böyük tədbirlər həyata keçirilir. Şəhid ailələrinin, əlillərin sosial təminatı ildən-ilə daha da möhkəmləndirilir. Ölkənin iqtisadi durumunun yüksəlməsi özünü bu qəbildən olan insanların həyat və məişətində daha qabarıq göstərir...

Dövlət başçısının Şəhidlər Xiyabanı kompleksinin yenidən qurulması ilə bağlı sərəncamı Vətən uğrunda canından keçənlərin xatirəsinə ehtiramın daha bir nümunəsinə çevrildi. Prezident İlham Əliyevin sərəncamına əsasən, Şəhidlər Xiyabanı vahid kompleks kimi yüksək səviyyədə yenidən quruldu, abadlaşdırıldı...

2006-cı il yanvarın 19-da Dövlət başçısının “20 Yanvar şəhidinin ailəsi üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqaüdünün təsis edilməsi haqqında” fərmanı ilə 20 yanvar şəhidlərinin ailələri üçün Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqaüdü təsis edildi.

Ölkə başçısının fərmanı ilə 140 nəfər 20 Yanvar şəhidi fəxri adı almış şəxslərin 180 nəfər ailə üzvünə Prezident təqaüdü verilir. 2006-cı il yanvarın 1-dən qüvvəyə minən əmək pensiyaları haqqında qanuna əsasən, 20 Yanvar şəhidlərinin əmək pensiyasını alan hər bir ailə üzvünə aldığı pensiyadan başqa əlavə ödəniş verilir.

Son illərdə ölkədə əlil və şəhid ailələrinin mənzil təminatını yax-

şılaşdırmaq üçün dövlət hesabına fərdi və yaşayış evləri inşa olunur. Konkret rəqəmlə desək, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən 40 nəfər şəhid ailəsi və 20 Yanvar əlili mənzillə, 47 nəfər əlil isə “Oka” markalı maşınla təmin edilib... Əlillərin sağlamlığının bərpası da diqqət mərkəzindədir. Onların reabilitasiyası üçün respublikada yeni sağlamlıq mərkəzləri istifadəyə verilib...

Bakının Yasamal rayonundakı “20 Yanvar” dairəsində inşa edilən memorial abidə kompleksi də şəhidlərimizin ruhuna böyük ehtiramın göstəricisidir. Ümumi sahəsi 1500 kvadratmetr olan Xatirə kompleksinin mərkəzində hündürlüyü postamentlə birlikdə 8 metr olan əzəmətli abidə ucaldılıb. Kompleksin üzərində 20 Yanvar faciəsi zamanı həlak olmuş 147 nəfərin adı və soyadı qızılı hərflərlə həkk edilib.

20 Yanvar hadisələrindən artıq bir igidin ömrü qədər vaxt - 26 il keçir. Bu gün də cəsur övladlarımızın fədakarlığı məhəbbətlə xatırlanır, onların əziz xatirəsi böyük ehtiramla yad edilir. Hər il yanvarın 20-də xalqımızın bütün nümayəndələri, respublikanın müəssisə və təşkilatları kimi, nazirliyimiz də Şəhidlər Xiyabanını ziyarət edir, faciə qurbanlarının məzarları önünə tər çiçək dəstələri qoyur, onların xatirələrini əziz tuturlar. Bununla bağlı mədəni-maarif müəssisələrimizdə tədbirlər keçirilir, ədəbi-bədii gecələr təşkil olunur, şəhidlərin acı hekayətləri dinlənir. Bəli, zaman o rəşadəti unutdurmaq iqtidarında deyil. Şübhə yoxdur ki, eyni qətiyyət və inamla mənfur düşməni də Qarabağdan qovacağıq. O qələbə müjdəli günə çox qalmayıb...

Y.Vəliyev

SALATIN -

Azərbaycanın ilk şəhid qadın jurnalisti...

Azərbaycan qadını gözəl olduğu qədər də mübarizdir, qəhrəmandır, fədakardır...

Əslən Füzulidən idi. Bakıda doğulub boya-başa çatmışdı. Orta məktəbdə də həmişə fəallığı, təəssübkeşliyi, prinsipiallığı ilə fərqlənirdi. Məktəbi bitirən il Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutuna (Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti) daxil olmuşdu. İnstitutu müvəffəq qiymətlərlə bitirsə də, seçdiyi ixtisasın arxasınca getmədi. Jurnalistikaya həvəsi onu “Molodyoj Azerbaydjana” qəzetinə gətirdi

...Qarabağda döyüşlər başlanandan o, tez-tez cəbhə bölgələri-nə gedər, bədnam qonşularımızın ərazi iddiaları, tarixi torpaqlarımıza aşkar təcavüzü, dədə-baba yurd-yuvalarımızda törətdikləri terror aktları, ümumilikdə hərbi-vətənpərvərlik mövzusunda yazılar yazardı. 1991-ci il yanvarın 9-da Laçın – Şuşa yolunun... 6-cı kilometrliyindəki Qaladərəsi kəndi yaxınlığında yoldaşları ilə bərabər düşmən mühasirəsinə düşür... və Salatın Əsgərova amansızcasına qətlə yetirilir...

...Bu hadisə o vaxt hər kəsin – cavanın da, qocanın da, erməni qəsbkarlarına nifrətini birə-on artırdı. O günlərin şahidləri kimi hər birimiz baş verənləri xatırlayanda, ötüb keçənləri ürək ağrısı ilə təkrar yaşayırıq, qəlbimiz için-çin göynəyir, Salatının ölüm xəbərinin insanların çöhrələrinə, baxışlarına hopdurduğu kədər, üzüntünü xatırladıqca, xain, namərd ermənilərə nifrət daha da artır...

...Anasından xeyir-dua alan Salatın, canından da artıq sevdiyi ciyərparəsi, təkə balası körpə Ceyhununu dönə-dönə bağrına basdı, ana məhəbbəti ilə qoxladı, sövqi-təbii onu bir daha görməyəcəyindən xoflandı. Lakin, görünür, vətən məhəbbəti, bu ani hissi üstələdi, o heç nədən çəkinmədən, qorxmadan döyüş bölgəsinə yollandı. Və nə yazıq ki, xain erməni gülləsinə tuş gəldi...

Həmişə Salatın adı çəkiləndə dostlar Aşıq Qurbaninin “Dəyər sənə” qoşmasını yada salırdılar:

*Sallana-sallana gedən Salatın
Gəl belə sallanma, göz dəyər sənə,
Al-yaşıl geyinib qarşıda durma,
Yayın bəd nəzərdən, söz dəyər sənə...*

Salatın doğrudan da gözəllər gözəli idi, mehriban, gülərliz çöhrəsi vardı. Hamıya qayğı ilə yanaşar, heç kimi özündən incitməzdi. Qəlb-i təmiz, gözləri həyat eşqi ilə parlayırdı. Hələ nə qədər məqalələr, yazacaq. Şuşada qələbəni qeyd edəcək, Laçında zəfər himnini oxuyacaq. Kəlbəcərdə yenilməzliyimizin atəşfəşanlığından reportajlar yazacaqdı, daha nələr, nələr qələmə almaq arzusundaydı...

“Salatın Əsgərova 1992-ci ildə Milli Qəhrəman adına layiq görüldü. Şəhidlər Xiyabanında dəfn edilib. Bakı küçələrdən birinə onun adı verilib. Bakı buxtasındakı gəzinti kateri də Salatının adını daşıyır. “Təfəkkür” universitetində büstü qoyulub, yaşadığı binaya xatirə lövhəsi vurulub. Şuşa ünvanlarından biri də Salatınkənd adlanırdı...”

Salatın Əsgərovanın oğlu **Ceyhun Əsgərov**dan anasını soruşanda deyir:

– Hadisənin səhərişi günü də xəbəri məndən gizlədirdilər. Lakin anamın qəzetdə çap olunan şəklini görəndə onun həlak olduğunu anladım, baxmayaraq ki, evdəkilər sonadək bunu təsdiqləmişdilər. Evimizə gələn insan axınını xatırlayıram. Həyətdə qurulan çadır və yaşadığımız binanın birinci mərtəbəsindəki mətbəx, orada ehsan üçün plov hazırlanması yadımdadır. Bir də xatirimdədir ki, anamın qırxında oxuduğum siniflə birgə Şəhidlər Xiyabanına getmişdik, soyuq idi və məzarı önündə dayandığım zaman dərk elədim ki, onu bir daha görməyəcəm.

Anamın qətlindən sonra məni atamın valideynləri böyüdü. Əlbəttə ki, onlar əllərindən gələni edirdilər ki, mən anamın yoxluğunu hiss etməyim. Amma ananı heç kim, hətta ata belə, əvəz edə bilməz.

– **Salatın xanımın yaxınlarından, doğmalarından, köhnə iş yoldaşlarından kimlərlə görüşürsünüz?**

– Anamın sinif yoldaşı Əhməd müəllimlə daim ünsiyyətdəyik, zəngləşirik, görüşürük. Bundan əlavə anamın ən yaxın rəfiqəsi olan, o zaman bir yerdə çalışdığı Nigar Məcidova ilə tez-tez əlaqə saxlayı-

ırıq. O hazırda Səhiyyə Nazirliyinin “Tibb” qəzetinin Baş redaktorudur.

– **“Şəhidlər Xiyabanı”na gedəndə hansı hissləri keçirirsiniz?**

– Qürur hissi!

– **Salatın Əsgərova elə bir vətənpərvərlik nümunəsi göstərdi ki, Milli Qəhrəman adını aldı. Sizin həqiqətən də onunla fəxr etməyə, qürur duymağa haqqınız var. Onun hansı xarakterik cizgiləri sizinçün daha əzizdi?**

– Hər şeydən öncə, Salatın Əsgərova insan idi. Mənim üçün isə ən yaxın insan-ana idi. Ona görə də xatirələrim istənilən övladın anası haqqında olan xatirələrindən fərqlənir. Ən əsası, anamın çox ədalətli olduğu yadımdadır. Və mən çalışıram ki, istənilən vəziyyətdə ədalət hissin itirməyim.

...Şəhidləri nə qədər ansaq yenə də azdır, onların xatirəsi o qədər əziz, o qədər ucadır ki, bu zirvəyə yüksəlmək üçün gərək canından keçəsən! Amma yaşamaq və döyüşmək lazımdır! Gələcəyimiz naminə, Salatının, hətta ölümü ilə belə, bizi mübarizəyə çağıran xatirəsi naminə!

Elmira Musaqızı

Oğul, hey...

(Şəhidlərin abidəsi önündə ana qəlbinin fəryadı)

Qolum-qanadım, arxam-köməyim, can balam, hardasan?
Dünyanın ucundan baxıb qayıdan balam, hardasan?

On səkkiz qurban ilə dünyaya gətirdim səni,
Min əziyyətlə iyirmi beş yaşa yetirdim səni,
Səhər arzusuyla yanan ən parlaq ulduz tək
Gecə zülmətində itirdim səni,
Oğul hey...

Hardan əsdi bu qara yellər,
Qara geyindi ellər,
Açıldı açılmayan dillər,
Alov püskürdü zülmətli könüllər,
Oğul hey...

Yolunda yağışa, dumana bürünərəm,
Külək olub meşələrdə sürünərəm,
Kimsəsiz qalsan qəbrinin üstündə görünərəm,
Oğul hey...

Hər gecə xəyalın üstümə gəlir,
Bir cavan kədər köksümdə dincəlir,
Həsrətin ox olub ürəyimi dəlir,
Oğul hey...

Gül açan aləmi ələmə dönən,
Atasının yurdunda ocağı sönən,
Ruhsuz-bədənsiz kölgəyə dönən,
Oğul hey...

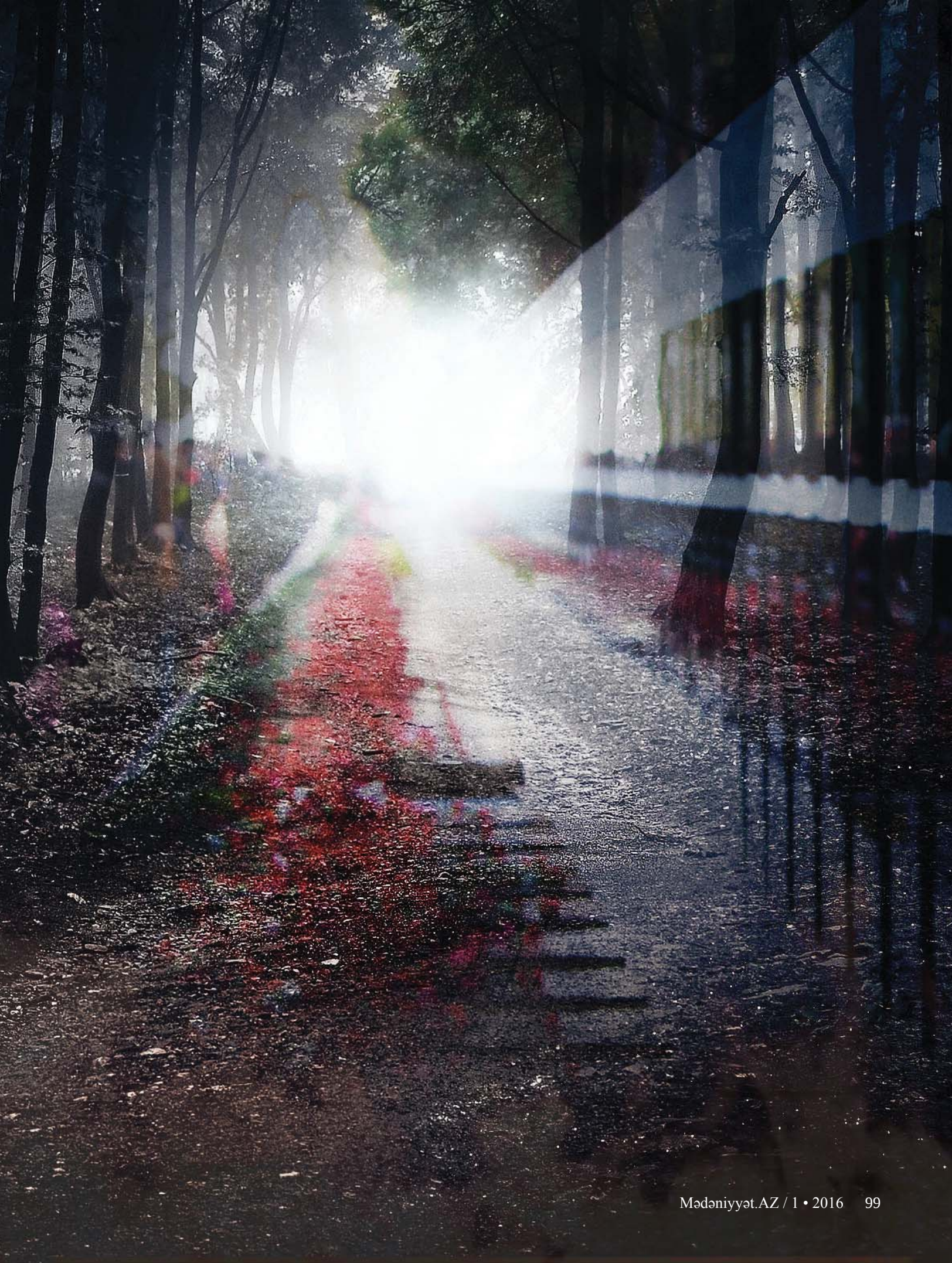
Qara dünyasında qərib olan,
Yağış damcısı kimi torpağa dolan,
Üstündəki çiçəklər kimi sükut içində solan,
Oğul hey...

Dedin "Ana, izin ver mən də gedim,
Bu müqəddəs torpağı düşməndən azad edim".
Ölsən ana torpağın, qalsan mənimsən, - dedim,
Oğul hey...

Ətri nəm torpağın qoxusunda duyulan,
Cismi dünyamızın göz yaşında yuyulan,
Ana torpağın ah-zarlı sinəsinə abidəsi qoyulan,
Oğul hey...

Sənə "ölüb", – deməyə gəlmir dilim,
Gün o gün olsun ki,
Düşmən məhv olsun, sevin sin elim.
Üstünə qələbə sorağıyla, qələbə müjdəsiylə gəlir,
Oğul hey!..

Samirə

AZƏRBAYCAN TURİZMİ 10 İL: UĞURLAR VƏ PERSPEKTİVLƏR...

20 illik müstəqillik dövründə böyük tərəqqi yolu keçən Azərbaycanda turizm, qeyri-neft sektorunun inkişafı strategiyasına uyğun olaraq ikinci prioritet sahə elan edilib. Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin fəaliyyətə başladıqdan sonra əldə edilib. Nazirliyin fəaliyyətinin mühüm bir hissəsi ölkəmizin zəngin mədəniyyətinin, təbii gözəlliklərinin, turizm imkanlarının xaricdə tanınması, hər fürsətdən istifadə edib respublikamıza gələn xarici turistlərin sayının artmasına nail olmaqdan ibarətdir. Beynəlxalq turizm sərgilərində fəal iştirak, dünyanın aparıcı televiziya kanallarında Azərbaycanın turizm imkanlarının təbliği, nüfuzlu nəşrlərin brendi ilə ölkəmiz haqqında bələdçi kitablarının hazırlanması kimi layihələrin həyata keçirilməsi də məhz bu məqsədə xidmət göstərir.

HƏR FÜRSƏTDƏ TƏBLİĞAT ÖLKƏYƏ TURİSTLƏRİN GƏLİŞİNİ STİMULLAŞDIRIR

Son vaxtlar elektron vasitələrin mühüm və effektiv marketing kanalına çevrilməsi turizm sahəsində təbliğat üçün güclü zəmin yaradıb. Tədqiqatlar da göstərir ki, inkişaf etmiş Avropa, Asiya və Amerika ölkələrində elektron marketingdən geniş istifadə olunur və bu, ənənəvi üsullardan daha böyük effektdə malikdir. Bunları nəzərə alaraq, elektron vasitələrlə Azərbaycanın turizm potensialının xarici ölkələrdə təsviri Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin təbliğat siyasətinin prioritetlərindən biri hesab olunur.

Bu səbəbdən də Azərbaycan il ərzində nazirlik tərəfindən 20-dək beynəlxalq turizm sərgisində təmsil olunmaqla yanaşı, ölkəmizin turizm imkanlarını əks etdirən filmlər və reklam çarxları dünyanın nüfuzlu televiziya kanallarında (CNN, "Euronews", "Travel Channel", BBC, CNBC, "National Geographic", TV5 MONDE və s.) yayımlanır.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən yaradılmış www.azerbaijan.travel rəsmi milli turizm portalı son illər ərzində daxili və xarici turistlər üçün Azərbaycanın turizm potensialı, o cümlədən təbiəti, turizm infrastrukturu, ictimai nəqliyyat sistemi, unikal turizm məhsulları, turizm şirkətləri və mehmanxanaları barədə geniş məlumat bazası və respublikamızın təbliğat vasitəsi rolunu oynayır. www.azerbaijan.travel 2015-ci ildən etibarən 7 dildə fəaliyyət göstərir. Onu da qeyd edək ki, 2014-cü il ərzində sayta Azərbaycan, Rusiya, Böyük Britaniya, Ukrayna,

ABŞ və digər ölkələrdən təxminən 600.000 nəfər istifadəçi daxil olub.

Bununla yanaşı, gəlmə turizmi üzrə prioritet sayılan ölkələrdə turizm potensialımızın təbliğ edilməsi məqsədilə alman və rus saytlarında müvafiq elektron banerlər yerləşdirilir, onlayn müsabiqələr keçirilir.

Müxtəlif ölkələrin turizm təmsilçiləri və media nümayəndələri üçün infoturlar təşkil olunur. Beynəlxalq təşkilatlarla, o cümlədən Dünya Turizm Təşkilatı, Avropa Şurası, Avropa İttifaqı, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı və başqa qurumlarla sıx əməkdaşlıq bu tanıtımın coğrafiyasını daha da genişləndirir. Bakıda ənənəvi olaraq keçirilən "AITF" - Azərbaycan Beynəlxalq Turizm və Səyahətlər Sərgisinə də ilbail maraq artır. Təkcə "AITF-2015"də dünyanın 42 ölkəsindən 371 şirkət 80-dək turizm istiqamətini təqdim edib, hansı

AZƏRBAYCAN DÜNYADA

ki, 1-ci AİTF sərgisində cəmi 5 ölkədən 26 şirkət iştirak etmişdi.

Azərbaycanın turizm potensialının xarici ölkələrdə təbliği Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin 2016-cı ildə həyata keçirəcəyi marketing planında da öz əksini tapıb.

Plana il ərzində 20-dək beynəlxalq turizm sərgisində iştirak, xarici media və turizm şirkətlərinin nümayəndələrinin Azərbaycana səfərinin təşkili, sosial şəbəkələrdə təbliğat və reklam da daxil edilməklə elektron marketing fəaliyyətinin aparılması, Azərbaycan və xarici turizm sənayesi nümayəndələrinin iştirakı ilə təqdimatların, işgüzar görüşlərin təşkili kimi məsələlər daxildir. Növbəti il üzrə CNN, "Euronews" və digər məşhur telekanallarda, habelə nəşriyyat materiallarında müvafiq reklam məhsullarının yayılması, bir sıra ölkələrin böyük şəhərlərində Azərbaycana həsr edilmiş küçə reklam kampaniyalarının aparılması da nazirliyin builki təbliğat planındadır. Eyni zamanda Azərbaycanda daxili turizm və onun ölkə vətəndaşları arasında təbliği nazirliyin əsas prioritetlərindən biridir. 2016-cı ildə yerli jurnalistlər və turizm sənayesi nümayəndələri üçün infoturilər, telekanallarda ölkəmizin daxili turizm potensialının təbliğinin həyata keçirilməsi, daxili turizm yarmarkalarının və digər tədbirlərin təşkili planlaşdırılır.

BEYNƏLXALQ TƏDBİRLƏR VƏ ELEKTRON VİZA POTENSIAL TURIST AXININA SƏBƏB OLUR

“Azərbaycanın son illər dünya miqyaslı tədbirlərə ev sahibliyi etməsini də beynəlxalq turizmə integrasiyanın əsas səbəblərindən biri kimi vurğulamaq lazımdır. Bu baxımdan ötən il Bakıda artıq 3-cü dəfə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin himayəsi və YUNESKO, BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı, Avropa Şurası, Avropa Şurasının Şimal-Cənub Mərkəzi, İSESKO, BMT-nin Ümumdünya Turizm Təşkilatı kimi nüfuzlu beynəlxalq qurumların tərəfdaşlığı ilə gerçəkləşdirilən Ümumdünya Mədəniyyətə Rəhbərlik Dia-loq Forumu, 4-cü dəfə reallaşdırılan Beynəlxalq Humanitar Forumu, 2015-ci il iyunun 12-dən 28-dək Bakıda baş tutan 1-ci Avropa Oyunları ölkəmizin turizm sektorunun gələcək inkişafına mühüm zəmin hazırlayır. Təkcə bir faktı qeyd et-

mək kifayətdir ki, 1-ci Avropa Oyunlarının açılış mərasimi 93 ölkəyə yayımlandı və mərasimi bir milyarddan çox in-san izlədi.

Digər tərəfdən, bu tədbirlərdə iştirak etmək üçün Azərbaycana gələn insanlar özləri artıq potensial turistlərdir. Qonaqların əksəriyyəti tədbirlər bitdikdən sonra regionlara səfər edərək ölkəmizin bu sahədə potensialı ilə tanış olurlar.

Bütün bunlar isə aydın olduğu kimi, perspektivdə yeni turist axını və ölkə iqtisadiyyatının turizmdən daha çox faydalanması deməkdir.

Ölkə prezidentinin sərəncamı ilə 2013-cü ilin mart ayından xarici turistlərə elektron turist vizalarının verilməsi isə respublikamıza xarici turistlərin gəlişinin daha rahat formada həyata keçirilməsini təmin edir. Vizanın tətbiqi Azərbaycanda fəaliyyət göstərən turizm şirkətlərinin gəl-mə turizm növünə marağını artırıb, bu da öz növbəsində daha çox əcnə-binin istirahət üçün Azərbaycana seçməsinə səbəb olur.

10 İLDƏ ÖLKƏMİZDƏ TURİZM GÖSTƏRİCİLƏRİ 3-5 DƏFƏ ARTIB

Azərbaycan turizm bazarının formalaşması və inkişaf tarixi 2001-ci ildən başlayıb desək, yanlışdır. Məhz həmin ilin 4 iyul tarixində ulu öndər Heydər Əliyevin müvafiq sərəncamı ilə bu sahəyə nazirlik statusu verildi. Ötən illər ərzində dövlətin hərtərəfli dəstəyi nəticəsində turizm sənayemizin inkişafı başladı və çox böyük uğurlar qazanıldı.

“Müqayisə üçün qeyd edim ki, 2003-cü ildən bu günə ki-mi Azərbaycanda turizm şirkətlərinin sayı 74-dən 284-ə, mehmanxanaların sayı 96-dən 535-ə, yerləşdirmə yerləri 9569-dən 35 minə, turizm sahəsində çalışan işçilərin sayı 2678-dən 9051-ə, ölkəyə gələn turistlərin sayı 767.500-dən 2 milyona çatıb. Bir sözlə, turizm göstəriciləri ən azı 3-5 dəfə çoxalıb. Müvafiq şəkildə, bu dövr ərzində turizm gəlirləri 57,7 milyon ABŞ dollarından 1479,0 milyon ABŞ dollarınadək artıb.

Turizm sahəsinə investisiya qoymaq istəyən sahibkarlara yaradılan şərait də ölkədə turizmin inkişafını təmin etmək üçün atılan addımlardandır. Ötən ilin sonlarında dövlət başçısının sərəncamı ilə sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün tələb olunan xüsusi razılıq (lisenziya), sertifikat, şəhadətnamə və digər sənədlərin elektron qaydada verilməsini təmin etmək məqsədilə "Elektron lisenziya" portalı yaradıldı. Bu kimi addımların nəticəsidir ki, hər il ölkədə 25-30 mehmanxana tipli obyekt istifadəyə verilir.

KADR HAZIRLIĞI DAHA DA GENİŞLƏNDİRİLİR

“Azərbaycanda turizm sahəsindəki davamlı inkişafın nəticəsi kimi, peşəkar kadrlara olan ehtiyac da sürətlə artıb və bu ehtiyacın təmin olunması məqsədilə 10 il əvvəl ölkə prezidentinin fərmanı ilə Azərbaycan Turizm İnstitutu yaradıldı. 2006-cı ildə cəmi 200 tələbə, 1 fakültə və 3 ixtisasla tədris fəaliyyətinə başlayan bu ali təhsil ocağında hazırda 3 fakültə, 10 kafedrada 11 ixtisas üzrə bakalavr səviyyəsində 1720 nəfər, ali təhsilin digər pilləri də daxil olmaqla, ümumilikdə 2406 gənc ölkəmiz üçün müxtəlif səviyyəli mütəxəssis kimi hazırlanır.

2014-cü ilin dekabrından artıq universitet kimi fəaliyyət göstərən ATİ-dən bu günədək 1312 nəfər məzun olub. Onlardan 116 nəfəri ATİ ilə yanaşı, Avstriyanın İMC Krems Tətbiqi Elmlər Universitetinin də diplomunu alıb. Bu məzunların əksəriyyəti ölkəmizin nüfuzlu turizm müəssisələrində fəaliyyət göstərir.

Həmin il Mingəçevir şəhərində Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin təsisçiliyi ilə Mingəçevir Turizm Kolleci də fəaliyyətə başladı. Burada da hazırda 2306 nəfər tələbə təhsil alır.

Bundan əlavə, ölkəmizdə turizm üzrə peşə təhsilli kadrlara da tələbat çoxdur. Ehtiyacı ödəmək məqsədilə Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə 2012-ci ildə Azərbaycan Turizm və Menecment Universitetinin nəzdində Bakı Turizm Peşə Məktəbi yaradılıb. 12 ixtisas üzrə hər il təxminən 500 şagird qəbul edən BTPM-dən bu günədək 845 nəfər məzun olub.

Bütün bunlara baxmayaraq, turizm Azərbaycanda inkişaf edən bir sahə olduğundan, bu sahədə kadrlara tələbat da getdikcə artır. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Azərbaycan Turizm və Menecment Universiteti mütəxəssislərinin apardığı birgə araşdırmanın nəticələri onu deməyə əsas verir ki, yaxın 5-6 il ərzində turizm təhsilinin müxtəlif səviyyələri üzrə təxminən ixtisaslaşmış 70-75 min nəfərə ehtiyac yaranaçaq. Bu ehtiyacı qarşılamaq üçün nazirlik tərəfindən kompleks tədbirlər görülür.

AZƏRBAYCAN BEYNƏLXALQ REYTINGLƏRDƏ İRƏLİLƏYİR

“Ölkəmizdə davamlı turizmə nail olmaq üçün qış turizm bazasının yaradılması və mövsümlük anlayışının aradan qaldırılması məqsədilə Azərbaycanda ən mükəmməl layihələrdən olan “Şahdağ” Turizm Mərkəzi və “Tufandağ” Xizək Kompleksi fəaliyyətə başlayıb. Bu nəhəng turizm məkanları həm yayda, həm də qışda turistlərin ixtiyarındadır. Hər iki məkanda 4 və 5 ulduzlu hotellər, kanat və xizək yolları, idman qurğuları və digər sosial obyektlər fəaliyyət göstərir və il ərzində 100 minlərlə insan istirahət edir.

Turizm çoxfunksiyalı mahiyyəti ilə sahələrarası iqtisadi katalizator rolunu oynayır. Eyni zamanda yeni turizm istehsal sahələrinin yaradılması, orta və kiçik sahibkarlığın inkişafı, regionlarda əhalinin davamlı məşğulluğunun, gəlirlərinin artırılması, regional uyğunsuzluqların aradan qaldırılması kimi mühüm iqtisadi funksiyaları ilə də diqqəti cəlb edir. Azərbaycana xarici turistlərin cəlb edilməsi ölkənin iqtisadi inkişafına və xaricdə ölkəmizin turizm məkanı kimi daha çox tanınmasına böyük təsir göstərir. Bu uğurlu nəticə özünü ölkənin beynəlxalq reytinglərində də büruzə verir.

Görülmüş işlər Dünya İqtisadi Forumunun 2013-2014-cü il üzrə “Dünya Rəqabətlik Hesabatı”nda da öz əksini tapıb. Hesabata əsasən, Azərbaycan rəqabətlik reytinginə görə 148 dövlət arasında 7 ballıq şkalə üzrə 4.51 bal toplayaraq 39-cu mövqedə qərar tutub. Bu göstərici ilə Azərbaycan MDB ölkələri arasında yenə ən yüksək nəticəyə nail olub.

Hazırda dövlətin və özəl sektorun qarşısına qoyduğu əsas məqsəd bu sürətli inkişafı dayanıqlı etmək və ölkənin ÜDM-dəki sektoral paylarının optimal rəngarəngliyinə nail olmaqdır. Yanvarın 10-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sədrliyi ilə Nazirlər Kabinetinin 2015-ci ilin sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına həsr olunmuş iclasında dediyi sözlər də bunu bir daha təsdiqləyir. Ölkə başçısı bildirib ki, 2016-cı ildə də qeyri-neft sektorunun inkişafı prioritetdir: “Turizm sektorunun inkişafı üçün yerli və xarici sərmayəni cəlb etməliyik. Bu sahə üçün bütün məqbul zonalarda turizm geniş inkişaf etdirilməlidir”.

Uzaq zamanlardan və məkanlardan qopub gələn əsətlərdə, rəvayətlərdə az, ya da çox həqiqət payının olduğu kimi, bugünün hadisələrinin, reallıqlarının da gələcək nəsillərdən ötrü dastanlaşacağı şübhəsizdir. Ötən il dekabrın sonlarında Avstriya paytaxtında baş tutan izdivac və toy mərasimi barədə xəbərləri oxuyanda “Yusif və Züleyxa” dastanını xatırladıq. Təkcə o səbəbdən yox ki, hörmətli bəy də bir versiyada dastan qəhrəmanı, Yaqub oğlu Yusiflə adaşdır, ya da məsələn, hər iki ürəyə hakim kəsilən əlahəzrət məhəbbət, miss gəlinlə nə yaş, nə din, nə ədə dil fərqi belə düşünməyə əsas verir. Həm də səbəbkarların Sənət Tanrısından səs vergisi və musiqi istedadı almaları, həmin ilahi vəhyi bütün dünyada təbliğ eləmək missiyaları və buna ali səviyyədə nail olduqlarına görə... Sanki bu cazibə məkanının zərif qütbünün, qismətindəki uruqvaylı bariton Ervin Şrotla vətəndaş nikahına son qoyması da həmyerlimizlə taleyini birləşdirməkdən ötrüymüş... Qismət...

Günümüzün Yusiflə... Anna dastanı...

Bir-birini yaxşı tanısalarda, məhrəm, isti münasibətləri 2014-cü ilin fevralında Romada, Puççininin “Manon Lesko” operasının maestro Rikkardo Mutinin quruluşundakı birgə fəaliyyətləri zamanı yarandı. Bu görüşü əsərin müzakirəsi, tamaşanın hazırlanması və sair peşə tələblərindən daha çox, ürəklərin hökmü, az sonra qalanacaq böyük sevgi ocağının ilk qılgıncıları kimi səciyyələndirmək mümkündür. Tanışlıqdan altı ay sonra Avstriyanın Zaltsburq şəhərində cütlüyün nişan törəni reallaşdı. Toy mərasimi isə Sankt-Peterburqda keçirilməli idi, lakin gözlənilmədən Vyananın “Belveder” sarayı seçildi. Beləcə, uzun dövrlərin ruhi yaxınlığı 2015-ci il dekabrın 29-da azərbaycanlı tenor Yusif Eyvazovla rusiyalı opera divası Anna Netrebkonu cismən bütövləşdirdi, bir ailəyə qovuşdurdu.

Bəy tərif: Yusif Eyvazov 1977-ci il mayın 2-də Bakıda doğulub. Musiqi istedadı hələ yeniyetməlik dövründə özünü büruzə veriyindən orta məktəbi bitirərək, Bakı Musiqi Akademiyasına daxil olub. Daha sonra təhsilini Moskvada davam etdirib, Franko Korelli, Luçano Pavarotti, Plasido Domingo və başqalarından ustad dərsləri alıb. 16 ildir ki, Milanda yaşayıb çalışır. “La Skala”nın opera truppası

və Monte-Karlo Kral operası ilə birgə dünyanın ən məşhur səhnələrində, hətta Roma Papasının qarşısında çıxış edib. Bütün Avropaboyu, Yaponiya və Koreyaya turnelərə çıxıb.

Çoxsaylı Beynəlxalq müsabiqələrin laureatı və Qran-pri mükafatçısıdır. Canandrea Qavatseni adına qızıl medalla təltif edilib. 2012-ci ildə Bakıda keçirilən vokalçıların Bülbül adına VI Beynəlxalq müsabiqəsində I yeri tutub.

Gəlin gözəlləməsi: Anna Netrebko 1971-ci il sentyabrın 18-də Rusiya Federasiyası, Krasnodar diyarında anadan olub. Sankt-Peterburq Konservatoriyasında professor Tamara Novi-

çenkonun sinfini bitirib. 1993-cü ildə M.İ. Qlinka adına müsabiqənin qalibi kimi, dirijor Valeri Qergiyevin repertuar zənginliyi ilə “sinə dolusu nəfəs alan” Mariinsk Teatrına dəvət alıb. İki il keçməmiş San-Fransiskoda yaratdığı Lyüdmila (“Ruslan və Lyüdmila”) obrazı ilə musiqi ictimaiyyətinə səs salıb. Ona ən çox şöhrət gətirənsə “Sehrli fleyta”dakı Paminadır. Ümumiyyətlə isə oynadığı Nataşa (“Hərb və sülh”), Luiza (“Monastrda nişanlanma”), Prokofyeva və Marfa (“Çar gəlini”), Cilda (“Riqoletto”), Mimi (“Bohema”), Cülyetta (“Kapuletti və Montekki”), Violetta (“Traviata”) və digər rolları ilə geniş tamaşaçı auditoriyası qazanıb.

Müxtəlif beynəlxalq müsabiqələrin laureatı və mükafatçısıdır. Nüfuzlu mədəniyyət qurumlarının “İlin musiqiçisi”, “Ən yaxşı ifaçı” fəxri adlarını, “Qızıl val” ödəli və “Kubanın əmək qəhrəmanı” medalını alıb. Rusiyanın Xalq artistidir.

...Ötən ilin on ikinci ayının 29-cu günündə Vyananın “Belveder” sarayı növbəti təntənəsini yaşadı. 250 nəfərdən çox qonağın dəvət edildiyi ziyafət miqyası, kontingent səviyyəsi, rəngarəngliyi, canlılığı ilə yanaşı, həm də səbəbkarlar başda olmaqla, beynəlmilliliyinə görə unikal idi.

Həmyerlimizin Avstriya paytaxtında keçirilən toy mərasimində Azərbaycanın mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev, Rusiyadakı fəvqəladə və səlahiyyətli səfirimiz Polad Bülbüloğlu, həmçinin Plasio Dominqo, Valeri Qerqiyev, Filip Kirkorov, İqor Krutoy və digər tanınmışlar iştirak edirdilər.

Anna Netrebko mərasim zamanı onun toyu üçün xüsusi hazırlanmış tacda olub. Bu zinat əşyası Britaniya kral ailəsinin gəlini Keyt Midltonun toy günü taxdığı taca bənzəyir. Ağ qızıldan hazırlanıb, brilyantlarla bəzədilib. İlk məlumata görə, 2 milyon avro dəyəridir.

...Biz vətənimizin və xalqımızın qədimliyi, müasirliyi, böyüklüyü, beynəlxalq aləmdəki mövqeyi, təbiəti, tolerantlığı, şəxsiyyətləri, dünya mədəniyyət xəzinəsinə töhfələri, qonaqpərvərliyi ilə daim qürur duyuruşuq. Xüsusən ölkə sərhədlərindən kənarda, qütbətdə olanda belə düşüncələri, fəxrət hisslərini min dəfələrlə artıq yaşayırsan. Dahi Müslüm Maqomayevin ölkəmizin qeyri-rəsmi himni kimi səslənən məşhur mahnısını da məhz bütöv Azərbaycanın tablosunu canlandırdığına görə çox sevirik:

***Ömrümün mənasısan,
Azadlıq dünyasısan,
Anamın anasısan,
AZƏRBAYCAN!***

Amma düşünürük ki, bu şedevr əsər mərhum sənətçimizin ömür-gün yoldaşı Tamara Sinyavskaya ilə qoşa ifadə daha əzəmətli səslənir və səd-heyf ki, məlum

səbəbdən biz həmin tandemi bir də canlı şəkildə eşidə bilməyəcəyik. Amma yenəcə müstəqillik qazanmış və dünya çapında ancaq sevgilərlə deyil, qısqanc münasibətlərlə də qarşılaşan ölkəmizin yenə də həmin dəstəyə, təbliğata, möhtəşəm ifalara ehtiyacı var. Axi obyektiv, xeyirxah, ədalətli, xoşməramlı lobbicilik təkcə ictimai-

siyasi həyatda deyil, eyni zamanda mədəniyyətdə, ədəbiyyatda da çox vacibdir...

Sövbə-təbii bu izdivacın da tezliklə həmin məqama varacağı hiss olunur. Bəlkə də ona görə ki, məşhur çütlük "Belveder" sarayına el adətimizcə, ədəli-dədəli faytonda təşrif buyurmuşdu. Üstəlik, Anna Netrebkonun 7 yaşlı oğlu Tyaqo da toyda qafqazlıların milli geyimində idi. Beləcə, bütün vurğular dəqiqləşir...

Qurban Məmmədov

Məşhur izdivacların məkanı – BELVEDER

Azərbaycanımızın yetirməsi istedadlı opera müğənnisi Yusif Eyvazovla tanınmış tenor Anna Netrebkonun toy mərasiminin keçirildiyi və daha neçə-neçə məşhur izdivacların məkanı olan Belveder, Avstriyanın paytaxtı Vyananın Landstrasse rayonunda yerləşən barokko üslubunda ucaldılmış ikihissəli saraydır.

Ümumiyyətlə, Vyana "qoca qitə"nin sayılıb-seçilən, beynəlxalq tədbirlərə ev sahibliyi edən və bütün dünyadan turistlərin axışdığı tarixi məkanlardandır. Əsrlər boyu Habsburqlar sülaləsinin məskunlaşdığı yer indi Avropanın mədəni və siyasi mərkəzlərindən birinə çevrilib. Hələ də qədim xanədanın izlərini saxlayan köhnə şəhər mərkəzi və Şönbrun sarayı YUNESKO tərəfindən dünya mədəniyyət mirası kimi qəbul edilmişdir. Rəmzi mərkəzdə yerləşən Stefan kilsəsidir.

Vyanada Bethoven, Haydn, Şubert və Brahms kimi sənətkarlar yaşayıb-yaratmışlar. Ata Ştraus şəhəri vals rəqsi, Maks Reynhard isə teatr sənəti tədrisi mərkəzinə çevirmişdi. Məhz Vyana Filarmونیyası və Vyana Dövlət Operası kimi sənət məbədləri Avstriyanı bütün dünyada məşhurlaşdırıb. Vaxtilə burada Qüstav Maler və Rixard Ştraus kimi böyük dirijorlar fəaliyyət göstərmişlər.

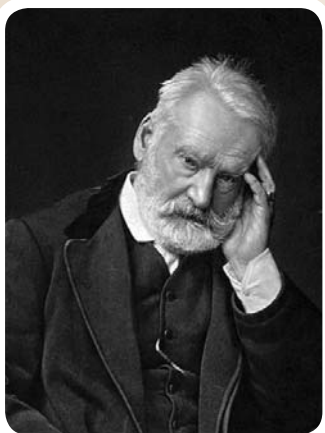
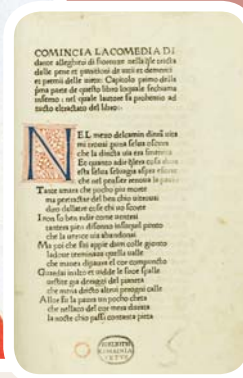
Belveder qəsri 1668-1745-ci illərdə Savoy şahzadəsi Eüqenin əmri ilə Yohan Lukas von Hildebrandt tərəfindən inşa etdirilib. Yuxarı və Aşağı Belveder olaraq iki hissədən ibarətdir, gözəl bağça vasitəsilə birləşdirilib. Hazırda muzey kimi fəaliyyətdədir – məkanda XIX-XX əsr Avstriya şəkil kolleksiyası qorunub saxlanılır.

Tanıdıklarımız haqqında bilmədiklərimiz

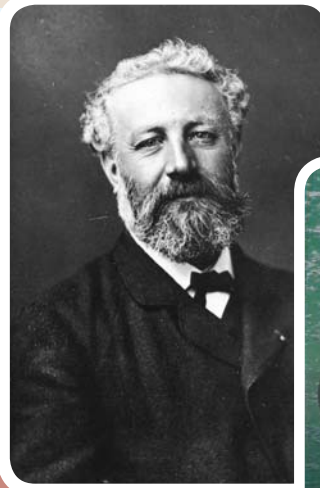
Barselonanın "Teatreneu" komediya teatrında gülüşə görə yeni ödəniş sistemi tətbiq edilir. Tamaşaçı zalındakı kresloların söykənəcəklərinə mimikaları tanıyıb ayırd etmək proqramı ilə yüklənmiş planşetlər quraşdırılıb. Qeydə alınmış hər təbəssüm 30 avrosent dəyərinədir. Tamaşanın bütövlükdə maksimal qiyməti 24 avrodur, başqa sözlə, 80-ci təbəssümdən sonra artıq pulsuz gülməyə icazə verilir. Bu sistemin sayəsində gəlirləri artan teatr rəhbərliyindən savayı, tamaşaçılar da yeni teatr mədəniyyəti tərzinin iştirakçıları olmaqdan çox razıdırlar.

"İlahi komediya"nın müəllifi Dante öz əsərini əslində sadəcə, "Komediya" adlandırılmış. O dövrdə poemaların iki müxtəlif janra aid edilib fərqləndirilməsi kimi ciddi qayda hələ qüvvədə idi. Bu qaydaya görə latın dilində qələmə alınmış və ciddi mətləblərdən bəhs edən faciələr yüksək janra, gündəlik danışq dilində yazılmış və adi mətləblərdən söhbət açan xoşbəxt sonluqlu komediyalar isə aşağı səviyyəli janra aid edilirmiş. "İlahi komediya"da kifayət qədər ciddi məsələlərə münasibət bildirilməsinə baxmayaraq, poemanın italyan dilinin xalq danışq tərzində qələmə alınması bayağılıq, vulqarizm hesab edilib. Buna görə də Dantenin əsəri faciə statusuna layiq görülməyib. "İlahi" kəlməsinə isə əsərin adına Dantenin vəfatından sonra erkən İntibah dövrünün digər dahi şairi Covanni Bokkaçço əlavə edib.

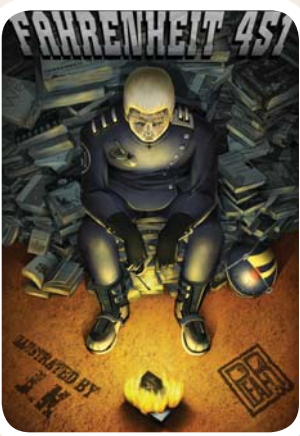
1862-ci ildə məzuniyyətdə olan Viktor Hüqo yenidən işıq üzü görmüş "Səfillər" romanının oxucular arasında hansı reaksiyanı doğurduğunu bilmək üçün öz nəşirinə məzmunu yalnız sual işarəsindən ibarət olan ("?) teleqram göndərir. O, da cavabında birçə işarədən - nidadan ibarət olan (!) teleqram yollayır. Yəqin ki, bu yazışma tarixə ən qısa məktublaşma kimi daxil olub.

Böyük coğrafi kəşflər dövründə xəritələrə xeyli sayda adalar və digər coğrafi məkanlar salınsa da, sonralar onların mövcudluğu təsdiq olunmadı. Buna ən böyük misal kimi Sakit okeanın cənub hissəsində yerləşdiyi zənn edilən və həm də Mariya-Tereza adı ilə tanınan Tabor adasını göstərmək olar. Jül Vernin “Kapitan Qrantın uşaqları” və “Sirlili ada” romanlarının qəhrəmanları məhz həmin adaya gedib düşmüşdülər. Yazıçının özü o adanın mövcudluğuna qəti əmin idi. Artıq XX əsrin ortalarında Tabor adasının axtarışlarının heç bir nəticə verməyəcəyi aydın oldu. Lakin bəzi müasir xəritələrdə adanın adı hələ də göstərilməkdədir. Xəyal-adaların meydana gəlməsinin bir neçə səbəbi var: dənizçilər aysberqləri, ilğımları, bitki və quş yuvalarının əmələ gəlməsi mümkün olan üzən vulkanik tullantıları quru yerlər zənn etmişdilər.

Kitabxanaların “qızıl” fondunun bəzəklərindən biri olan “Ustad və Marqarita” romanını Mixail Bulqakov 1929-cu ildə yazmağa başlayıb. Yeddi il öncə yazıçıya Aleksandr Çayanovun “Venediktov, yaxud həyatımın unudulmaz hadisələri” adlı kitabını hədiyyə edilib. Əsərin əsas qəhrəmanları İblis və sevimli qadınının ruhunu xilas etmək uğrunda onunla çarpışan Bulqakov soyadlı tələbə olub. Sonda sevgililər qovuşurlar. Mixail Bulqakovun həyat yoldaşı Lyubov Belozyorskayanın dediklərinə görə, məhz Çayanovun povesti “Ustad və Marqarita” romanının “doğulmasına” təkan verib.

XIX əsrdə aktrisalər A.S.Qriboyedovun “Ağıldan bələ” əsərinin əsas qadın personajı olan Sofya Pavlovna Famusova rolunda səhnəyə çıxmaqdan imtinalarının səbəbini belə izah edirmişlər: “Mən tərbiyəli, ləyaqətli qadınam, pornoqrafik səhnələrdə oynaya bilmərəm!”. Sofyanın gecə vaxtı Molçalınlə – hələ həyat yoldaşı olmayan kişi ilə söhbət etməsi onların fikrincə pornoqrafiya imiş.

Oxucuların əksəriyyəti hesab edir ki, “Farengeyt üzrə 451 dərəcə” romanının əsas qayəsi dövlət senzurası vasitəsilə fərdiliyin məhdudlaşdırılmasından ibarətdir. Lakin Rey Bredberinin özü bəyan edir ki, əsərin bu cür qavrayışı yanlışdır. Müəllifin əsas ismarışı mütaliyəyə marağı azaldıb onu bayağı əyləncələrlə, dərin bilikləri isə səthi “faktoid”lərlə əvəzləyən televiziyanın təhlükəli təzahür olması fikrini çatdırmaqdır. Bu əsərlə bağlı daha bir maraqlı fakt ondan ibarətdir ki, antiutopik əsərin işıq üzü görməsindən sonra “Ballantine Books” nəşriyyatı xüsusi olaraq əlavə seriya nəşr etdi – romanın 200 nüsxəsi asbestdən alınaraq yanğınadavamlı materialdan hazırlanmış üz qabığı ilə çap olundu. Daha sonra bu üsulu “Baxışı ilə yandıran qız” romanını dərc etdirərkən Stiven King də təkrarlayıb.

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

Bizi burada izləyin

mct.gov.az

bakuforum.az

azerbaijan.travel

bakubookfair.com

nationalmuseum.az

azercarpetmuseum.az

virtualkarabakh.az

shahdag.az

gomap.az

www.facebook.com/Culture.and.Tourism

www.facebook.com/medeniyyetinfo.az

www.facebook.com/www.azerbaijan.travel

Aitf

ufi
Approved
Event

15-ci Yubiley Azərbaycan Beynəlxalq

TURİZM VƏ SƏYAHƏTLƏR SƏRGİSİ

7-9 APREL 2016

Bakı Ekspo Mərkəzi

Bütün Dünya.
Bir Sərgi.

Təşkilatçılar

Tel.: +994 12 404 10 00
Faks: +994 12 404 10 01
E-mail: tourism@iteca.az

Biletinizi **www.aitf.az**
vəb-saytında əldə edə bilərsiniz

www.facebook.com/AITFAzerbaijan

www.medeniyyetinfo.az

